

LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA

Gintautas Surgailis

SEPTINTASIS PĖSTININKŲ
ŽEMAIČIŲ KUNIGAİKŠČIO

BUTEGEIDŽIO PULKAS

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

GINTAUTAS SURGAILIS

SEPTINTASIS PĖSTININKŲ ŽEMAIČIŲ KUNIGAIKŠČIO
BUTEGEIDŽIO PULKAS

MONOGRAFIJA

Vilnius 2021

Turiny

IVADAS	5
Kauno bataliono formavimas	9
I. BERMONTININKŲ FRONTE	19
Septintasis pėstininkų pulkas	31
II. LENKŲ FRONTE	37
Pulkas atsiimant Vilnių.....	47
III. GARDINO OPERACIJA	55
Pirmojo bataliono veiksmai Gardino operacijos metu	56
Antrojo bataliono veiksmai Gardino operacijos metu	58
Trečiojo bataliono žygis užfrontėje	64
IV. PULKO KOVOS SU ŽELIGOVSKININKAIS	73
Kovose ties Širvintomis ir Giedraičiais	78
V. SAUGANT NEUTRALIAJĄ ZONĄ	97
VI. DALYVAVIMAS KLAIPĖDOS „SUKILIME“	117
VII. TAIKOS METAI KLAIPĖDOJE	123
Tauragės sukilimo numalšinimas.....	156
Sąlygiškos ramybės metai Klaipėdoje.....	160
VIII. KLAIPĖDĄ PERDAVUS ŠEŠTAJAM PĖSTININKŲ PILĖNŲ KUNIGAIKŠČIO MARGIO PULKUI	189
IX. PRASIDĖJUS ANTRAJAM PASAULINIAM KARUI	229
Pulko žygis į Vilnių.....	234
Grįžus į nuolatinės dislokacijos vietą	240
Kovos sporto aikštelėse	244
X. SOVIETINĖS OKUPACIJOS SĄLYGOMIS	253
Pulko likvidavimas	258
IŠVADOS	260
PRIEDAI	262

Įvadas

1934 m. „Karde“, minint Septintojo pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulko 15 metų sukaktį, buvo rašoma, kad „7-asis p. Ž. K. Butegeidžio pulkas kitų mūsų kariuomenės pulkų tarpe yra pavėlavusi kregždė. Tačiau ir jam teko dalyvauti sunkiausiose ir svarbiausiose kautynėse. Todėl realiai žygdarbiais iš-

keldamas jaunutės mūsų kariuomenės vyrų narsą, pasirodydamas didžiai savo kraštą mylįs, išsikovojo pulkas ir sau gražią praeitį bei gerą vardą“¹.

Septintasis pėstininkų pulkas susikūrė ne iš karto. Jo pradžia laikytina 1919 m. liepos 1 d., kai nuo Kauno miesto ir apskrities komendantūros buvo atskirta karių grupė ir pavadinta Kauno batalionu, o jo vadu paskirtas karininkas Vincas Petrauskas.

Istoriografija apie Septintąjį pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio* pulką nėra gausi. Pavienių šio pulko istorijos fragmentų yra ne vieno Lietuvos istoriko darbuose, tačiau išsami dalinio istorija nebuvo parašyta. Pulko, kaip ir kitų Lietuvos kariuomenės dalinių, veiksmams bendrame Lietuvos kariuomenės kovų kontekste nagrinėjami dr. Vytauto Lesčiaus knygoje „Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920“² ir Kazio Ališausko knygoje „Kovos dėl

Krn. V. Petrauskas. *Karys*, 1939, Nr. 26, viršelis, p. 2

1 7 p. Ž. K. B. pulko 15 m. sukaktis. *Kardas*, 1934, Nr. 13, p. 253.

* Dabar – Lietuvos didysis kunigaikštis Butigeidis (G. S.)

2 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920. Vilnius, 2004.

Lietuvos nepriklausomybės. 1918–1920³. Nors abi jos parašytos ta pačia tema, tačiau yra skirtingos ir viena kitą papildo. Kazys Ališauskas, Nepriklausomybės kovų dalyvis, knygą parašė emigracijoje, todėl galėjo remtis tik savo ir kovos draugų atsiminimais, tarpukariu Lietuvoje spausdinta medžiaga, bet jam nebuvo prieinami sovietų okupuotoje Lietuvoje likę archyviniai šaltiniai. Vytautas Lesčius, rašydamas savo knygą, nuodugniai išnagrinėjo esamus gana gausius archyvinius šaltinius, kurie tapo jo knygos pagrindu. Tačiau abu autoriai labiau susitelkė į Lietuvos kariuomenės veiksmus, o jos karinių dalių kovų epizodams skyrė tik tiek dėmesio, kiek buvo būtina bendrajai koncepcijai paremti. Taip turint bendrą vaizdą ir remiantis konkrečiais teiginiais apie Septintojo pėstininkų pulko veiksmus, buvo aprašytos ir šio dalinio kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės.

Trumpą, kelių puslapių, pulko istoriją knygoje „Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.“ pateikė Vytenis Statkus⁴ ir V. Lesčius knygoje „Lietuvos kariuomenė 1918–1920“⁵. Kai kurių duomenų apie dažnai įslaptintą pulko veiklą saugant demarkacijos liniją 1921–1923 m. randame Vytauto Lesčiaus straipsnyje „Lenkų provokacijos neutralioje zonoje 1921–1923 metais“⁶.

Apie pulko kautynes su lenkais ties Širvintomis nemažai medžiagos yra Redos Germanavičiūtės straipsnyje „Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse“⁷.

Atskirai reikėtų paminėti Vytauto Jokubausko, Silvos Pocyčės, Vasilijaus Safronovo ir Vyganto Vareikio parengtą studiją „Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu“⁸. Čia daug ne tik informacijos, susijusios su Klaipėdos kareivinių istorija, bet ir duomenų, paremtų archyviniais šaltiniais, apie Septintąjį pėstininkų pulką, kai jis buvo dislokuotas Klaipėdoje.

Vytauto Jokubausko monografijoje „Netiesioginis poveikis ir Lietuvos karinis saugumas 1919–1940 m.“⁹, kurioje aprašyti tik keli Septintojo pėstininkų pulko veiklos epizodai, gana išsamiai nagrinėjamas 1923 m. Klaipėdos krašto „sukilimas“, jo gyventojų pasipriešinimo Lietuvos valdžios institucijoms atvejai ir pagaliau Klaipėdos krašto praradimo drama. Visa tai padeda atskleisti, kokiomis sąlygomis teko veikti Septintajam pėstininkų pulkui nuo 1923 m., kai jis buvo dislokuotas Klaipėdoje, o vėliau Klaipėdos krašte.

Tarpukario periodiniuose kariniuose žurnaluose yra keletas, tiesa, daugiausia proginių, straipsnių apie jo istoriją, kuriuos parašė pulko karininkai Petras

3 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės. 1918–1920. Chicago, 1972.

4 Statkus V. Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m. Chicago, 1986.

5 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920. Vilnius: Leidybos centras, 1998.

6 Lesčius V. Lenkų provokacijos neutralioje zonoje 1921–1923 metais. *Karo archyvas*. V., 2007, t. 22, p. 153–218.

7 Germanavičiūtė R. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse. *Karo archyvas*. V., Krašto apsaugos ministerija, 1992, t. 13, p. 162–186.

8 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu. Klaipėda, 2012.

9 Jokubauskas V. Netiesioginis poveikis ir Lietuvos karinis saugumas 1919–1940 m. Klaipėda, 2019.

Baltrūnas, Juozas Namajūnas, Petras Šniuolis, Zigmas Šaklauskas ir kiti¹⁰.

Svarbūs atliekant šį istorinį tyrimą ir pulke tarnavusių karių atsiminimai. Juose pateikiama tokios medžiagos, kurios paprastai nerasi oficialiuose dokumentuose, kuri yra laisvesnio pobūdžio ir tekstui suteikia gyvumo, padeda daugiau sužinoti apie pulko kasdienybę. Reikėtų paminėti savanorio viršilos Antano Biveinio, kuris šiame dalinyje tarnavo nuo pat pirmųjų Kauno bataliono įkūri-

Vrš. A. Biveinis. *Karys*, 1932, Nr. 32, priedas, p. 26

mo dienų iki 1934 m. gegužės, atsiminimus¹¹. Atsiminimuose, rašytuose 1930 m., kurie saugomi Lietuvos centriname valstybės archyve, pateikta gana daug įdomių faktų apie Kauno bataliono formavimą ir jo kovas su bermontininkais. Tiesa, būdamas kuopos viršila, jis daugiau rašė apie savo kuopos veiksmus, karių nuotakas, jausmus ir išgyvenimus, todėl nemažai atsiminimų medžiagos pavyko panaudoti rengiant ir šį tekstą.

Yra ir keletas spausdintų atsiminimų, pavyzdžiui, mjr. Juozo Černiaus „Iš mano atsiminimų“ ir „Dvylika metų Klaipėdoje“¹². Juose pateikta nemažai pulko veiklos ir gyvenimo, ypač jo dislokacijos Klaipėdoje laikotarpiu, detalių. Ypatingai reikėtų išskirti Vinco Vitkausko atsiminimus „10 dienų užfronty“¹³. Nors šis kūrinys „Karo archyvo“ antrajame tome

10 Baltrūnas P. Trumpa pulko istoriška apžvalga. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 2–6; Kapitonas Baltrūnas. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko žygiai ir svarbesni mūšiai. *Kovotojas*, 1925, Nr. 6, p. 1–12; Namajūnas. 7-o pėst. pulko 7-a kuopa 1920 m. Vilniuje. *Kardas*, 1934, Nr. 23, p. 483; Namajūnas. 7-asis pėst. Ž. K. Butegeidžio pulkas ir jo pirmieji karo žygiai. *Kardas*, 1935, Nr. 13, p. 283–284; Lt. Namajūnas. 7. Pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko II Bn stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 343–348; Lt. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulkas Širvintų pergalėje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 310–313; J. ltn. Šniuolis. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko istorinė apžvalga. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 763–766; J. ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 350–353; Kpt. Šalkauskas. Kelios pastabos dėl straipsnio „7 p. Ž. K. B. p. Širvintų pergalėj“. *Kardas*, 1939, Nr. 8, p. 217–220.

11 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 143–204.

12 Kap. Černius [J]. Iš mano atsiminimų. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 11–16; Majoras Černius [J]. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 1–4, Nr. 2, p. 48–51.

13 Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*. Kaunas, 1925, t. 2, p. 159–183.

pristatomas kaip atsiminimai, abi publikacijas galima priskirti straipsnių kategorijai, nes jose pateikta detali medžiaga apie legendinį pulko 3-iojo bataliono 7 dienų žygį per raudonarmiečių užimtas teritorijas, kurio metu kpt. Vincas Vitkauskas ne tik išgelbėjo nuo sunaikinimo savo dalinį, bet ir išvedė kitų lenkų sutriuškintų batalionų karius.

Tačiau pagrindiniai šaltiniai, kuriais remtasi rašant šio pulko istoriją, yra sukaupti Lietuvos centrinio valstybės archyvo fonduose. 520 fonde saugomi pulko ir pulkui vadovavusių įstaigų tvarkomieji dokumentai, bataliono ir pulko vadų, Kauno, Klaipėdos, Šilutės įgulų viršininkų, Vilniaus rinktinės vado, Klaipėdos krašto pasienio policijos vado įsakymai, pulko vado adjutanto paliepimai, Klaipėdos krašto pasienio dalių ir XX šaulių rinktinės veiksmų iškilus pavojui planai, Pagėgių gynimo planas, karių, šaulių, karinio mokymo, pratybų, rekognoskavimo darbų, drausmės pažeidimų, priešvalstybinės veiklos, nelaimingų atsitikimų ir sunkių susirgimų tyrimų, dezertyrų apklausos ir teismų medžiaga. Labai įdomūs ir svarbūs pranešimai apie bataliono, vėliau pulko kovas, padėtį pasienyje, Lenkijos kariuomenės išdėstymą, Vokietijos ir SSRS ginkluotąsias pajėgas, raportai apie pulko dislokaciją, budėjimo eigą, lenkų belaisvių tardymo lapai, susirašinėjimo padėties Klaipėdos krašte, pasienio ir Klaipėdos krašto apsaugos, dalinių formavimo, dislokacijos, ginkluotės, radijo ryšio, kareivių mokymo, savanorių ir naujokų ėmimo ir paskirstymo, mobilizacijos ir demobilizacijos, Šaulių sąjungos veiklos planai, Klaipėdos sukilimo dalyvių sąrašai ir jų suėmimo medžiaga, karininkų apdovanojimo, pareigų perdavimo, paskolų suteikimo, pensijų ir pašalpų skyrimo, karių kapų tvarkymo, žemės gavimo, švietimo, renginių ir pulko orkestro organizavimo, sveikatos, sanitarijos, personalo, aprūpinimo, finansų, ūkio ir kitais klausimais dokumentai. Labai svarbus čia ir pulko dienoraštis. Fonde taip pat sukauptos žinios apie pulko personalo sudėtį, ginklus, turta, radijo stočių bangų, šaukinių, šifrų raktų lentelės, sargybos tvarkaraščiai, išnuomotų patalpų planai, informacija apie Tauragės šaulių rinktinės sudėtį ir ginkluotę, tarnybos lapai, atestacijų, atsargos liudijimai, pažymėjimai apie tarnybos eigą, etatų lentelės, karininkų, puskarininkų, kareivių, pulko orkestrantų, izdo perėmimo, turto apžiūrų, patalpų nuomos aktai, maisto tiekimo ir darbų atlikimo sutartys, suimtų kareivių registracijos knygos, pulko liktinių puskarininkų šeimų moterų ratelio dokumentacija.

Tačiau autorius, rašydamas pulko istoriją, prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, o vėliau Sovietų Sąjungos okupacijai, susidūrė su sunkumais, nes išliko labai mažai šio laikotarpio pulko dokumentų – matyt, kažkas domėjosi jo veikla, todėl ši monografijos dalis nėra tokia išsami, kaip norėtųsi.

Autorius, pasitelkęs mokslinės literatūros, dokumentų analizės, lyginamąjį istorinio tyrimo, istoriografinės analizės aprašomąjį, šaltinių ir literatūros gretinimo metodus bandė atskleisti visapusę pulko istoriją.

1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, o vėliau ir jos kariuomenę, kariniai daliniai ne tik perėmė tarpukario Lietuvos kariuomenės pul-

kų pavadinimus, tradicijas, bet ir tęsia jų istoriją. Septintojo pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko istorijos ir jo tradicijų perėmėjas ir puoselėtojas yra Lietuvos kariuomenės Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionas.

Kauno bataliono formavimas

1919 m. vasarą atkakliai kovojant su Raudonąja armija augo ir stiprėjo Lietuvos kariuomenė, gerėjo jos aprūpinimas ginkluote, daugėjo karinių dalinių. Birželio pabaigoje kariuomenės vadovybė nusprendė liepos 1 d. įsteigti atskirąjį Kauno batalioną. Jo pagrindą iš pradžių sudarė dalis Kauno miesto ir apskrities komendantūros karių.

Pirmąjį įsakymą batalionui jau tą pačią 1919 m. liepos 1 d. paskelbė jo vadas krn.* Vincas Petrauskas:

*„Kauno Batalionui
Įsakymas Nr. 1
1919 m. liepos 1 d.
Kaunas*

Sulyg įsakymo Vyriausiojo Karo Vado, Kauno miesto Komendantūros batalionas atsiskiria nuo komendantūros ir pavadintas Kauno batalionu.

Laikinai eiti Bataliono vado pareigas paskirtas aš, apie ką skelbiu žinion ir vadovavimui.

Pamatas. Įsakymas Vyriausio Karo Vado.

*Pasirašė: Kauno Bataliono vadas
Karininkas Petrauskas.“¹⁴*

Liepos 7 d. į batalioną atvyko pirmieji karininkai ir karo valdininkai. Krn. Vincas Galkevičius buvo paskirtas bataliono adjutantu, krn. Aleksandras Lukianskis – ūkio vedėju, karo valdininkas Fridmanas – išdininku, karo valdininkas Blažys – Ūkio skyriaus raštvedžiu, krn. Sevastijonas Rybakovas – maisto tiekėju, karo valdininkas Cibavičius – ginklų prižiūrėtoju¹⁵. Deja, karo valdininkas Blažys neilgai tarnavo batalione – išvykęs atostogų, į jį nebegrįžo¹⁶.

* Tuo metu Lietuvos kariuomenėje karininkų laipsniai buvo panaikinti.

14 Kauno batalionui įsakymas Nr. 1, 1919-07-01. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 1.

15 Kauno batalionui įsakymas Nr. 2, 1919-07-07. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 2 ; 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 30; 7 p. Ž. K. B. pulko 15 m. sukaktis. *Kardas*, 1934, Nr. 13, p. 253.

16 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 31.

Kauno Batalionui 1

Įsakymas.

№ 1.

1919 m. Liepos 1 d.

Kaunas.

Šių įsakymų Vyriausio Karo Vado
Kauno miesto Komendantūros Batalionas
atsiskiria nuo Kauno Komendantūros, ir para-
dintas Kauno Batalionu.

Laikinai eifi Bataliono Vado pareigos
paskirtas aš, apie ką exiellbių šimion in
vadovavimui

Pamatas Įsakymas Vyriausio Karo Vado.

Įsirašė: Kauno Bataliono Vadas

Kariminas Petrauskas

Šu originalu sutinra

Bataliono Adjutantas

Kariminas Galviciū

Liepos 8 d. Kauno miesto ir apskrities komendantūra batalionui perdavė 1-ąją kuopą (141 kareivis), vadovaujamą krn. Simo Poloniovo, 2-ąją kuopą (140 kareivių), vadovaujamą krn. Andriaus Pridotko, 3-iąją kuopą (135 kareiviai), vadovaujamą krn. Adolfo Vaidoto, ir šios kuopos jaunesnįjį karininką Zigmą Šalkauską, Atsargos kuopą (92 kareiviai), vadovaujamą krn. Kazio Auglio, ir jos jaunesnįjį karininką Vedzemelį, kulkosvaidžių komandą (77 kareiviai), vadovaujamą krn. Andriaus Kerbelio, ir jaunesnįjį karininką Kazį Goštautą, grenadierių¹⁷ komandą (31 kareivis), vadovaujamą krn. Artūro Hano, ir ryšių komandą (10 kareivių)¹⁸.

Atskyrimo nuo komendantūros procedūrą savanoris Antanas Biveinis prisimena taip:

„Lygiai 11 val. išsirikiavo prie komendantūros visos kuopos ir komandos... Atėjęs komendantas karininkas Mikuckis pasisveikinęs su išsirikiavusiais ir pasakęs trumpą, tai dienai pritaikintą prakalbą, taipgi padėkojęs už stropų nešimą Kauno igulos tarnybos, įsakė kuopų vadams ir komandų viršininkams: vesti perkeltuosius kareivius į Kauno atskiro bataliono jam skirtas kareivinių patalpas, kurios randasi Žaliajame kalne.“¹⁹

Kariams atvykus į nurodytą vietą, 1-oji, 2-oji ir 3-ioji kuopos buvo apgyvendintos pėstininkų, Atsargos kuopa – raitelių kareivinėse, kulkosvaidžių komanda – privačiame name prie Ukmergės plento šalia Saulės gimnazijos²⁰.

Be to, komendantūra batalionui perdavė 11 arklių, 2 balnus, 3 lauko virtuves²¹, nemažai ginkluotės (žr. lentelę)²².

17 **Grenadieriai** – kariai sunkioms užduotims atlikti.

18 Kauno batalionui įsakymas Nr. 3, 1919-07-08. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 3–4; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 275.

19 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 145 a. p.

20 Ten pat, l. 146.

21 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 30.

22 Lentelė sudaryta pagal: 7 p. Ž. K. B. pulko 15 m. sukaktis. *Kardas*, 1934, Nr. 13, p. 253.

Kuopos pavadinimas	Karininkai	Pareigos	Kareivų skaičius kuopoje	Šautuvų skaičius	Šovinių skaičius	Pistoletų skaičius	Kulkosvaidžių skaičius	Pastabos
1-oji	Poloniovas Simas	Kuopos vadas	141	120	1800	4	–	Šautuvai – daugiausia vokiški, bet buvo ir rusiškų. Daugelis šautuvų naudoti netiko
2-oji	Pridotkas Andrius	Kuopos vadas	140	140	1000	–	–	
3-ioji	Vaidotas Adolfas	Kuopos vadas	135	135	1290	4	–	
	Šalkauskas Zigmąs	Jaunesn. krn.	–	–	–	–	–	
4-oji	Auglys Kazys	Kuopos vadas	92	44	610	3	–	
	Vedzemelis	Jaunesn. krn.	–	–	–	–	–	
Kulkosvaidžių komanda	Kerbelis Andrius	Komandos viršininkas	77	63	11000	5	3	
	Goštautas Kazys	Jaunesn. krn.	–	–	–	–	–	
Grenadierų komanda	Hanas Artūras	Komandos viršininkas	31	34	630	5	–	
Ryšių komanda		–	10	5	205	1	–	
Iš viso:			646	536	16535	22	3	

Liepos 11 d. iš Intendantūros dar buvo gauta 10 porinių vežimų, 10 komplektų odinių pakinktų ir 8 kareiviški balnai, tačiau tą dieną iš bataliono pabėgo ir pirmieji kareiviai: 2-osios kuopos kareivis Antanas Jukna, 3-iosios kuopos kareiviai Petras Mačius ir Apolinaras Vagalis, jie išsinešė ir batalionui priklausančių daiktų bei aprangos.

Liepos 12 d. iš veterinarijos ligoninės buvo atvartyta 10 arklių, atvyko į batalioną paskirtas gydytojas Naglius ir tarnauti atsiųsti 45 naujokai²³. Liepos 15 d. iš Kauno komendantūros batalionui perduotas orkestras – 38 muzikantai ir kapelmeisteris²⁴, atvyko krn. Pranas Šlapikas, Dominykas Augustauskas, Tadas Pilipauskas, Cibavičius, liepos 22 d. – krn. Petras Tarasenko, 25 d. – Karo mokyklos I laidą baigęs karūžas* Pijus Dovydaitis, 28 d. – krn. Pranas Saladžius, 29 d. – karūžai Kazys Rudminas, Juozas Černius, Juozas Maurukas ir Vincas Miškinis, ir t. t.²⁵ Šie Karo mokyklą baigę karūžai bataliono kareiviams padarė tikrai gerą įspūdį. Jie buvo pasitempę, puikiai kalbėjo lietuviškai, vilkėjo naujo-

23 Kauno batalionui įsakymai Nr. 6, 1919-07-11, Nr. 8, 1919-07-13. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 9, 12; 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 31.

24 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 31.

* Karo mokyklos absolventams, kad juos būtų galima atskirti nuo kitų karininkų, suteiktas karūžo laipsnis.

25 Kauno batalionui įsakymai Nr. 10, 1919-07-15, Nr. 20, 1919-07-25, Nr. 23, 1919-07-28, Nr. 29, 1919-07-29. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 15, 40, 49, 68.

mis uniformomis ir dėl to išsiskyrė iš kitų karininkų²⁶.

Bataliono vadas krn. Vincas Petrauskas, turintis daugybę organizacinių reikalų, iš pradžių daugiausia dirbdavo štabe, o tarp kareivių pasirodydavo retai.

Savanoris A. Biveinis taip prisimena pirmąjį susitikimą su bataliono vadu:

„Apie liepos 10–13 d. sugrįžus batalionui nuo rikiuotės užsiėmimų ir besirikiuojant išvedžiojimui į savo kareivines, prieš batalioną nuo šabo lėtu žingsniu bešnekučiuodamas su kitu karininku artinasi aukšto ūgio, plačių pečių, su didoka ir gražia barzda karininkas, kurį jau buvo matę kumšteliuodami drauge stovintiems rikiuotėje kaimynams: „A, žiūrėkite, eina mūsų bataliono vadas!“ Tuo tarpu pasigirdo komandos „Domės!“ – sekanti „Ramiai, pagerbimui viršininko pagarba!“

Komandą padavė ir su raportu sutiko kulkosvaidžių komandos viršininkas karininkas Kerbelis. Bataliono vadas pasisveikinęs pirmąkart „Sveiki, vyručiai!“ – vieno kito kareivio paklausė – savanoris ar pašauktinis... Bataliono vadas nusišypsojęs, vėl lėtu žingsniu nužingsniavo bataliono patalpų link.“²⁷

Vyr. kariuomenės vado slaptu įsakymu Kauno batalionas nuo 1919 m. liepos 18 d. buvo įtrauktas į I brigados sudėtį²⁸. Tą pačią dieną batalione buvo pradėta formuoti nerikiuotės kuopa, vadu paskirtas iš Kauno komendantūros perkeltas krn. Jonas Šalkauskas.

Batalione tarnaujantys kareiviai turėjo būti ne tik mokomi, bet ir skiriami į Kauno įgulų tarnybą. Į ją kasdien tekdavo skirti ne mažiau kaip po 100 kareivių. Jie turėjo eiti sargybą ne tik savo dalinyje, bet ir Krašto apsaugos ministerijos štabe, banke, prie Kauno įgulos areštinės (net 19 kareivių), artilerijos sandėlio Aukštuosiuose Šančiuose, Kauno kalėjime, prie Tilmanso dirbtuvių, kepyklos Ukmergės plente Nr. 17, bevielio telegrafo būstinės, Lietuvos prezidento buto, spaustuvės Gardino gatvėje, Intendantūros sandėlių Pakalnės ir Daukanto gatvėse, „Metropolio“ viešbučio, Prancūzijos misijos²⁹.

Mokyti kareivius buvo gana sunku ne vien dėl to, kad daug jų buvo skiriama į sargybas, bet ir dėl skurdžios mokymo bazės. Reikėjo mokyti rikiuotės, šaudymo, taktikos ir kitų karybos dalykų, o mokomųjų priemonių nebuvo. Bataliono karininkams net kai kuriuos terminus patiems teko versti iš rusų kalbos į lietuvių.

Bet dalinys sparčiai augo. Praėjus vos porai savaičių, kai pirmieji kareiviai buvo perkelti į batalioną, jame jau tarnavo 16 karininkų, 1 gydytojas, 2 karo valdininkai ir 780 kareivių³⁰.

Rugsėjo pabaigoje batalioną sukrėtė netikėti įvykiai. Rugsėjo 29 d. buvo areštuotas laikinai bataliono vado pareigas ėjęs krn. V. Petrauskas, o laikinai į šias pareigas paskirtas Generalinio štabo karininkas ypatingiems pavedimams

26 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 154.

27 Ten pat, l. 144–144 a. p.

28 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 276.

29 Kauno batalionui įsakymas Nr. 42, 1919-08-15. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 100.

30 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 276.

krn. Aleksandras Šumskis³¹. Tiesa, rugsėjo 18 d. bataliono vadas V. Petrauskas iš areštinės buvo paleistas ir vėl galėjo eiti savo pareigas, tačiau rugsėjo 23 d. išėjo 2 savaičių atostogų, o batalionui laikinai vadovauti buvo paskirtas krn. A. Kerbelis³².

1919 m. rugpjūčio 30 d. karinės vadovybės įsakymu bataliono 3-ioji kuopa, vadovaujama karūžo Juozo Černiaus, buvo išsiųsta Ukmergės komendantto žinion. Tačiau reikia pabrėžti, kad prieš siunčiant ji buvo performuota. Į Ukmergės karo komendantūrą buvo perkelti 7 1-osios, 3 2-osios kuopų kariai ir 90 3-iosios kuopos karių. Taigi, siunčiama kuopa buvo specialiai suformuota, o 3-ioji kuopa, kurią sudarė jos likučiai ir nauji kariai, faktiškai performuota. Rugsėjo 2 d. į 3-iąją kuopą buvo paskirti 54 nauji atvykę kareiviai³³.

Batalionas Kaune išbuvo 3 mėnesius. Tuo metu kareiviai buvo mokomi rikiuotės, šaudymo ir kitų būtinų veiksmų. Išsiuntus 3-iąją kuopą į Ukmergę, 1-oji ir 2-oji kuopos sargybą ėjo kas antrą dieną³⁴. Tai, žinoma, labai vargino, be to, bataliono kareivių, ypač naujokų, nuotaiką neigiamai veikė ginklų, kurių reikėjo mokymuisi, trūkumas. Teko iš visų kuopų surinkti įvairių sistemų šautuvus, net ir sulaužytais vamzdžiais ar buožėmis ir be spynų. Visus juos surinkus, vis tiek apie 30 proc. naujokų liko be ginklų. Jais buvo pasirūpinta tik rugpjūčio pabaigoje, gavus didelę ginklų siuntą iš Vokietijos³⁵.

Tačiau bene didžiausia problema, labiausiai erzinusi bataliono kareivius, buvo blogas maitinimas, neretai net sugedusiais maisto produktais. Duona buvo kepama iš supelijusių rugių, iš tokių pat supelijusių žirnių ir kitų produktų dažnai verdama sriuba. Dėl blogo maisto kildavo įvairių nemalonių incidentų. Pagrindinė jų priežastis buvo maisto tiekėjai. Asmenys, turėję aprūpinti batalioną maistu, buvo nelietuviai. Daugelis jų tyčia blogino padėtį, siekdami sukelti kareivių nepasitenkinimą. Liepos 18 d. už blogą darbą buvo areštuotas ir perduotas Kauno apygardos teismui ūkio vedėjas krn. A. Lukianskis. Į jo vietą paskirtas krn. A. Vaidotas, greitai paaiškėjęs, kad yra Lenkų karinės organizacijos (POW) narys, demaskuotas rugsėjo 28 d. pabėgo į Lenkiją³⁶. Dažnai neturėdami ką valgyti, kareiviai ėmė pardavinėti savo ir valdiškus daiktus. Blogiausia buvo tiems,

31 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 32.

32 Kauno batalionui įsakymas Nr. 83, 1919-09-23. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 202.

33 Įsakymas Kauno batalionui Nr. 58, 1919-08-30. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 2, l. 138–139; Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 172; 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 3 a. p.

34 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 276; 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 32.

35 Septintojo pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 3 a. p.–4; Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 148–148 a. p.

36 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 276; Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 196, 1919 m. gruodžio 2 d.; Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 147 a. p.

kurie iš namų nieko negaudavo ir neturėjo ko parduoti³⁷.

Kurį laiką kareivių maitinimas buvo pagerėjęs, kai liepos viduryje iš JAV gautos produktų siuntos dalis atiteko ir Kauno bataliono kariams. Tačiau jiems pasibaigus, pasidarė dar blogiau. Kurį laiką kareiviai bandė pagerinti savo racioną vėl pardavinėdami asmeninius daiktus, bet Kaune trūko duonos, todėl ji buvo labai brangi, taigi beveik neperkama. Kareiviai ėmė reikšti nepasitenkinimą, kol galiausiai rugpjūčio 17 (18?) d. atsisakė valgyti prastus pietus³⁸. Tai buvo pirmasis nepaklusnumo atvejis batalione, tačiau negalinti gauti kokybiškesnių produktų bataliono vadovybė geriau maitinti kareivių neturėjo galimybių. Tada jie naktimis slapta išėję į miestą pradėjo vogti iš kauniečių sodų vaisius, o iš tvartų naminius paukščius. Gyventojai iš pradžių bandė patys ginti savo turta, bet, kai tai nepadėjo, kreipėsi į bataliono vadovybę. Skundai pasiekė net vyriausiąją kariuomenės vadą gen. Silvestrą Žukauską ir prezidentą Antaną Smetoną.

Gen. S. Žukauskas, reaguodamas į skundus, rugpjūčio pabaigoje atvyko į batalioną. Visas dalinys buvo išrikuotas pratybų aikštėje. Atidžiai apžiūrėjęs rikiuotę, vyriausiasis kariuomenės vadas pasielgė nestandartiškai. Sukomandavęs „Laisvai!“, visų kuopų karius pakvietė prieiti arčiau ir išdrožė gana ilgą pamokančią kalbą apie kario sąžiningumą, pagarbą žmonėms, apie žalą, kurią jie vagiliaudami daro ne tik vietos gyventojams, bet ir kariuomenės prestižui, ir kt. Savo kalbą jis baigė žodžiais: „*Taigi, dar kartą sakau, kas ne lietuvis ir nemanote toliau klausyti, ką jums sako jūsų viršininkai, – išeikite iš rikiuotės!*“ Aišku, tokių neatsirado. Tada gen. S. Žukauskas, perspėjęs, kad kiekvienas pagautas vagiliaujant bus perduotas karo lauko teismui, sėdo ant žirgo ir išjojo³⁹.

Įsikišus kariuomenės vadovybei, iš pradžių naktiniai žygiai baigėsi, tačiau, kareivių maitinimui negerėjant, reidai atsinaujino, ir dabar naktinių svečių sulaukdavo ne tik Kauno ir Kauno priemiesčių, bet ir artimesnių kaimų gyventojų sodai ir daržai⁴⁰.

Dėl staigaus maisto pablogėjimo ir iš kauniečių sodų prisiskintų neprinokusių uogų ir vaisių besaikio valgymo rugpjūtį ir rugsėjį batalione išplito dizenterijos epidemija. Ja susirgo apie 70 proc. bataliono kareivių, 144 kareivius teko guldyti į ligoninę, kiti, kiek stipresni, liko kareivinėse. Iš pradžių pagijusius kareivius išleisdavo mėnesiui į namus sustiprėti, bet apie tai sužinojusi karinė vadovybė uždraudė tokias „atostogas“, kad liga dar labiau neišplistų. Kai kurie pasveikę nuo dizenterijos ir likę batalione kariai, toliau prastai maitinami, vėl susirgdavo ir šį kartą arba mirdavo, arba medikų komisijos būdavo pripažinti netinkamais karo tarnybai. Batalione nuo to mirė apie 80 kareivių, nemažai dėl sveikatos sutrikimų buvo „komisuoti“⁴¹.

37 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 276.

38 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 165.

39 Ten pat, l. 167 a. p.

40 Ten pat, l. 148, 155–156.

41 Žuvusiųjų ir mirusiųjų registracijos knyga. *LCVA*, f. 520, b. 11, l. 1–2; Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 158 a. p.

Apie padėtį batalione atsiminimuose savanoris A. Biveinis taip rašo:

„Bendrai karių tarpe buvo jaučiamas didelis nusiminimas, susirūpinimas, baimė ir panika. Mat staigūs susirgimai ir į dvi tris dienas po susirgimo nužengimai į amžinastį visiems įstrigo. Kas kad šiandien dar sveikas. Ryt, poryt užsikrėsiu, susirgsiu, keletą dienų pasiraitysiu ir kas gali garantuoti, kad nebus ir man eilė keliauti pas Abraomą... O mirti vis tik jauni būdami, pilni pasiryžimų, troškimų, siekimų ir su daugybe planų gyvenimo ateičiai, – nė vienas nenorėjo.“⁴²

Taigi, padėtis buvo nepavydėtina. Ja savanaudiškais tikslais siekė pasinaudoti bolševikai ir lenkai bei jų vietiniai rėmėjai⁴³. Tuo metu iš bataliono pabėgo 21 karys, o atvyko tik 70 naujokų. Ligos, mirtys ir dezertyravimas ir toliau buvo pagrindinės bataliono bėdos. Rugsėjo mėn. pabėgo net 33 kareiviai, o naujokų atvyko tik 14⁴⁴. Tiesa, pažymėtina, kad rugsėjį bataliono karių maitinimas kiek pagerėjo⁴⁵.

Masinis kareivių vagiliavimas kėlė teisėtą vietos gyventojų pasipiktinimą. Karinė vadovybė įsakė tam užkirsti kelią. Jaunesnieji vadai gavo griežtą bataliono vadovybės nurodymą imtis priemonių, kad vagystės baigtųsi. Be abejo, kitaip, kaip tik skiriant bausmes, ir gana griežtas, to nebuvo įmanoma padaryti, bet tai labai sugadino kareivių ir karininkų santykius, nors dėl prasidėjusios dizenterijos epidemijos ir patys kareiviai suprato, kad vagiliavimas ir valgymas neprinokusių vaisių gali baigtis daug liūdniau nei griežčiausia vado skirta bausmė⁴⁶.

Rugsėjo antrojoje pusėje ėmus mažėti susirgusiųjų skaičiui, jau visus juos buvo galima siųsti į karo ligoninę, tad batalionas vėl grįžo prie įprastos dienvartarkės – kareivių mokymo, sargybų ir kitų pareigų. Pastebimai pagerėjo drausmė ir tvarka.

Kita problema buvo netinkama apranga. Iki spalio pradžios kareiviai neturėjo uniformų ir nešiojo savo drabužius, apie 15 proc. bataliono kareivių net negalėjo eiti sargybos, nes buvo basi. Spalio 1–4 d. iš JAV buvo gauta aprangos siunta, ir padėtis iš esmės pasikeitė⁴⁷. Netrukus bataliono kariai buvo aprūpinti amerikietiškomis uniformomis.

Spalio 6 d. I brigados vadas krn. Kazys Ladiga įsakė batalionui pasirengti išvykti į lenkų frontą ir Utenos grupės sudėtyje saugoti demarkacijos liniją. Besirengiantis išvykti spalio 8 d. į frontą batalionas gavo 30 arklių, 9 porinius

42 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 158.

43 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 277; Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 158.

44 Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, t. 41, p. 172; 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 32 a. p.

45 7 p. Ž. K. B. pulko 15 m. sukaktis. *Kardas*, 1934, Nr. 13, p. 253.

46 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 156 a. p.

47 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 276; Septintojo pėst. Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 4.

vežimus, 3 lauko virtuves, 14 komplektų odinių pakinktų⁴⁸. Tačiau po 3 dienų, t. y. spalio 9 d., Kauno batalioną pasiekė I brigados vado įsakymas Nr. 118 vykti į Baisogalą, į naujai formuojamą kovos su bermontininkais frontą⁴⁹.

Prieš išvykstant 1919 m. spalio 7 d. krn. V. Petrauskas buvo atleistas iš bataliono vado pareigų. Pagrindinė jo atleidimo priežastis (tiesa, kaip vėliau paaiškėjo, niekuo nepagrįsta) – kad jis susijęs su POW organizacijos bandymu įvykdyti valstybės perversmą. Lietuvos žvalgyba įtarė, kad krn. V. Petrauskas, ko gero, lenkas, nes buvo pastebėtas tarp lenkų, dažnai lankėsi pas grafiui Tiškevičiui priklausančio Raudondvario dvaro valdytoją lenką Zavišą. Laikiniai batalionui vadovauti buvo pavesta krn. A. Kerbeliui, o spalio 9 d. bataliono vadu buvo paskirtas plk. ltn. Edvardas Adamkavičius⁵⁰. Pulkininko leitenanto laipsnis jam buvo suteiktas spalio 8 d.

48 Septintojo pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 4 a. p.

49 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 277; Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 172.

50 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 277; J. ltn. Šniuolis. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko istorinė apžvalga. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 763.

I

Bermontininkų fronte

J. Natanauskas.

Spalio 8 d. bataliono kariai sužinojo, kad yra siunčiami į frontą. Tos dienos nuotaikas A. Biveinis aprašo taip:

„Visi bėgiojo, rengėsi, atsiimliojo, taksavojo, mainėsi seną šautuvą į naują, apmundiravimo bei apginklavimo reikmenis. Mat, kas tiko dabar esant, tai išvykstant ir apleidžiant Kauną nebetiko. Kur rengėsi, dėl ko visi skuba, kur vyks ir kodėl jau visi atsisveikina su kauniečiais, – niekas nesiteiravo, nes jau vis vien lauktoji diena, t. y. išvykimo į frontą, buvo rytojus, o kad ne, tai būtinai porytojaus diena. Kur vyks į frontą, nebuvo svarbu, by tik į frontą.“⁵¹

Spalio 9 d. 19 val. buvo gautas I brigados vado įsakymas Nr. 118 išvykti į Baisogalos rajoną. Įsakyme buvo paaiškinta, kad batalionas turės saugoti barą ir vykdyti žvalgybą stebėdamas „kolčiakininkus“ (bermontininkus – G. S.). Nors karas jiems oficialiai dar nepaskelbtas, bet jie užpuolė latvius ir, nepatikrintomis žiniomis, pradeda žygius ir prieš lietuvius. Tačiau tai žinojo tik bataliono vadovybė. Kad išlaikytų karinę paslaptį, kur vyksta batalionas, kareiviams nepranešė, todėl netrūko įvairiausių spėlionių.

Batalionas spalio 10 d. 6 val. ryto išsirikiavo ir 7 val. vadovaujamas krn. A. Kerbelio išvyko į geležinkelio stotį. Pulko manta buvo suvežta dar naktį.

Apie bataliono išvykimą amžininkų atsiminimus yra užrašęs J. Namajūnas. Jis šį įvykį aprašo taip:

„L. e. bataliono vado pareigas karininkas Kerbelis visoms kuopoms įsako sutvarkyti žygiui reikalingą turtą. Nakčia suvežti į Kauno geležinkelio stotį ir sukrauti į vagonus.“

Žinia apie bataliono išvykimą bermontininkų frontan bataliono gyvenimą išjudino. Visi dirba, bėgioja šen bei ten, ką nors nešdami, mainydami, šūkaudami. Nes viskas, kas tinka užfrontės gyvenimui, netinka frontui. Seni batai, drabužiai, ginklai turėjo būti pakeisti naujais, geresniais.“

Bataliono karių tarpe nuotaika pakyla. Nes jie žinojo iš civilių žmonių ir karių, grįžtančių iš atostogų, šurpių žinių apie bermontininkų plėšimus ir žudynes Žemaitijoje. Tuo ypač buvo sujaudinti mobilizuotieji ir savanoriai žemaičiai. Tai gi, lauktoji valanda atėjo...

Spalio 10 d. 7 val. ryto, su orkestru ir karininkais, pilname sąstate, žygio ap-rangoje, Kauno batalionas išsirikiuoja Ukmergės plente, pasiruošęs pradėti savo pirmąjį žygį...

Rimtais veidais karininkai vaikščiodami apžiūrinėja savo vyrus, su kuriais teks bendrai veikti ir kovoti, kuriems suteiktas visas pasitikėjimas. Neramiai ir grau-džiai kiekvienas jų atsisveikino su pirmomis savo kareivinėmis, kuriose prabėgo keli ramaus, nors ir nuobodaus užfrontės gyvenimo mėnesiai. Pamišti visi vargai, nuobodžios sargybu naktys, blogas maistas, suplyšę ir sunėšioti batai bei drabužiai. Ateities gyvenimas fronte nors ir vilioja, bet buvo paskendęs ūkanose.“

Ritmingai, orkestrui pritariant, sujudėjo toli išsitiesusi Kauno bataliono rink-

51 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 169 a. p.

tinė. Orkestro garsūs aidai ir į plento grindinį tvirtais žingsniais sukeltas žygiuojančių vyrų garsas toli skrido miesto gatvėmis. Žygiuojančius išlydėjo gausi minia.

Kauno geležinkelio stotyje atsiveikina su batalionu 3 mėnesius batalionui vadovavęs karininkas Petrauskas. Prisistato naujas augalotas karininkas Adamkavičius, kuris pasiveikinas su batalionu, primena kovotojo pareigas ir garbingą bataliono paskyrimą fronte. <...>

*13 val. sušvilpė garvežys...*⁵²

Kelonė vyko ne be nuotykių. Traukinio, pravažiavusio pro tunelį ir judančio į kalniuką, greitis ėmė mažėti, kol jis visiškai sustojo. Vienas garvežys, kūrenamas šlapiomis malkomis, sąstato pavilkti nebegalėjo, todėl teko laukti, kol iš Kauno bus atsiųstas antras garvežys. Du garvežiai pagaliau išjudino sustojusį traukinį⁵³. Jam vėl pajudėjus, kad bermontininkų žvalgyba neišsiaiškintų, jog ešelonu vyksta batalionas, kovosiantis su jais, užuot iš Kauno važiuojo į Jonavą, pasuko į Kaišiadoris, sudarydamas įspūdį, kad dalinys permetamas į lenkų frontą. Traukinys kelis kartus keitė kryptį. Nuo Jonavos ant vagonų stogų su kulkosvaidžiais stovėjo sragybiniai. Buvo ruduo, temo, jų pareigos tokiomis sąlygomis buvo neįprastos ir itin atsakingos, todėl tam buvo parinkti savanoriai. Nuo Dotnuvos budėti prie stovinčių ant vagonų stogų prie kulkosvaidžių buvo įsakyta kulkosvaidininkų skyrininkams. Artėdamas prie Baisogalos traukinys labai sumažino greitį ir slinko visai palengva. Gudžiūnų geležinkelio stotyje buvo išlaipinta bataliono gurguolė, 4-oji kuopa, grenadierių, žvalgų komandos ir dalis kulkosvaidžių komandos. Iki Baisogalos traukiniu, kadangi netoli buvo priešas, labai lėtai važiuojo tik 3 kuopos ir dalis kulkosvaidininkų, kurie buvo paskirstyti tarp kuopų. Nors Gudžiūnų stotyje sulaukta žinių, kad bermontininkų ir vokiečių aplinkui nematyti, bataliono vadovybė ėmėsi visų galimų atsargumo priemonių⁵⁴.

23 val. batalionas jau buvo Baisogaloje. Iki 2 val. nakties iš ešelonu buvo iškrauta dalinio manta. Baisogalos geležinkelio stotyje jo jau laukė iš anksto atsiųstos pastotės, kuriomis bataliono kariai turėjo pasiekti naujas dislokacijos vietas⁵⁵. Batalionui buvo įsakyta užimti Linkaičių–Žinėnų–Daugėlaičių–Šiaulėnų iki Tyrulių pelkės liniją. Jo štabas ir ligoninė apsisistoję Jasaičių kaime, o ūkio dalis – Daujočiuose⁵⁶.

2-oji bataliono kuopa, sustiprinta 2 kulkosvaidžiais, organizavo savo dešiniojo sparno apsaugą užėmusi Bagdonų dvarą ir Gankonių kaimą. Iš čia buvo pasiųsti žvalgai Liaudiškių–Možaičių kryptimi.

1-oji kuopa, sustiprinta 2 kulkosvaidžiais, kairiajame bataliono sparne už-

52 J. Itn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 350–351.

53 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 171 a. p.

54 Ten pat, l. 172 a. p., 173 a. p., 174.

55 7 p. Ž. K. B. pulko 15 m. sukaktis. *Kardas*, 1934, Nr. 13, p. 253; Namajūnas. 7-asis pėst. Ž. K. Butegeidžio pulkas ir jo pirmieji karo žygiai. *Kardas*, 1935, Nr. 13, p. 283.

56 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 210; Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, 1928 m., p. 254.

ėmė Juodupės kaimą ir pasiuntė žvalgus Šiaulėnų–Šaukoto kryptimi. 3-ioji ir 4-oji kuopos išikūrė Januškonių kaime ir Kepaliuose. Bataliono štabas, ligoninė ir visos tarnybos apsisėjo Baisogalos dvare⁵⁷.

Jau Baisogaloje spalio 10 d. naujasis bataliono vadas pasirašė įsakymą, kad pradeda eiti bataliono vado pareigas, o krn. A. Kerbeliui įsakė eiti savo tiesiogines pareigas⁵⁸.

Spalio 11 d. bataliono ryšininkai nutiesė telefono linijas į kuopas, buvo susisiekti su kaimynystėje dislokuotu Marijampolės batalionu. Kadangi žinių apie bermontininkus neturėta, spalio 12 d. buvo organizuota žvalgyba dviem kryptimis: 1-osios kuopos žvalgai išsiųsti Šiaulėnų–Nortaičių kryptimi, 2-osios kuopos žvalgai – į Možaičių ir Varnėnų kaimus, tačiau pastarieji nei bermontininkų, nei vokiečių niekur neužtiko. 1-osios kuopos žvalgai pasiekė Šiaulėnų ir Nortaičių kaimus, tačiau ir jie prieš karių niekur nepastebėjo, bet iš vietos gyventojų sužinojo, kad prieš Kauno batalioną Bebrųjų kaime, „tartoke“⁵⁹, dislokuotas bermontininkų šaulių būrys (20–30 kareivių ir net 4 karininkai), ginkluotas 4 kulkosvaidžiais, Ilgočių kaime, 4 km nuo Radviliškio, – lauko artilerijos 2 pabūklų baterija, Karčiamų kaime stovi sustiprinta lauko sargyba, prieš kareivių yra Špicų, Polekelės ir Pušiniškių kaimuose⁶⁰.

Spalio 13 d. atvyko komandiruotas į batalioną Šiaulių komendantūros karininkas Paškevičius ir 11 kareivių raitelių. Jie buvo priskirti prie raitojo žvalgybos būrio. Taip pat atvyko Pirmojo raitelių pulko karininkas ir 17 kareivių bei 4-osios artilerijos baterijos būrys⁶¹. Buvo gautas Marijampolės bataliono pranešimas, kad jų batalionas užima Paežerius, Viduklės dvarą ir Linkaičių geležinkelio stotį. Bataliono vadas pageidavo, kad Kauno batalionas sumažintų tarpą tarp batalionų. Tuo tikslu į Šiaulėnus buvo pasiųsti žvalgai, netrukus jie pranešė, kad ten bermontininkų nėra⁶².

Spalio 14 d. vėl buvo surengta žvalgyba. Šį kartą buvo pasiųsta raitųjų žvalgų komanda. Ji, pasiekusi Daugėlaičių–Varnėnų liniją, su bermontininkais irgi nesusidūrė, tik išsiaiškino, kad už Nekrošių kaimo, pušyne, bermontininkai stato lentpjūvę. Iš vietos gyventojų sužinota, kad didesnės bermontininkų pajėgos susitelkusios Ilguočių kaime ir jo apylinkėse⁶³.

Atsižvelgdamas į žvalgybos duomenis, I brigados vadas plk. ltn. K. Ladiga

57 J. ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 352.

58 Spalio 10 d. Įsakymas Nr. 102. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 1.

59 **Tartokas** – lentpjūvė.

60 J. ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 352; 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 33 a. p.

61 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 34.

62 Septintojo pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *Ten pat*, b. 119, l. 5 a. p.–6.

63 J. ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 352, 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 34.

batalionui įsakė užimti naujas pozicijas – Linkaičių–Žinėnų–Daugėlaičių–Noraičių–Šiaulėnų iki Tyrulių pelkės liniją. Bataliono dešinėje buvo dislokuotas Marijampolės batalionas, kairėje – atvykęs į frontą Vilniaus batalionas.

Spalio 15 d. 6 val. batalionas paliko iki tol turėtas pozicijas ir pajudėjo užimti naujų. Pirmoji vora, kurią sudarė 2-oji kuopa, sustiprinta 3 kulkosvaidžiais ir 4 raiteliais, per Možaičius pasiekė Linkaičių–Žinėnų liniją ir ėmė tvirtintis, išsiuntusi į priekį žvalgus.

2-oji vora, sudaryta iš 1-osios kuopos karių, ginkluotų 3 kulkosvaidžiais, ir 8 raitelių, per Belazariškį ir Saktelius užėmė Žinėnų–Daugėlaičių liniją. Tačiau žygio metu 1-osios kuopos žvalgai Daugėlaičių dvare pirmą kartą susirėmė su bermontininkais. Deja, susirėmimas buvo nesėkmingas. Per susišaudymą žuvo skyrininkas j. psk. Gracijonas Sakalauskas ir 3 kariai buvo sužeisti. Vėliau dėl sunkaus sužeidimo mirė eil. Jonas Jaraminas. Tai buvo pirmosios bataliono aukos. Į nelaisvę buvo paimiti du bermontininkai, vienas iš jų dėl sužeidimų greitai mirė⁶⁴. Užėmus Daugėlaičius, 1-osios kuopos vadas pastatė sargybinius ir išsiuntė žvalgus. Žvalgai paėmė į nelaisvę vieną bermontininką, kaip paskui paaiškėjo, jų gydytoją⁶⁵.

Trečioji vora, susidedanti iš 3-iosios kuopos karių ir 8 raitelių, patraukė Šiaulėnų link. Šiaulėnuose buvo apie 12 bermontininkų, bet ir tie po susišaudymo skubiai pasitraukė. Visa 3-ioji kuopa į Šiaulėnus įėjo apie 17 val. Atsar-

Žuvęs j. psk. Gracijonas Sakalauskas. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 767

Žuvęs eil. Jonas Jaraminas. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 767

64 Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 67, l. 5; Leščius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 277; Lt. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 353.

65 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 34 a. p.

gos kuopa įsikūrė Nortaičių kaime, štabas ir ligoninė – Jasaičių, ūkio skyrius ir likusios tarnybos – Daujočių kaime, bataliono štabas, ligoninė ir grenadierių komanda – Varnėnuose⁶⁶.

Spalio 16 d. batalionui buvo priskirta artilerijos baterija, kuopos surengė žvalgybą, tvirtinosi naujose pozicijos, statė užtvaras. Žvalgyba nebuvo sėkminga. Susišaudžius su bermontininkais vienas sunkiai sužeistas žvalgas vėliau mirė, 2 lengviau sužeisti žvalgai išgyveno. Pulko žvalgai vieną bermontininką nukovė, 2 paėmė į nelaisvę⁶⁷.

I brigados vadas tą dieną informavo bataliono vadą, kad vokiečių karinė vadovybė įsakė lietuvių neliesti (už šio įsakymo nevykdymą net buvo grasinama mirties bausme), kartu paprašė atitinkamai elgtis ir lietuvių karius. Plk. ltn. K. Ladiga savo ruožtu įsakė neliesti vokiečių kareivių. Buvo informuota, kad į frontą atvyko Vilniaus batalionas⁶⁸.

Spalio 17 d. 6 val. ryte bermontininkai užpuolė bataliono slapukus. Vieną paėmė į nelaisvę, antrasis, iššovęs šūvį, kad perspėtų lauko sargybos karius, lengvai sužeistas, pabėgo. Lauko sargybai pradėjus šaudyti, priešo kariai skubiai pasitraukė. Po keleto dienų paimtas į nelaisvę kuopos karys pabėgo ir sėkmingai grįžo į savo kuopą. 3-iosios kuopos žvalgai suėmė du vokiečių bermontininko Rykovo dalinio kareivius. Belaisviai buvo pasiūsti į brigados štabą. Be to, iš vietos gyventojų žvalgai sužinojo, kad į Doviatovą (kaip dabar vadinama ši vietovė, nustatyti nepavyko – G. S.) atgabentos kelios patrankos⁶⁹.

Spalio 18 d. bataliono žvalgai Jaugėlių kaimo rajone surado 4 bermontininkus, kurie surašinėjo jame esančius butus. Bataliono žvalgų apšaudyti bermontininkai pasitraukė⁷⁰. Spalio 20 d. bataliono bare Ilguočiai–Žinėnai–Daugėlaičiai–Šiaulėnai⁷¹ buvo ramu.

Tuo metu vokiečių okupacinė kariuomenė pamažu traukėsi iš Lietuvos. Kad nebūtų kliudoma šiam procesui, vokiečių karinei vadovybei reikalaujant, brigados vadas krn. K. Ladiga batalionui įsakė spalio 21 d. užimti naują gynybos liniją Linkaičiai–Žinėnai–Varnėnai–Daujočiai–Maželiai–Paltynai⁷².

Spalio 21 d. 6 val. ryte visos bataliono kuopos ir komandos perėjo į naujas

66 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 7; Ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 353.

67 Septinto pėstininkų pulko įsakymų lauko knygelė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 1222, l. 7.

68 Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 67, l. 10; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 7.

69 7 pėst. Žem. K Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 35 a. p.; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 8; Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 180 a. p.

70 Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 67, l. 15.

71 Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, p. 380.

72 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 277–278; Septintojo pėstininkų pulko telefonogramų lauko knygutė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 1229, l. 12.

pozicijas. Bataliono štabas, ūkio dalis ir ligoninė buvo perkelti į Belozariškį. Varnionyse buvusiai 4-ajai kuopai, atvykus į šį kaimą, 2-oji kuopa buvo perkelta į rezervą ir jai įsakyta persidislokuoti į Daujočius. 2-osios kuopos vienas būrys buvo paliktas Žirnėnuose Linkaičių–Žirnėnų baro apsaugai užtikrinti. Kiti du būriai 11 val. atvyko į Varnionis ir greitai išsiuntė žvalgus link Daugėlaičių. Kadangi žinių, kad bermontininkai gali imtis kovos veiksmų, nebuvo, atvykę būriai suėjo į trobas pietauti⁷³. Tačiau kuopoms dar nespėjus įsikurti naujose pozicijose, bermontininkai apie 11 val. 30 min., nuo Nirtaičių ir Daukučių perėję miškais, netikėtai puolė ką tik atvykusius į Varnionių kaimą karius. Tuo tarpu 2-osios kuopos kariai, niekada dar nedalyvavę mūšyje, netikėtai užpulti, nesugebėjo pasiręgti gynybai. Kuopos vadui vyr. ltn. A. Pridotkui pavyko sutelkti tik nedidelę jų grupelę ir pradėti gintis. Tačiau jis greitai buvo sužeistas į koją. Kuopa atsišaudydama ėmė trauktis į mišką. Paskui pėstininkus buvo priversti trauktis ir kulkosvaidininkai, nes, kaime neturėdami gerų šaudymo pozicijų, ilgiau gintis neįstengė, apsupti bermontininkų, negalėjo išsinešti netgi kulkosvaidžių, todėl iš jų išėmė spynas ir su kuopa pasitraukė į mišką. Ryšys su bataliono štabu, esančiu Belazariškyje, nutrūko jau mūšio pradžioje, todėl bataliono vadas jokių žinių apie priešų puolimą negavo. Raitelis, iš bataliono štabo Belazariškyje pasiūstas į Varnėnus sužinoti, kokia padėtis, grįžo pėsčias, nes, jojant iš miško į Varnėnus, vokiečiai nušovė jo arklį.

Žirnėnuose buvęs kuopos 2-asis būrys pasitraukė mišku į Daukučius, ten susijungė su kuopa ir užėmė pozicijas. Neturėta jokio ryšio ir su dešinėje buvusiu Marijampolės batalionu, todėl vakare buvo pasiūstas 4 raitelių būrelis Miežaičių–Nekrašiūnų kryptimi⁷⁴. Dar 4 raiteliai – 2 karininkai ir 2 kareiviai – buvo pasiūsti išardyti geležinkelio, tačiau jiems to padaryti nepavyko, nes neturėjo jokių įrankių. Grįžtančius atgal apšaudė bermontininkai ir sužeidė vieną jų – krn. Paškevičių.

Neturintis patikimų žinių, kas vyksta, bataliono vadas Ūkio daliai įsakė pervaziuoti į Pliuškių kaimą ir laukti nurodymų. Artilerijos baterija iš Daukučių buvo perdislikuota į Belozariškio, o apie 19 val. į Bagdonų dvarą. Naktį miške prie Daujočių pasirodė bermontininkų žvalgai apšaudė bataliono žvalgus. Bataliono žvalgai Leonas Steponkus ir Steponas Božys buvo sužeisti. Šiuose mūšiuose batalionas patyrė nemažai nuostolių: 2 kareiviai buvo nukauti, 2 karininkai ir 6 kareiviai sužeisti, 13 dingo be žinios. Varnėnuose liko lauko virtuvė, 2 kulkosvaidžiai ir kuopos ginklų sandėlio turtas⁷⁵.

2-ajai kuopai atkakliai kovojant, 12 val. iš Radviliškio išvykęs bermontininkų šarvuotasis traukinys prisiartinio prie Baisogalos, bet iš kulkosvaidžių kariams

73 Reliacija mūšio 21 spalio 1919 m. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 1.

74 Ten pat.

75 Lesčius V. Lietuvos kariuomenės Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 213, 215; 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 36 a. p.–37; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 9; Spalio 26 d. įsakymas Nr. 118. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 24.

apšaudžius bataliono pozicijas, grįžo atgal. 18 val. jis vėl pasirodė 3 km atstumu nuo miestelio ir apšaudė Bagdonų dvarą, kuriame buvo dislokuota lietuvių artilerija, o iš kulkosvaidžių – Gaukainių kaimą ir kitas vietas. Brigados artilerijai paleidus ugnį, traukinys greitai nuvažiavo. 4-osios kuopos būrys buvo užėmęs pozicijas, jei kartais priešo kariai išliptų iš traukinio, kad galėtų sutikti juos ugnimi, tačiau bermontininkai liko jame. Kad išvengtų panašių atvejų, bataliono vadas krn. E. Adamkavičius 4-osios kuopos vadui įsakė išardyti geležinkelį⁷⁶.

Kadangi bataliono užimamos pozicijos buvo nepatogios gintis, spalio 22 d. naktį buvo gautas I brigados vado įsakymas atsitraukti į pozicijas Gimbogala–Liaudiškiai–Juodupė–Pliušiai–Belozariškiai. Auštant batalionas atsitraukė į naujas pozicijas. Štabas su tarnybomis ir ligoninė persikėlė į Gonkainių kaimą. Artilerija buvo dislokuota Bagdonų kaimo rajone. Žvalgai išsiaiškino, kad bermontininkų būta tik Varnėnuose, o kitur jų nėra. Kadangi dėl atsitraukimo nutrūko ryšys su Vilniaus batalionu, jo užmegzti buvo pasiūsti bataliono 3-iosios kuopos žvalgai. Jie Natyniškių (?) kaime susitiko su Vilniaus bataliono 2-osios kuopos kariais. Į batalioną atvyko Vilniaus bataliono ryšininkai. Pasiūsti užmegzti ryšio su Marijampolės batalionu žvalgai jo nerado. Po kiek laiko atvykęs Marijampolės bataliono atstovas paaiškino, kad Marijampolės batalionas irgi pakeitė pozicijas.

Kadangi Kauno bataliono naujosios pozicijos Linkaičiai–Žinėnai–Varnėnai–Daujočiai–Maželiai–Paltynai taip pat buvo nepatogios – miškingos ir balotos, – naktį gautas naujas įsakymas atsitraukti į pozicijas ruože Gimbogala–Liaudiškiai–Juodupė–Pliušiai–Legėčiai. Jas batalionas galutinai užėmė kitos dienos 8 val. ryto⁷⁷.

Spalio 23–24 d. kariai vykdė žvalgybą. Spalio 26 d. jie buvo apšaudyti ties Daukučių kaimu, 1-osios ir 3-iosios kuopų žvalgai susišaudė su bermontininkais prie Mažuolių kaimo. Vietos gyventojų žiniomis, per susišaudymą buvo sužeisti 4 bermontininkai⁷⁸.

Spalio 25 d. į bataliono štabą trumpam buvo užsukęs vyriausiasis kariuomenės vadas gen. lt. Pranas Liatukas, tačiau kitų padalinių neaplankė, tik visiems jų kariams perdavė linkėjimus⁷⁹.

Spalio 28 d. bataliono Atsargos kuopa buvo oficialiai pavadinta 4-ąja kuopa⁸⁰, o spalio 30 d. batalionui buvo pranešta, kad, Lietuvos kariuomenėje įvedus karinius laipsnius, kapitono laipsnis suteiktas Andriui Kerbeliui, Stasiui Vladui Asevičiui, Vincui Galkevičiui ir Jonui Šalkauskui, vyresniojo leitenanto – Petruį Tarasenkai, Pranui Saladžiui, Petruį Baltrūnui, Andriui Pridotkui, Kaziui Goštautui, Pranui Šlapikui ir Večeslavui Statkevičiui, leitenanto – Zigmui Šalkaus-

76 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 278.

77 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 37 a. p.

78 Ten pat, l. 38.

79 Spalio 26 d. įsakymas Nr. 118. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 24.

80 Spalio 28 d. įsakymas Nr. 120. *Ten pat*, l. 27.

kui ir Simui Poloniovui⁸¹.

Lapkričio 5 d. bataliono vadas suteikė atitinkamus karinius laipsnius dalinio kareiviams: viršilų – 4, vyresniųjų puskarininkių – 12, jaunesniųjų puskarininkių – 17, grandinių – 23⁸².

1919 m. spalio 30 d. vokiečių evakuacijai palengvinti lietuvių ir vokiečių atstovų susitarimu Radviliškyje buvo nustatyta neutralioji zona, todėl brigados vado įsakymu batalionas lapkričio 1 d. užėmė naujas pozicijas Ilguočių–Žinėnų–Varnėnų–Daujočių–Mažuolių–Belazariškių (Kirjanovo) linijoje⁸³.

Lapkričio 4 d. buvo apsikeista belaisviais. Į batalioną grįžo 13 į nelaisvę patekusių kareivių⁸⁴. Lapkričio 6–7 d. vykdyta slapta žvalgyba. Civiliniais drabužiais perrengti žvalgai žvalgė artimiausius kaimus, tačiau beveik niekur vokiečių nerado, išskyrus Nortaičius, kur jų buvo 30. Kareiviai turėjo 4 kulkosvaidžius⁸⁵.

Batalione sparčiai daugėjant karių, buvo nuspręsta jam skirti etatinį karo kapelioną. Kapelionu paskirtas kunigas Juozas Vyšniauskas į batalioną atvyko lapkričio 8 d.⁸⁶

Lapkričio 15 d. bataliono saugomą barą perėmė Pirmasis pėstininkų pulkas, o Kauno batalionui buvo įsakyta susitelkti Augmenų kaimo rajone ir pasirengus per Raseinius ne vėliau kaip lapkričio 20 d. atvykti į Tauragę⁸⁷.

Lapkričio 16 d. 9 val. batalionas susirinko Kubiliūnuose ir 10 val. pajudėjo Tauragės link. Žygis buvo sunkus, nes smarkiai lijo, keliai ir laukai buvo pabjūrę, o pakelės grioviai pilni vandens. Tos pačios dienos vakare apsisustojo Tautušių kaime, lapkričio 17 d. vakare – Raseiniuose, lapkričio 18 d. – Vadžgirio, lapkričio 19 d. – Milojuodžio (kaip dabar vadinasi ši vietovė, nustatyti nepavyko – G. S.) kaime⁸⁸.

Lapkričio 18 d. fronto vadas plk. lt. K. Ladiga sušaukė dalių vadų pasitarimą. Jame buvo aptartas pasirengimas Šiaulių karinei operacijai. Kiekvienas dalinio vadas gavo konkrečią užduotį. Plk. lt. E. Adamkavičiui su Kauno batalionu, jam priskirtu atrilerijos 5-osios baterijos būriu ir 2-ojo husarų eskadrono būriu buvo įsakyta užimti Tauragę ir gintis abipus geležinkelio Tauragė–Tilžė palaikant glaudžius ryšius su kaimyninėmis dalimis⁸⁹.

Artėjant prie Tauragės, teko imtis atsargumo priemonių, nes gauta žinių, kad kažkur prie miesto grupuojasi bermontininkai. Nors, turimomis žiniomis, jų turėjo būti mažai, bet, kadangi geležinkelio ruožas Pagėgiai–Šiauliai buvo

81 Spalio 30 d. įsakymas Nr. 122. *Ten pat*, l. 30.

82 Lapkričio 5 d. įsakymas Nr. 128. *Ten pat*, l. 39 ap.–40.

83 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 278.

84 Dienynas nuo pradžios gyvavimo ligi 1920 metų rugsėjo mėnesio. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 9, l. 16.

85 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 12.

86 Lapkričio 13 d. įsakymas Nr. 136. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 87.

87 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 39 a. p.

88 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *Ten pat*.

89 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 223.

bermontininkų rankose, situacija bet kada galėjo pasikeisti. Lapkričio 19 d. iš gyventojų sužinota, kad Tauragės dvare yra apie 150, Tauragėje – apie 20 bermontininkų, todėl bataliono vadas gurguolės saugoti paliko 4-ąją kuopą, o kitiems padaliniais įsakė žygiuoti į Tauragę. Jos užimti buvo pasiūsta 2-oji kuopa, vadovaujama kpt. S. Asevičiaus, su raitelių būriu. Kiti padaliniai ir artilerija liko rezerve⁹⁰.

Lapkričio 20 d. plk. ltn. K. Ladiga įsakė lapkričio 21 d. pradėti bermontininkų puolimą. Plk. ltn. V. Adamkavičiaus vadovaujamai grupei buvo įsakyta lapkričio 20 d. vakare pasirengti, o lapkričio 21 d. ryte užimti nurodytus gynybai patogius punktus⁹¹.

Bataliono kariams užimant Tauragę pasipriešino apie 20 bermontininkų būrys. Jie, pasislėpę mūriniame milicijos pastate, ėmė šaudyti iš šautuvų, mėtyti granatas. Lietuvių pastangos neutralizuoti priešą kurį laiką buvo bevaisės. Bandymas bermontininkus apmėtyti granatomis irgi nebuvo sėkmingas, tik ltn. Kostui Balčiūnui į antrą namo aukštą įmetus granatą, jie, pamatę, kad namas apsuptas, pasidavė. Vėliau, padedant vietos gyventojams, buvo surasti ir kiti pasislėpę bermontininkai.

K. Balčiūnas (E. Peikštenio kolekcija)

Užėmus Tauragę, naktį daliai kareivių pavyko pailsėti, kitiems teko budėti, nes nebuvo jokių garantijų, kad priešas nebandys Tauragės atsiimti⁹². Bataliono kariai pradėjo kurtis vietos gyventojų namuose, kad galėtų išsimiegoti, nes ilgo ir sunkaus žygio, taip pat, nors ir neilgų, bet įtemptų kautynių buvo labai išvarginti. Dėl to net dieną, palikus minimalią apsaugą, jiems buvo leista pailsėti.

Antantės misijos Tauragėje nebuvo, tačiau geležinkelio stotyje budėjęs misijos prancūzų karininkas pakvietė bataliono vadą prie telefono. Paaiškėjo, kad Tauragės dvare vokiečių dalinys įsikūrė misijos leidimu, todėl bataliono vadas prieš juos nesiėmė jokių veiksmų, tik dėl saugumo pastatė sargybą. Ūkio dalis dėl gyvenamųjų patalpų stokos Taura-

90 7 pėst. Žem. Kun. Butegėidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 39 a. p.; Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegėidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 185.

91 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 223.

92 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegėidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 187 a. p.

gėje buvo apgyvendinta Kunigiškių kaime.

Lapkričio 21 d. į Tauragę atvykęs Antantės misijos pirmininkas gen. H. A. Niesselis (Henri Albert Niessel), kurį lydėjo apie 25 kariškių delegacija, paimtus į nelaisvę vokiečius pareikalavo paleisti. Tai ir buvo padaryta. Be to, generolas pareikalavo batalionui likti Tauragėje, neužimti jokių kaimų ir netrukdyti vokiečių evakuacijai⁹³.

Lapkričio 22 d. buvo gautas vyriausiojo kariuomenės vado įsakymas, parengtas pagal gen. H. A. Niesselio įsakymą, batalionui pereiti į Jurbarką. Bataliono vadas apie jį informavo ir gen. H. A. Niesselį, tačiau šis įsakė kol kas pasilikti Tauragėje, neužimti kitų punktų ir netrukdyti bermontininkų evakuacijai. Be to, gen. H. A. Niesselis įsakė bataliono vadui pranešti savo vadovybei, kad Lietuvos kariai nepažeidintų nustatytos demarkacijos linijos ir nepuldinėtų besitraukiančių bermontininkų, taip pat informavo, kad leido vokiečiams ant Lyduvėnų tilto pastatyti šarvuotąjį traukinį⁹⁴.

H. A. Niesselis

Lapkričio 23 d. gen. H. A. Niesselis pareikalavo, kad batalionas apleistų Tauragę ir išeitų iš vokiečių zonos. Gavę šį įsakymą, bataliono kariai nesuprato ir nenorėjo suprasti, kodėl jie, laimėtojai, turi atsitraukti, tačiau įsakymas yra įsakymas, „*viršininkai žino, ką daro*“. Batalionas 11 val. pasitraukė Eržvilko link. To meto kareivių nuotaikas A. Biveinis aprašė taip:

„Francūzų generolas savo kailį saugodamas – vokiečiams geras... Neatkeršijus už visas mums padarytas skriaudas ir nepaliuosavus net suimtų nekaltų žmonių iš jų belaisvės, – kas mums prancūzų generolas – anglas delegatas. Visi jie eina išvien kaip velniai ir visus mušti, vyti kaip judošius iš kur atėjo, – kalbėjo si kareiviai žygyje atsitraukdami iš

93 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 13; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 229; Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920, p. 415–416.

94 7 pėst. Žem. Kun. Butėgeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 40; Septintojo pėstininkų pulko telefonogramų lauko knygutė. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1229, l. 71–75.

Tauragės. ⁹⁵

Lapkričio 24 d. bataliono vadas išvyko į Raseinius gauti nurodymų. Sugrįžęs vakare, jis batalionui įsakė žygiuoti į Jurbarką. Lapkričio 25 d. 8 val. išvykęs, batalionas 3 val. jau buvo Jurbarkoje ir jame apsisistojo bei užėmė pozicijas priešais Smalininkus⁹⁶. Ir šis žygis dėl blogos nuotaikos, kurią dar labiau blogino nesibaigiantis lietus ir purvas, kariams buvo sunkus. Kaip prisimena A. Biveinis, žygio pabaigoje „*buvome panašūs iš suvargimo, išvaizdos į elgetas bastūnus, kurie bastosi nežiūrint, koks oras, neturėdami savo pastogės*“.

Atvykus į dislokacijos vietą paaiškėjo, kad dėl lietaus viskas permirko ir virėjai negali užkurti lauko virtuvių, todėl nebuvo paruošta nei pietų, nei vakarienės⁹⁷.

Batalione trūkstant jaunesniųjų vadų, lapkričio 26 d. Jurbarkoje pradėta kurti Mokomoji komanda. Jos vadu buvo paskirtas 4-osios kuopos vadas vyr. ltn. P. Saladžius, instruktoriumi – krn. K. Balčiūnas⁹⁸, kitas pareigas eiti – viršila Leonas Rimavičius, vyr. puskarininkiai Benediktas Urbonas ir Balys Pivaras, jaunesnieji puskarininkiai Juozas Simas ir Juozas Žilinskas. Gruodžio 2 d. Mokomosios komandos mokiniais buvo paskirti 74 kareiviai, gruodžio 13 d. – dar 18, 4-osios kuopos vadu – vyr. ltn. V. Statkevičius⁹⁹.

Kareivius pradėta mokyti ne tik Mokomojoje komandoje. Nuo lapkričio 29 d. buvo atnaujintas jų mokymas visose kuopose ir komandose. Mokyti nuo 8.30 iki 11.30 ir nuo 14 iki 16 val. Bataliono vadas įsakė užsiėmimuose dalyvauti visiems kareiviams, o patruliams kontroliuoti, vengiančiuosius mokyti sulaukyti ir atvesti pas bataliono budintį karininką¹⁰⁰.

Gruodžio 3 d. bermontininkų fronto vadas plk. ltn. K. Ladiga batalionui įsakė vykti į Raseinius, užimti pozicijas palei geležinkelį Šiauliai–Tauragė ir užkirsti kelią bermontininkų pajėgoms telktis Lyduvėnų rajone bei pagreitinti jų evakuaciją iš Lietuvos. Po 10 dienų batalionas vėl grįžo į Jurbarką. Čia jis išbuvo apie mėnesį, saugodamas pozicijas nuo Sartininkų iki Nemuno ties Jurbarku¹⁰¹.

95 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 191.

96 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 40; Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 173.

97 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegeidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 192.

98 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 40 a. p.; lapkričio 26 d. įsakymas Nr. 141, *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 58.

99 Lapkričio 30 d. įsakymas Nr. 196; gruodžio 2 d. įsakymas Nr. 150; gruodžio 13 d. įsakymas Nr. 8. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 67 a. p.; 63, 74.

100 7 pėstininkų pulko vado lauko knygutė. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1227, l. 9.

101 Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 173.

Septintasis pėstininkų pulkas

Nuo 1919 m. gruodžio 1 d. Kauno batalionas buvo performuotas į pulką ir pavadintas Septintuoju pėstininkų pulku. Tačiau žinia apie šį karinės vadovybės sprendimą pulką pasiekė tik gruodžio 8 d. Pulko vadas liko tas pats – Kauno batalionui vadovavęs plk. lttn. E. Adamkavičius¹⁰². Naujai suformuotame pulke 1919 m. gruodžio pradžioje tarnavo 29 karininkai, 7 karo valdininkai, 1 gydytojas, karo kapelionas kunigas J. Vyšniauskas ir 909 kareiviai. Jis buvo ginkluotas 8 kulkosvaidžiais, 905 šautuvais, 31 revolveriu, turėjo 2300 granatų, apie 200 000 šovinių, 12 telefono aparatų, 6 lauko virtuves, 108 arklius ir kito turto¹⁰³.

Gruodžio 3 d. kariuomenės vadovybės sprendimu į bataliono¹⁰⁴ sudėtį buvo įtraukta Jurbarkė buvusi Seinų komendantūros kuopa – 130 kareivių,

Plk. lttn. E. Adamkavičius. *Karys*, 1932, Nr. 32, priedas, p. 4

vadovaujamų krn. Antano Kemežio, – ir pavadinta 5-ąja kuopa¹⁰⁵. Tą pačią dieną vyriausiasis kariuomenės vadas įsakė batalionui vykti į Raseinius ir ten apsistojus laukti tolesnių nurodymų. Jurbarką batalionas, 5-osios baterijos būrys ir 2-ojo eskadrono būrys paliko gruodžio 4 d. 9 val. ryto. Žygiui diena ir vėl buvo labai netinkama. Visą laiką lijo, keliai buvo sunkiai išvažiuojami. Vakare nakvoti kariai apsiėjo Borkių rajone. Gruodžio 6 d. apie 15 val. batalionas atvyko į Raseinius. Pėstininkai ir gurguolė apsiėjo miestelyje, artilerija – artimiausiame dvare¹⁰⁶.

Gruodžio 8 d. pulkui papildyti iš Antrojo atsargos bataliono buvo atsiųsti

102 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 205, 1919 m. gruodžio 15 d.

103 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 279.

104 Dokumentuose pulkas iki gruodžio 8 d. dar vadinamas batalionu.

105 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 279.

106 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 40–41.

305 naujokai. Tą pačią dieną paskambinęs vyr. kariuomenės vadas pulkui įsakė pereiti į Lyduvėnų rajoną ir užėmus geležinkelio tiltą saugoti jį, kad priešas nesugadintų. Traukinius, važiuojančius į Vokietiją, praleisti, o vykstančius Šiaulių kryptimi – sulaikyti¹⁰⁷.

Gruodžio 9 d. 2-oji, 3-ioji ir 5-oji kuopos su 5-osios artilerijos baterijos būriu ir būriu raitelių, vadovaujami kpt. A. Kerbelio, iš Raseinių patraukė į Lyduvėnus. Einant vieškeliu Šiluvos link buvo pasiūsta raitelių užtvara, tačiau persikelti per Dubysą buvo neįmanoma, nes visi tiltai buvo sugriauti, o upė patvinusi, todėl prie Bedančių kaimo rinktinė per miškus pasuko Lyduvėnų link. Kadangi buvo įsakyta vengti bet kokių susidūrimų su bermontininkais ir vokiečiais, pas pastaruosius buvo nusiųsti parlamentarai karininkai T. Pilipauskas ir K. Balčiūnas, kad perduotų reikalavimą per valandą apleisti Lyduvėnus. Greitai vokiečiai iš Lyduvėnų išvyko traukiniu, mėtydami granatas pro langus net į gyventojų kiemus, o po kiek laiko juos užėmė pulko kariai. Artilerija dėl blogo kelio pasiliko Gedlaukių kaime. Geležinkelio stotį ir tiltą vokiečiai paliko nenusiaubtus, tačiau gyventojai buvo labai apiplėšti. 3-ioji kuopa buvo dislokuota Paltupių kaime, 2-oji ir 4-oji – Lyduvėnų stotyje. Buvo pastatytos užtvaros ir sargybiniai¹⁰⁸.

Gruodžio 10 d. pulkas buvo perkeltas į rezervą, jam įsakyta būti Lyduvėnų rajone, todėl pulke susidarė palankios sąlygos organizaciniams pertvarkymams atlikti. Iš 1-osios, 2-osios ir 3-iosios kuopų buvo suformuotas 1-asis batalionas, vadu paskyrus krn. Iliodorą Gaižauską, iš 4-osios ir 5-osios kuopų – 2-asis batalionas, o jo vadu paskirtas vyr. ltn. V. Statkevičius. Grenadierių komanda pavadinta Komendanto komanda, o komendantu paskirtas vyr. ltn. K. Goštautas, kartu paliktas eiti ir Raitųjų žvalgų komandos viršininko pareigas. Tą pačią dieną buvo gautas I brigados vado įsakymas pulkui grįžti į Jurbarką. Išžygiuoti įsakyta gruodžio 12 d. 8 val. ryto¹⁰⁹.

Gruodžio 12 d. pulke įvyko didelė nelaimė. Kraunant į vežimą ginklus, sprogo granata ir kartu ginklų sandėlyje buvusi granatų dėžė. Sandėlyje buvo daug žmonių. Per sprogimą žuvo Dominykas Augustinas, Vincas Pauža, Vladas Ūsas ir Feliksas Pranckevičius¹¹⁰, buvo sužeisti 9 kariai. Nuo sužeidimų mirė ginklų prižiūrėtojas karo valdininkas Petras Gelažninkas. Buvo sugriautas pastatas, sunaikinta daug ginklų ir amunicijos¹¹¹.

Tą pačią dieną iš gruodžio 8 d. Antrojo atsargos bataliono atsiųstų 106

107 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *Ten pat*, b. 119, l. 14.

108 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 41; 7 pėst. Žemaičių kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 14 a. p.

109 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 41 a. p.

110 Žuvusiųjų ir mirusiųjų registracijos knyga. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 11, l. 2.

111 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 42; Septintojo pėstininkų pulko telefonogramų lauko knygutė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 1229, l. 80.

kareivių buvo suformuota pulko 2-ojo bataliono 6-oji kuopa. Laikiniai kuopos vadu buvo paskirtas krn. Juozas Vėbra. Gruodžio 12 d. iš Antrojo atsargos bataliono atvykusi nauja kareivių partija buvo paskirstyta po padalinius: 35 kareiviai paskirti į Ryšių komandą, 41 – į Kulkosvaidžių komandą, 16 – į 2-ąją kuopą, 17 – į 3-iąją kuopą, 18 – į 4-ąją kuopą¹¹².

Gruodžio 14 d. beveik visas pulkas grįžo į Jurbarką. Šį kartą žygis buvo ne toks sunkus ir varginantis, kaip ankstesnieji, kadangi pašalus purvo nebebuvo. Viena kuopa dar liko Lyduvėnų tilto ir Bagdonų bei Viduklės stočių saugoti¹¹³. Gruodžio 17 d. pulkas perėmė sienos su Vokietija – Nemuno upės kranto – apsaugą nuo Jurbarko iki Sakalinės. Kadangi Nemuno pakrantės buvo apaugusios miškais, pulko vadas įsakė sieną saugoti raitelių būriams. 4-osios kuopos kariai buvo pastatyti į sargybas ant kelių, vedančių į Vokietiją. Visose kitose kuopose ir komandose pradėta intensyviai mokyti kareivius¹¹⁴.

Gruodžio 24 d. pulke oficialiai buvo suformuota Muzikantų komanda. Anksčiau laikinai muzikantais buvę pulko kuopų kareiviai buvo perkelti į Muzikantų komandą, o jos viršininku paskirtas tą pačią dieną į pulką atvykęs kapelmeisteris Steponas Gutauskas¹¹⁵.

Gruodžio 26 d. pulkui buvo perduotas papildomai saugoti baras nuo Sartininkų iki Nemuno, todėl vienam jo batalionui įsakyta vykti į Tauragę, o kitam – likti Jurbarko. Į Tauragę išvyko 1-asis batalionas, kurio vadu buvo paskirtas vyr. lt. V. Statkevičius. Batalionui įsakyta saugoti barą nuo Sartininkų iki Sakalinės. Dalinys į naują dislokacijos vietą išvyko gruodžio 27 d. Žygiuojant nuo jo atsiskyrusi 3-ioji kuopa užėmė barą nuo Sakalinės iki Požerūnų. Kitą dieną likusios 2 kuopos atvyko į Tauragę. Deja, čia patalpos buvo labai ankštos, o kitos – užimtos Pirmojo pėstininkų pulko karių. Bataliono štabas apsistojo Tauragės majorate¹¹⁶. Gruodžio 29 d. batalionas užėmė nurodytą apsaugos barą¹¹⁷. Anksčiau žygių metu kildavo daug problemų dėl lietaus, o per pastarąjį – dėl gilaus sniego. Pulkas turėjo mažai rogių, o per sniegą pakrautų vežimų arkliai nepatraukdavo, todėl, visą gurguolės turtą perkėlus į roges, dar reikėjo pervežti ir vežimus. Lauko virtuves pastačius ant rogių, pasitaikė, kad nuo kūrenamos ugnies jos užsidegdavo ir kariai likdavo be pietų ar vakarienės¹¹⁸.

5-oji pulko kuopa ir toliau buvo palikta Lyduvėnuose geležinkelio tilto ir

112 Gruodžio 12 d. įsakymas Nr. 7, gruodžio 13 d. įsakymas Nr. 8. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 71, 73–74 a.p

113 Septintojo pėstininkų pulko įsakymų lauko knygutė. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1359, l. 20.

114 7 pėst. Žem. Kun. Butegėidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *Ten pat*, b. 19, l. 42 a. p.

115 Gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 22. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 1, l. 86 a. p.-87-a. p.

116 **Majoratas** – dvaras, pagal paveldėjimo teisę atitenkantis vyriausiajam giminės asmeniui.

117 7 pėst. Žem. Kun. Butegėidžio p. dienynas nuo 1 liepos 1919 iki 1 sausio 1920. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 19, l. 42 a. p.-43; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegėidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 16.

118 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegėidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 194.

artimiausių geležinkelio stočių saugoti¹¹⁹.

1920-uosius, Naujuosius metus, pulkas sutiko gana iškilmingai. Atvyko laikinai einantis I divizijos vado pareigas plk. ltn. E. Adamkavičius, Pirmojo raitelių pulko kpt. Kazys Buterlevičius. Iškilmingos Naujųjų metų sutiktuvės vyko Jurbarko majorate, čia griežė pulko muzikantai. Sausio 1 d. Jurbarke buvę pulko daliniai dalyvavo mišiose, po to vyko iškilminga rikiuotė ir paradas. Plk. ltn. E. Adamkavičius pasakė kalbą, visus pasveikino. Vakare kareiviams buvo surengtas vakarėlis, suvaidintas spektaklis „Boba ne velnias“. Vakarėlis surengtas ir Tauragėje esantiems pulko kariams Tauragės majorate, į svečius pakviesti 6 Pirmojo pėstininkų pulko karininkai. Tuo metu sieną saugoję budintys 1-ojo bataliono kariai gerokai išsigando, kai už sienos vokiečiai, sutikdami Naujuosius metus, masiškai ėmė šaudyti iš šautuvų, sprogdinti granatas, leisti raketas¹²⁰. Tiesa, vėliau, supratę, kad tai – šventiniai šūviai, kai kurie pulko kareiviai, nors viršininkai ir visai stengėsi neleisti to daryti, irgi prisidėjo prie bendro šaudančiųjų būrio¹²¹.

Vos pasibaigus šventėms, sausio 2 d. vokiečiai, esantys Lauksargiuose, pakvietė atvykti kurį nors pulko karininką pasitarti dėl prancūzų misijos pervažiavimo per sieną. Buvo pasiūstas ltn. Juozas Maurukas. Jis su vokiečiais sutarė, kad misiją iki sienos palydės vokiečių, o prie pat sienos perims pulko kareiviai. Misija atvažiavo sausio 3 d. 18 val. Prie sienos jos atstovai pareikalavo 7 vežimų ir 9 kareivių sargybos, nes vežėsi daug daiktų. Misija buvo palydėta į Tauragę, ten ji ir nakvojo¹²².

Sausio 1 d. pulke tarnavo 30 karininkų, gydytojas, 1239 kareiviai. Buvo jaučiamas didelis karininkų trūkumas. Tai žinojo ir karinė vadovybė, todėl 1920 m. sausio 8–10 d. į pulką buvo atsiųsti 13 leitenantų ir 2 puskarininkiai ir paskirti į kuopas jaunesniaisiais karininkais¹²³. Sausio 9 d. pirmasis pulko karininkas vyr. ltn. P. Baltrūnas buvo išsiūstas mokytis į karininkų kursų, o sausio 10 d. į atsargą išleistas krn. Leonas Augustauskas¹²⁴.

Prezidento A. Smetonos 1920 m. sausio 9 d. įsakymu pulko šventės proga Septintajam pėstininkų pulkui buvo leista vadintis **Septintuoju pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulku**¹²⁵. Šia proga pulką pasveikino pre-

119 Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 67, l. 36 a. p., 37 a. p.; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 279.

120 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už sausio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 160 a. p.-161; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 16 a. p.

121 Savanorio Ant. Biveinio atsiminimai iš butegidiečių gyvenimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 198.

122 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už sausio mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, b. 178, l. 161.

123 Dienynas nuo pradžios gyvavimo ligi 1920 metų rugsėjo mėnesio. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 9, l. 22 a. p.

124 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už sausio mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 161 a. p.

125 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 217, 1920 m. sausio 12 d.

zidentas Antanas Smetona ir vyriausiasis kariuomenės vadas Pranas Liatukas¹²⁶. Pulko šventės data – 1919 m. gruodžio 24 d. – buvo nustatyta krašto apsaugos ministro įsakymu, pati šventė įteisinta sausio 9 d.¹²⁷, t. y. tą dieną, kai Kauno miesto ir apskrities komendantūroje buvo įkurta komendantūros kuopa.

Pirmąją pulko šventės dieną, 1920 m. sausio 9-ąją, dalinys buvo išsklaidytas plačiame Jurbarko–Tauragės ruože, todėl joje dalyvavo tik Jurbarke dislokuotos 4-oji, 5-oji ir 6-oji kuopos. Jurbarko bažnyčioje buvo atlaikytos šv. Mišios, po jų surengtas 3 pulko kuopų paradas. Tuo faktiškai viskas ir baigėsi. Visam pulkui šventė surengta liepos 1 d., t. y. tą dieną, kai buvo įkurtas Kauno batalionas¹²⁸.

Sausio 9 d. pulkas slaptu krašto apsaugos ministro įsakymu dėl karinių junginių formavimo buvo įtrauktas į I brigados sudėtį¹²⁹. Vasario 10 d. brigadas performavus į divizijas, pulkas tapo I pėstininkų divizijos dalimi.

Sausio 10 d. buvo gautas brigados vado įsakymas Jurbarke esantiems pulko padaliniais vykti į Tauragę. Jie išvyko sausio 11 d. 8 val. ryto. Buvo šalta, keliai užpustyti, tačiau per dieną kariai sugebėjo nužygiuoti 30 varstų¹³⁰ ir sausio 12 d. 14 val. pasiekti Tauragę. Vakare iš brigados štabo grįžo pulko vadas plk. ltn. E. Adamkavičius, laikinai ėjęs brigados vado pareigas, ir vėl toliau ėmė eiti pulko vado pareigas¹³¹.

126 Įsakymas 7 p. p. Nr. 14, 1920-01-10. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 13 a. p.

127 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 211, 1919 m. gruodžio 24 d.

128 Stramylietis S. Pulko šventės. *Kovotojas*, 1924, Nr. 6, p. 2.

129 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 280.

130 **Varstas** – ilgio matas, lygus 1,067 km.

131 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už sausio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 161 a. p.–162.

II

Lenkų fronte

Tauragėje pulkas išbuvo labai trumpai. 1920 m. sausio 15 d. jis buvo išvežtas į lenkų frontą, į Ukmergę. Atsiųstu geležinkelio sąstatu 1-asis batalionas, Ūkio dalis ir Mokomoji komanda išvyko sausio 15 d. 21 val. Buvo šalta, vagonai nekūrenami. Sausio 16-ąją dalį dienos sąstatas prastovėjo Radviliškyje. Čia kareiviai papietavo, vėliau – pavakarieniavo ir išvyko toliau. Sausio 17 d. ryte pasiekė Jonavą, kur jų jau laukė pulko orkestras, anksčiau atvykęs, ir žygio tvarka išvyko į Ukmergę. Pietavo Pageležių kaime, o vakare 19 val. pasiekė Ukmergę. Ūkio dalis ten atvyko apie 24 val. Kadangi fronto su lenkais barą saugojo Ukmergės komendantūros kuopa, atvykusiems kariams buvo leista 2 dienas pailsėti.

2-asis pulko batalionas ir kulkosvaidžių komanda iš Tauragės išvyko sausio 19 d. Pakeliui sustojo Lyduvėnuose, kur prie pulko prisijungė 5-oji kuopa, saugojusi Lyduvėnų geležinkelio tiltą. Čia juos pasivijo ešelonas, kuriuo buvo gabenama 5-oji artilerijos baterija. Nuo šios vietos abu ešelonai vyko kartu. Sausio 23 d. 2-asis batalionas ir kulkosvaidžių komanda atvyko į Ukmergę. Čia juos pasitiko pulko orkestras. Visas pulkas apsistojo Ukmergėje, tik dėl vietos stokos 5-oji kuopa buvo dislokuota šalia Ukmergės, o artilerijos baterija – Deltuvoje¹³².

Pažymėtina, kad pulko karių kelionė šaltuose vagonuose, be to, gana blogos gyvenimo Ukmergėje sąlygos lėmė didžiulį karių sergamumą gripu ir kitomis peršalimo ligomis. Buvo dienų, kai susirgdavo apie 50 kareivių. 4 kareiviai dėl gripo sukeltų komplikacijų mirė¹³³.

Sausio 26 d. 3-ioji kuopa užėmė pozicijas nuo Ukmergės iki Pabaisko ir pradėjo ruoštis susirėmimams su lenkais. Vos užėmus šį barą, įvyko nedidelis incidentas, susidūrus su lenkais, bet nuostolių nepatyrė nė viena pusė. Sausio 27 d. 2-oji kuopa buvo perkelta į rezervą Vaitkuškio dvare¹³⁴. Po penkių dienų pulko baras buvo išplėstas nuo Vėprių iki Kurklių¹³⁵.

Vasario 3 d. į pulką atvyko Jiezno komendantūros kuopa – 2 karininkai ir 83 kareiviai. Jie papildė 4-ąją ir 5-ąją kuopas ir 1-ąją kulkosvaidžių komandą.

Vasario 7 d. pulko vadui Generalinio štabo viršininko padėjėjo valdybos buvo išsiųstas visiškai slaptas pranešimas, pasirašytas plk. Konstantino Kleščinskio. Jame informuota, kad gauta visiškai patikimų žinių, jog 50 pulko kareivių rengiasi pereiti į lenkų pusę. Visi kareiviai yra kilę iš Dotnuvos valsčiaus. Jų susirinkimai vyksta pil. Biruto, pas kurį apgyvendinti 3 pulko kareiviai, bute. Kareiviai verbuojami pereiti į lenkų pusę Ukmergės gyventojos Kasparavičienės dukros, kuri gyvena Vilniuje ir tarnauja lenkų karininkų namuose. Ji ir pati įkalbinėja kareivius pereiti pas lenkus ir jos padedami į Ukmergę atvykę lenkų

132 Ten pat, l. 162–163.

133 Ten pat, l. 163.

134 Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenkos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 174; *Dienynas* 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už sausio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 163.

135 Baltrūnas P. Trumpa pulko istoriška apžvalga. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 2.

karininkai vakarais irgi įkalbinėja juos tą padaryti¹³⁶. Matyt, laiku gavus šią informaciją, galimam pabėgimui buvo užkirstas kelias, nes neteko matyti dokumentų, kad tiek daug pulko kareivių būtų perbėgę pas priešą.

Vasario 8 d. į pulką atvyko brigados vadas plk. ltn. K. Ladiga. Jis lankėsi 4-ojoje, 5-ojoje ir 6-ojoje kuopose, taip pat Mokomojoje komandoje, vasario 9 d. – artilerijos baterijoje Deltuvoje. Po to apžiūrėjo Ukmergėje buvusių pulko karių rikiuotę ir po apžiūros padėkojo jiems už narsą kovose su bermontininkais. Geriausia, pavyzdgingiausia tvarka buvo Mokomojoje komandoje, už tai komandos viršininkui vyr. ltn. P. Saladžiui brigados vadas pareiškė padėką. Apskritai naujoje vietoje besikuriantis pulkas brigados vadui paliko gerą įspūdį¹³⁷.

Vasario 11 d. karinės vadovybės nurodymu buvo paminėtas pirmųjų žuvusių dėl Lietuvos nepriklausomybės karių atminimas. Pulkas dalyvavo mišiose, po to vyko paradas. Kadangi jo vadas tą dieną buvo išvykęs į Kauną, paradą priėmė kpt. I. Gaižauskas. Tą dieną pulko kariams nebuvo užsiėmimų¹³⁸. Vasario 16 d. irgi buvo paminėta iškilmingai. Kariai dalyvavo pamaldose, kurių metu grojo pulko orkestras, po mišių iškilmingos rikiuotės metu sveikinimo kalbą pasakė plk. ltn. E. Adamkavičius, po to vyko paradas. Po parado pulkas su savo vadu ir orkestru priešakyje perėjo per visą Ukmergę ir grįžo į kareivines Deltuvos gatvėje. Savotiškai Vasario 16-ąją paminėjo ir lenkai. Jie 23 val. užpuolė pulko sargybą Antakalnio dvare, 6 pulko karius paėmė į nelaisvę, vieną nušovė¹³⁹.

Vasario 14 d. į pulką atvyko buvęs Šakių miesto ir apskrities komendantas mjr. Vladas Rėklaitis, paskirtas formuojamo 3-iojo bataliono vadu. Tą pačią dieną lenkai prie Pabaisko apšaudė pulko sargybą¹⁴⁰. Vasario 18 d. buvo atsiųsta Alytaus miesto ir apskrities komendantūros kuopa –136 kareiviai. Kuopa buvo įtraukta į formuojamo 3-iojo bataliono sudėtį, o jos vadu paskirtas kpt. Jonas Laurinaitis¹⁴¹.

1920 m. vasario 26 d. Lietuvos Ministrų Kabinetas priėmė įstatymą, pagal kurį buvo pradėti demobilizuoti 1919 m. sausio 15 d. paskelbus puskarininkių mobilizaciją mobilizuoti puskarininkiai. Įstatymas dalinių vadams suteikė teisę, jeigu šie puskarininkiai norėtų tarnauti toliau, palikti juos Lietuvos kariniuose daliniuose¹⁴². Šis sprendimas didesnių problemų pulkui nesukėlė, nors keli puskarininkiai ir paliko pulką.

1920 m. vasario 22–23 d. Kaune, Panemunės kareivinėse, bolševikų suagituoti kariai pradėjo sukilimą, tačiau Septintajam pėstininkų pulkui jis tie-

136 Visiškai slaptas, ypač šakiai į rankas KAM Generalinio štabo viršininko padėjėjo valdybos 1920-02-07 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 205, l. 26.

137 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už vasario mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, b. 178, l. 165.

138 *Ten pat*, l. 166.

139 *Ten pat*, l. 166 a. p.

140 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už vasario mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 166; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 280.

141 Įsakymas 7 p. p. Nr. 45, 1920-02-14. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 60 a. p.

142 1920-03-01 telefonograma Nr. 273. *Ten pat*, l. 93 a. p.

sioginio poveikio nepadarė, nors tarp jo karių sklido visokių gandų, o pulke, matyt, irgi buvo aktuali 1920 m. kovo 11 d. įsakymo kariuomenei nuostata, draudžianti platinti bet kokius nepagrįstus gandus¹⁴³.

Vasario 24 d. 1-osios kuopos kareiviai atakavo įsiveržusius lenkus prie Budos vienkiemio. Lenkai atsišaudydami pasitraukė. Tą pačią dieną 2-osios kuopos bare, Bieliūnų kaime, jie bandė rekvizuoti vežimus. Kuopos kariams apšaudžius, 2 lenkų kariai buvo sužeisti, bet pabėgo kartu su besitraukiančiais lenkais, o vienas sužeistas lenkų 28-ojo pulko karys pateko į nelaisvę¹⁴⁴.

Nepaisydamas pavienių susirėmimų saugomame bare, pulkas toliau tęsė komplektavimo darbą. Iš Generalinio štabo Rikiuotės skyriaus atvykęs buvęs Raseinių komendantas kpt. Vincas Vitkauskas buvo paskirtas 2-osios kuopos vadu¹⁴⁵. Tą pačią dieną buvo patvirtinta ir pulko teismo sudėtis: pirmininku paskirtas kpt. I. Gaižauskas, nariais – vyr. ltn. P. Saladžius, vyr. ltn. V. Stankevičius, viršila V. Kulvicas ir grandinis T. Ranktis¹⁴⁶. Kovo 1 d. pradėta formuoti 2-oji kulkosvaidžių komanda. Vadu paskirtas ltn. Kostas Balčiūnas¹⁴⁷. Kovo 3 d. šią komandą ištiko nelaimė – nusišovė jos buvęs vadas ltn. K. Balčiūnas. Mjr. V. Rėklaičiui buvo pavesta atlikti tyrimą, apie įvykį informuota karinė vadovybė ir artimieji. Ltn. K. Balčiūnas kovo 6 d. buvo palaidotas Ukmergės kapinėse¹⁴⁸.

Nuo 1920 m. kovo 9 d. Kulkosvaidžių ir Mokomoji komandos buvo pavadintos kuopomis, o jų viršinininkai – kuopų vadais. Nerikiuotės kuopa tapo Ūkio kuopa. Kpt. V. Vitkauskas buvo paskirtas 1-osios kulkosvaidžių kuopos, o vyr. ltn. Pranas Šlapikas – 2-osios kuopos vadu¹⁴⁹.

Apsistojus Ukmergėje, padėtis saugomame bare didesnio nerimo nekėlė, todėl pulke daugiau dėmesio skirta kareivių mokymui ir lavinimui. Kadangi kareivių išsimokslinimas buvo labai prastas, o daugelis iš viso nemokėjo nei skaityti, nei rašyti, kpt. J. Laurinaičiui buvo pavesta pradėti organizuoti karių švietimą¹⁵⁰. Pulko švietimo reikalus tvarkyti buvo pavesta vyr. ltn. V. Statkevičiui. Jis kovo 10 d. dalyvavo Kaune vykusiame švietimo komisijų pirmininkų suvažiavime, kurio metu buvo aptarti aktualūs kareivių švietimo ir kultūrinio darbo klausimai¹⁵¹. Gegužės 6 d. pulko švietimo komisijos pirmininku paskyrus kpt. V. Vitkauską, kuris panašaus darbo patirties įgijo dar tarnaudamas carinėje

143 Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 267, 1920 m. kovo 11 d.

144 Dienynas nuo pradžios gyvavimo ligi 1920 metų rugsėjo mėnesio. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 9, l. 27 a. p.

145 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 280.

146 Ten pat.

147 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už kovo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 168–169.

148 Ten pat, l. 170.

149 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 280.

150 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už vasario mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 166 a. p.

151 Ten pat, l. 171.

kariuomenėje, padėtis šiame bare labai pagerėjo¹⁵².

Pulką vis papildydavo naujokai: kovo 1 d. iš 2-ojo atsargos bataliono atvyko 81, kovo 11 d. iš Kauno etapo skirstymo punkto – 66, kovo 15 d. – 58, kovo 19 d. iš 2-ojo atsargos bataliono – 80 kareivių, balandžio 4 d. iš Šakių miesto ir apskrities komendantūros – 32, birželio 10 d. – 68, birželio 26 d. iš Kėdainių miesto ir apskrities komendantūros – 75 naujokai¹⁵³.

Kovo 11 d., vadovaujantis vyr. kariuomenės vado įsakymu, pulke pirmą kartą buvo sudaryta gydytojų komisija iš pulko ir Ukmergės apskrities gydytojų ir patikrinta kareivių sveikata. Sprendžiant iš komisijos išvadų, dalies kareivių sveikatos būklė buvo prasta, todėl 48 iš jų dėl ligų išleisti į atsargą, 57 kareiviams skirtas gydymas, 35 kareiviai išsiųsti į Kauno karo ligoninę, 32 – iš rikiuotės kuopų perkelti į Ūkio kuopą¹⁵⁴.

Kovo 12 d. gautame divizijos vado pasirašytame operatyviniame įsakyme I pėstininkų divizijai buvo konstatuota, kad lenkai prieš divizijos pozicijas nuo Merkinės iki Kurklių sutelkė 3 divizijas, daug artilerijos ir kavalerijos. Prasiėdėjus lenkų puolimui, kad divizijos pulkai nebūtų sumušti atskirai, įsakyta koordinuoti pulkų veiksmus tarpusavyje, o puolant pranašesnėms lenkų pajėgoms trauktis Kauno link. Septintajam pėstininkų pulkui buvo įsakyta trauktis Jonavos link. Gavęs šį įsakymą, pulko vadas išleido savo įsakymą pulkui, kuriame pulko padaliniais nurodė būti pasirengusiems galimiems mūšiams¹⁵⁵.

Lenkų suaktyvėjimą dar įsakymo gavimo išvakarėse pajuto ir pulko kariai. Kovo 11 d., apie 13 val., karininko vadovaujama pulko 5 žvalgų grupė Migučių kaime susitiko su apie 30 lenkų žvalgų. Pulko žvalgai atsišaudydami ėmė trauktis. Traukiantis kulkosvaidininkas Vincas Šidlauskas ir Augustas Kreivys žuvo. Apie 21 val. jų kūnus atvežė ir perdavė pulko užkardai vietos gyventojai¹⁵⁶. Kovo 15 d. į lietuvių pusę perbėgo lenkų 28-ojo pėstininkų pulko bataliono, kurio vadas buvo kpt. Lupilovas, karių. Jis informavo, kad lenkai nesirengia pulti lietuvių. Įtampa pulke kiek atslūgo, tačiau tą pačią dieną iš oro žvalgų punkto buvo pranešta, kad lenkai rengiasi užimti Ukmergę. Kovo 16 d. į lietuvių pusę perbėgo 3 to paties lenkų pulko kareiviai. Jie irgi apie pasirengimą pulti lietuvius nebuvo girdėję, matyt, karinė žvalgyba disponavo netikslia informacija¹⁵⁷.

Tačiau didesnių ir mažesnių susirėmimų su lenkais įvykdavo beveik kasdien.

152 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegėidžio pulko. Už gegužės mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 183; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 280.

153 Įsakymai 7 p. p. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 128–130, 133–134, 160, 260–261, 301; Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegėidžio pulko. Už kovo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 173.

154 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegėidžio pulko. Už kovo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 171, 178.

155 Ten pat, l. 172.

156 Dienynas nuo pradžios gyvavimo ligi 1920 metų rugsėjo mėnesio. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 9, l. 30 a. p.–31.

157 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegėidžio pulko. Už kovo mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 172 a. p.

Štai kovo 22 d. 22 val. apie 25 lenkų karių grupė puolė 3-iosios kuopos užtvarties Lyduokių miesteliu. Po 15 min. susišaudymo lenkai pasitraukė. Kovo 23 d. 11 val. į šiaurę nuo Juozapavo palivarko pasirodė 15 lenkų karių grandinė. Paleidus ugnį – pasitraukė. Kovo 24 d. 11 val. lenkai pamėgino pulti užtvartą Pabaiske, bet buvo atmušti. Kovo 25 d. 7 val. 12 lenkų karių bandė pulti pulko užtvartą ties Antakalnio dvaru ir kt. Taigi puldinėjimai, nors ir nedidelėmis pajėgomis, buvo dažni, todėl kovo 26 d., kad sustiprintų saugomo baro pozicijas, iš Ukmergės į Vaitkuškį buvo papildomai išsiųsta 5-oji kuopa¹⁵⁸.

Esant gana įtemptai padėčiai, kovo 19 d. budinčio karininko kabinete, Kauno g. 38, vyko pirmasis pulko teismo posėdis. Jis, pirmininkaujant kpt. I. Gaižauskui, išnagrino 8 bylas. Dauguma bylų buvo dėl pabėgimų, 2 – dėl vagysčių, 1 – dėl karinės drausmės pažeidimų. Kituose teismo posėdžiuose tek-

davo išnagrinti ir daugiau bylų. Pavyzdžiui, gegužės 28 d. vykusiam trečiajame pulko teismo posėdyje buvo išnagrinta net 19 bylų¹⁵⁹. Ir vėliau pulko teismo posėdžiai vykdavo gana dažnai – 2–3 kartus per mėnesį.

Kovo 20–23 d. pulką papildė 205 naujokai, taip pat tarnauti į pulką atsiųsti vyr. ltn. Teodoras Balnas ir krn. Juozas Gutauskas. Iš atvykusiųjų buvo sudaryta 8-oji pulko kuopa¹⁶⁰.

Kovo 25-ąją, po dvi dienas trukusių egzaminų, buvo išleista pirmoji Mokomosios kuopos laida. Iš 79 mokinių mokslus baigė 76. Mokomosios kuopos kareivius egzaminavo mjr. V. Rėklaitis, kpt. A. Kerbelis ir vyr. ltn. V. Statkevičius¹⁶¹. Nauja Mokomosios kuopos laida buvo surinkta balandžio 21 d. Į ją atrinkta 110

Vyr. kariuomenės vadas
gen. S. Žukauskas

158 Ten pat, l. 173.

159 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už kovo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 173; Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už gegužės mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 186 a. p.

160 Įsakymai 7 p. p. Nr. 118, 1920-03-20, Nr. 120, 1920-03-23. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 15, l. 128–130, 133–134.

161 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už kovo mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 173.

kareivių. Pažymėtina, kad tarp jų buvo net 27 būrininkai ir skyrininkai, nesimokę Mokomojoje kuopoje. Pulko vadas šį sprendimą priėmė todėl, kad nesimokę kuopininkai ir skyrininkai savo žiniomis nuo baigusiujų labai atsiliko¹⁶².

Kovo 30 d. vizituoti pulko atvyko vyriausiasis kariuomenės vadas gen. Silvestras Žukauskas, o kartu su juo divizijos vadas plk. ltn. K. Ladiga ir karininkas ypatingiems pavedimams kpt. V. Galkevičius. 9 val. buvo išrikiuota visa Ukmergės įgula – 855 kareiviai ir 27 karininkai. Atvykus vadui, pulko orkestras sugrojo sutiktuvų maršą. S. Žukauskas praėjo pro rikiuotę, Ukmergės komendantūrai ir štabo raštininkams liepė eiti savo pareigas. Po to apžiūrėjo 5-osios ir 7-osios kuopų kareivių rikiuotę. 6-osios kuopos vadui vyr. ltn. Mikui Vaitkevičiui įsakė pravesti kuopos mokymus. Po to įvairias rikiuotės užduotis skyrė 2-ajai kulkosvaidžių kuopai ir 5-ajai artilerijos baterijai. 11.30 val. visa įgula pražygiavo iškilmingu maršu. Vėliau vadas apžiūrėjo 7-osios kuopos ir 1-ojo bataliono kareivines¹⁶³.

Balandžio pradžioje pulke gana intensyviai vyko pasirengimas rinkimams į Steigiamąjį Seimą. Kareiviams buvo išplatinti kandidatų į Seimą gyvenimo aprašai, vyko pokalbiai. Balandžio 14 d. pulko kariai dalyvavo Steigiamojo Seimo rinkimuose. Tačiau dar jų išvakarėse tvarkai rinkimų metu palaikyti 10 kareivių, vadovaujamų ltn. Sergiejaus Chamaskio, buvo išsiųsti į Panaterių valsčių, 10 kareivių su ltn. T. Bitvinsku – į Pagirių valsčių, 5 kareiviai su ltn. J. Mateliu – į Kurklius. Rinkimų dieną 9 val. kuopos ir komandos rikiuote nužygiavo į paskirtas rinkimų vietas, o po rinkimų taip pat rikiuote dainuodamos grįžo į kareivines. 3-ioji kuopa, ėjusi sargybinių pareigas, balsavo po pietų. 2-oji kuopa savo balsus atidavė Pašilyje. 2-asis batalionas, dislokuotas palei fronto liniją, iš viso rinkimuose nedalyvavo. Per rinkimus jokių nesusipratimų ar ekscesų nebuvo¹⁶⁴.

Balandžio mėn. nepastebėta ir didesnio lenkų aktyvumo. Galbūt galima paminėti, kad balandžio 21 d. lenkai apšaudė pulko užtvarą Lyduokių miestelyje, o 24 d. – sargybą Inkilų (?) (dokumente – Jankilų) kaime. Vieną pulko kareivį lenkai lengvai sužeidė¹⁶⁵.

Balandžio 28 d. buvo pakeista artilerijos baterija: 5-oji baterija gražinta į Kauną, o vietoje jos atsiųsta 1-oji¹⁶⁶.

Gegužės 3 d. iš Generalinio štabo Rikiuotės skyriaus buvo gauta telefonograma, kurioje susumuoti duomenys apie pabėgusius iš pulko karius. Paaiškėjo, kad nuo Kauno bataliono įkūrimo iki 1920 m. gegužės 1 d. iš jo pabėgo 2 karininkai, 1 karo valdininkas ir 102 kareiviai¹⁶⁷. Be abejo, skaičiai nebuvo džiuginantys.

162 Ten pat, l. 179.

163 Ten pat, l. 174–175.

164 Ten pat, l. 178 a. p.

165 Dienynas nuo pradžios gyvavimo ligi 1920 metų rugsėjo mėnesio. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 9, l. 38 a. p.-39.

166 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už balandžio mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 179.

167 Ten pat, l. 182 a. p.

Gegužės mėn. padažnėjo susirėmimų su lenkais. Gegužės 4 d. lenkai apšaudė pulko sargybą Žemaitkiemio miestelyje, 8 d. pulko sargyba užklupo lenkus plėšiant Medinių kaimo gyventojus. Po susišaudymo lenkai pabėgo. Tą pačią dieną lenkų 31-ojo pėstininkų pulko kariai užpuolė pulko sargybą Užupių kaime. Gegužės 10 d. apšaudė sargybą Juozapavo dvare¹⁶⁸.

Gegužės 9 d. pulke apsilankė ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas. Jį lydėjo krašto apsaugos ministras mjr. Antanas Merkys ir jo adjutantas vyr. ltn. Mikalauskas. Kartu atvyko ministrų žmonos ir rašytoja Marija Pečkauskaitė (Šatrijos Ragana). Juos sutiko pulko vadas su karininkais, Ukmergės komendantas. Pirmiausia svečiai apsilankė 1-ojo ir 3-iojo batalionų kareivinėse, po to – Ūkio ir Mokomojoje kuopose. Po to surengtuose pietuose, kuriuose dalyvavo visi pulko karininkai, savo kalboje ministras pirmininkas pabrėžė, kad Lietuvos nepriklausomybės pagrindas – jos kariuomenė. Kalbas pasakė krašto apsaugos ministras ir rašytoja M. Pečkauskaitė. Po pietų svečiai nuvyko į Vaitkuškio dvarą, kur apžiūrėjo 2-ąją ir 5-ąją kuopas. 20.30 val. svečiai išvyko į Kauną¹⁶⁹.

Kitą dieną, apie 11 val., 4-osios kuopos bare žvalgai paėmė į nelaisvę 6 lenkų kareivius. Paimant lenkus nepaprastą narsą parodė 4-osios kuopos kareivis Valceris Richondas. Už tai jis buvo pakeltas į grandinius. Tos pačios dienos vakare ties Gelvonų dvaru į nelaisvę buvo paimtas lenkų 31-ojo pulko žvalgybos viršininkas. Lenkai, keršydami už 31-ojo pėstininkų pulko karių paėmimą į nelaisvę, kitą dieną iš 3 pusių puolė Pabaiską. Ten buvusios pulko užtvartos padėtis buvo kritiška, tačiau, atskubėjus paramai iš Vaitkuškio ir puolus iš užnugario, lenkai buvo priversti atsitraukti. Tuo pat metu lenkai puolė pulko užtvartą ir Savidonyse. Mūšis buvo įnirtingas, tačiau, atvykus paramai iš Slabados, priešas pasitraukė. Puolimo metu 4 lenkai buvo sužeisti ir 2 žuvo, 4-osios kuopos 2 kareiviai pateko į nelaisvę¹⁷⁰.

Gegužės 13 d. pulko vadui paskambino vyriausiasis kariuomenės vadas gen. ltn. Jonas Galvydis-Bykauskas ir informavo, jog lenkai skundžiasi Antantės misijai, kad lietuviai juos puola. Kariuomenės vadas įsakė pulkui nevykdyti jokių puolamųjų veiksmų, į žvalgybą siųsti slaptus agentus ir priešintis tik lenkams puolant. Tuo tarpu apie 20 val. iš divizijos štabo buvo gauta žinių, kad prieš pulką lenkai telkia pajėgas ir artileriją ir rengiasi pulti jo ginamą barą. Divizijos vadas įsakė pulkui ginti užimtą barą. Pulko vadas skubiai davė atitinkamus nurodymus savo kariams. Pulkas pasirengė gynybai, tačiau naktis praėjo ramiai. Lenkai pasirodė tik kitą dieną. Apie 50 lenkų 13-ojo ulonų pulko raitelių bandė persikelti per Šventosios upę, tačiau sustiprinta pulko žvalgyba jiems to padaryti neleido¹⁷¹. Tuo metu 8 val. pulko dalinius, esančius Ukmergėje, tikrino armijos inspektorius plk. Valerijonas Ramanauskas. Ypatingą dėmesį jis

168 Ten pat, l. 182–183.

169 Ten pat, l. 183 a. p.–184.

170 Ten pat, l. 184.

171 Ten pat, l. 185.

skyrė Mokomajai kuopai¹⁷².

Gegužės 15 d. pulke buvo iškilmingai paminėta Steigiamojo Seimo atidarymo data. Kariai dalyvavo mišiose, po to vyko pulko karių paradas. Iškilmingą kalbą pasakė mjr. V. Rėklaitis. O vakare lenkai puolė Jankulių kaime buvusią pulko užkardą. Tačiau, atskubėjus į pagalbą Veidzgeliškių užkardos kariams, lenkų puolimas buvo atremtas. Susirėmimas taip pat įvyko gegužės 16 d. vakare, gegužės 20 d. ties Žukliais susišaudė pulko ir lenkų žvalgai, 2 sužeisti pulko žvalgai pateko lenkams į nelaisvę, iš jų vienas – Juozas Gričius – mirė¹⁷³.

Gegužės 23-ioji pulkui buvo nesėkminga. Tą dieną pas lenkus pabėgo pulko Ryšių kuopos viršininkas ltn. Teodoras Daniliukas. Jis dar balandį buvo pateikęs prašymą atleisti iš kariuomenės kaip nemokantį lietuvių kalbos. Pabėgimo išvakarėse jis dar viešai susimušė su kareiviais ir pulko vado buvo nubaustas, bet, užuot bausmę atlikęs areštinėje, pabėgo. Nors greitai buvo sulaukta įsakymo dėl jo išleidimo į atsargą¹⁷⁴.

Birželio 9 d. pulke patvirtinta dar gegužės mėnesį sudarytos švietimo komisijos sudėtis: pirmininkas – kpt. V. Vitkauskas, sekretorius – vyr. ltn. P. Tarasėna, išdininkas – karo kapelionas J. Vyšniauskas, nariai – mjr. V. Rėklaitis ir vyr. psk. Jonas Čerakavičius¹⁷⁵. Vienas pirmųjų naujosios komisijos darbų buvo Ukmergės miesto sodo tvarkymas. Buvo sutaisytos tvoros, išravėta žolė, įrengti suoliukai, pastatyta estrada. Iškilmingas miesto sodo atidarymas įvyko birželio 13 d. Grojo pulko orkestras, vyko šokiai¹⁷⁶.

Be to, komisija daug dėmesio skyrė kareivių mokymui ir švietimui. Visose rikiuotėse kuopose buvo įsteigtos mokyklos, kuriose karininkai mokė kareivius rašyti, skaityti, skaičiuoti, vestos bendrojo lavinimo pamokos. Kasdien vykdavo ne mažiau kaip po 1 pamoką. Tačiau „mokytojams“ labai trūko elementariausių mokymo priemonių: sąsiuvinų, vadovėlių, net rašalo. 3-iojoje ir 7-ojoje kuopose karininkai ir kareiviai organizavo rinkliavą. Už surinktus pinigus buvo nupirkti elementorių. Komisija rengdavo įvairius vakarus, teatro spektaklius, šokius ir už parduotus bilietus gautus pinigus pirko vadovėlius ir kitas mokymo priemones. Kareiviai kuopose buvo padalinti į dvi grupes: beraščiai ir šiek tiek mokantys skaityti ir rašyti. Kiekvienos grupės pamokos vykdavo atskirai. Kuopų mokyklose instruktoriumi dirbo švietimo komisijos sekretorius vyr. ltn. P. Tarasėna, turintis suaugusiųjų švietimo patirties. Kpt. V. Vitkausko iniciatyva įsteigtas dramos būrelis pastatė spektaklį „Amerika pirtyje“. Gegužinėse vykdavo ne tik šokiai – jų metu buvo organizuojami įvairūs žaidimai, mokoma tautinių šokių. Komisijos pastangomis įsteigtuose Kareivių rūmuose buvo kny-

172 Ten pat, l. 185 a. p.

173 Ten pat, l. 185 a. p.–186.

174 Ten pat, l. 186 a. p.

175 Įsakymas 7 p. p. Nr. 218, 1920-06-09. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 259 a. p.

176 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegėdžio pulko. Už birželio mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 191.

gynas ir skaitykla, parduotuvė ir bufetas¹⁷⁷.

Birželio 10 d. iš Kauno etapo skirstymo punkto į pulką buvo atsiųsti 65 naujokai. Jie sudarė naujai pradėtos formuotis 9-osios kuopos branduolį. Kuopos vadu paskirtas lt. Pranas Latoža, birželio 20 d. jį pakeitė vyr. lt. Juozas Balčiūnas¹⁷⁸.

Birželio 11 d. gautas divizijos vado nurodymas tilto per Nerį Jonavoje saugoti pasiųsti vieną kuopą. Į Jonavą buvo pasiųsta 7-oji kuopa, jai papildomai priskyrus 2 1-osios kulkosvaidžių kuopos kulkosvaidžius¹⁷⁹.

Birželio 13 d. 6-osios kuopos vadui vietos gyventojai pranešė, kad į Slabados kaimą atėjo 8 lenkai ir ėmė plėšti gyventojus. Kuopos vadas pasiuntė viršilą ir 20 kareivių, tačiau lenkų Slabadoje jau neberado. Sužinoję iš vietos gyventojų, kuria kryptimi nuėjo lenkai, ėmė juos vytis. Netoli Želvos miestelio visi 8 lenkų kareiviai buvo paimti į nelaisvę. Pasirodė, kad tai lenkų 31-ojo pulko 5-osios kuopos kariai.

Pulke labai trūko ryšininkų, todėl, kad išspręstų šią problemą, birželio 16 d. 10 pulko kareivių buvo komandiruoti į Elektrotechnikos batalione rengiamus 6 savaičių ryšininkų kursus¹⁸⁰.

Birželio 25–27 d. pulkas surengė sustiprintą žvalgybą. Buvo aiškinamasi, kuriuose kaimuose ir kiek dislokuota lenkų kariuomenės¹⁸¹.

1920 m. pirmojoje pusėje pulkas gerokai išaugo. Liepos 1 d. jame tarnavo 50 karininkų, 7 karo valdininkai, 3 karo gydytojai, 1 karo kapelionas, 1 kapelmeisteris ir 1547 kareiviai¹⁸².

Liepos 1-ąją, t. y. bataliono atskyrimo nuo Kauno miesto ir apskrities komendantūros dieną, pageidaujant daugumai pulko karininkų, buvo atšvęsta sausio 9 d. atidėta pulko šventė. Iškilmės, kad ir fronto sąlygomis, buvo gana įspūdingos. 10 val. Ukmergėje surengtų mišių metu grojo pulko orkestras. Po jų prie bažnyčios išsiriavo visas pulkas, pulko vadas plk. lt. E. Adamkavičius pasakė kalbą. Netrukus įvyko pulko karių paradas, 14 val. – bendri pietūs, kuriuose dalyvavo kviestiniai svečiai. Vakare Šveicarijos slėnyje ties Vaitkuškiu buvo surengta gegužinė¹⁸³.

177 Ten pat, l. 193 a. p.–194.

178 Įsakymas 7 p. p. Nr. 219, 1920-06-10. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 15, l. 260–261; *Dienynas* 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už birželio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 190 a. p., 192.

179 *Dienynas* 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už birželio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 190 a. p.–191.

180 Ten pat, l. 191 a. p.

181 Ten pat, l. 193.

182 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 281.

183 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 281; *Dienynas* 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 196 a. p.–197.

Pulkas atsiimant Vilnių

Liepos 7–9 d. buvo gauta žinių, kad lenkai, spaudžiami Raudonosios armijos, pradeda trauktis. Skubiai iš atostogų buvo atšaukti visi karininkai. Pulko žvalgai surengė žvalgybą Aluntos, Balnykų ir Želvos link. Paaiškėjo, kad daugelyje kaimų, kur anksčiau buvo lenkų, jų jau nebėra. Liepos 9 d. iš divizijos štabo buvo gautas įsakymas, lenkams traukiantis, pasirengti užimti jų paliekamas teritorijas ir nurodyta bendra žygio kryptis – Syriai–Naručio ežeras, dešinioji žygio riba – Musninkai, Maišiagala, Nemenčinė ir toliau einanti Neries upė, kairioji riba – per Molėtus, Lakajos upe, per Prunvydus, Lintupius¹⁸⁴. Įsakyta susirėmimų su lenkais ir raudonarmiečiais vengti, o 2-ojo bataliono vadui kpt. A. Kerbeliui liepos 10 d. 1 val. nakties su batalionu išžygiuoti Musninkų, Širvintų, Giedraičių kryptimi ir, užėmus Širvintų–Mugninkų barą, susisiekti su Aštuntuoju ir Devintuoju pėstininkų pulkais. Mjr. V. Rėklaičiui nurodyta su likusia pulko dalimi liepos 11 d. 1 val. iš Ukmergės vykti į Širvintas, Ūkio daliai kol kas pasilikti Ukmergėje¹⁸⁵.

Liepos 10 d., prieš pat pulkui pradėdant žygį, 3-iojo bataliono vadas mjr. V. Rėklaitis buvo paskirtas pulko vado padėjėju, o 3-iojo bataliono vadu – kpt. V. Vitkauskas¹⁸⁶.

Kaip nurodyta įsakyme, liepos 10 d. pulkas, palikęs senąsias pozicijas, pajudėjo į žygį. Tą pačią dieną kpt. A. Kerbelio vadovaujamas 2-asis batalionas užėmė Šiupinius, Širvintas, Musninkus ir Kazitiškį¹⁸⁷.

Liepos 11 d. pulko padaliniai užėmė Kernavę, Molėtus, Inturkę, Dubingius, Giedraičius, Paberžę ir Jauniūnus, likusieji padaliniai, vadovaujami pulko vado padėjėjo mjr. V. Rėklaičio, išėjo iš Ukmergės į Širvintas ir tą pačią dieną tvarkingai išsirikiavę, su orkestru priešakyje, įžengė į šį miestelį. Pulkas vietos gyventojų buvo džiaugsmingai sutiktas. Pulko vadui plk. ltn. E. Adamkavičiui buvo įteiktas gražiai išpieštas sveikinimo adresas „Lietuvos Apgynėjams“. Poilsiu pulkas apsisėjo Širvintų dvare¹⁸⁸. Vakare ten atvyko Pirmojo raitelių pulko raitelių būrys. Netrukus atvykusieji buvo paskirstyti po kuopas ryšiui palaikyti¹⁸⁹.

Tačiau pulkas Širvintose ilgiau neapsistojo ir toliau tęsė žygį. Jau kitos dienos naktį iš Širvintų jo padaliniai pajudėjo Giedraičių link, o į Širvintas iš Ukmergės persikėlė Ūkio padaliniai. Žvalgyba išsiaiškino, kad pulko priešakyje esantys kaimai dar užimti lenkų. Ties Purviniškiais lenkai apšaudė 5-osios

184 Namajūnas. 7-o pėst. pulko 7-a kuopa 1920 m. Vilniuje. *Kardas*, 1934, Nr. 23, p. 483.

185 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 197 a. p.–198.

186 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 281.

187 Ten pat.

188 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 281; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 290.

189 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 199.

kuopos žvalgus, tačiau šie į nelaisvę paėmė 4 lenkų karius ir 3 arklius. Tą dieną taip pat buvo suimti 8 lenkų kariai, atsilikę nuo savo dalinių. O priešakyje žygiuojantis pulko batalionas, vadovaujamas kpt. A. Kerbelio, susidūrė su lenkų daliniais, savo vadovybės paliktais likimo valiai, kurie, neturėdami jokių nurodymų, nesitraukė ir bandė priešintis. Dėl to 2-asis batalionas buvo sustiprintas 7-ąja kuopa, vadovaujama ltn. J. Černiaus. Jam buvo įsakyta traukti į Paberžę ir pakeisti 4-ąją kuopą, o 4-ajai kuopai vykti į Sidabrius ir vykdyti žvalgybą Nemenčinės link¹⁹⁰.

Liepos 13 d. pulkas jau buvo užėmęs šias vietas: 1-asis batalionas, 8-oji, 9-oji ir Mokomoji kuopos – Giedraičius, artilerijos baterija – Marcinkonių dvarą, 7-oji kuopa – Paberžę, 4-oji kuopa – Dvailinius, Kaidonėlius ir Žingius, 5-oji kuopa – Purviniškis ir Jonėnus (?) (dokumente – *Janiški* – G. S.). 6-oji kuopa pasiekė Poguliankos (dabar Pažeimenė – G. S.) geležinkelio stotį ir čia susišaudė su raudonarmiečiais. Pulku žygiuojant tapo aktuali ryšio problema. Kadangi pulku buvo perduotas tik raitelių būrys, pasidarė sunku palaikyti ryšį tarp pulko vadovybės ir žygiuojančių kuopų. Pranešimai gerokai vėlavo. Naktį iš liepos 13-osios į 14-ąją lenkai visu frontu traukėsi, raudonarmiečiai užėmė Pabradę ir traukė Vilniaus link. Esant tokiai padėčiai, 7-osios kuopos vadui ltn. J. Černiui buvo įsakyta liepos 14 d. 14 val. išžygiuoti iš Paberžės į Nemenčinę, užimti tiltą ir laukti tolesnių nurodymų¹⁹¹. Pulko vado įsakyme kuopai buvo nurodyta:

*„7-osios kuopos Vadui
1920 m. liepos 14 d. Nr. 8. Giedraičiai*

Sulyg gautų žinių lenkai visu frontu traukiasi atgal. Jums su kuopa tuojau vyksti Nemenčin link per Szepiece–Biernaty–Nova-Iljinsk–Rezy Paszkajce–Gausztany–Niemenczyn. Užėmus paskutinį punktą, apsaugot tiltą per Viliją. Jeigu sutiksit lenkus, reikalaukit, kad atsitrauktų, nes bolševikai jau jiems užpakalyje apie Vilnių. Su tuo pačiu raiteliu praneškite, kokias turit žinias apie lenkus. Darykit tankesnius pranešimus. Žygiuokite su pilna apsauga ir žvalgyba. Susitikę su bolševikais venkit nesusipratimų ir laikykit ryšius.

*Pulk. leit. Adomkevičius*¹⁹²

Apie šį 7-osios kuopos žygį į Vilnių savo prisiminimais su Juozu Namajūnu yra pasidalijęs kuopos vadas ltn. Juozas Černius. Pasinaudosime jų kiek sutrumpintu pasakojimu.

190 Ten pat, l. 199 a. p.–200.

191 Namajūnas. 7-o pėst. pulko 7-a kuopa 1920 m. Vilniuje. *Kardas*, 1934, Nr. 23, p. 483; *Dienynas* 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 200 a. p.

192 Namajūnas. 7-o pėst. pulko 7-a kuopa 1920 m. Vilniuje. *Kardas*, 1934, Nr. 23, p. 483.

Kuopa pradėjo žygi. Prie Šepečių kaimo ji buvo apšaudyta lenkų iš šautuvų ir kulkosvaidžių. Žvalgai išsiaiškino, kad miške pasislėpusi apie kuopa lenkų kareivių. Kuopa lenkus apėjo ir žygiavo toliau. 18 val. pasiekė Pikeliškes, ten į nelaisvę paėmė 4 lenkų kareivius. Valandą pailsėję kuopos kariai tęsė žygi Nemenčinės link. Tačiau iš Nemenčinės pasigirdo šautuvų šūviai, teko elgtis labai atsargiai. Žvalgai sužinojo, kad Nemenčinėje yra raudonarmiečių, jie ir paleido ugnį. Kuopos vado nurodymu ant tilto buvo pastatyta sargyba. Ir Nemenčinėje kuopa užtruko iki 24 valandos. Per tą laiką jos vadas išsiaiškino, kad nebeturi ryšio su pulko vadovybe. Pasiūsti raiteliai į Giedraičius ir Dubingius pulko vadovybės ten nerado, ir niekas negalėjo paaiškinti, kur ji nužygiavo. Taigi visa atsakomybė teko kuopos vadui.

Kuopa nakvoti apsistojo Raudondvaryje. Raudondvario dvare šeimininkavo raudonarmiečiai, tačiau su lietuvių kariais elgėsi labai draugiškai.

Liepos 15 d. ryte vieno raudonarmiečių eskadrono vadas kuopos vadą informavo, kad lietuvių pajėgos, palikusios Giedraičius ir Dubingius, traukia Vilniaus link. Kuopos vadas ltn. J. Černius, pasitaręs su kuopos karininkais Babarskiu ir V. Šidlausku, nutarė su kuopa iš Raudondvario per Riešę ir Verkius žygiuoti į Vilnių¹⁹³.

12 val. kuopa priėjo prie Vilniaus ir su daina įžengė į miestą. Vilniečiai karius sutiko labai šiltai. Tačiau Septintojo pėstininkų pulko, o ir kitų Lietuvos kariuomenės dalių čia dar nebuvo. Kuopos vadas atvyko prisistatyti raudonarmiečių įgulos viršininkui. Viršininkas ltn. J. Černių sutiko draugiškai ir kuopai paskyrė kareivines prie Žaliojo tilto. Šiose kareivinėse ji praleido kelias dienas.

Grįžęs pas savo karius, kuopos vadas labai nustebo, pamatęs ateinantį Lietuvos vyriausiąjį kariuomenės vadą plk. ltn. Konstantiną Žuką, apsuptą keleto karininkų. Kariuomenės vadui kuopos vadas raportavo, po to kariuomenės vadas mestelėjo trumpą frazę: „Kaip tik laiku.“ Plk. ltn. K. Ladiga kuopą įsakė išrikiuoti Šv. Georgijaus gatvėje (dabar – Gedimino prospektas). Po kelių minučių atėjo Lietuvos kariuomenės vadas, lydimas lietuvių karininkų ir raudonarmiečių vadų. Kariuomenės vadas pasisveikino su kuopos kariais. Po to buvo sugiedotas Lietuvos himnas. Raudonarmiečiai sugiedojo „Internacionalą“. Po to kuopa su daina nužygiavo į kareivines.

Liepos 18 d. kuopos vadas gavo Vilniaus miesto komendanto kpt. Vlado Kurkausko įsakymą iki 24 val. palikti Vilnių ir vykti į savo pulką Giedraičių kryptimi. Liepos 20 d. kuopa atvyko į pulką¹⁹⁴ ir apsistojo Bajorėlių kaime¹⁹⁵.

Tuo tarpu likę pulko padaliniai liepos 14 d. vakare gavo nurodymą: mjr. V. Rėklaičiui su 1-uju batalionu, 8-ąja ir 9-ąja, Mokomąja ir 1-ąja kulkosvaidžių kuopomis vykti į Dubingių (?) (dokumente – *Dubinki* – G. S.) rajoną. Tačiau kilo nauja problema, kadangi pulko sandėliai liko Ukmergėje, o maistas,

193 Ten pat, p. 483–484.

194 Ten pat, p. 484–485.

195 J. ltn. Šniuolis. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegėdžio pulko istorinė apžvalga. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 764.

amunicija ir kiti reikmenys į frontą turėjo būti pristatyti priskirtais pulkui 4 automobiliais, tačiau dėl blogų kelių jie greitai sugedo ir atsirado rimtų sunkumų dėl pulko aprūpinimo¹⁹⁶. Į nurodytas pozicijas pulko padaliniai atvyko liepos 15 d. 13 val. Kiek pailsėję, jie tęsė žygį ir 21 val. apsisusto Pabradės miestelyje. Čia pulko vadovybei teko susitikti su raudonarmiečių 4-osios armijos kariais, kurie žygiavo Vilniaus link. Liepos 16 d. priešakinio 2-ojo bataliono daliniai žvalgė palei geležinkelio liniją Vilnius–Daugpilis. Tą dieną ne kartą teko aiškintis su pasiklydusiais raudonarmiečių daliniais, imti į nelaisvę užnugaryje pasilikusių lenkų dalinių likučius. Nužygiavus daugiau kaip 100 varstų, faktiškai nutrūko pulko ryšys su divizijos štabu ir karine vadovybe Kaune. Tai buvo ganėtinai rimta problema¹⁹⁷, todėl pulko vadas kreipėsi į divizijos vadą prašydamas atsiųsti 20 raitelių būrį, nes pulko turimų 10 raitelių neužteko ryšiui tarp atskirų pulko padalinių palaikyti¹⁹⁸.

Liepos 20 d. kaimyninis Trečiasis Pėstininkų pulkas pranešė, kad jam įsakyta žygiuoti pirmyn, bet dėl to, kad ryšio nebuvo, Septintasis pulkas jokio įsakymo negavo, todėl pulko vadas, manydamas, kad įsakymas pulko nepasiekė, 2-ajam batalionui irgi įsakė žygiuoti pirmyn. Liepos 22 d. 6 val. ryte batalionas paliko turėtas pozicijas ir dienos pabaigoje užėmė naujas. Vakare, apie 18 val., pavyko susisiekti su Generalinio štabo Operatyvinių skyriumi. Jo 2-ajam batalionui buvo įsakyta atsitraukti į Pabradę ir ginti gyventojus nuo plėšikaujančių raudonarmiečių, kurie traukdami į Vilnių visai buvo neaprūpinti, tad taip prasimanydavo maisto. Liepos 23 d. 9 val. 7-oji ir 9-oji kuopos užėmė barą į vakarus nuo vieškelio Pabradė–Nemenčinė. Kiti pulko padaliniai liko Pabradėje ir tęsė žvalgybą¹⁹⁹.

Liepos 24 d. pulko vadas karinės vadovybės buvo informuotas, kad, pagal susitarimą su Raudonąja armija, ji, atsižvelgdama į tai, kaip vyks operacijos prieš lenkus, paliks Lietuvą. Tuo metu tarp raudonarmiečių ir Lietuvos kariuomenės buvo nustatyta skiriamoji linija nuo Švenčionėlių iki Naujųjų Trakų, toliau – per Varėną iki Gardino. Minėti punktai kol kas buvo likę raudonarmiečių rankose. Lietuvos kariuomenei buvo įsakyta neleisti raudonarmiečiams kirsti šios linijos. Septintajam pulkui buvo paskirtas apsaugos baras nuo Dedelunkos iki Pustelovkos (kokia tai vietovė, nustatyti nepavyko – G. S.). Pulko štabui įsakyta iš Pabradės vykti į Paberžės rajoną. Pulkas liepos 25 d. išvyko ir iki 15 val. užėmė naują barą. Artilerijos baterija buvo dislokuota Grinciškių dvare²⁰⁰.

Saugant barą pirmiausia teko kovoti su maisto kontrabanda. Nelegaliai per-

196 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 200 a. p.

197 Ten pat, l. 201.

198 7-to pėstininkų pulko lauko knygutė. *Ten pat*, b. 1374, l. 21.

199 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 201 a. p.-202; 7-to pėstininkų pulko lauko knygutė. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1374, l. 25.

200 Vitkaukas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 255; Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 202.

nešti ar pervežti maisto produktai buvo konfiskuojami ir perduodami vietos intendantuoms. Sulaikytieji dažniausiai buvo vilniečiai, kurie dėl blogo Vilniaus aprūpinimo taip stengėsi apsirūpinti maistu. Tačiau kareiviai laikėsi įsakymų. Antra problema buvo masinis Lenkijos kareivių bėgimas į Lietuvą. Kai kuriomis dienomis jų pereidavo net per 70. Jie būdavo internuojami ir siunčiami Ukmergės komendanto žinion. Šiek tiek pagerėjo ryšiai. Su Kaunu buvo susisiekiama telegrafo linija per Giedraičius, o ryšiui su kuopomis palaikyti telefono linijų nebuvo, tačiau pavyko nutiesti telefono liniją susisiekti su Vilniaus komendantu. Buvo ir dar viena problema. Pulke niekaip nepavyko nuslopinti liepos 22 d. prasidėjusios dizenterijos epidemijos. Ja kasdien susirgdavo po kelis kareivius²⁰¹.

Rugpjūčio 10 d. divizijos vadas informavo, kad su raudonarmiečiais nustatyta nauja skiriamoji linija, nes Švenčionių rajonas perduotas lietuviams. Septintajam pėstininkų pulkui paskirtas naujas baras nuo Liubovo iki Vincentavo imtinai. Tačiau jau kitą dieną divizijos štabas nurodė pulko pozicijas pailginti nuo Vincentavo iki Garjonų (?) (dokumente – *Garjany* – G. S.). Rugpjūčio 11 d. pulkas perdavė turėtas pozicijas Ketvirtajam pėstininkų pulkui ir išvyko užimti naujų²⁰². Rugpjūčio 12 d. apie 15 val. pulkas atžygiavo į Petrovo ir Pavlo rajoną, čia ir nakvojo. Kai kurie pulko padaliniai vyko kitais keliais. Naują barą pulkas užėmė rugpjūčio 14 d. Iki 18 val. pulko štabas, komandos, 4-asis raitelių eskadronas, pulko ligoninė ir Ūkio dalis apsistojo Pabradėje, 2-asis batalionas – Bajorėlių 1-ajame kaime, Mokomoji kuopa – Bičių (?) dvare, 2-oji kulkosvaidžių kuopa – Sorokpolio dvare, artilerijos baterija – Arnionių dvare. 1-asis ir 3-iasis batalionai užėmė nurodytą saugoti barą. Ryšiai šį kartą buvo sutvarkyti daug operatyviau ir tokių problemų, kaip anksčiau, nebuvo²⁰³.

Rugpjūčio 16 d. 3-iojo bataliono bare ties Kurukiškiais (?) rastos 2 6 colių patrankos. Kaip papasakojo vietos gyventojai, tai buvo lenkų paliktos patrankos. Raudonarmiečiai jas perkėlė per Nerį, tačiau, neįstengdami vežti toliau, paliko. Patrankos buvo nugabentos į pulko štabą Pabradėje, o iš ten traukiniu į Kauną²⁰⁴.

Rugpjūčio 18 d. raudonarmiečiai užpuolė ir pašalino 1-ojo bataliono 1-osios kuopos sargybą ant Nemenčinės tilto. 1-osios kuopos vado išsiųstiems žvalgams raudonarmiečių rasti nepavyko. Žvalgai išsiaiškino, kad raudonarmiečiai paliko Kirtimus ir Bezdonis smarkiai apiplėšę gyventojus. Kad raudonarmiečiai traukiasi, pranešė ir 3-iojo bataliono vadas. Buvo padaryta teisinga išvada, kad raudonarmiečiams ėmė nesisekti lenkų fronte ir jie ten telkia savo pajėgas²⁰⁵. Jau kitą dieną buvo gautas įsakymas, kuriuo informuota, kad raudonarmiečiai palieka Vilnių, todėl visoms karinėms dalims buvo įsakyta užimti naują skiriamąją liniją tarp rau-

201 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už liepos mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 203.

202 Ten pat, l. 205.

203 Ten pat, l. 206 a. p. –207.

204 Ten pat, l. 207.

205 Ten pat, l. 207 a. p. –208.

donarmiečių ir Lietuvos kariuomenės, Septintajam pulkui – rinktis Nemenčinės rajone ir žygiuoti į Vilnių, kad sudarytų Vilniaus miesto įgulą. Pulko vadas plk. ltn. E. Adamkavičius buvo paskirtas Vilniaus įgulos viršininku. Tačiau buvo nurodyta įsakymą vykdyti tik gavus papildomą nurodymą²⁰⁶. Rugpjūčio 20 d. iš Kauno mobilizacijos skyriaus atvyko 196 naujokai. Jie buvo paskirti į Naujokų komandą prie Ūkio kuopos. Tą pačią dieną buvo gautas divizijos vado įsakymas, kad gauta žinių, jog, raudonarmiečiams paliekant Vilnių, jį ginti ruošiasi vietiniai bolševikai, todėl plk. ltn. E. Adamkavičiui įsakyta per Bezdonis, Petrovką žygiuoti Vilniaus link dešiniuoju sparnu laikantis Neries, o kairiuoju sparnu supti Vilnių, siekiant geležinkelį Vilnius–Bezdonys. Ryšį su kaimynais palaikyti signalinėmis raketomis. Jei miestas nebūtų ginamas, pulkui su orkestru įeiti į Vilnių ir apsistoti kareivinėse. Pulko padaliniais įsakyta gyventojams demonstruoti tvarką ir drausmę, su jais palaikyti kuo geriausius santykius²⁰⁷.

Rugpjūčio 24 d. iš I divizijos štabo buvo gauta telefonograma, kad I divizijos vadu vietoje plk. ltn. K. Ladigos paskirtas gen. ltn. Stasys Nastopka, o 11 val. paskambino Vilniaus komendantas ir pranešė, kad lenkų fronte raudonarmiečiai bėga. Jų 4-oji armija perėjo Vokietijos sieną ir buvo internuota. 12 val. gauta divizijos štabo telefonograma, kuria pulkui įsakyta pradėti žygi Vilniaus link. Tuoju buvo duoti įsakymai pulko batalionams. 1-ajai kuopai įsakyta susitelkti Nemenčinėje, žygiuoti į Naująją Vilnią ir užimti geležinkelio stotį. Paskui ją žygiuoti 2-ajai ir 3-iajai kuopoms, 3-iojo bataliono vadui kpt. V. Vitkauskui su batalionu vykti į Naująją Vilnią, o po to į Vilnių. 2-asis batalionas su pulko vadu priešakyje turėjo į Vilnių vykti traukiniu. Kadangi ešelonas buvo pateiktas gana vėlai, išvykti pavyko tik rugpjūčio 25 d. 6 val. ryte. Priešakyje važiavo geležinkelių kuopos traukinys, tikrindamas, ar nesugadinti bėgiai. 8 val. 30 min. priešakinis traukinys įvažiavo į Naująją Vilnią, o antrasis traukinys sustojo per pusantrą varsto nuo jos. Naujojoje Vilnioje buvo daug raudonarmiečių ešelonų ir kareivių. Po kiek laiko atvyko 1-osios kuopos kareiviai ir pulko vadui raportavo, kad 1-oji kuopa užėmė Naujosios Vilnios geležinkelio stotį. 22 val. 1-ojo bataliono vadas pranešė, kad iš raudonarmiečių išlaisvino apie 100 įkaitų, kuriuos jie vežėsi su savimi, šie, šaukdami „Lai gyvuoja Lietuva“, dėkojo išlaisvintojams²⁰⁸. Tiesa, tarp įkaitų buvę 17 lenkų karininkų pareiškė, kad jie Lietuvos Respublikos nepripažįsta, ir pasiliko rusų nelaisvėje²⁰⁹.

Pulko vadas pasiuntė ltn. Antano Majaus vadovaujamą žvalgų būrį išžvalgyti Antakalnio rajono, ar jame nėra pasilikusių raudonarmiečių. 15 val. 30 min. I pėstininkų divizijos štabo viršininkas pranešė, kad raudonarmiečiams iškeltas ultimatumas Vilnių palikti iki 18 val. 16 val. 15 min. Vilniaus komendantas informavo, kad Kėtvirtasis pėstininkų pulkas apsupo Vilnių iš Vakarų pusės nuo geležinkelio linijos Lentvaris–Vilnius iki Antakalnio. 17 val. grįžę žvalgai

206 Ten pat, l. 208.

207 Ten pat, l. 208 a. p. –209.

208 Ten pat, l. 210.

209 Voveris V. Čia mūsų tėvų žemė. Vilnius, 2010, p. 292.

informavo, kad raudonarmiečių Antakalnyje nėra ir kad žvalgai susitiko su Ketvirtojo pulko kariais. Tuo pat metu iš Pabradės į Vilnių ešelonu išvyko pulko Ūkio skyrius. Į Vilnių jis atvyko 24 val.

Rugpjūčio 26 d. 10 val. 15 min. pulko vadas gavo divizijos štabo telefonogramą, kad rusai galutinai palieka Vilnių. 12 val. visa valdžia Vilniuje pereina Lietuvai, tačiau ji netrukdydys dar likusiems raudonarmiečiams evakuotis. Tuo metu Vilniuje dar buvo likę 2 raudonarmiečių batalionai. 2-ajam pulko batalionui buvo įsakyta pasilikti Naujojoje Vilnioje, iki jį pakeis Ketvirtojo pulko kariai.

Rugpjūčio 26 d. 10 val. 40 min. pulko padaliniai, nevykdę jokių specialių uždavimų (1-asis batalionas, Mokomoji kuopa), iš Naujosios Vilnios pajudėjo Vilniaus link. Pulkas, grojant pulko orkestrui, įžengė į miestą. Pirmieji jo karius pasitiko Užupio gyventojai. Vieni šaukė: „Niech żyje Litwa, niech żyje litewscy żołnierze“ („Tegyvuoja Lietuva. Tegyvuoja Lietuvos kariai“), kiti pulko vadui, karininkams ir kareiviams teikė puokštes gėlių. Perėję tiltą per Vilnelę, pulko kariai pasuko į Šv. Onos (Bernardinų) ir Botanikos (Keningssstrasche) gatves ir pro Katedrą įėjo į Šv. Georgijaus gatvę. Grojant orkestrui pulko daliniai praėjo pro komendantūrą, pro kurios langus sveikino komendantūros darbuotojai, pro bolševikinį revkomą²¹⁰ (8 namą), kurio languose buvo matyti ginkluoti raudonarmiečiai, po to pasuko į Vilniaus gatvę ir per Žaliąjį tiltą 12 val. 30 min. pasiekė Šnipiškių kareivines. 15 val. 30 min. į kareivines atvažiavo Vilniaus komendantas kpt. V. Kurkauskas, su juo įgulos viršininkas plk. lt. E. Adamkavičius išvyko į komendantūrą.

18 val. 15 min., saliutuojant 1-ajai artilerijos baterijai salvėmis, Gedimino pilies kalno bokšte buvo iškelta Lietuvos vėliava. Iškelimo ceremonijoje dalyvavo Vilniaus įgulos viršininkas plk. lt. E. Adamkavičius, komendantas, kiti pulko karininkai ir kariai. Beveik tuo pat metu į Vilnių atvyko ir 3-iasis pulko batalionas. Su raudonarmiečiais nesusipratimų nebuvo, tik vakare kilo konfliktas su revkomo nariais dėl laikomų įkaitų, kuriuos jie norėjo išsivežti į Rusiją. Šiuo klausimu revkomas nenorėjo daryti nuolaidų, tik apie 21 val., pamatęs į Katedros aikštę atvykusį Aštuntąjį pėstininkų pulką ir prie revkomo pastatytus du šarvuočius, nusileido. Vilniaus revkomas miestą paliko kitą dieną 12 val.²¹¹

Rugpjūčio 27 d. 18 val. perdavęs Naująją Vilnią Ketvirtojo pėstininkų pulko kariams į Šnipiškių kareivines atvyko 1-asis pulko batalionas. Rugsėjo 28 d. 24 karių sargyba buvo pasiūsta Lentvario geležinkelio tunelio ir tilto per Vokę apsaugai užtikrinti²¹².

Rugpjūčio 29 d. Aušros Vartų koplyčioje buvo laikomos iškilmingos mišios. Mišias laikė pulko karo kapelionas. Pamaldose dalyvavo 3-iasis pulko batalio-

210 Revkomas – revoliucinis komitetas.

211 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už rugpjūčio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 201 a. p.–2011 a. p.; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 282; J. lt. Šniuolis. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko istorinė apžvalga. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 764–765.

212 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už rugpjūčio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 201 a. p.

nas. Po mišių batalionas buvo išrikiuotas ir jį apžiūrėjo naujasis divizijos vadas gen. ltn. S. Nastopka.

Po iškilmingų renginių pulko padaliniai grįžo į kasdienį gyvenimą. Rugsėjo 30 d. prasidėjo pulko kareivinių remontas, nes išeidami lenkai, o po to ir vietos gyventojai išplėšė viską, ką buvo galima išplėsti ir išnešti²¹³. Vėl buvo atnaujintas karių mokymas, prasidėjo patrulių tarnyba. Kiekvieną dieną į įgulos sargybas pulkas skirdavo po 260 karių, taip pat siūsdavo patrulius²¹⁴. Rugsėjo 1 d. 2-ojo bataliono vadas kpt. A. Kerbelis buvo pakeltas į majorus²¹⁵.

Rugsėjo 5 d. pasklido gandai, kad darbininkai ir prijuočiantys lenkams elementai rengia sukilimą. Dėl to mieste buvo padidintas patrulių skaičius ir viena kuopa paskirta budėti, kad prireikus iš karto būtų galima ją panaudoti. Tačiau sukilimas neįvyko²¹⁶.

Rugsėjo pradžioje pulkas buvo sustiprintas naujai pašauktais kareiviais. Rugsėjo 2 ir 7 d. buvo atsiųsti 429 naujokai²¹⁷. Jie buvo paskirti į 3-iają atsargos kuopą prie Ūkio kuopos, kad būtų apmokyti.

Rugsėjo viduryje pulke susidarė nenumatyta situacija. Kadangi pulko kariai visada norėdavo valgyti, įvairūs vertelgos prie kareivinių įkūrė lyg ir turgų, tačiau ten nusipirkę maisto produktų beveik visi kariai susirgdavo. Pulko vadui neliko kitos išeities, tik uždrausti bet kokią prekybą šalia kareivinių ir net išvaryti visus pašalinius žmones iš pulko kareivinių rajono²¹⁸.

Plk. ltn. E. Adamkavičių rugsėjo 14 d. laikinai paskyrus I divizijos vadu, vadovavimą pulkui perėmė mjr. V. Rėklaitis²¹⁹.

Tačiau pulkui neilgai teko gyventi Vilniuje. Raudonarmiečiai lenkų fronte pralaimėjo ir pradėjo trauktis, o paskui juos veržėsi lenkai. 1920 m. rugsėjo 20 d. Lenkijos karinė vadovybė priėmė sprendimą pulti pakrikusias raudonarmiečių pajėgas Naujadvario–Lydos kryptimi ir per Lietuvos teritoriją Druskininkų rajone užėti raudonarmiečiams į užnugarį. Toks Lenkijos karinės vadovybės sprendimas neišvengiamai reiškė, kad lenkų ir lietuvių kariuomenėms teks susidurti mūšio lauke.

Iškilus grėsmei Lietuvos teritorijai, Septintajam pėstininkų pulkui buvo įsakyta ešelonais vykti Gardino link ir užimti barą nuo Augustavo iki Nemuno perkasos²²⁰.

213 Ten pat, l. 212 a. p.

214 Dienynas nuo pradžios gyvavimo ligi 1920 metų rugsėjo mėnesio. *Ten pat*, f. 520 ap. 1, b. 9, l. 85.

215 Respublikos Prezidento 1920-09-01 įsakymas. *Ten pat*, b. 13, l. 397.

216 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 214 a. p.–2015.

217 Įsakymai 7 p. p. Nr. 313, 1920-09-02, Nr. 318, 1920-09-07. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 15, l. 367-369, 377-378.

218 Įsakymas 7 p. p. Nr. 332. 1920-09-15. *Ten pat*, b. 13, l. 393.

219 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 282.

220 Ten pat.

III

Gardino operacija

Rugsėjo 21 d. 22 val. nakties telefonu buvo gautas I pėstininkų divizijos vado gen. ltn. Stasio Nastopkos įsakymas pulkui vykti Gardino link ir išsidėstyti bare nuo Augustavo bei Nemuno kanalo iki Ežeronių (bltr. *Азэры*). Raudonarmiečių paliktus Gardiną ir Sopockiną tuojau pat užimti, taip pat užimti pozicijas palei Nemuną ir neleisti lenkams per jį persikelti. Ryte plk. ltn. E. Adamkavičius Vilniaus įgulos viršininko pareigas perdavė gen. ltn. Jurgiui Kubiliui ir išvyko Gardino link.

Pulkas, vadovaujamas pulko vado padėjėjo mjr. V. Rėklaičio, rugsėjo 22 d. ryte jau krovė savo mantą į ešelonus. Pirmasis į ešelonus buvo laipinamas 3-iasis batalionas, kuris turėjo vykti į Asiužą (Hoža), užimti Nemuno pakrantes nuo Grandžių (bltr. *Грандичи*) kaimo iki Augustavo kanalo ir ten pakeisti Antrojo pėstininkų pulko 3-iąjį batalioną. 2-asis batalionas turėjo vykti į Merkinę, o 1-asis batalionas – užimti Ežeronių–Grandžių barą Pariečėje (bltr. *Парэчка*).

Kadangi šios operacijos metu kiekvienas pulko batalionas veikė kaip atskiras kovinis vienetas, kiekvieno jų kovos veiksmus šios operacijos metu aptarsime atskirai.

Pirmojo bataliono veiksmai Gardino operacijos metu

Rugsėjo 22 d. 20 val. 1-asis pulko batalionas, vadovaujamas V. Rėklaičio, ešelonu išvyko iš Vilniaus. Tačiau labai trūko vagonų ir kelionė truko gana ilgai. 1-asis batalionas į Pariečę atvyko tik rugsėjo 23 d., ten jau stovėjo pirmasis ešelonas, iš kurio vagonų lipo 3-iojo bataliono kariai²²¹. Pulko vadas plk. ltn. A. Adamkavičius su 2-uju batalionu išvyko į Marijampolę. Iš Pariečės mjr. V. Rėklaičiui pavyko susisiekti su Antrojo pėstininkų pulko bataliono, kurį jie turėjo pakeisti, vadu mjr. Jonu Petruičiu. Tačiau padėtis liko neaiški, ir mjr. V. Rėklaitis, kol paaškęs padėtis ties Druskininkais, bataliono išvykimą iš Pariečės atidėjo. Padėčiai ties Druskininkais išsiaiškinti skubiai buvo pasiūstas ltn. J. Matelis su 2 raiteliais²²². Apie 12 val. ltn. J. Matelis telefonu pranešė iš Druskininkų, kad išsiųsti Aštuntojo pulko užtvaros žvalgai susišaudė su lenkais, kurie traukė Druskininkų link. Ltn. J. Mateliui buvo įsakyta vieną raitelį pasiųsti pas 3-iojo bataliono vadą kpt. V. Vitkauską, kad perduotų įsakymą užimti barą iki Baltosios Ančios upelio, o ltn. J. Mateliui grįžti į Pariečę. Beveik tuo pat metu buvo gauta telefonograma, kad Antrojo pėstininkų pulko 3-iasis batalionas, vadovaujamas mjr. J. Petruičio, pereina Septintojo pėstininkų pulko mjr. V. Rėklaičio žinion. 14 val. telefono ryšys su Druskininkais nutrūko. Atvykęs Antrojo pėstininkų pulko 3-iojo bataliono vadas mjr. J. Petruitis pranešė, kad

221 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 216–217; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 330.

222 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 217.

Druskininkų jis nespėjo užimti ir ten jau šeimininkauja lenkai. Viena jo bataliono kuopa buvo apsupta ir lenkų paimta į nelaisvę, kitos kuopos išsibėgiojo. Tuo tarpu ešelonu atvyko 1-oji artilerijos baterija, kuri skubiai buvo gabenama į pozicijas Druskininkų kryptimi. Apie 19 val. su mjr. V. Rėklaičiu susisiekė pulko vadas, išanalizavus padėtį, tapo aišku, kad du batalionai negalės atlaikyti lenkų puolimo. Mjr. V. Rėklaitis įsakė 3-iajam batalionui trauktis iš Asiužos, o 1-ajam batalionui – stengtis išlaikyti pozicijas, kol pasitrauks 3-iasis batalionas²²³.

Laukdamas 3-iojo bataliono atsitraukimo iš Asiužos, 1-asis batalionas užėmė gynybos pozicijas. Rugsėjo 24 d. auštant jį puolė lenkai: iš pradžių – raiteliai, po to – pasirodę pėstininkai. Bataliono pozicijas pradėjo apšaudyti iš minosvaidžių ir bombosvaidžių. Pasirodė lenkų šarvuotis, tačiau dėl sudegusio tilto, kad nebūtų kliudytas lietuvių artilerijos ugnies, pasitraukė. Lenkų puolimas buvo

2-osios kuopos kariai
(E. Peikštenio kolekcija)

atkaklus, tačiau padedant artilerijai sėkmingai buvo atremtas. Apie 10 val. Antrojo pėstininkų pulko mjr. J. Petruitis pranešė, kad Marcinkonys užimti lenkų. Patikrinti žinių mjr. V. Rėklaitis pasiuntė 1-osios kulkosvaidžių kuopos vadą vyr. ltn. D. Katasovą. Jis grįžo apie 11 val. ir informavo, kad ties Marčiagire išsprogdintas geležinkelis, o Marcinkonys tikrai užimti lenkų. Tačiau lenkų jėgų persvara buvo didesnė, todėl mjr. V. Rėklaitis ir 1-asis batalionas kovodami traukėsi Naujosios Rūdos–Naujadvario–Rūdūnios kryptimi, kur tikėjosi susijungti su Pirmuoju pėstininkų pulku. Trauktis teko kaunantis. Vyko gana atkaklūs mūšiai, todėl dėl perkaitimo iš rikiuotės išėjo 3 bataliono kulkosvaidžiai. Ypač sunki buvo 2-osios kuopos padėtis, kurią supo lenkai. Kuopai pradėjus trauktis, lenkai puolė iš dviejų pusių. Jai iš apsupties išsiveržti nepavyko. Tuo

pat metu lenkų raiteliai atakavo Pariečės geležinkelio stotį ir Pariečę. Apie 17 val. kuopa atsitraukė iki geležinkelio palei plentą. Tačiau lenkų kavalerija ją puolė, ir kuopa buvo išsklaidyta. 1-oji kuopa traukėsi Senosios Rūdos kryptimi. Ją atakavo lenkų kavalerijos eskadronas, tačiau kuopa perėjo į kontrataką panaudodama kulkosvaidžius, ir lenkų eskadronas buvo išsklaidytas, tačiau ir toliau persekiojo kuopą. Ją bandė pulti prie Senosios Rūdos kaimo, tačiau kuopa žygiavo išsidėsčiusi grandine, ir lenkų eskadrono puolimas buvo atmuštas, be to, kuopai pagelbėjo ir naktis²²⁴.

223 Ten pat, l. 217 a. p. –218 a. p.

224 Ten pat, l. 219–219 a. p.

Rugsėjo 25 d. 8 val. ryto 1-oji ir 3-ioji kuopos pasiekė Naujadvarį, iš kur, trumpai pailsėjusios, 12 val. patraukė Rodūnios link. Tačiau pradėjus žygį sužinota, kad Pirmasis pėstininkų pulkas iš Rodūnios pasitraukė ir miestelį užėmė Lenkijos kariuomenė, todėl buvo pasukta Lydos link²²⁵.

Vakare bataliono vadas mjr. V. Rėklaitis leido kariams pailsėti Užubaliuose (bltr. *Заблаць*), aplink juos pastatęs sargybas, o karininkus sukvietė susidariusios padėties aptarti ir dėl tolesnių žygių pasitarti. Paaiškėjo, jog po paskutinių dienų mūšių su lenkais kareiviai labai išvargę, jų nuotaika kritusi ir nėra vilčių jėga prasimušti pas savuosius, nes lenkai ėmė supti Užubalius, prie jų prisitartinę per 4 varstus. Daug 3-iosios kuopos kareivių naktį pabėgo. Mjr. V. Rėklaitis, verčiamas susidariusių aplinkybių ir siekdamas išsaugoti gyvąją jėgą, įsakė palikti vežimus, sugadinti ir užkasti kulkosvaidžius, išsiskirstyti mažomis grupėmis ir miškais stengtis prasiveržti savųjų link, nes visi keliai buvo užimti lenkų. Bataliono vadas su kpt. Petru Tarasenka ir ltn. Jeronimu Mateliu paskutiniai apleido Užubalių dvarą²²⁶. Didesnioji bataliono dalis (apie 250 žmonių) išvyko į Lydą, čia raudonarmiečių buvo nuginkluoti²²⁷.

Antrojo bataliono veiksmai Gardino operacijos metu

Rugsėjo 23 d. pulko vadas su pulko štabu, komandomis ir 2-uoju batalionu, susidedančiu iš 4-osios ir 5-osios kuopų, kuriose tuo metu buvo apie 290 kareivių, vadovaujamas mjr. A. Kerbelio, išvyko iš Vilniaus. Ūkio dalis, Mokojoji ir 3-ioji atsargos kuopos kol kas ten liko. Apie 19 val. jie atvyko į Varėną. Iš čia pulko vadas susisiekė su 1-uoju ir 3-uoju batalionais. Mjr. V. Rėklaitis informavo apie susidariusią padėtį. 1920 m. rugsėjo 24 d. 6 val. ryte, vykdant armijos vado įsakymą, 2-ojo bataliono 4-oji ir 5-oji kuopos iš Varėnos stoties išvyko Merkinės link ir 17 val. į ją įžengė. Bataliono 6-oji kuopa buvo palikta prie štabo tiesioginėje pulko vado žinioje Marijampolėje. Bataliono kariai užėmė tiltą per Nemuną bei aplinkines vietas ir pradėjo žvalgyti apylinkes. Tuo pat metu 4-oji kuopa užėmė plento tiltą per Merkį, taip pat Bingelius, Laukininkus ir Puvočius. Bendras bataliono ginamo fronto baro ilgis buvo apie 30 km. Šiuose punktuose lenkų nebuvo, įvyko tik nedidelis susirėmimas ties Puvočiais. Ten buvo lenkų lauko sargyba – 5 pėstininkai ir 2 raiteliai, bet jie beveik nesipriešino. Į nelaisvę paimtas 1 sužeistas lenkas ir arklys, kiti pasitraukė. Naktį iš rugsėjo 24-osios į 25-ąją išsiųsti žvalgai pasiekė Marcinkonis. Sužinota, kad ten yra gana didelė lenkų grupuotė. Žvalgybos rezultatai buvo informatyvūs. Sužinota, kad Marcinkonyse ir Naruliuose susitelkusi nemaža pėstininkų, ka-

225 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 332; Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenkos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 174.

226 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 282–283; Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 255; Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 221 a. p.

227 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 283.

valerijos ir artilerijos grupuotė. Ten buvo 4 lenkų pėstininkų pulkai – Vilniaus, Minsko, Kauno ir 41-asis, iš viso per 5000 kareivių. Prie kiekvieno pėstininkų pulko buvo priskirta po kavalerijos eskadroną, turėta artilerijos. O lietuvių batalionas neturėjo nė vieno kulkosvaidžio²²⁸.

Rugsėjo 25 d. 2-ajam batalionui paremti buvo pasiūsta 30 raitelių, felčeris, atgabenta šovinių, tačiau padėtis Varėnoje buvo katastrofiška. Kaip išsiaiškino šarvuotojo traukinio, pasiūsto Marcinkonių kryptimi, įgula, Marcinkonyse sutelktos didelės lenkų pajėgos pamažu juda Varėnos link. Varėnoje nebuvo jokios kariuomenės ir bet kuriuo metu galėjo pasirodyti lenkai. Pulko vadas plk. ltn. E. Adamkavičius paskambino armijos vadui ir, pranešęs apie susidariusią padėtį, paprašė į Varėną atsiųsti kokį nors kariuomenės dalinį. Vadas pažadėjo atsiųsti Pirmojo pėstininkų pulko 1-ąjį batalioną²²⁹. Tačiau vietoje bataliono automobiliu atvyko tik 20 kareivių, vadovaujamų ltn. Prano Kvedaravičiaus. Tačiau jie, gavę žinių apie priešą ir padėtį Merkinėje, vėl grįžo atgal. Apie 11 val. vyr. ltn. Statkus už tilto per Merkį pastebėjo 11 vežimų su šieniu, avižomis ir maisto produktais, kuriuos lydėjo 2 lenkų kareiviai. Vyr. ltn. Statkus vienas juos paėmė į nelaisvę, o vežikams įsakė važiuoti į kuopos teritoriją. Atvežtas turtas buvo perduotas bataliono gurguolininkams, 10 civilių su vežimais buvo paleisti, o dvikinkis lenkų kariuomenės vežimas atiteko kaip karo grobis. Belaisviai patvirtino, kad Marcinkonių rajone sutelkti lenkų Vilniaus, Kauno ir Minsko pulkai, yra raitelių. Po pietų ant plento prie Merkio pasirodė 7 lenkų žvalgai, bet apšaudyti pasitraukė. Bataliono žvalgai prie Lankininkų nušovė 2 lenkų karius. Leipūnų ir Liškiavos kryptimi pasiūsti žvalgai prieš nepastebėjo²³⁰.

Rugsėjo 26 d. batalionas užėmė naują barą nuo Živulciškės iki Puvočių. Tą pačią dieną Septintojo pėstininkų pulko vadas buvo paskirtas Varėnos grupės vadu. Į batalioną sugrįžo 6-oji kuopa, tiesiogiai pavaldi pulko vadui ties Varėna. Visą rugsėjo 27 d. bataliono kariai vykdė žvalgybą²³¹.

Rugsėjo 27 d. pulko štabas išvyko į Alytų²³². Tuo metu batalionas aktyviai žvalgė teritoriją. 4-osios kuopos žvalgai paėmė lenkų virtuvę ir 3 lenkų legionierius. 7 raitų žvalgų būrys, vadovaujamas ltn. Balio Nainio, buvo pasiūstas į žvalgybą Perlojos kryptimi²³³.

228 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 283; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 336; Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 218 a. p.; ltn. Namajūnas. 7. pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko II Bn. stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 344–345.

229 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 221.

230 Veikimas 2-ro b-no nuo 24–IX iki 16-X 20 m. *Ten pat*, b. 120, l. 10.

231 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 336; ltn. Namajūnas. 7. pėst. Žem. kun. Butegeidžio pulko II Bn. stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 345.

232 Baltrūnas P. Trumpa pulko istoriška apžvalga. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 4.

233 Veikimas 2-ro b-no nuo 24–IX iki 16-X 20 m. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 10 a. p.

Žvalgybą pulko kariai tęsė ir rugsėjo 28 d. ryte. Žvalgai prie Randamonių kaimo susišaudė su lenkais, paėmė lenkų vežimą su arkliu. Vienas žvalgas buvo lengvai sužeistas. Tačiau po poros valandų buvo gautas įsakymas žvalgybą sustabdyti²³⁴, nes lenkai pradėjo puolimą Varėnos kryptimi. Pirmiausia lenkai išvaikė lietuvių užtvartą Zervynų kaime, užėmė Žiūratiškių kaimą ir nutraukė

Vyr. kariuomenės vadas plk. ltn. K. Žukas

Pirmojo pėstininkų pulko ryšį su Septintojo pėstininkų pulko 2-uoju batalionu.

Rugsėjo 29 d. Lietuvos vyriausiasis kariuomenės vadas plk. ltn. Konstantinas Žukas, motyvuodamas susitarimu su lenkais dėl pradėtų derybų, įsakė nutraukti kovos veiksmus. Tačiau pasirodė, kad tai eilinė lenkų apgaulė, nes jie, pasinaudodami tuo, kad lietuviai sustabdė kovos veiksmus, kai kur sustiprino savo pozicijas. Apie 13 val. apie dvi lenkų kuopas puolė 6-osios kuopos užtvartą Žiūrų kaime. Užtvarta buvo apsupta iš trijų pusių ir, nors energingai priešinosi, išsklaidyta. Užtvartos vadas j. ltn. A. Majus ir 11 kareivių pateko į nelaisvę, 12 dingo be žinios, 2 buvo nukauti, 4 – sužeisti. Likvidavę užtvartą Žiūruose, lenkai toliau puolė Ulos upės dešiniuoju krantu Paūlių kaimo kryptimi. Pulko užtvarta pasitraukė į Purplių kaimą ir pasirengė gintis. Tačiau lenkai toliau nepuolė, o atsitraukė. Matyt, tai buvo sustiprintos žvalgybos reidas²³⁵.

Spalio 1 d. išblaškytos pulko užtvartos vėl užėmė anksčiau turėtas pozicijas, tik Žiūrų kaime buvo išstatyta Pirmojo pėstininkų pulko užtvarta. Siekiant surinkti žinių apie padėtį, buvo pasiųsti žvalgai. Iš Mardasavo kaimo išsiųsti žvalgai prie Kašetų kaimo susišaudė su lenkais ir du jų nukovė, o vieną sužeidė. Paaiškėjo, kad Kašetų kaime yra lenkų batalionas, turintis 3 kulkosvaidžius. Naktį, atvirksčiai, labai intensyviai žvalgė lenkai. Spalio 2 d. auštant apie 2 lenkų kuopas puolė 4-osios kuopos užtvartą Puvočiuose. Tačiau, nors lenkai ir turėjo pranašumą, j. ltn. B. Šarausko vadovaujama užtvarta sugebėjo puolimą atremti ir, perėjusi į kontrataką, 7 lenkų karių lauko sargybą, buvusią pirtyje,

234 Ten pat.

235 Ltn. Namajūnas. 7. pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko II Bn. stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 346.

paėmė į nelaisvę²³⁶.

Lenkai puolė ir 6-osios kuopos barą. 10 val. 30 min. jie atakavo 6-osios kuopos užtvarą Paūlių kaime ir privertė ją pasitraukti. 4 užtvarą gynę kariai pateko į nelaisvę, 1 buvo nukautas, 2 sužeisti, keli dingo be žinios. Iš 2 būrių likučių buvo sudarytas vienas būrys. Jis ir užėmė Purplių kaimą.

15 val. gana stiprios lenkų pajėgos puolė Mardasavo ir Puvočių kaimų barą. 4-osios kuopos bare puolimas buvo atremtas, bet 6-osios kuopos likučiai buvo galutinai išblaškyti ir pasitraukė į Merkinę. Kuopa buvo faktiškai sunaikinta. 3 kariai žuvo, 6 buvo sužeisti, 10 pateko į nelaisvę. Lenkams užėmus Mardasavo kaimą, kilo pavojus, kad jie gali batalioną apeiti iš užnugario. Siekiant to išvengti, 4-osios kuopos 1-ajam būriui buvo įsakyta pradėti puolimą iš Bingelių Mardasavo kryptimi. Lenkai, pajutę pavojų, kad gali būti apeiti iš užnugario, ir nežinodami puolančiųjų lietuvių pajėgų dydžio, pasitraukė. Šio puolimo metu dar pavyko surinkti keletą besiblaškančių 6-osios kuopos karių²³⁷.

Spalio 1 d. buvo gauta Generalinio štabo telefonograma, kurioje nurodyta, kad Septintojo pulko dalys, veikiančios Varėnos rajone, perduodamos III divizijos vado žinion. 2-ajam batalionui divizijos vadas pavedė ginti barą Merkinės rajone²³⁸. Tą pačią dieną pulko vadas plk. ltn. E. Adamkavičius nurodė Ūkio daliai ir pulko štabui pasiruošti persikelti į Vilnių ir spalio 2 d. atsiųstu traukiniu išvykti į Alytų.

Spalio 2 d. lenkai vėl puolė Mardasavą, kurį gynė dar likę keli bataliono 6-osios kuopos kariai. Jie lenkų puolimo neatlaikė, tačiau vadovaujant kuopos vadui, kad ir patyrę nuostolių, sugebėjo pasitraukti į Merkinę. Mūšyje 3 kuopos kariai žuvo, 6 buvo sužeisti, keletas pateko į nelaisvę. 6-osios kuopos kariams dar bandant priešintis puolantiems lenkams, buvo pastebėtas lenkų susitelkimas Puvočių rajone²³⁹. Tokioje situacijoje 4-osios kuopos vadas ltn. V. Statkevičius bataliono vadui mjr. A. Kerbeliui pasiūlė patiems staiga pulti besirengiančius puolimui lenkus. Šį pasiūlymą bataliono vadas iš pradžių įvertino skeptiškai, bet, ltn. V. Statkevičiui pareiškus, kad, nesurengus puolimo, baras nebus išlaikytas, sutiko, siekdamas suklaidinti lenkus. 4-ajai kuopai su keliais jai priskirtais 6-osios kuopos kariais buvo įsakyta pradėti puolimą Mardasavo kaimo kryptimi, o 5-osios kuopos būriui, vadovaujamam ltn. Kristupo Gudaičio, pulti kairiuoju Merkio krantu Puvočių kaimo link. Kareiviai buvo gerai aprūpinti šoviniiais, granatomis.

Puolimas prasidėjo spalio 3 d. 4 val. ryte. Ltn. K. Gudaičio būrys prie Puvočių buvo sulaikytas stiprios lenkų šautuvų ir kulkosvaidžių ugnies. Nors būrys Puvočių ir neužėmė, lenkai į tai atkreipė dėmesį. Tuo metu 4-oji kuopa, patraukusi

236 Ten pat, p. 347 a. p.

237 Ten pat, p. 347.

238 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 8 a. p.; Karo dienynas 3 divizijos štabo Nr. 9 už spalio mėn. 1920 m. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 85, l. 33.

239 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 8 a. p.

į žygį jau 1 val. nakties ir apie 3 val. 30 min. pasiekusi Mardasavą, užėmė išėities pozicijas. Sutartą 4 val. ji paleido ugnį. Lenkai atsakė šautuvų ir kulkosvaidžių ugnimi. Lenkų pajėgos buvo stipresnės, todėl kuopos vadui kilo kitas sumanymas. Jis 3-iajį būrį, vadovaujama vyr. psk. Filipausko, pasiuntė perėjus tiltą apšaudyti lenkus iš šono. Būrys manevrą atliko sėkmingai, po to perėjo į puolimą 6-osios kuopos likučiai. Lenkai į juos paleido smarkią ugnį. Pasiūstieji kariai atsidūrė toli nuo pagrindinių kuopos pajėgų ir prieš juos į puolimą perėjo lenkų Minsko pulko 1-asis batalionas. Būrio kariams neliko kitos išėities, kaip tik atlikti manevrą „puolimas atgal“, t. y. perbėgimais atsitraukti. Šis manevras suklaidino lenkus. Jie pamanė, kad lietuviai perėjo į kontrpuolimą. Lenkų batalionas ėmė trauktis. Po šio mūšio pradėjo trauktis ir pulko 2-asis batalionas. Taigi, manevras pasiteisino. Buvo sužlugdytas lenkų puolimas, kuris pulko batalionui galėjo baigtis katastrofa. Šio manevro metu 3 bataliono kariai žuvo, keletas buvo sužeisti²⁴⁰.

Spalio 2 d. vakare, žvalgybos turimomis žiniomis, prieš 2-ąjį pulko batalioną į rytus nuo Mardasavo buvo dislokuoti 2 Minsko pėstininkų pulko batalionai: 2 kuopos – Puvočių kaimo rajone, 2 kuopos – prieš Merkinę, sutelkta ir kitų mažesnių dalinių. Tuo tarpu bataliono padėtis buvo beveik katastrofiška. Tai matyti iš bataliono vado spalio 3 d. rašto pranešimo III pėstininkų divizijos vadui: „[A]š turiu tik dvi kuopas po 70 žmonių, o 6 mano kuopa yra sumušta ir tik liko apie 33 vyrus. Taipogi turiu pridurti, kad aš prie bataliono neturiu nė vieno kulkosvaidžio.“²⁴¹

Tuo metu apie 2 val. į Alytų atvyko ešelonas pervežti į Vilnių pulko štabo ir Ūkio dalies. Kai viskas buvo sukrauta, ešelonas 4 val. pajudėjo Varėnos link. Dauguose stoties viršininkas traukinį sustabdė ir uždraudė vykti toliau, nes neturėjo žinių, kokia padėtis Varėnoje, ir tik mjr. V. Rėklaičiui raštiškai pareikalavus ešeloną praleisti, jam buvo duotas leidimas išvykti. Tačiau pavaziavus kokius 6 km buvo pastebėtas intensyvus vežimų ir kareivių judėjimas. Traukiniui buvo įsakyta sustoti, išsiūsti žvalgai išsiaiškino, kad Varėna jau užimta lenkų. Ešelonui buvo įsakyta skubiai grįžti atgal. Jam pajudėtus, Varėnos rajone pasigirdo artilerijos, kulkosvaidžių ir šautuvų šūviai. Sugrįžęs į Daugus ešelonas buvo pastatytas ant atsarginių bėgių iki ryto. Į Alytų jis atvyko kitos dienos 5 val. ryte. Čia mjr. V. Rėklaitis nurodė žygio tvarka vykti į Kauną, o iš ten traukiniu – į Vilnių. 2-ojo bataliono kuopų sandėliai buvo palikti Alytuje. Į Kauną jie atvyko spalio 5 d. 17 val. Dar tą pačią dieną pulko štabas traukiniu išvyko į Vilnių, o Ūkio dalis liko nakvoti Kaune ir į Vilnių išvyko kitą dieną. Atvykę pulko padaliniai susitalpino Šnipiškių kareivinėse ir pradėjo vykdyti įgulos tarnybas²⁴².

Fronte likusio 2-ojo bataliono padėtis buvo sunki. Spalio 3 d. 3 val. ryte ltn.

240 Ltn. Namajūnas. 7. pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko II Bn. stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 348; Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3. b. 67, l. 77.

241 Ltn. Namajūnas. 7. pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko II Bn. stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 347.

242 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 9.

K. Gudaitis su 40 karių perėjo tiltu Merkį ir susišaudė su lenkais. Buvo planuojama būriu prie Perlojos lenkus apeiti iš šono, tačiau nepavyko. Kad ir nesėkmingas, šis žygis sukliudė lenkams pereiti į puolimą prie Perlojos. Tuo tarpu lenkus prie Puvočių puolė 4-oji kuopa ir privertė trauktis, 7 lenkai pateko į nelaisvę. Tačiau spalio 3 d. stiprios lenkų pajėgos pralaužė frontą Pirmojo pėstininkų pulko bare Perlojos kryptimi buvo nutrauktas telefono ryšys. Lenkai pateko į Septintojo pėstininkų pulko 2-ojo bataliono užnugarį ir sparną. Kad nebūtų apsuptas ir sunaikintas, batalionas apie 23 val. atsitraukė iš Merkinės pozicijų ir, gavęs divizijos vado įsakymą, spalio 4 d. įsitvirtino pozicijose nuo Ilgio ežero iki Nemunaičių²⁴³.

Spalio 4 d. batalionui įsitvirtinus naujose pozicijose, atvyko artilerijos būrys. Spalio 4–5 d. III pėstininkų divizija vykdė puolimą ir Septintojo pėstininkų pulko 2-asis batalionas užėmė Merkinę, sumušęs lenkų dalinį prie tilto per Merkio upę, taip pat Bingelių kaimą. Tačiau spalio 5 d. apie 17 val. 2-ojo bataliono pozicijas prie tilto per Merkį atakavo lenkai, remiami šarvuotojo automobilio. Dvi lenkų kuopos miškais prasiveržė pro bataliono 4-osios kuopos tarpus ir prisiartinė prie Merkinės, bet į jas paleido ugnį 5-oji bataliono kuopa, kurią iš lenkų užnugario parėmė 4-oji kuopa. Lenkai, patekę į dvipusę ugnį, pakriko ir netvarkingai ėmė trauktis²⁴⁴.

Spalio 4 d. vakare į Suvalkus atvyko Tautų Sąjungos Kontrolės komisija. Pirmiausia ji pareikalavo, kad būtų sustabdyti karo veiksmai Varėnos rajone. Buvo nutarta skelbti paliaubas ir jų taisyklių pradėti laikytis spalio 6 d. 10 val. Iš esmės šiomis paliaubomis buvo įtvirtinta lietuvių nesėkmė kovoje dėl Varėnos geležinkelio mazgo²⁴⁵.

Spalio 7 d. 2-asis Septintojo pėstininkų pulko batalionas, vykdydamas karinės vadovybės nurodymus grįžti į Septintąjį pėstininkų pulką, žygio tvarka išvyko į Valkininkų stotį, tačiau čia nerado jo laukiančio traukinio ir turėjo nakvoti po atviru dangumi. Bataliono vadas susisiekė su pulko vadu ir paprašė kuo skubiau atsiųsti traukinį. Traukinys atvyko spalio 8 d. Batalionas, susikrovęs mantą, išvyko į Vilnių susijungti su ten esančiais savo pulko padaliniais. Atvykęs į Lentvarį 13 val. 40 min. ešelonas buvo sustabdytas, ir stoties viršininkas bataliono vadą pakvietė prie telefono. Generalinio štabo viršininkas, supažindinęs bataliono vadą su esama padėtimi ir pranešęs, kad lenkai pradėjo puolimą Vilniaus kryptimi, įsakė iškrauti iš ešelonu savo amuniciją, užimti gynybos pozicijas nuo Vokės dvaro iki 164 aukštumos ir ginti geležinkelio tiltą per Vokę. Generalinio štabo viršininkas pranešė, kad rašytinis įsakymas išsiųstas į Vokės dvarą.

Užėmus nurodytas pozicijas buvo išsiųsti žvalgai susisiekti su kaimyninėmis

243 Lt. Namajūnas. 7. pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko II Bn. stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 347; Veikimas 2-ro b-no nuo 24-IX iki 16-X 20 m. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 11 a. p.

244 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 339, 340; Veikimas 2-ro b-no nuo 24-IX iki 16-X 20 m. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 11 a. p.

245 III PD vado 1920-10-06 telefonograma Nr. 1453. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 31, l. 240; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 340.

dalimis. Po pietų padėtis tapo įtempta. Lentvario geležinkelio stotis buvo pilna evakuojamų iš Vilniaus valdžios institucijų traukinių. 17 val. batalionas, gavęs keletą pastočių, išvyko į naują barą, jį užėmė apie 18 val. ir skubiai išsiuntė žvalgus. 19 val. iš I pėstininkų divizijos štabo buvo gautas įsakymas, kuriuo pranešta: „Lenkai tęsia puolimą ant Vilniaus, permatoma, kad Vilnius prisieis apleisti.“ Apie 14 val. lenkų partizanai užėmė geležinkelio tunelį ir geležinkelio tiltą, išvaikę Geležinkelių bataliono sargybą. Pasiųstas bataliono būrys lenkų partizanus išvaikė ir geležinkelio tiltą vėl užėmė. Tuo tarpu žvalgai išsiaiškino, kad geležinkelio tilto užimti skubėjo lenkų raiteliai, bet, jį užėmus bataliono kariams, pasitraukė.

Apie 15 val. neatlaikęs spaudimo, apimtas panikos ėmė bėgti Trečiojo pėstininkų pulko 3-iasis batalionas. Septintojo pėstininkų pulko 2-ojo bataliono vadas mjr. A. Kerbelis bandė jį sulaikyti, tačiau tai jam nepavyko, todėl, praleidęs bėgančiuosius per savo pozicijas, puolančius lenkus sutiko sutelktą ugnimi. Po pusantros valandos trukusios kovos lenkai buvo nustumti atgal. Pabėgę į Lentvarį Trečiojo pulko bataliono kariai melagingai informavo, kad pasitraukė ir Septintojo pulko 2-asis batalionas, o batalionas, po mūšio susitvarkęs, vėl užėmė turėtas pozicijas. Apie 18 val. bataliono vadas gavo III pėstininkų divizijos vado įsakymą trauktis, o 23 val. 50 min. naują įsakymą – užimti iki tol turėtas pozicijas. 23 val. 45 min. buvo gautas įsakymas, kad batalionas perduodamas Trečiojo pėstininkų pulko vado žinion. Pulko vadas įsakė užimti naują barą nuo Vokės įtakos į Nerį iki Lentvario. Baras buvo užimtas spalio 10 d. 8 val. Batalionas susidūrė su ryšio palaikymo problema, nes turėjo tik 2, 5 kilometro telefono kabelio ir 2 raitelius²⁴⁶.

Šiose pozicijose batalionas išbuvo iki spalio 14 d. Po to buvo atsargoje Lazdinėnuose, o spalio 17 d. atvyko į Maišiagalą ir susijungė su savo pulku²⁴⁷.

Ūkio dalis ir Nerikiuotės kuopa jau spalio 9 d. išvyko iš Vilniaus į Maišiagalą.

Trečiojo bataliono žygis užfrontėje

Rugsėjo 21 d. vėlų vakarą, gavęs I pėstininkų divizijos vado įsakymą, pulko vadas įsakė 3-iojo bataliono vadui kpt. Vincui Vitkauskui su savo batalionu, 2-ąja kulkosvaidžių kuopa ir 4 raiteliais ešelonu vykti iš Vilniaus į Pariečę. 3-iasis batalionas, rugsėjo 22 d. 4 val. atvykęs į Pariečės stotį lyjant smarkiam lietuvi, išsikrovė iš vagonų mantą, ir jau 8 val. jo kariai pėsti gana blogu keliu per miškus patraukė į Asiužą. Gurguolė tiesiai važiuoti negalėjo, todėl ją teko siųsti

246 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 10–11; Kpt. V. Vitkausko 1920-10-27 pranešimas Septintojo pėstininkų pulko vadui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 8.

247 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 9 a. p. –10; Karo dienynas 3 divizijos štabo Nr. 9 už spalio mėn. 1920 m. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 85, l. 35 a. p.; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 283; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 333; Veikimas 2-ro b-no nuo 24-IX iki 16-X 20 m. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 12.

aplinkiniu keliu Druskininkai–Ratnyčia–Asiuža. Batalionas, rugsėjo 23 d. rytą atvykęs į Asiužą, paskubomis iš Antrojo pėstininkų pulko 3-iojo bataliono perėmė barą tarp Grandų ir Juodosios Ančios ir siekė greičiau susijungti su 1-uju batalionu bei kitomis pulko dalimis. Reikia pasakyti, kad baro perdavimas buvo simbolinis, nes Antrojo pėstininkų pulko 3-iasis batalionas jau buvo išvykęs į Druskininkus, o barui perduoti paliktas tik karininkas su keliais kareiviais. Deja, paliktasis karininkas kiek tikslesnės informacijos nei apie pulką, nei apie raudonarmiečius, nei apie lenkus neturėjo ir skubiai išvyko į savo pulką²⁴⁸. Asiužos apsaugai užtikrinti bataliono vadas paskyrė 8-ąją kuopą, ginkluotą 3 kulkosvaidžiais. Susisiekti su Antrojo pėstininkų pulko vadovybe Druskininkų link buvo išsiųsti žvalgai. 7-oji kuopa išsiųsta į Polnicą baro Polnica–Augustavo kanalas užimti. Suradęs valtį, bataliono vadas pasiuntė žvalgus, perplaukus Nemuną, išžvalgyti artimiausių vietovių. Žinių apie priešą bataliono vadas neturėjo, tačiau netikėtai į Asiužą užklydo raudonarmiečių ryšininkas, turintis lauko telefono aparatą. Kpt. V. Vitkauskas jam įsakė skubiai susisiekti su Gardinu. V. Vitkauskas, pasikalbėjęs su raudonarmiečių Gardino apsaugos viršininku, sužinojo, kad lenkai renkasi Sapockino rajone prieš Asiužą ir jau yra užėmę Vasarbalius, Kilbasėlius, Baltąsias Balas ir Sivanėlius. Vakare apie 18 val. 30 min. traukdami nuo Druskininkų atvyko Antrojo pėstininkų pulko 9 kuopos kariai, jos vadas lt. P. Andriūnas informavo, kad Druskininkai jau užimti ir lenkai traukia Pariečės link. Beveik tuo pat metu atvyko ir bataliono gurguolė²⁴⁹.

Gavęs šią informaciją, bataliono vadas pakeitė bataliono padalinių dislokaciją. Batalionui buvo įsakyta: 7-ajai kuopai – pasitraukti prie Asiužos–Ratnyčios kelio ir jį saugoti nuo Paežerių pusės, 8-ajai kuopai – pasilikti Asiužoje, 9-ajai kuopai – vykti į Verkpolę (lenk. *Wierchpole*) ir taip sudaryti sąlygas susijungti su pulko 1-uju batalionu. Taigi, batalionas turėjo išsidėstyti maždaug 28 km plote. Bare buvo daug miškų, balų, tad jokio ryšio su kitomis dalimis batalionas neturėjo, vienintelis ryšys buvo su raudonarmiečių ginamo Gardino viršininku. Jis buvo pažadėjęs Asiužai ginti atsiųsti raudonarmiečių dalis, tačiau garantijų, kad taip ir įvyks, nebuvo. Tuo metu iš už Nemuno grįžo pasiųstieji žvalgai. Jie tvirtino, kad ten visur šeimininkauja lenkai, renka valtis ir kitomis priemonėmis keliasi per Nemuną. Buvo tamsi naktis, todėl bataliono žvalgai negalėjo kiek daugiau sužinoti. Kai kurie žvalgai pasiklydo, dalis pasiųstų žvalgų apskritai negrįžo. Bataliono ryšininkams vienu metu net buvo pavykę susijungti su pulko štabu, tačiau ryšio linijomis naudojosi ir lenkai, tad susikalbėti buvo neįmanoma. Bataliono vadovybė nusprendė veržtis Pariečės link, kad galėtų susijungti su pulko 1-uju batalionu²⁵⁰.

248 Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 160–161.

249 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 218; Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 162; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 773.

250 Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 162–163; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 773.

Rugsėjo 24 d. ryte bataliono vadovybė gavo daugiau žinių apie lenkus. Lenkų dalys žygiavo keliu Ratnyčia–Ožė. Netoli Asiužos buvo pastebėti du lenkų kavalerijos eskadronai. Be to, šalia plento Druskininkai–Pariėčė–Verkpolė matė daug lenkų raitųjų žvalgų. Prieš Asiužą ant Nemuno kranto pastebėtas maždaug batalionas pėstininkų ir pionierių kuopa. Dėl to užduotis batalionui buvo pakeista. Bataliono 7-ajai kuopai nurodyta kartu su Antrojo pėstininkų pulko 9-aja kuopa vykti į Verkpolę ir susijungti su bataliono 9-aja kuopa, 8-ajai kuopai – traukti paskui ją, kad būtų galima kuo greičiau susijungti su pulko 1-uju batalionu²⁵¹.

Apie 10 val. prie Asiužos ėmė burtis didelės lenkų pajėgos. Keli lenkų karininkai bandė pradėti derybas, kad batalionas pasitrauktų ir jiems leistų laisvai keltis per Nemuną, tačiau bataliono vadas kpt. V. Vitkauskas griežtai uždraudė pradėti bet kokias derybas, o bandančius keltis nurodė sutikti ugnimi. Aišku, viena 8-oji kuopa negalėjo lenkų sulaikyti, tačiau reikėjo vilkinti laiką laukiant, kol atvyks iš Gardino pasiūsti raudonarmiečių daliniai, ir perduoti jiems šį barą, o pačiam batalionui skubėti į pagalbą 1-ajam batalionui. Prieš kuopą veikė apie batalionas lenkų.

Batalione buvo 5 karininkai ir apie 500 kareivių. Taigi, akivaizdžiai trūko karininkų, todėl vadovauti daliniui buvo gana sunku. Tuo metu po nepavykusių derybų lenkai pradėjo pulti batalioną keliomis kryptimis: jų pėstininkai nuo Ratnyčios pusės ėmė veržtis į miestelį, kita dalis pasirodė beveik bataliono užnugaryje, netoli kelio Asiuža–Verkpolė. Asiužoje buvę kariai buvo apsupti. Prasiėjo intensyvus susišaudymas. Kpt. V. Vitkauskas, kad išsiveržtų iš apsupties, bataliono pajėgas suskirstė į dvi grupes: vieną grupę pasiuntė prieš lenkus nuo Ratnyčios pusės, kitą – prieš persikėlusius per Nemuną ties Asiuža. 8-oji kuopa puolė lenkus nuo Verkpolės pusės sėkmingai atrėmė, o jai traukiantis iš Asiužos, pasirodė ir raudonarmiečių dalinys. Kpt. V. Vitkauskas trumpai supažindino jų vadą su situacija ir bataliono veiksmų planu. Kai raudonarmiečiai pradėjo pulti Asiužą, 8-oji kuopa skubiai ėmė trauktis keliu į Verkpolę. Artinantis prie Verkpolės pasigirdo kulkosvaizdžių šūviai. Pasiūsti žvalgai netrukus pranešė, kad 3-iojo bataliono kariai sėkmingai atrėmė lenkų raitelių atakas. Tačiau lenkų raitininkai atkirto kelią Verkpolė–Pariėčė. Bataliono vadas pasiuntė žvalgybą. Buvo išsiaiškinta, kad plentu link Naujosios Rūdos žygiuoja stiprios lenkų pajėgos ir visa paplente apie Pariėčę ir Senąją Rūdą stovi lenkų grandinė savo gurguolėms apsaugoti. Padėtis buvo neaiški. Susitvarkę bataliono padaliniai nužygiavo per Vabalius (?) Ribnicos (dokumente *Ružnica* – G. S.) link²⁵².

Ribnicoje iš vietos gyventojų sužinota, kad prieš 15 min. čia buvo daugiau kaip 60 lenkų raitelių, kurie, nupjovę geležinkelio telegrafo stulpus ir vielas, jais užvertė kelią ties perėjimu per geležinkelį. Batalionas, pašalinęs lenkų įrengtas kliūtis, nužygiavo Pariėčės kryptimi. Atėjus nakčiai, padėtis vis dar buvo labai

251 Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 773.

252 Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 164–165; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 774.

neaiški. Pasirodydavo tai lenkų, tai raudonarmiečių žvalgai. Artėjant prie Pariečės pasigirdo artilerijos ir kulkosvaizčių šaudymo garsai. Kadangi batalionas galėjo pasitelkti tik pėsčiuosius žvalgus, greitai išsiaiškinti, kas ten vyksta, buvo neįmanoma. Kai batalionas priartėjo maždaug per 3 km iki Pariečės, šūviai nutilo. Iš civilių gyventojų sužinota, kad prieš keletą minučių buvo girdėti lenkiškai šaukiant „hurra“ („valio“). Netrukus dešinėje pusėje pasigirdo, kad šaudoma iš kulkosvaizčių. Batalionas buvo sustabdytas. Bataliono vadas sukvietė kuopų vadus pasitarti. Pasiūsti žvalgai pranešė, kad Pariečėje lietuvių jau nebėra, Senosios Rūdos link plentu žygiuoja gausios lenkų pajėgos, ištisi pulkai su orkestrais, ant kelių pastatytos lenkų sargybos, patruliuoja raitieji žvalgai ir patruliai. Bataliono vadovybė padarė išvadą, kad prasiveržti pro gerokai gausesnes priešo pajėgas bus neįmanoma – ten galėjo būti apie dvi lenkų divizijas, – todėl nutarta grįžti atgal į Ribnicą, o po to pasukti į Ežeronis²⁵³.

Naktys buvo labai šaltos ir lietingos. Baigėsi maistas, kareiviai žygiavo alkani. Jiems buvo įsakyta einant per laukus rinkti nuo dirvos bulves, dėti į kišenes, kad vėliau galėtų sriubos išsivirti. Vietos gyventojai visiškai nieko neturėjo, nes praeidami svetimi kareiviai juos buvo apiplėšę²⁵⁴.

Netoli Ribnicos batalionas susitiko su raudonarmiečių kazokų šimtinės raiteliu, kuris bataliono karius palaikė lenkais ir norėjo pranešti šimtinės vadui. Tačiau bataliono vadui pavyko laiku perspėti šimtinės vadą, kad jie ne lenkai, tad susirėmimo buvo išvengta. Kpt. V. Vitkauskas raudonarmiečių šimtinės vadui suteikė informacijos apie lenkus ir leido bataliono kariams pailsėti. Batalionas, kiek pailsėjęs, tęsė žygį Ežeronių link. Tačiau kelias buvo labai blogas ir ėjo per mišką. Laimei, batalionui pavyko rasti vieną vietos gyventoją ir priversti palydėti dalinį iki Ežeronių.

Taigi 3-iasis batalionas, puolant lenkams, buvo atkirstas nuo savo kariuomenės ir liko prie lenkų spaudžiamo ir supamo dešiniojo raudonarmiečių sparno. Rugsėjo 25 d. auštant batalionas pasiekė Ežeronis. Įeinant į Ežeronis, žvalgai pranešė, kad po pusvalandžio, kai batalionas išžygiavo iš Ribnicos, ten pasilikusią raudonarmiečių kazokų šimtinę staiga užpuolė lenkai, ją išblaškė ir nuėjo paskui besitraukiantį batalioną, kurio žmonės reikalavo maisto ir poilsio. Sužinota, jog Bondarių (bltr. *Бондари*) kaime yra mažiau raudonarmiečių, ir nužygiuota ten pailsėti. Bataliono vadas kpt. V. Vitkauskas susitiko su kuopų vadais aptarti kitos dienos veiksmų plano ir išspręsti svarbių maisto atsargų papildymo klausimų. Ūkio viršininku buvo paskirtas ltn. Juozas Stepelis. Jis žūtbūt turėjo apylinkėje surinkti maisto produktų, kad nors kiek pamaitintų karius. Tačiau raudonarmiečiai iš gyventojų jau buvo atėmę viską, ką rado, todėl ką nors gauti buvo beveik neįmanoma. Kareiviams buvo leista, radus pakelėse bulvių, kišti į kišenes kiek kas gali. Bataliono būklė buvo be galo sunki. Ypač sunkioje padė-

253 Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 166–167; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 774; Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už rugsėjo mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 220.

254 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 283.

tyje atsidūrė sergantys ir sužeisti kariai²⁵⁵.

Bataliono kariams sumigus, ties Paežeriais pasigirdo artilerijos ir kulkosvaidžių šūviai. Nuo Gardino visi keliai buvo pilni bėgančių raudonarmiečių gurguolių. Batalionas buvo skubiai pakeltas ir po 20 minučių jau žygiavo Astrynos (bltr. *Астрына*) link. Batalionas bandė keliu per Naujadvarį eiti Varėnos link, bet visur buvo daugybė raudonarmiečių ir jų gurguolių. Pakelyje į Naujadvarį (bltr. *Новы Двор*) raudonarmiečiai, pamatę batalioną, pradėjo šaudyti, pamane, kad tai – lenkai, bet, laiku įspėti, nustojo. Artinantis prie Naujadvario sužinota, kad jis jau užimtas lenkų. Truputį pailsėję ir šio to užkanę bataliono kariai pasuko Vosyliškių (bltr. *Васілішкі*) link, nes raudonarmiečių vadai abejojo, ar batalionas galės prasiveržti į Varėną²⁵⁶.

Sužinota, jog lenkai nuėję toli į priekį. Toliau batalionui žygiuoti buvo dar sunkiau: dauguma tiltų buvo sudeginti, jo kareiviai susimaišė su raudonarmiečiais, nelengva buvo net juos atskirti. Trūkstant pašaro, pradėjo sirgti arkliai ir nebegalėjo toliau tempti virtuvių ir gurguolių. Reikėjo lengvinti vežimus arba imtis kitų priemonių. Pagaliau susivokta ir imta bataliono arklius keisti į paliktus raudonarmiečių. Tai buvo labai gera išėitis, nes tie kuinai jau buvo pailsėję ir galėjo vėl vežti, o naktį niekas nematė, kas, kur ir ką daro²⁵⁷.

Lietuvių kariai traukėsi kartu su raudonarmiečiais, ir kai kur jų komisarai pradėjo suiminėti bataliono karius, kaltindami lietuvius, kad praleido lenkų kariuomenę į užnugarį. Rugsėjo 27 d. ryte bataliono vadas leido kariams kiek pailsėti, nuvedęs toliau nuo kelio į laukus. Kpt. V. Vitkauskas, sužinojęs, kad viename kaime laikomi keli suimti lietuviai kariai kaip dezertyrai, pasiuntė ltn. J. Černių jų išlaisvinti, tačiau buvo suimtas ir pats J. Čenius, bet po ilgų derybų visus pavyko išlaisvinti²⁵⁸. Per Ditvos upę batalionas kėlėsi beveik 5 valandas, nes tiltas buvo sudegintas, o padaryta perkėla galėjo vienu metu važiuoti tik vienas vežimas. Tad susidarė baisiausia grūstis, visi klimpo dumble.

Rugsėjo 27 d. pavakare batalionas pasiekė Lydą. Likus porai kilometrų iki Lydos, batalioną pasitiko trys raiti kazokai ir pranešė, kad bataliono vado reikalaujant jų įgulos viršininkas ir komendantas. Klausinėjami kazokai papasakojo, kad mieste yra apie 400 lietuvių, kurie čia formuojami į raudonarmiečių dalinį. Be to, sklido gandai, kad raudonarmiečiai rengiasi batalioną nuginkluoti, todėl prieš išvykdamas kpt. V. Vitkauskas davė nurodymus imtis visų atsargumo priemonių, kad dalinys nebūtų staiga nuginkluotas. Davęs nurodymus bataliono vadas išvyko susitikti su raudonarmiečių armijos vadu. Jo laukiamajame kpt. V. Vitkauskas sutiko Antrojo pėstininkų pulko 3-iojo bataliono vadą mjr. Joną Petruitį, kuris papasakojo, kad Lydoje yra nuginkluoto Septintojo pėstininkų pulko 1-ojo bataliono likučiai, apie 400 kareivių. Kadangi kuopose, išskyrus

255 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 284; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 333; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 774.

256 Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 774.

257 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 284.

258 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 334.

kulkosvaidininkų, nebuvo nė vieno karininko, raudonarmiečiai esą beveik suagitavę, kad jie sudarytų atskirą dalinį ir kautųsi raudonarmiečių pusėje²⁵⁹.

Pagaliau kpt. V. Vitkauskas buvo pakviestas raudonarmiečių armijos vado. Iš pradžių jis V. Vitkauskui ėmė priekaištauti, kad jo batalionas yra pakrikęs ir demoralizuotas, į ką pastarasis atsakė, kad jo vadovaujamas batalionas tik labai pavargęs, bet nedemoralizuotas ir nepakrikęs, tad kiek pailsėjęs gali stoti į kovą. O anksčiau atvykęs batalionas tikrai yra labai nukentėjęs, netekęs karininkų, todėl ir negali būti tvarkingas. Prasidėjo gana ilgi ginčai ir derybos, bet pagaliau kpt. V. Vitkauskui pavyko įtikinti raudonarmiečių vadą, kad nuginkluoti lietuviai kariviai būtų perduoti jam. Taip pat pavyko išsiderėti, kad būtų gražinti ir atimti ginklai bei bataliono ir 1-osios baterijos arkliai. Be to, batalionui buvo perduota ir Antrojo pėstininkų pulko kuopa bei atskirų lietuvių dalių kariai. Tačiau lietuviams buvo įsakyta per 2 valandas palikti Lydą ir pranešta, kad kelias į Ašmeną lenkų dar neužimtas. Surinkus visus karius per 2 valandas palikti Lydą buvo sunku, nes visos gatvės buvo užkimštos besitraukiančių raudonarmiečių. Teko daug ginčytis, bartis, kol buvo atgauti nuginkluoto bataliono ginklai, arkliai ir kitas turtas. Tačiau batalionas gerokai išaugo, tačiau ir toliau liko pavojus, kad lenkai gali jį apsupti, nes buvo nuėję toli į priekį. Iš Lydos ištrūkti užtruko apie valandą²⁶⁰.

Rugsėjo 27 d. apie 22 val. batalionas išžygiavo iš Lydos Bahdanavos (bltr. *Багданавь*) link. Batalionas neturėjo naujos vietovės žemėlapiro, todėl žygiuoti buvo daug sunkiau. Kartu prasidėjus žygiui paaiškėjo, kad keliems bataliono karininkams labai sunku palaikyti tvarką ir reikiamą drausmę, ypač tarp pakrikusių 1-ojo bataliono karių. Vieni išsiveržė į priekį, kiti atsiliko, kai kurie pradėjo klaidžiodami po kaimus ieškoti maisto. Žygį teko stabdyti. Buvo išrikiuoti visi kariai: 3-iasis batalionas, 1-ojo bataliono kariai ir Antrojo pėstininkų pulko kuopa bei perduoti raudonarmiečių lietuvių kariai. Kpt. V. Vitkauskas, paaiškinęs žygio tikslą – grįžti į Lietuvą, paskelbė, jog jis yra viso junginio vadas diktatoriaus teisėmis, pabrėždamas, kad jo įsakymai yra privalomi be išimties visiems kariams ir už nusižengimus, plėšikavimą ir kurstymą prieš viršininkus ir valstybę bausias net mirties bausme. Už viršininkų įsakymų nevykdymą, vagiliavimą, tvarkos ardymą bei pasitraukimą be leidimo ir valdiško turto parduvinėjimą – nurodysias nuplakti rykštėmis. Po kalbos vienas sugautas vagiliaujant karys buvo nuplaktas. 1-ojo bataliono vadu kpt. V. Vitkauskas paskyrė kpt. Dimitrijų Katasonovą. Ši kalba turėjo didelį poveikį, ir toliau batalionas, pajudėjęs Alšėnų link, žygiavo tvarkingai²⁶¹.

Naktis į rugsėjo 29 d. buvo dar sunkesnė už praėjusias. Tamsoje lietuviai maišėsi su raudonarmiečiais, dėl to rinktinė buvo priversta pasidalyti į dvi dalis,

259 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 334; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 775.

260 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 334; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 775; Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 117.

261 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 334; Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 178.

bet viena iš jų, atsiskyrusi tamsoje, dingo. Tuoju buvo sustabdyti kiti padaliniai, surasti atsiskyrę kariai, tad tik auštant susitvarkiusi rinktinė pajudėjo pirmyn. Žygiuoti pro Trobius Alšėnų link buvo jau per vėlu: iš vakarų buvo lenkai, o kelias Trobiai–Alšėnai jau užimtas jų žvalgų. Prasimušti pro jų frontą nebuvo vilties: visos bataliono dalys buvo nemiegojusios, be maisto ir dėl nuolatinio žygiavimo taip nuvargusios, kad kur kiek stabtelėjus, kariai krisdavo ir užmigdavo. Tokios būklės rinktinė buvo netinkama kautis, tad reikėjo eiti tuo keliu, kuris buvo laisvas. Rinktinė, atžygiavusi į Bahdanavą, sužinojo, kad lenkai yra Surviliškių (bltr. *Сурвілішкі*), Dieveniškių, Subatninkų (bltr. *Суботнікі*) rajone, o kelias Bahdanava–Ašmena laisvas. Žinia buvo džiugi, ir kariai, užmiršę alkį ir nuovargį, pajudėjo pirmyn. 11 kilometrų nuo Bahdanavos iki Alšėnų išvargusi rinktinė nužygiavo greičiau nei per 2 valandas. Čia batalionas sužinojo, kad kelias per Ašmeną laisvas, o netoli Ašmenos jau stovi lietuvių sargybos²⁶².

Rugsėjo 30 d. rinktinė atėjo į Ašmeną, kur jau buvo įvairių raudonarmiečių užfrontės dalių. Ašmenoje truputį pailsėta. Visi buvo be galo alkani ir tikėjosi gauti nors šiek tiek užvalgyti. Deja, kaip ir kitur, čia nieko rasti nepavyko. Teko tenkintis kasdiene bulviene. Batalionas išžygiavo Vilniaus kryptimi. Po geros valandos iš sutiktos pirmos lietuvių Ketvirtojo pėstininkų pulko sargybos sužinota, jog geležinkelis Molodečnas–Vilnius veikia. Visų nuotaika pakilo. Pasiekus Gudagojo stotį, apie sugrįžimą buvo pranešta į Vilnių ir pareikalauta ešelonų. Ešelonas atvyko spalio 1 d. Prieš išvykstant visi buvo išrikiuoti ir bataliono vadas kpt. V. Vitkauskas pasveikino laimingai baigus sunkų ir varginantį žygį, padėjo už ištvėmę ir palinkėjo ateityje garbingai atlikti savo pareigas. Po to batalionas sugiedojo „Tautos himną“ ir sušuko „Valio!“²⁶³.

Vilniaus geležinkelio stotyje batalionus sutiko pulko vadas plk. ltn. E. Adamkavičius ir kiti karininkai. Iš šio varginančio, įtempto ir nepaprasto žygio grįžo 10 karininkų ir 750 kareivių. Per 7 dienas nuėjęs 310 kilometrų, t. y. kiekvieną dieną po 44 kilometrus, batalionas apsistojo Vilniuje, Šnipiškėse, vadinamosiose generolo Šeptickio kareivinėse²⁶⁴.

Tai vienintelis įvykis tuometėje Lietuvos kariuomenėje, kai atskiroji dalis taip ilgai buvo atitrūkusi nuo savo pagrindinių pajėgų. Beje, ji ne tik nieko neprarado, bet dar daug kareivių iš nelaisvės išvadavo ir tvarkingai su visu turtu grįžo. Šis žygis buvo „kautynių krikštas“, ir tai buvo jaučiama vėliau, ginant Vilniaus–Širvintų plentą²⁶⁵.

Apie šią beveik katastrofa Septintajam pėstininkų pulkui pasibaigusią Gardino užėmimo operaciją dr. V. Lesčius rašė, jog kelia nuostabą, kad Lietuvos karinė vadovybė stengėsi užimti Gardiną neturėdama jokių galimybių tai padaryti,

262 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 284; Tarp kūjo ir priekalo. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 775; Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 179.

263 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 284–285.

264 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 285; Vitkauskas V. 10 dienų užfronty. *Karo archyvas*, t. 2, p. 181.

265 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 285.

nes disponavo per mažomis pajėgomis. Be to, Lietuvos kariuomenei patyrus katastrofą ties Seiniais ir žinant lenkų siekius, buvo nerealu tikėtis, kad lenkai nemėgins užimti tokio svarbaus atramos punkto kaip Gardinas. V. Lesčius pabrėžė, kad kelia nuostabą ir tas faktas, kad Septintasis pėstininkų pulkas buvo pasiūstas užimti Gardino naktį iš rugsėjo 22-osios į 23-iają, kai lenkai Suvalkijoje jau buvo sumušę ten buvusias visas Lietuvos kariuomenės dalis. Taigi Septintojo pėstininkų pulko kovos prie Pariečės ir aukos buvo beprasmės²⁶⁶, nors tai buvo karių didvyriškumo ir kariškos garbės triumfo žygis.

266 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 332–333.

IV

*Pulko kovos
su želigovskininkais*

Septintasis pėstininkų pulkas beveik visas susirinko Vilniuje, išskyrus 2-ąjį batalioną, veikusį prie III divizijos Varėnos rajone. Tuo metu pulke buvo 50 karininkų, 2 gydytojai, 8 karo valdininkai, 2171 kareivis, dalinys turėjo 144 arklius²⁶⁷.

Spalio 7 d. pulkas gavo džiugią žinią, kad tądien ryte Suvalkuose pasirašyta Lietuvos ir Lenkijos sutartis, pagal kurią tarp šių valstybių nustatyta nauja demarkacijos linija. Lietuvos ir Lenkijos kariuomenės spalio 9 d. iki 12 val. turėjo nuo naujos demarkacijos linijos atsitraukti 6 kilometrus. Atrodė, kad karas su Lenkija baigėsi. Tačiau spalio 8 d. ryte gen. mjr. Liucjano Želigovskio vadovaujama Lenkijos kariuomenės grupė pradėjo Lietuvos puolimą. „Sukilusio“ lenkų generolo L. Želigovskio grupuotę sudarė 4 divizijos:

1. Pirmoji lietuvių ir baltgudžių divizija, kurios sudėtyje buvo Vilniaus, Minsko, Naugarduko, Gardino pėstininkų, 13-asis ir 19-asis ulonų pulkai.

2. Antroji lietuvių ir baltgudžių divizija, susidedanti iš 41-ojo Suvalkų, 7-ojo Lydos, 2-ojo Vilniaus ir Balstogės pulkų.

3. Pirmoji Varšuvos savanorių divizija, susidedanti iš 201-ojo, 202-ojo, 205-ojo ir 206-ojo pėstininkų pulkų.

4. Antroji Varšuvos savanorių divizija, susidedanti iš 101-ojo, 102-ojo, 106-ojo ir 215-ojo pulkų²⁶⁸.

Taigi, tai buvo galinga karinė grupuotė, kurią sudarė 16 pėstininkų batalionų ir 5 kavalerijos eskadronai. Ji turėjo 36 lauko ir 8 sunkiąsias patrankas, 139 kulkosvaidžius ir kelis šarvuočius²⁶⁹.

Sutelktai lenkų grupuotei artėjant prie Vilniaus ir neturint pakankamai pajėgų jai pasipriešinti, spalio 8 d. Septintojo pėstininkų pulko vadui buvo įsakyta trauktis iš Vilniaus ir užimti gynybos pozicijas nuo Ražkažių iki Bajorų, taip pat visas gurguoles, naujokus ir nerikiuotės karius išsiųsti Maišiagalos–Ukmergės link, o likusiems pulko padaliniams būti pasiruošusiems, kad, gavęs įsakymą, per 5 minutes pulkas galėtų išžygiuoti. Divizijos štabui įsakyta trauktis keliu Vilnius–Ukmergė, šovinių sandėlių išsiųsti į Lentvarį, maisto – į Ukmergę. Spalio 9 d. 1 val. nakties Ūkio dalis ir nerikiuotės kariai išvyko nurodyta kryptimi. Apie 7 val. I pėstininkų divizijos štabas pranešė, kad vyksta mūšiai prie Tataros (kokia tai vietovė, neaišku – G. S.), Devintasis pėstininkų pulkas dar laiko užimtas pozicijas. Tačiau padėtis keitėsi labai greitai. 9 val. budinčiam Vilniaus įgulos karininkui Septintojo pėstininkų pulko vyr. ltn. J. Balčiūnui buvo įsakyta visame mieste atšaukti sargybas. 11 val. pranešta, kad divizijos štabas iš Vilniaus traukiasi, tad trauktis liepta ir Septintajam pėstininkų pulkui²⁷⁰.

1920 m. spalio 9 d., surinkęs visas sargybas, apie 13 val. pulkas ėmė trauktis

267 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 285; Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 255.

268 III-čios brigados istorija. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 5, l. 208.

269 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 350.

270 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 10.

iš Vilniaus Maišiagalos link. Prie iš Vilniaus išvykstančio pulko prisijungė 10-oji baterija ir traukėsi kartu su juo. Vykdydamas įsakymą 15 val. pulko 3-iasis batalionas užėmė pozicijas Ražkažiai–Bukiškis–Bajorai. 1-asis batalionas buvo paliktas atsargoje. Pulko dešinėje fronto liniją gynė Ketvirtasis pėstininkų pulkas, kairėje – Devintasis pėstininkų pulkas²⁷¹. Spalio 10 d. 1-asis pulko batalionas užėmė pozicijas Genių kaime (tada vadintame *Gurna*) ir jo apylinkėse, štabas įsikūrė netoli esančiame dvare²⁷².

Spalio 10 d. pastebėtas želigovskininkų jėgų telkimas Fabijoniškių rajone. 21 val. lenkų žvalgai pasirodė 7-osios kuopos rajone, tačiau apšaudyti pasitraukė. Lenkai slinko nuo Fabijoniškių Avižienių link. Devintojo pėstininkų pulko 2-oji kuopa, jų spaudžiama, pasitraukė į Lindiniškius, į Maišiagalą persikėlė ir divizijos štabas. Pulko vadas gavo divizijos štabo įsakymą, jei lenkai pultų didžiulėmis pajėgomis ir nebūtų įmanoma atsilaikyti, trauktis ir užimti Paberžės, Maišiagalos ir Dūkštų liniją.

Spalio 11 d. prieš pulko pozicijas pasirodė lenkų žvalgai. 18 val. 25 min. 8-osios kuopos vadas pranešė, kad prieš sargybiniai prieš kuopos barą užėmė senus rusų apkasus. Lenkų žvalgai veikė ir spalio 12 d. Gana aktyvūs buvo ir pulko žvalgai. Jie išsiaiškino, kad Fabijoniškėse sutelkta lenkų pėstininkų kuopa, Pašilaičiuose – lenkų kavalerija su kulkosvaidžiais²⁷³.

Spalio 13 d. prieš Bajorus pasirodė apie pusantros kuopos lenkų grandinė. Prasidėjo susišaudymas. Lenkų artilerija apšaudė visą pulko barą, tačiau ugnis daugiausia buvo sutelkta į tada vadinamą Zablocių malūną. Plentu prie Karčiamos privažiavo 2 šarvuoti lenkų automobiliai, tačiau toliau jie judėti negalėjo, nes skersai kelio buvo nuverstas medis, o ir pats kelias buvo perkastas. Toliau tęsėsi susišaudymas. Labai sunkioje padėtyje atsidūrė pulko 8-oji kuopa, ypač jos dešinysis sparnas prie plento, kurią atakavo lenkų šarvuočiai. Kuopa laikėsi iki 12 val. Po to perėjo į puolimą dar 3 lenkų kuopos, plentu atžygiavo ir dar vienas lenkų karių batalionas. Nuo šuvių užsiedė Bukiščio dvaras. Lenkų apie 4 su puse kuopos atakuojamos 8-oji ir 9-oji pulko kuopos apie 13 val. pradėjo trauktis į Žemųjų Rusokų pozicijas ir atsitraukė 7–8 kilometrus. Mušio metu į nelaisvę pateko ltn. Juozas Stepulis su būriu karių. 7-ajai kuopai, kaip labiausiai nukentėjusiai, buvo įsakyta trauktis link vadinamojo Magazineko (dokumente – *Magazynek* – G. S.) dvaro, o į barą kaip pastiprinimas buvo atsiųsta 70 1-osios ir 3-iosios kuopų karių. Tačiau, neturint kuo daugiau sustiprinti pozicijų ir lenkams be perstojo atakuojant, po poros valandų Žemųjų Rusokų

271 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 10; Variakojis J. 4 pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas, p. 66; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 361–362.

272 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 10 a. p.

273 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 11 a. p.; Kpt. V. Vitkausko 1920-10-27 pranešimas Septintojo pėstininkų pulko vadui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 8.

pozicijos buvo paliktos ir apie 17 val. pradėta tvirtintis pozicijoje Skauduliškės–Pavydokiai–Lauryniškės. Pulko vado įsakymu 1-ojo bataliono vadas perėjo 3-iojo bataliono vado kpt. V. Vitkausko žinion²⁷⁴.

Pulko štabas persikėlė į Maišiagalą, divizijos štabas apsistojo Juodės kaime. Vakare buvo susisiektas su I divizijos štabu ir sužinota, kad tą dieną lenkai puolė tik Septintojo pėstininkų pulko pozicijas. Įsakyta pulkui laikytis, ypač aktyviai gintis dešiniajame baro sparne. Be to, informuota, kad rytojaus dieną III pėstininkų divizija planuoja kontrataką. Vakare divizijos vado nurodymu Septintojo pėstininkų pulko vado žinion buvo atsiųsti 2 šarvuotieji automobiliai²⁷⁵.

Per šios dienos mūšius pulkas patyrė daug nuostolių. Žuvo 2 kareiviai – Stasys Norsteika ir Antanas Bugela, dingo be žinios 25 kareiviai, pateko į nelaisvę 20 ir buvo sužeista 18 kareivių²⁷⁶.

Kad sustiprintų Septintojo pėstininkų pulko pajėgas, spalio 14 d. pradėjus lenkams spausti 1-ojo bataliono dešinįjį sparną, divizijos vadas Ketvirtojo pulko vadui įsakė pasiųsti vieną kuopą Septintojo pėstininkų pulko vado žinion. Buvo pasiųsta 6-oji kuopa, vadovaujama krn. R. Vaitkevičiaus²⁷⁷. Tačiau apie 13 val. lenkų pradėto intensyvaus puolimo neatlaikė pulko 1-oji, o vėliau ir 3-ioji kuopa. Kad išvengtų jų įsiveržimo į užnugarį, pulkas buvo priverstas atsitraukti. Pasitraukęs jis užėmė barą Skauduliškės–Pavydokiai–Babrukiškės (? dokumente – *Babrikovščizna* – G. S.) ir organizavo kontrataką. Pirmasis puolimas buvo surengtas spalio 15 d. 3-iojo bataliono vadas su 120 savo ir 80 1-ojo bataliono karių, kurie turėjo 5 kulkosvaidžius ir šarvuotąjį automobilį, taip pat Ketvirtojo pėstininkų pulko 4-osios kuopos 60 karių ir 6-ąją artilerijos baterija pradėjo puolimą. Prieš jam prasidedant artilerija apšaudė Vabalių rajoną, kur buvo pastebėtos didelės priešų pajėgos. Perėję į puolimą kariai atkaklesnį lenkų pasipriešinimą turėjo įveikti Masiūnų kaime, bet juos pavyko greitai sutriuškinti ir nustumti link Pavydokų. Pavydokus gynė gana gausus priešų būrys, tačiau net jis puolančiųjų nesugebėjo sulaukyti – pasitraukė į Pavydokų dvarą ir ėmė tvirtintis, rengti gynybos pozicijas. Puolančius lietuvius rėmė šarvuotais. Per antrąjį puolimą Pavydokų dvaras buvo užimtas. Nors lenkų artilerija pradėjo labai taikliai šaudyti, jų pėstininkai ir toliau bėgo Bogdanų (?) kryptimi. Artėjant nakčiai, kadangi kaimyniniai Devintasis ir Ketvirtasis pėstininkų pulkai nepasistūmėjo į priekį, pulkas įsitvirtino Skauduliškėje, Pavydokuose ir Babrukiškėse ir išsiuntė savo žvalgybą. Mūšių metu buvo užimta keletas strateginių aukštumų, 3 lenkai buvo paimti į nelaisvę, 4 pulko kariai – sužeisti²⁷⁸.

274 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 11 a. p.–12.

275 Ten pat, l. 12.

276 Įsakymas 7 p. p. Nr. 376, 1920-10-21. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 430–432.

277 Variakojis J. 4 pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas. Karys, 1965, p. 67.

278 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 12 a. p. –13; Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3. b. 67, l. 83.

Spalio 16 d. ryte pulko vadovybė ilgai negalėjo susigaudyti, kur po nakties yra susigrupavusios lenkų pajėgos. Apie 12 val. pulko bare kai kur prasidėjo susirėmimai ir susišaudymai su lenkų žvalgais. Pagaliau buvo išsiaiškinta, kad lenkų pajėgos susitelkusios Kalino–Luryniškių linijoje. Apie 15 val. 30 min. pulkas gavo divizijos vado įsakymą pradėti puolimą ir užimti pozicijas Žemųjų Rusokų rajone. Pulko vadas nurodė 6-ajai artilerijos baterijai apšaudyti Žemuosius Rusokus, greta jų esančias vietas ir aukštumas, vėliau ugnį perkelti Šobianiškių (kokia tai vietovė, nustatyti nepavyko – G. S.) kryptimi. Kpt. J. Žilinsko vadovaujamam 1-ajam batalionui ir laikinai pulkui perduotai Šeštojo pėstininkų pulko 4-ajai kuopai nurodyta užimti pozicijas Putiniškės–Izabelinė, 8-ajai kuopai – Kalinas–Rūda (?), 7-ajai kuopai su rezervu – pulti plentu ir atakuoti Kaliną, po to Magazineką ir įsitvirtinti Aukštuosiuose Rusokuose. 1-oji kuopa palikta rezerve. Tai buvo didesnis puolimas, iš abiejų pusių padedant kaimynams. Priartėjus prie Kalino dvaro iš pradžių lenkai pradėjo šaudyti iš šautuvų, o kiek vėliau prisidėjo ir kulkosvaidis. Puolant Kaliną talkino šarvuotis²⁷⁹.

Šis puolimas buvo sėkmingas, ir pulkas pažengė 5–6 kilometrus į priekį. Kpt. P. Tarasenos vadovaujama 2-oji kuopa užėmė Putiniškių kaimą, bet, staiga lenkų užpulta, po valandos vėl jį paliko. 8-oji kuopa, vadovaujama vyr. ltn. T. Balno, užėmė lenkų pozicijas ties Putiniškėmis ir, užėjusi lenkams į užnugarį, smogė. Priešas, netikėtai užkluptas, paniškai traukėsi, palikęs apie 20 lietuvių paimtų belaisvių. Šiose kautynėse buvo sužeistas 3-iojo bataliono vadas kpt. V. Vitkauskas. Vadovavimą barui atvykęs perėmė mjr. V. Rėklaitis, o paskui, jį sutvarkęs, toliau vadovauti perdavė 1-ojo bataliono vadui kpt. J. Žilinskui. Tačiau sėkme nebuvo pasinaudota. Pulkui buvo įsakyta pasitraukti ir užimti ankstesnes pozicijas, nes Ketvirtasis pėstininkų pulkas, sutikęs stiprų pasipriešinimą Sudervės miestelio rajone, neįstengė pasistūmėti pirmyn. Per puolimą, be kpt. V. Vitkausko, buvo sužeisti dar 23 pulko kariai, dingo be žinios 12 3-iosios kuopos kariuomenės²⁸⁰.

Kaip jau minėta, 2-asis pulko batalionas, tiesiogiai buvo pavaldus III pėstininkų divizijos vadui, tomis dienomis kovėsi Vokės rajone. Spalio 17 d. jis atvyko į savo pulką, Maišiagalą. Kariai buvo labai nuvargę, apiplyšę. Jiems buvo leista 2 dienas pailsėti. Pailsėję jie vėl išitraukė į kovas Maišiagalos rajone²⁸¹.

1920 m. spalio 17 d. lenkai pradėjo puolimą visame lietuvių I pėstininkų divizijos ginamame bare palei kelius Vilnius–Širvintos ir Vilnius–Giedraičiai. Spalio 18 d. iš ryto pasiūsti žvalgai pranešė, kad lenkai užėmė Brinkiškių, Lauryniškių, Izabelinės, Putiniškių, Kalino, Kryžinės ir kai kuriuos kitus kaimus.

279 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 13; V. Vitkausko 1920-10-27 pranešimas Nr. 15 7-ojo pėstininkų Kunigaikščio Butegidžio pulko vadui. *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 120, l. 9.

280 Įsakymas 7 p. p. Nr. 382, 1920-10-25. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 439; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 285; Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 13 a. p.

281 Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3. b. 67, l. 83 a. p.; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 285.

Žvalgybos metu vienas žvalgas buvo sužeistas, vienas dingo be žinios²⁸².

Spalio 19 d. pozicijas fronte užėmė pailsėjęs 2-asis pulko batalionas, o 1-ajam ir 3-iajam batalionams buvo leista atvykti į Maišiagalą ir truputį pailsėti. Tą dieną susirėmimų su lenkais nebuvo, tik apie 10 val. jų artilerija apšaudė Kabelių (?) kaimą (kokia tai vietovė, nustatyti nepavyko, dokumente – *Kabacrik* – G. S.)²⁸³.

Spalio 20 d. Devintojo pėstininkų pulko vadas divizijos vadui pranešė, kad lenkai supa kairįjį jo sparną, ir paprašė pagalbos. Divizijos vadas įsakė Septintajam pėstininkų pulkui pasiūsti vieną kuopą ir 6-osios baterijos būrį Devintojo pėstininkų pulko vado žinion²⁸⁴.

Kaip tik šią įtemptą dieną net 110 pulko kareivių baigė Mokomosios kuopos kursą ir buvo paskirti puskarininkiais²⁸⁵. Tai buvo didžiulė parama kovojančiam pulkui ir ypač jo karininkams.

Kovose ties Širvintomis ir Giedraičiais

1920 m. spalio 21 d. lenkų kavalerijos daliniai prasiveržė pro kairįjį divizijos sparną, nubloškė kavalerijos užtvartą ir, užėję toli į divizijos užnugarį, Juodelių kaime paėmė į nelaisvę jos vadą gen. S. Nastopką ir dalį štabo. Tą pačią dieną į laikinai einančio I pėstininkų divizijos vado pareigas buvo paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. ltn. E. Adamkavičius, o laikinai vadovauti pulkui – mjr. V. Rėklaitis²⁸⁶. Tiesa, gruodžio 4 d. įsakymas buvo pakeistas nurodant, kad plk. ltn. E. Adamkavičius skiriamas laikinai eiti divizijos vado pareigas, kartu einant ir savo tiesiogines pareigas. Gruodžio 12 d. įsakyme kariuomenei nurodyta, kad mjr. V. Rėklaitis nuo spalio 21 d. skiriamas pulko vado padėjėju²⁸⁷.

Apie 16 val. Devintojo pėstininkų pulko 1-ojo bataliono vado atsiųstas raitelis pranešė, kad į šiaurę nuo Paberžės pasirodė lenkų raitelių pulkas ir išvaikė lietuvių 4-ąjį eskadroną. Apie 18 val. į pulko štabą atvyko divizijos žvalgybos skyriaus ltn. Vasilius. Jis pranešė, kad ant plento 13 varstų nuo Maišiagalos matė 4 lenkų kavalerijos eskadronus. Tai sužinojęs einantis pulko vado pareigas mjr. V. Rėklaitis bandė prisiskambinti į divizijos štabą, tačiau ryšio nebuvo. Patikslinti gautų žinių Širvintų link buvo išsiųsti 3 žvalgai. Priešakinio bataliono vadui mjr. A. Kerbeliui buvo pranešta apie nepatvirtintą pranešimą ir įsakyta palaikyti ryšį su Devintuoju pulku. Tuo metu iš Devintojo pulko grįžo 6-osios artilerijos baterijos būrys ir mjr. A. Kerbelis pranešė, kad Devintojo pėstininkų

282 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 13 a. p.–14.

283 Ten pat, l. 14.

284 Ten pat.

285 Įsakymas 7 p. p. Nr. 374, 1920-10-19. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 424–426.

286 Įsakymas kariuomenei Nr. 478, 1920 m. lapkričio 13 d.

287 Įsakymai kariuomenei Nr. 478, 1920 m. lapkričio 13, Nr. 497, 1920 m. gruodžio 4 d., ir Nr. 504, 1920 m. gruodžio 12 d.; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 285–286.

pulko sargybos paliko savo pozicijas. 2-ojo bataliono vadui buvo įsakyta pasirengti trauktis, o 1-ojo bataliono vadui – pastatyti sargybas ant plento ir kelių į Širvintas. 20 val. grįžę pasiųstieji žvalgai pranešė, kad lenkai yra ant kelio netoli Puorių.

Kadangi Devintojo pėstininkų pulko vadas atsitraukdamas nieko nepranešė apie padėtį ginamame bare, mjr. V. Rėklaitis, susidarius grėsmingai situacijai, 2-ojo bataliono vadui įsakė trauktis Maišiagalos link, 1-ojo bataliono vadui – vykdant žvalgybą, žygiuoti plentu Širvintų link, iki susidurs su priešu. Jam buvo priskirtas šarvuotasis automobilis. Su 3-uoju batalionu, 6-ąja artilerijos baterija ir gurguole mjr. V. Rėklaitis nuvyko į Jauniūnus. Pakeliui buvo pavytas 4-asis kavalerijos eskadronas, traukiantis į Širvintas ir priskirtas prie Septintojo pulko. Iš Jauniūnų 2-ojo bataliono vadui buvo atsiųstas įsakymas užimti Maišiagalos liniją²⁸⁸.

Galutinai pulkui persidislokavus, Septintasis pėstininkų pulkas pasitraukė apie 20 kilometrų ir užėmė pozicijas abipus Širvintų–Vilniaus plento, per 3 kilometrus nuo Širvintų miestelio.

Spalio 22 d. apie 1 val. nakties grįžę žvalgai pranešė, kad lenkai rengia pozicijas prie Puorių kaimo. Tuo pat buvo duotas įsakymas 2-ojo bataliono vadui, kad paliktų pozicijas prie Maišiagalos ir vyktų keliu Širvintų kryptimi. Tuo tarpu pasiųstieji 4-ojo kavalerijos eskadrono žvalgai negrįžo. Buvo nuspręsta, kad jie greičiausiai pateko lenkams į nelaisvę. Esant tokiai situacijai, mjr. V. Rėklaitis nusprendė pralaužti lenkų fronto liniją ir užimti Širvintas. Mjr. V. Rėklaičio vadovaujami 2 pulko batalionai ir 2 šarvuočiai pajudėjo link lenkų pozicijų. Prie Puorių lenkų nebuvo, o kai kiek vėliau paaiškėjo, kad ir Širvintose jų nėra, 2-ojo bataliono vadui buvo įsakyta užimti pozicijas Kantrimiškių rajone. Apie 7 val. ryte pavyko susisiekti su Ketvirtuoju pėstininkų pulku, apie Devintąjį pėstininkų pulką vis dar nebuvo jokių žinių. Pulkas užėmė pozicijas Černiškių, Puorių, Kantrimiškių, Avizonių ir Ramaškonių bare. Pulko žinioje buvusiam 4-ajam kavalerijos eskadronui buvo pavesta išžvalgyti teritoriją. Pulko štabas įsikūrė Širvintose. Kaip vėliau paaiškėjo, divizijos štabas, laikinai vadovaujamas Septintojo pėstininkų pulko vado plk. ltn. E. Adamkavičiaus, buvo persikėlęs į Ukmergę²⁸⁹.

Spalio 23 d. į pulką atvykę 379 naujokai papildė kuopas ir komandas²⁹⁰. Be abejo, smarkiai nukraujavusiam pulkui tai buvo didelė paspartis, bet naujokai nebuvo apmokyti, todėl siūsti jų į mūšį nors šiek tiek neparengus neketinta.

Mokomoji pulko kuopa ir 1-asis batalionas, prasiveržus Lenkijos kavalerijos brigadai, buvo pasiūsti prieš juos į užnugarį, veikė Kurklių rajone prieš kavaleriją, bet vėlesnėse kautynėse prie Širvintų ir Giedraičių nedalyvavo²⁹¹.

288 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 14.

289 Ten pat, l. 15.

290 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 286.

291 Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 175. Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 16–17.

Spalio 24 d. laikinai einančio I divizijos vado pareigas plk. ltn. E. Adamkavičiaus įsakymu pulkui buvo pavesta saugoti barą nuo Skėterių iki Romaškonių kaimo. Kairėje barą buvo užėmęs Devintasis pėstininkų pulkas. Sužinota, jog lenkai telkia didesnes pajėgas prieš kairįjį lietuvių sparną Švenčionėlių ir Dūkšto rajonuose. Spalio 26 d. jie puolė Septintojo, Ketvirtojo ir Devintojo pulkų barus Ukmergės kryptimi, pralaužė Septintojo pėstininkų pulko kairįjį sparną ir užėmė Želvą, Giedraičius, Dubingius, Videniškius ir Lyduokius. Grėsė pavojus Ukmergei. Ketvirtojo, Septintojo ir Devintojo pulkų vadams duotas įsakymas, nesant galimybės atsilaikyti, trauktis į naujas pozicijas²⁹².

Spalio 27 d. lenkai, sustiprinę pajėgas, 11 val. puolė Skėterių ir Puorių kaimus. Skėteriai laikinai buvo užimti, tačiau 5-oji pulko kuopa, padedant Ketvirtojo pėstininkų pulko kariams, juos atsiėmė. Puolimas buvo atremtas ir prie Puorių kaimo. Lenkai toliau puolė Alionių dvarą ir kaimą, Romaškonis, Šešuolėlius. Vyko atkaklios kovos. Iš Šešuolėlių kavalerijos eskadronas buvo išstumtas, jis pasitraukė į Gavėnus, bet, parėmus 3-iajai kuopai, Šešuolėliai vėl buvo atsiimti. 1-osios ir 2-osios kuopų sustiprintas jungtinis žvalgų būrys sugebėjo atsiimti ir Alionių dvarą. Lenkai sprogstamaisiais sviediniais intensyviai apšaudė Kielių kaimą, stengdamiesi jį padegti ir tuo sukelti pulko karių paniką, bet to padaryti jiems nepavyko. Tačiau lenkai ėmė supti kairįjį divizijos sparną, nes Devintasis pėstininkų pulkas traukėsi, todėl buvo gautas divizijos vado įsakymas atsitraukti į linijos Ramoniškiai–Musninkai–Taučiuliai–Širvintos upė–Liūnai–Verškainių dvaras–Alionys–Šešuolės upė pozicijas²⁹³.

Spalio 28 d. Devintasis pėstininkų pulkas pranešė, kad lenkai pradėjo jį supti ir vykdo puolimą Želvos (Paželvių) link, kad dėl to jo daliniai traukiasi ir pulko vadas prašo pagalbos. Divizijos vado nurodymu vienas Septintojo pėstininkų pulko batalionas buvo pasiūstas į pagalbą Devintajam pėstininkų pulkui. Buvo pasiūsta 8-oji ir 9-oji kuopos ir 1-oji kulkosvaidžių kuopa. 3-iajam pulko batalionui, vadovaujamam vyr. ltn. T. Balno, įsakyta vykti į Šešuolių kaimą, o vėliau užimti Želvą ir, susisiekus su Devintuoju pėstininkų pulku, pradėti puolimą Giedraičių kryptimi. Divizijos vado įsakyme 3-iajam batalionui nurodyta veikti kaip savarankiškai grupei. Apie 17 val. Devintojo pėstininkų pulko vadas informavo, kad, turimomis žiniomis, Želvoje yra daug raitelių. Jų taip pat pastebėta ir Šešuoliuose. Apie 19 val. Septintojo pėstininkų pulko vadas mjr. V. Rėklaitis pranešė Devintojo pėstininkų pulko vadui, kad jo pulkas telkia savo pajėgas prie Šešuolių. Septintojo pėstininkų pulko vadas įsakė vietinei komendantūrai su visu turtu vykti į Ukmergę, visus komendantūros rikiuotės kareivius ir karininką palikti Jačiūnų kaime kelių, einančių iš Šešuolių link plento, saugoti, o kavalerijos eskadrono va-

292 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 286; Karo veiksmų dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 67, l. 85 a. p.

293 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 16; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 286.

dui – žvalgyti Ukmergės plentą²⁹⁴. Apie 23 val. 3-iojo bataliono vadas informavo, kad batalionas užėmė Šešuolius ir išsiuntė žvalgus Želvos link²⁹⁵.

J. psk. V. Radzevičius (LCVA)

Spalio 29 d. 3-iojo bataliono vadui buvo pranešta, kad 17 val. Iš Ukmergės atvyksta Antrojo pėstininkų pulko batalionas, kuris kartu su Devintuoju pėstininkų pulku ir Septintojo pėstininkų pulko 3-uoju batalionu vykdys bendrą užduotį. 3-iasis batalionas pasiuntė žvalgus Želvos kryptimi. Gauti žvalgų duomenys buvo nevienareikšmiai. Vieni pranešė, kad Želvoje yra lenkų raitelių pulkas, kiti – kad eskadronas. Surinkęs duomenis, bataliono vadas nutarė naktį atakuoti Želvoje apsistojučius lenkų raitelius ir parinko dvi puolimo kryptis – per Mateikiškius ir Radiškius Želvos link. Per puolimą batalionui daug padėjo iš šių apylinkių kilęs j. psk. Vincas Radzevičius. Apsupta Želva buvo užimta, bet joje lenkų nerasta. Tuomet 3-iojo bataliono vadas vieną kuopą pasiuntė Giedraičių link. Pasiųstoji kuopa Bikonių kaime užklupo lenkų 13-ojo kavalerijos pulko eskadroną, bet kaimas buvo užimtas. Per puolimą buvo paimta arklių ir 7 lenkų belaisviai. Po mūšio 8-ajai kuopai buvo įsakyta žygiuoti pirmyn, o 9-ajai kuopai – sustiprinti 8-ąją kuopą. Tačiau lenkai greitai išsiaiškino, kad juos puola nedidelės pajėgos, ir puolančiuosius pradėjo supti iš dviejų pusių, todėl puolimą teko pakeisti atsitraukimu Želvos link. Bikonis vėl užėmė lenkai. Batalionas atsitraukė į Paškonis ir čia, užėmė visus kelius, vedančius į Ukmergę, laukė tolesnių įsakymų²⁹⁶.

294 Septintojo p. p. vado pranešimas apie kovas prie Giedraičių spalio 28–lapkričio 1 d. *Lietuvos istorijos straipsnių ir dokumentų rinkinys*, p. 457.

295 7 pulko vadui pareiškimas apie veikimą 3-io bataliono. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 120, l. 23.

296 Septintojo p. p. vado pranešimas apie kovas prie Giedraičių spalio 28–lapkričio 1 d. *Lietuvos istorijos straipsnių ir dokumentų rinkinys*, p. 457; Wołejko M. Rok 1920: Wilniane w zwycięskiej wojnie. Ostatni zagon na Litwie, <http://www.wilnoteka.lt/artukul/rok-1920-wilniane-w-zwycieskiej-wojnie-4-ostatni-zagon-na-litwie> [žr. 2020-02-08].

Spalio 30 d. 13 val. gavęs divizijos vado įsakymą pulko vadas pranešė, kad spalio 31 d. 7 val. visos rajone esančios grupės užims puolimo išėties ribas ir 7 val. 30 min. pradės pulti. 1-asis pulko batalionas turės demonstruoti puolimą Maišelių, Juodiškių kryptimi. 6-osios baterijos būriui buvo įsakyta apšaudyti lenkų užnugarį Rubikonių ir Šupėnių rajone. Iš Ukmergės talkinti Želvos grupė buvo išsiųstas artilerijos 5-osios baterijos būrys. Atvykus Antrojo pėstininkų pulko batalionui, Septintojo pėstininkų pulko 3-iojo bataliono vadas su atvykusio bataliono vadu sutarė pradėti puolimą jau spalio 30 d. 20 val., taip pat kad Septintojo pėstininkų pulko batalionas žygiuos keliu Semeniškiai–Želva–Giedraičiai, o Antrojo pėstininkų pulko batalionas – keliu Mateikiškiai–Karališkiai–Lelikonys. Iš žvalgų pranešimų buvo žinoma, kad 2 lenkų eskadronai apsistojo Želvoje ir pastatė užtvaras ant kelio Želva–Lyduokiai.

Apie 20 val. Septintojo pėstininkų pulko 3-iasis batalionas, vadovaujamas vyr. lt. Teodoro Balno, išvyko iš Paškonių kaimo ir apie 22 val. užėmė Skuolių kaimą. Ten sužinota, kad lenkai paliko Želvą, todėl buvo užimtas ir šis miestelis ir toliau žygiuojama Giedraičių kryptimi. Prie Laumėnų kaimo batalionas užklupo lenkų sargybas, jas išvaikė ir kaimą užėmė. Neleisdamas lenkams susitelkti, bataliono vadas įsakė tęsti žygį forsutu maršu ir atakuoti Bastūnų kaimą, kuriame nakvoti buvo apsistoję du lenkų eskadronai. Po pusvalandį trukusių kautynių kaimas buvo apsuptas ir užimtas, lenkai bėgo palikę savo gurguoles. Tačiau netrukus pamatė, kad juos puola nedidelės lietuvių pajėgos, ir perėjo į kontrpuolimą. Batalionui teko skubiai trauktis, palikti ir iš lenkų paimtą gurguolę. Batalionui pavyko prasiveržti ir atsitraukti į Bikonis²⁹⁷.

Spalio 31 d. prasidėjo koordinuotas Septintojo, Antrojo ir Devintojo pėstininkų pulkų puolimas. Septintojo pėstininkų pulko 1-asis batalionas pradėjo puolimą pirmiausia pasiuntęs 1-ąją ir 3-iąją kuopas, 2-oji kuopa buvo palikta rezerve. Batalionas puolimą pradėjo 8 val. 1-asis batalionas po kautynių 12 val. jau buvo užėmęs poziciją Juodiškiai–Ališkiai, bet stiprių lenkų pajėgų kontratakaujamas atsitraukė į liniją Pajuodžiai–Gaideliai. Nakčiai kuopos užėmė Alionių–Šešuolėlių–Šešuolių frontą. Šiame mūšyje buvo paimti ir nelaisvę 6 lenkų Kauno pulko kareiviai. Bataliono nuostoliai buvo gerokai didesni: į nelaisvę pateko laikinai einantis kuopos vado pareigas lt. Bronius O'Gilvis ir 35 kareiviai, 6 kareiviai žuvo, 6 – buvo sužeisti, 29 – dingo be žinios, 4 – pabėgo, 4 – peršalo. 18 val. 7-osios kuopos vadui J. Černiui buvo įsakyta vykti į Bajorų kaimą 1-ojo bataliono dešiniojo sparno saugoti²⁹⁸.

3-iasis batalionas, vykdydamas įsakymą, 7 val. ryto vėl pajudėjo Giedraičių link. Devintojo ir Antrojo pėstininkų pulkų batalionai prie Bekupių dvaro sulaukė įnirtingos lenkų kontratakos ir buvo priversti netvarkingai trauktis. Jiems

297 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 17–18; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 370.

298 Pastabos apie 7 p. Ž. K. Butegeidžio pulko 1919–1920 metų kovas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 580, l. 30; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 287.

į pagalbą atėjo Septintojo pulko 3-iasis batalionas, paleidęs sutelktą ugnį į atakuojančius lenkus. Priešas puolimą sustabdė ir ėmė trauktis. Dėl šios pergalės Molėtų grupė visu frontu pasistūmėjo pirmyn ir 17 val. užėmė Giedraičius. Po šios operacijos, gavęs įsakymą, 3-iasis batalionas grįžo į Širvintas ir buvo paskirtas į pulko rezervą²⁹⁹. Po šių kautynių keletą dienų buvo ramu. Tiesa, kai kur vyko žvalgų, lauko sargybų ir užtvartų susišaudymai. Bet tai truko neilgai³⁰⁰.

Spalį pulkas patyrė gana daug nuostolių. 10 karių buvo įvairių komisijų atleisti iš tarnybos kariuomenėje, 6 kareiviai komisuoti dėl ligų, 142 – pabėgo, 135 – dingo be žinios, 39 – pateko į nelaisvę, 13 – žuvo mūšiuose, 1 – mirė dėl ligos, 73 – buvo sužeisti ar susirgo ir išsiųsti į įvairias ligonines. Kadangi pulkui labai trūko šiltų drabužių, nemažai karių susirgo įvairiomis peršalimo ligomis³⁰¹.

Lapkričio 1 d. pulko padėtis buvo tokia: 2-asis batalionas, turintis 245 karius, užėmė barą, einantį nuo Skėterių per Puorius, Kantrimiškius, Avižonis ir Ramaškonis. Iš čia jis per Pagirius palaikė ryšį su Antrojo pulko užtvarta Alionių dvare. Bataliono štabas buvo Kieľiuose. 1-asis batalionas, kurį sudarė 192 kariai, buvo užėmęs Nečionis, Bojorus ir Gavėnus. Bataliono štabas buvo dislokuotas Motiejūnuose, vienas artilerijos būrys – Paširvinčio dvare, antras – Juodelių kaime. 7-oji kuopa išsidėstė Dačiūnuose, o į atsargą skirtos 8-oji ir 9-oji kuopos – Širvintose. Širvintose buvo ir pulko štabas, komandos ir ligoninė. Pulkui priskirtas 1-asis kavalerijos eskadronas įsikūrė Spadviliškių kaime, Ūkio dalis – Ukmergėje³⁰².

Lapkričio pradžia buvo palyginti rami, susirėmimai vyko daugiausia tarp žvalgų. 1920 m. lapkričio 5 d. 2-ojo bataliono bare ties Žarnavagių kaimu bataliono žvalgai susidūrė su lenkų žvalgais, įvyko susišaudymas. Lenkai pasitraukė³⁰³. Lapkričio 8 d. apie 22 val. prieš žvalgai prisiartinę prie pulko sargybų ties Roskošų kaimu (kokia tai vietovė dabar, nustatyti nepavyko – G. S.), bet susišaudę atsitraukė. Vienas pulko kareivis buvo lengvai sužeistas. Kitą dieną prie Žarnavagių kaimo pulko žvalgai susidūrė su 25–30 lenkų žvalgų grupe. 2 pulko kareiviai pateko į nelaisvę. Lapkričio 10 d. prieš apšaudė pulko sargybas prie Roskošų³⁰⁴.

Lapkričio 12 d. apie 18 val. 40–50 lenkų karių būrys apsupo pulko užtvartą Alinave. Atskubėjus į pagalbą apsuptiesiems ir apšaudžius puolančiuosius iš artilerijos, jie buvo priversti pasitraukti. Vienas pulko kareivis buvo sužeistas. Kitos dienos ryte lenkų artilerija apšaudė Ramaškonių ir Kieľių kaimus, bet ir

299 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 18.

300 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 287.

301 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 18 a. p.

302 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už lapkričio mėnesį 1920 metų. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 239 a. p.

303 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *Ten pat*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 19 a. p.

304 *Ten pat*.

vėl, ėmus šaudyti pulko baterijai, nutilo³⁰⁵.

Lapkričio 14 d. 9 val. ties Alinavu pasirodė lenkų žvalgų grupė, bet, sutikta ugnimi, pasitraukė. 14 val. apie 70 lenkų kareivių puolė užtvartas prie Alinavo, bet, talkinant pulko artilerijai, buvo atmušti. Mūšis tęsėsi apie pusantros valandos. Perėjusi į puolimą 5-oji pulko kuopa nuvijo lenkus už Užublindžių kaimo. Lapkričio 15 d. išsiųsta pulko žvalgyba išsiaiškino, kad Jauniūnuose yra lenkų užtvarta, o tarp Plikiškių ir Zelionkos kaimų ant kelio įsitvirtinusi jų baterija³⁰⁶.

1920 m. lapkričio 17 d. maždaug 4 lenkų brigados, kad užimtų Ukmergę ir Kauną, pradėjo puolimą visu frontu Dubingių–Giedraičių–Širvintų–Musninkų linijoje, kurią saugojo Devintasis, Antrasis, Septintasis ir Ketvirtasis pėstininkų pulkai. Be to, lenkai pasiuntė apie 11 eskadronų kavalerijos grupę per Dubingių ir Giedraičių ežerų tarpą Kurklių–Kavarsko–Kėdainių kryptimi, kad sukeltų Lietuvos kariuomenės užfrontėje sumaištį, demoralizuotų kariuomenę ir taip padėtų savo pėstininkams užimti Kauną.

Ltn. Z. Tiška. *Karys*, 1932, Nr. 32, priedas, p. 23

1920 m. lapkričio 16 d. vakare ir 17 d. anksti ryte lenkai aktyviai žvalgė Septintojo pėstininkų pulko pozicijas. Tuo tarpu 17 d. ryte 2-asis Septintojo pėstininkų pulko batalionas tvirtinosi naujose pozicijose. Pozicijos buvo nepatogios, todėl 1-oji ir 3-ioji kuopos buvo paliktos Leoniškių rajone stebėti lenkų judėjimo ir ryšiui su Antrojo pėstininkų pulko kariais užmegzti. Pulko štabas apsistojo Viesų kaime. 1-asis batalionas susitelkė Gumbelių rajone. Vykdamt sustiprintą žvalgybą visame pulko bare išsiaiškinta, kad priešas laikosi pasyviai, išskyrus dešinįjį sparną ties Ūdaros kaimu. 8 val. (kitais duomenimis – 9 val.), apšaudžius lenkų artilerijai, lenkai puolė Alinavo–Avižonių–Ramaškonių barą. Įnirtingas mūšis tęsėsi 7 valandas. Lenkų

305 Ten pat.

306 Ten pat, l. 19 a. p.–20.

puolimas beveik visame bare, išskyrus pozicijas prie Ramaškonių, buvo atremtas. Kaime buvusią sargybą priešas apsupo. Dalis užtvaros, karininkui Kostui Batūrai vadovaujant, iš apsuptyes išsiveržė, bet kiti pateko į nelaisvę. 12 val. kaimas buvo užimtas. Tuo pat metu maždaug 2 lenkų batalionai prasiveržė nuo Būdos ir per Alionius ir Pagirius puolė Bajorų ir Nečionių kaime buvusias 1-ojo bataliono pozicijas. Kaip vėliau paaiškėjo, jie lengvai prasiveržė į pulko užnugarį, nes Antrojo pėstininkų pulko 1-oji kuopa pasitraukė, taip atlaisvindama kelią. 1-ojo bataliono kariai atkakliai gynėsi³⁰⁷, tačiau pozicijos gintis buvo nepatogios, nes aplinkui buvo miškai, ir lenkai tuo puikiai pasinaudojo. Apie 17 val. jiems įsiveržus į bataliono užnugarį, supamas dalinys pradėjo trauktis Bajorų ir Gavėnių kryptimi ir susitelkė Kiemelių ir Levandiškių kaimuose. Lenkai toliau smūgį nukreipė į Motiejūnų kaimą ir Paširvinčio dvarą bei kaimą ir juos užėmė. Bandydamos juos atsiimti, pulko 8-oji ir 9-oji kuopos perėjo į kontrpuolimą, tačiau priešoj pajėgos buvo daug stipresnės. Lenkai kontrpuolimą atrėmė. Abi kuopos patyrė daug nuostolių. Sunaikai sužeistas mūšio lauke mirė laikinai ėjęs 8-osios kuopos vado pareigas ltn. Zigmas Tiška. Kareivis Motiejus Deveikis bandė išnešti sužeistą vadą, tačiau ir pats

buvo nukautas. (Ltn. Z. Tiškos kūnas buvo rastas lapkričio 19 d. griovyje į pietus nuo Paširvinčio dvaro. Matyt, karininkas, lenkams jam nesuteikęs pagalbos, nuo žaizdų mirė.)

Naktį 3-iojo bataliono likučiai dar bandė priešintis Širvintose, bet buvo priversti atsitraukti. 3-iasis batalionas, vis atremdamas priešoj atakas, irgi atsitraukė link Širvintos upės ribos į Viesų–Liūnų–Degučių kaimų barą³⁰⁸. 6-oji pulko kuopa, vadovaujama Z. Šalkausko, sustojo saugoti Kielių kaimo prieigų. Labai pavojingas tapo fronto baras tarp Septintojo pėstininkų pulko kairiojo sparno ir Antrojo pėstininkų pulko dešiniojo sparno, nes čia lenkai pralaužė fronto liniją ir tarp abiejų pulkų buvo nutrauktas ryšys. Buvo įsakyta atsitraukti ir 2-ajam batalionui, nors jis ir atrėmė visas lenkų atakas. Šio mū-

J.psk. P. Danielius (LCVA)

307 Ltn. Zigmas Tiška 1920 m. sausio mėn. baigė Lietuvos karo mokyklos II laidą ir buvo paskirtas tarnauti į Septintąjį pėstininkų pulką. Nuo 1920 m. birželio 7 d. laikinai ėjo 8-osios kuopos vado pareigas.

308 Ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulkas Širvintų pergaleje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 310–311; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 382.

šio metu pasižymėjo j. psk. Petras Danielius, kuris, su keliais kareiviais pasiūstas į žvalgybą, užėjo į lenkų užnugarį ir pradėjo puolimą, taip jų gretose sukeldamas sąmyšį. Žvalgams, paėmus kelis lenkų šautuvus, pavyko sėkmingai grįžti. Batalionui buvo įsakyta užimti pozicijas nuo Levainių dvaro iki Liūnų dvaro³⁰⁹.

Deja, tomis herojiškais pulko kariams dienomis iš jo pabėgo vyr. ltn. Česlovas Stančikas³¹⁰.

Pulkas po mūšių spalio mėn. buvo nusilpęs. Kuopose buvo tik 30–80 karių. Be to, dvi kuopos buvo pasiūstos į Lyduokių rajoną Antrojo pėstininkų pulko paremti, nes divizijos vadas, matydamas, kad Antrasis pėstininkų pulkas vis traukiasi Ukmergės link, ir neturėdamas jokių kitų rezervų, nusprendė Antrąjį pulką sustiprinti Septintojo pėstininkų pulko kariais. Nei pulkas, nei divizija neturėjo jokių rezervų, o pulke buvo likę tik apie 400 karių³¹¹. Sunkią materialinę pulko padėtį turėjo pripažinti ir tomis dienomis jame apsilankęs armijos vadas. Kaip matyti iš jo pastabų, kariams trūko kepurų, milinių ir kojų tvarsčių, todėl jų apranga buvo įvairiausia, o naujokai vilkėjo savo rūbais, kareiviai turėjo tik po vieną porą apatinių baltinių, buvo apsikrėtę parazitais, jų valgis buvo „*per mažai įvairinamas*“. Tačiau pulko kovos dvasia nedingo. Kaip pažymėjo armijos vadas, pulko pozicijos tinkamai įrengtos ir kiekvienas kareivis gerai žino, kaip jas greičiausiai užimti³¹².

Lapkričio 18 d. pulkas gynėsi Širvintos ir Kertušės upių krantuose nuo Levainių dvaro iki Kačiniškių dvaro. Neturint ryšio su Antruoju pėstininkų pulku, dvi kuopos – 1-oji ir 3-ioji – buvo paliktos Levaniškių rajone stebėti priešų ir ryšiui su Antruoju pėstininkų pulku užmegzti. 1-asis batalionas susitelkė Gumbelių rajone, o štabas Viesų kaime³¹³. Priskirto pulkui kavalerijos eskadrono vadui pulko vadas įsakė užimti Drublionių kaimą ir žvalgyti vieškelį Širvintos–Šešuočiai bei kelius, vedančius nuo Drublionių³¹⁴.

Lapkričio 18 d. lenkai nepuolė. Žvalgai iš vietos gyventojų sužinojo, kad lenkai po poros dienų rengia puolimą Ukmergės–Kauno kryptimi. Be to, buvo gauta žinių, kad jų kavalerijos brigada per Kurklius prasiveržė Kavarsko link. Pavakare Viesų kaime pulko karininkai savo štabe susirinko į pasitarimą. Jame konstatuota, kad, turimomis žvalgybos žiniomis, lenkų puolimo pulkas negalės atlaikyti, todėl nuspręsta išardyti lenkų planus ir ne gintis, o pulti priešą. Apie 21 val. į pasitarimą atvykęs 3-iojo bataliono vadas vyr. ltn. T. Balnas pasiūlė, kad

309 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 20; Baltrūnas P. 1920 m. lapkričio m. 19 ir 21 d. kautynės ties Širvintais. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 11.

310 Įsakymas kariuomenei Nr. 47, 1921 m. kovo 1 d.

311 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 380; Urbonas S. Prieš 30 metų, <http://partizanai.org/index.php/karys-1-1950m/3975-pries-trisdesimt-metu> [Žr. 2017-01-18]; Germanavičiūtė R. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse. *Karo archyvas*, t. 13, p. 176.

312 Įsakymas kariuomenei Nr. 486, 1920 m. lapkričio 19 d.

313 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 383.

314 7-to pulko vado lauko knygutė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 1381, l. 1.

galima būtų sužlugdyti lenkų planuojamą operaciją, lapkričio 19 d. naktį 3-iajį batalioną dislokuoti Barčių kaime, kad jis, 5 val. ryte išžygiavęs, užeitų priešui į užnugarį nuo Giedraičių pusės ir apeitų Širvintas iš šiaurės rytų. 2-asis batalionas, kiek palaukęs, Ukmergės–Širvintų keliu prisiartintų prie Širvintų ir tada pagal sutartą ženklą abu batalionai kartu pulstų priešą iš dviejų pusių.

Ši pasiūlymą bataliono vadas jau buvo aptaręs su savo karininkais, kurie buvo susirinkę Žvirblių kaime, jam pritarė ir laikinai einantis pulko vado pareigas krn. A. Kerbelis. Siūlymas buvo pateiktas divizijos vadui, kurio pareigas tuo metu ėjo pulko vadas plk. ltn. E. Adamkavičius³¹⁵. Apie 23 val. buvo gautas įsakymas pulti Širvintas. Vykdamas įsakymą 2-asis batalionas susitelkė Degučių–Liūnų dvaro rajone. 3-iasis batalionas lapkričio 19 d. naktį išvyko, kad apeitų Širvintas lenkams iš užnugario ir atakuotų miestelį iš dviejų pusių.

Prieš operaciją bataliono vadas T. Balnas kariams pasakė kalbą – nušvietė bendrą fronto padėtį, paaiškino suplanuoto manevro sumanymą, pažymėjo, kad žygis bus sunkus ir rizikingas. Baigdamas pasiūlė kariams, kurie jam nėra pasiryžę, pasilikti. Tokių atsirado tik 3–4 ir tik todėl, pasak jų, kad jų batai beveik suplyšę ir tokio žygio neatlaikytų. Karių kuprinės, lauko virtuvės ir kiti nereikalingi daiktai buvo palikti Barčių kaime³¹⁶.

Tuo metu lenkų Gardino pulkas, užėmęs Širvintas, rengėsi toliau pulti, todėl 1-asis šio pulko batalionas buvo dislokuotas Širvintų miestelyje, 3-iasis – į vakarus nuo Širvintų, o 2-asis paliktas rezerve Motiejūnų kaimo rajone. Ten pat buvo ir Gardino pulko štabas³¹⁷.

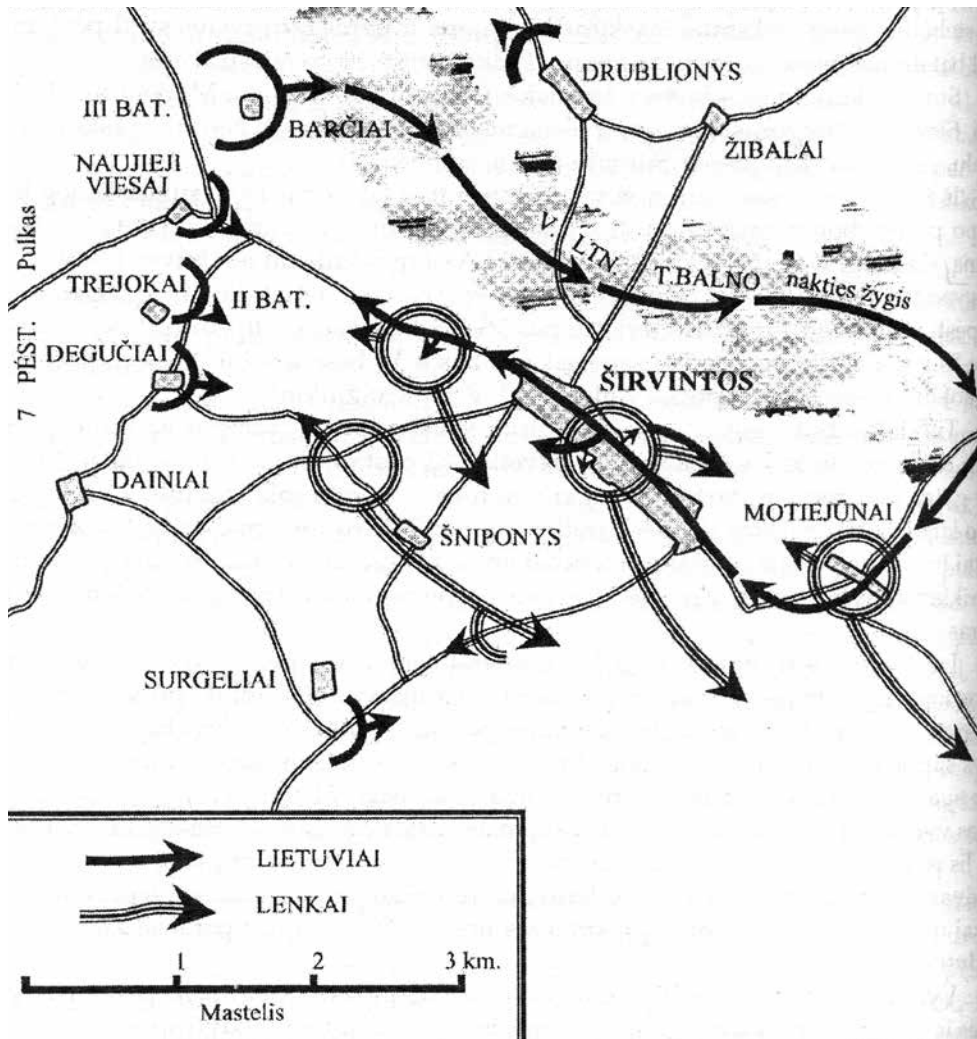
T. Balno vadovaujamo bataliono dvi kuopos, kurioms vadovavo ltn. Petras Baltrūnas ir ltn. Vincas Rauba, į žygį pakilo apie 1 val. nakties. Bataliono ginamo fronto baro saugoti pasiliko 2-oji kuopa, turėjusi vos 43 karius. Vienas kuopos būrys buvo pasiūstas į Udorkų kaimą stebėti teritorijos prieš dešinįjį baro sparną, o kitas – paliktas Liūnų dvare saugoti vieškelio į Ukmergę³¹⁸. Išžygiavo apie 180 karių. Keletas raitelių per miškus, stengdamiesi nekelti triukšmo, patraukė Motiejūnų kaimo link. Siekiant neskaidyti bataliono pajėgų, žvalgai nebuvo siunčiami. Pakeliui sutikti civiliai gyventojai buvo paimti kartu, nes bijota, kad nepraneštų lenkams. Kariai, auštant išėję iš miško Gavienių kaimo pakraštyje, išsirikiavo kovos rikiuote. Pasiekę Motiejūnų kaimą, jie sustojo trumpai pailsėti ir žvalgė vietovę. Tuo metu kaime pasigirdo trimito signalas lenkų kariams rinktis pusryčių. Lenkai nesisaugojo, nes neįtarė, kad lietuviai

315 Ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulkas Širvintų pergaleje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 311; Germanavičiūtė R. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse. *Karo archyvas*, t. 13, p. 178.

316 Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 256; Urbonas S. Prieš 30 metų, <http://partizanai.org/index.php/karys-1-1950m/3975-pries-trisdesimt-metu> [žr. 2017-01-18]; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 383–384.

317 Urbonas S. Prieš 30 metų, <http://partizanai.org/index.php/karys-1-1950m/3975-pries-trisdesimt-metu> [žr. 2017-01-18].

318 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 385.

Širvintų kautynės 1920 11 19. *Lesčius V. Lietuvos kariuomenės Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 384*

gali pasirodyti per 14 kilometrų nuo fronto linijos.

Čia nakvojo Gardino pulko štabas, šio pulko batalionas ir lauko baterija. Bataliono vadas 2-ajai ir 8-ajai kuopoms įsakė atakuoti, o 9-ajai kuopai – likti atsargoje ir saugoti kelią, einantį Motiejūnų link, kol kitos kuopos užims kaimą. Bataliono vadui davus ženklą, kariai išsiskleidė į kovos rikiuotę ir pradėjo kaimo puolimą. Lenkai nereagavo. Likus maždaug 200 metrų iki kaimo, kariai paleido ugnį. Tarp lenkų prasidėjo panika, niekas nebegalėjo jų suvaldyti, dalis karių pasileido bėgti. Kaimą užėmus, toliau perbėgę per tiltą bataliono kariai puolė Paširvinčio dvarą, kur stovėjo lengvoji lenkų artilerijos baterija. Baterijos kariai puolimą pastebėjo laiku, į puolančiuosius paleido keletą šūvių, tačiau žalos jokios nepadarė, ir greitai baterija buvo paimta. Baterijai vadovavęs lenkų

Lenkų 81-ojo Gardino pulko vadas Severinas Rymaševskis, https://pl.wikipedia.org/wiki/Seweryn_Rymaszewski#/media/Plik:Seweryn_Rymaszewski.jpg

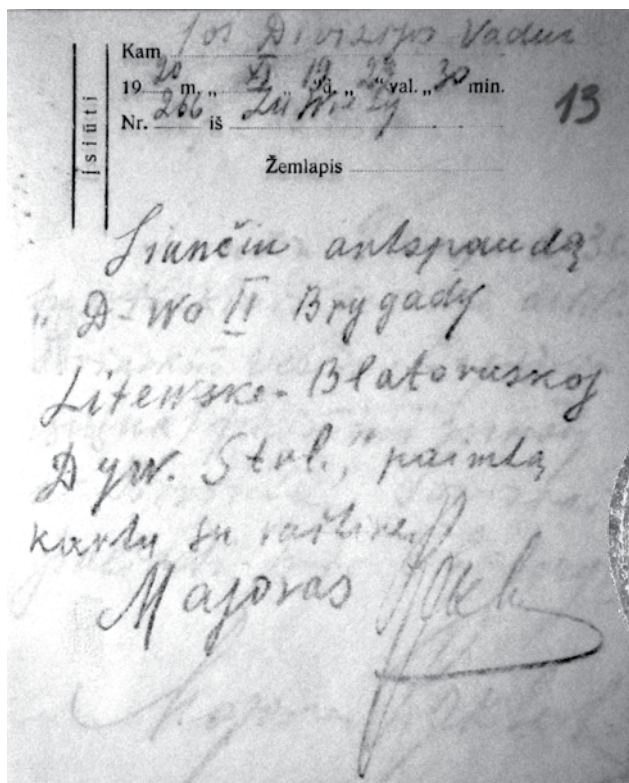
kę Motiejūnuose 12 karių, vadovaujamų ltn. P. Baltrūno, kiti bataliono kariai puolė Širvintose buvusius lenkus. Širvintose ir jų apylinkėse, kaip jau minėta, tuo metu buvo du Gardino pulko batalionai. Tarp nesitikėjusių puolimo iš užnugario lenkų kilo panika ir jie bėgo, palikę visą savo mantą, kiti puolė slėptis. Tuo pat metu Širvintas turėjęs pulti 2-asis batalionas, neturintis tinkamų ryšio priemonių, kiek pavėlavo, todėl dalis lenkų paspruko į Zibalus³¹⁹. 2-asis batalionas iš Degučių kaimo ir Liūnų dvaro žygiavo dviem kryptimis – per Akmenius ir per Koltynę iš vakarų. Bataliono kariai, sumušę priešą pajėgas Akmeniuose ir Koltynėje, nors kiek ir pavėlavę, puolė Širvintas. 2-asis batalionas liko Širvintose, kol aukštesnioji vadovybė jam iš ten įsakė trauktis³²⁰.

Motiejūnuose palikti P. Baltūno vadovaujami kariai pirmiausia išardė telefono centrinę stotį. Paimtus belaisvius su 6 palydovais išsiuntė į pulko vadavietę. Surinko lenkų brigados štabo dokumentus, tarp kurių buvo ir slaptų, viską sudėjo į lenkų brigados vado automobilį ir juo bandė pasiekti saviškius, tačiau vis susidurdavo su lenkų kariais. Pagaliau teko palikti įklimpusį lenkų generolo

karininkas žuvo, kareiviai išsibėgiojo. Puolimo metu Motiejūnuose žuvo lenkų 81-ojo Gardino pulko vadas pplk. Severinas Rymaševskis (*Seweryn Rymaszewski*), į nelaisvę pateko brigados ir Gardino pulko štabų viršininkai. Lenkai puolimo nesitikėjo, ir bataliono kariai paėmė į nelaisvę lenkų pulko štabą. Gen. L. Želigovskio kariuomenės brigados vadas gen. A. Mokšeckis (*A. Mokszecki*), likus maždaug 10 minučių iki šturmo atvykęs pas Širvintų kleboną ir gykęsis būsimomis greitomis pergalėmis, prasidėjus mūšiui, galvotrukčiais puolė iš klebonijos ir bandė gelbėtis paniręs į šaltą Širvintos vandenį. Jį iš upės ištraukė lietuviai kareiviai, tačiau kadangi kareivis buvo neginkluotas, generolui pavyko pabėgti. Pali-

319 Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 256; Urbonas S. Prieš 30 metų, <http://partizanai.org/index.php/karys-1-1950m/3975-pries-trisdesimt-metu> [žr. 2017-01-18]; Kpt. Šalkauskas. Kelios pastabos dėl straipsnio „7 p. Ž. K. B. p. Širvintų pergalėj“. *Kardas*, 1939, Nr. 8, p. 219; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 385; Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegėdžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 21–22.

320 Germanavičiūtė R. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse. *Karo archyvas*, t. 13, p. 178.

LCVA, f. 929, ap. 3, b. 1381, l. 13

automobilį, prieš tai jį sugadinus, ir trauktis raitiems, bet vėliau, susidūrus su priešo karių vora, paleisti ir arklius. Vienam kareiviui patekus lenkams į nelaisvę, pagaliau kiti pasiekė savo pulką. Iš Paširvinčio dvaro lenkų baterijos patrankas išvežė j. ltn. V. Rauba.

Šio mūšio metu buvo paimta į nelaisvę 150 karių (kitais duomenimis – 200), 2 patrankos, 20 kulkosvaidžių, 6 (kitais duomenimis – 9) minosvaidžiai, šovinių vežimas, 90 arklių, 34 vežimai, 7 lauko virtuvės, 5 dviračiai, lengvasis automobilis, daug šautuvų ir šaudmenų tiek šautuvams, tiek patrankoms, telefono aparatų ir kito turto³²¹. Tiesa, daug turto taip ir nebuvo išvežta. Bandant išvežti patrankas, lenkų raiteliai apšaudė jas vežančiuosius, 2 6-osios kuopos kariai buvo sužeisti. Vienas jų – eil. Staugas – nuo sužeidimų mirė³²². Karių atitraukimą iš Širvintų dengė 6-oji kuopa ir 4-osios kuopos būrys³²³. Tačiau vienas svarbiausių šios pergalės padarinių buvo sužlugdyti lenkų planai visu frontu

321 Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 256; Urbonas S. Prieš 30 metų, <http://partizanai.org/index.php/karys-1-1950m/3975-pries-trisdesimt-metu> [žr. 2017-01-18].

322 Kpt. Šalkauskas. Kelios pastabos dėl straipsnio „7 p. Ž. K. B. p. Širvintų pergalė“. *Kardas*, 1939, Nr. 8, p. 219.

323 Ten pat.

vykdyti puolimą, todėl Lenkijos kariuomenė Širvintų bare buvo sustabdyta. Žinia apie pergalę nepaprastai pakėlė Lietuvos karių dvasią ir sustiprino ryžtą priešintis užpuolikams.

Tačiau šia pergalė nebuvo visiškai pasinaudota. Kadangi tą dieną Ketvirtasis ir Antrasis pėstininkų pulkai nesugebėjo pasistūmėti į priekį, Septintojo pėstininkų pulko kariams buvo įsakyta atsitraukti ir rengtis pakartotiniam puolimui³²⁴. Naktį iš lapkričio 19-osios į 20-ąją apie 2 val. pulko kariai pasitraukė į Širvintos ir Kertušės upelių pozicijas³²⁵. Jie buvo labai išvargę, todėl pulko vadas paprašė gražinti į Antrąjį pėstininkų pulką perkeltas 1-ąją ir 3-iąją kuopas ir papildomai skirti koki nors dalinį pajėgoms sustiprinti³²⁶. Naktį į lapkričio 20 d. lenkai vėl užėmė Širvintas, tačiau toliau nebepuolė. Lapkričio 20 d. abi kovojančios pusės kovos veiksmų nesiėmė³²⁷. Tą dieną pulko kariai tvarkėsi. Į pulką grįžo 1-ojo bataliono padaliniai, buvo kiek sustiprinti 2-asis ir 3-iasis batalionai, priskyrus vieną Aštuntojo pėstininkų pulko batalioną. Jam buvo įsakyta pereiti į Zibalų rajoną³²⁸. Karinė vadovybė nusprendė dar kartą puolimą surengti lapkričio 21 d., kad atkovotų iš lenkų kuo didesnę teritoriją, pasinaudodama šiek tiek pakeistu lapkričio 19 d. puolimo planu – 3-iajam batalionui nebebuvo nurodyta vykdyti tokio gilaus apėjimo.

18 val. iš Ukmergės telefonu buvo įsakyta 2-ojo bataliono vadui A. Kerbeliui žvalgyti dešinįjį sparną, o lapkričio 21 d. 6 val. sutelkti batalioną Šnipiškių rajone, pulti Puorių–Kielių–Avižonių kryptimi ir užimti bataliono anksčiau turėtą barą, 1-ojo bataliono vadui kpt. J. Žilinskui – sutelkti batalioną ant kelio Liūnų dvaro rajone ir 5 val. pradėti puolimą Širvintų kryptimi, užėmus Širvintas, likti atsargoje ir būti pasirengus bet kokiems veiksams, 3-iojo bataliono vadui vyr. lttn. T. Balnui – karius sutelkti Barčių kaime ir lapkričio 21 d. 5 val. ryte pradėti žygiuoti tuo pačiu maršrutu, kaip ir lapkričio 17 d., pulti Motiejūnų kaimą. Jį užėmus, užimti Nečionis, susisiekti su 2-uoju batalionu Ramaškonyse ir 1-uoju batalionu Bajoruose³²⁹.

3-iasis batalionas į žygi išėjo auštant. Perėjęs Širvintų–Zibalų pozicijas, laukė 2-ojo bataliono. Tačiau pulko vadas gavo pranešimą, kad Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisija nurodė sustabdyti kovas ir kariuomenės vadas įsakė tai padaryti lapkričio 21 d. 9 val. ryte. Telefonogramoje Nr. 61 rašoma:

„*Tautų Sąjungos kontrolės komisija pareiškė mums savo notoje, kad gen. Že-*

324 Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 256; Lttn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulkas Širvintų pergalėje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 311–312.

325 Urbonas S. Prieš 30 metų, <http://partizanai.org/index.php/karys-1-1950m/3975-priestrisdesimt-metu> [žr. 2017-01-18].

326 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 22.

327 Lttn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulkas Širvintų pergalėje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 313.

328 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 22 a. p.

329 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 387.

ligovskis, atsižvelgiant į lenkų valdžios norą, vakar 18 val. atidavė įsakymą savo kariuomenei pereiti prie defenzyvos. Tautų Sąjungos K. K. pareikalavo taipgi sustabdyti antpuolį iš mūsų pusės ir pereiti prie defenzyvos. Vyriausiojo kariuomenės vado įsakymu šiandien nuo 9 val., sustabdyti aktyvų veikimą, pereiti prie gynimo, apie ką, divizijos vado pavedamas, pranešu žiniai ir pildymui.

(pas.) Ltn. Lanskoronskis³³⁰

Tai po pergalingo puolimo sukėlė didžiulį Septintojo pėstininkų pulko karininkų pasipiktinimą. Pulko vadovybė nusprendė įtvirtinti laimėjimą ir pradėto puolimo nestabdyti. Numatytu laiku ryte pulkas perėjo į puolimą. 1-asis batalionas puolė Širvintas per Akmenius, 2-asis – Dailidžionių–Puorių kryptimi, 3-iojo bataliono viena dalis – Širvintas per Vapnyčią, kita – per Motiejūnus. 2-ąją batalioną apšaudė lenkai iš Akmenių kaimo, tačiau jis ėmė supti Širvintas iš pietų. Iš šiaurės į puolimą perėjo 3-iasis batalionas. Jis ataką pradėjo apie 7 val. ir pirmiausia puolė Paširvinčio dvarą ir tiltą per upę, esantį kelyje iš Širvintų į Zibalus. Dvaras buvo greitai užimtas, tačiau lenkai pradėjo šaudyti iš kulkosvaidžių ir šautuvų iš Širvintų, bandė neleisti pereiti tiltu. Atsakydama lietuvių artilerija apšaudė Širvintas ir kelią į Vilniaus plentą. Per susišaudymą buvo sužeisti keli bataliono kareiviai. Bataliono kariai veikė 2 grandinėmis. Viena grandinė, kad ir sunkiai persikėlusį per upę, įsiveržė į Širvintas, kita – į Motiejūnų kaimą. Lenkai netvarkingai ėmė trauktis ir nebesipriešino.

Pulkas patyrė nuostolių. Keliolika karių buvo nukauta, nemažai sužeista, tačiau dalinys ir toliau puolė. Užėmė Motiejūnų kaimą, Paširvinčio dvarą. Kautynės užtruko ilgiau nei iki 9 val. ryto, nes pulko kariai labai entuziastingai vijo lenkus³³¹. Čia, matyt, pravartu paminėti, kad antrasis puolimas apeinat Širvintas nebebuvo toks efektyvus, kaip pirmasis, nes lenkams nebuvo toks netikėtas, tačiau jo rezultatai buvo puikūs. Pulko kariai paėmė 5 lenkų kulkosvaidžius, 30 belaisvių, lauko virtuvę, 4 arklius, šautuvų ir kito karinio turto³³². Šio mūšio metu buvo sužeistas 4-osios kuopos vadas vyr. ltn. Večeslavas Statkevičius ir 5-osios kuopos ltn. Kristupas Gudaitis, žuvo 6 kareiviai, 20 kareivių buvo sužeisti³³³. Tą dieną ypač pasižymėjo 8-osios kuopos sanitaras Julijonas Kriščiūnas. Po ankstesnių mūšių kuopoje labai trūkstant kareivių, jis stojo į kovą kartu su pėstininkais ir rodė pavyzdį kitiems kariams, ragindamas ir pirmosiose gretose puldamas priešą. 5-osios kuopos kareivis Jonas Žebelis kuopos mūšyje slapta užėjo lenkams į užnugarį ir ėmė šaudyti. Tarp priešų karių kilo panika, o kuopa sėkmingai tęsė puolimą.

330 Ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegėidžio pulkas Širvintų pergalėje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 313–314.

331 Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 256; Ltn. Namajūnas. 7 pėst. Žem. Kun. Butegėidžio pulkas Širvintų pergalėje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 313; Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, p. 388.

332 J. ltn. Šniulis. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegėidžio pulko istorinė apžvalga. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 766; Germanavičiūtė R. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse. *Karo archyvas*, t. 13, p. 179.

333 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegėidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *LCVA*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 23 a. p.

Eil. J. Žebelis (LCVA)

Eil. J. Kriščiūnas (LCVA)

Nuo lapkričio 17 iki 22 d. buvo sužeistas net 41 kuopos karys, 46 kariai pateko lenkams į nelaisvę, 47 – dingo be žinios, 34 – pabėgo³³⁴.

Nuo lapkričio 22 d. jokiuose susirėmimuose su lenkais pulkas nedalyvavo. Lapkričio 22 d. 12 val. į jį atvyko Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisija, kad išsiaiškintų, dėl kieno kaltės nebuvo sustabdyti kovos veiksmai nustatytą valandą. Pasikalbėję su mjr. V. Rėklaičiu, komisijos nariai išvyko³³⁵. Lapkričio 23 d. pulką papildė iš Kauno miesto komendantūros atsiųsti 100 kareivių. Dalis jų buvo paskirstyta po kuopas, o iš likusių 50 suformuota 3-ioji kulkosvaidžių kuopa. Vadu paskirtas ltn. Stasys Sodeika. Suformavus šią kuopą, pulkas buvo baigtas komplektuoti³³⁶.

Lapkričio 29 d. iš I pėstininkų divizijos štabo buvo gauta tokio turinio telefonograma: „Šių metų lapkričio 29 d. dalyvaujant Tautų Sąjungos kontrolės komisijai mūsų ir lenkų valdžios atstovai pasirašė sutartį apie ginklų sustabdymą tarp mūsų ir Želigovskio kariuomenių nuo lapkričio 30 d. 24 val. Armijos vadas įsakė pasiliekančioms dabar užimamosioms vietose, tuojaus sustabdyti karo veiksmus ir nesiųsti į priešų pusę kaip žvalgybos taip ir pavienių kareivių.“³³⁷ Taigi, karo su lenkais veiksmai baigėsi.

334 Įsakymas 7 p. p. Nr. 429, 1920-11-26. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 488–490.

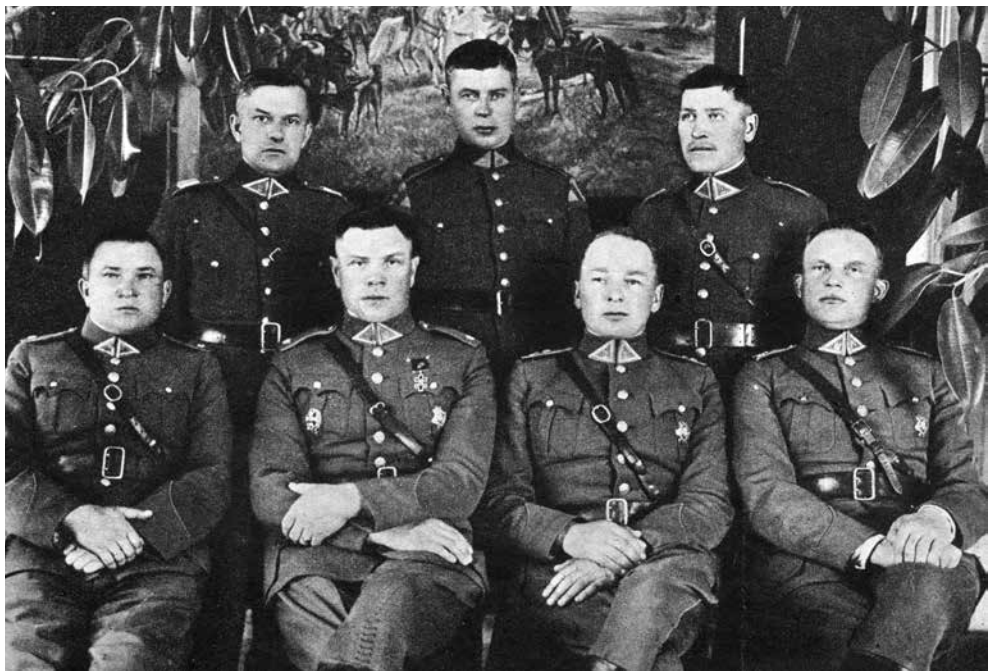
335 Ištrauka iš dienyno 7 pėst. Žem. Kun. Butegidžio pulko. Laikotarpyje nuo spalio 1 d. iki lapkričio mėn. 30 d. 1920 m. *Ten pat*, f. 509, ap. 1, b. 23, l. 23 a. p.

336 *Ten pat*.

337 *Ten pat*, l. 24.

Lapkričio mėn. kautynės – vienos garbingiausių pulko istorijoje. Jos gali būti gilaus apėjimo į priešą užnugarį, netikėtų, staigių ir slaptų veiksmų gero organizavimo ir drąsos demonstravimo pavyzdys, smogiant priešui į skaudžiausią vietą – į vadavietes, ryšių centrus ir artilerijos ugniavietes.

Pulko istorinės pergalės buvo pasiektos didelių nuostolių kaina. Žuvo net 18 karių, 61 karys pateko į nelaisvę, dingo be žinios 102 kareiviai, dėl įvairių sužeidimų ir ligų į karo ligonines buvo išsiųsti 98 kareiviai. Kovose su lenkais ypač pasižymėjo pulko karininkai T. Balnas, J. Černius, D. Kastasonovas, J. Matelis, P. Tarasenko, V. Vitkauskas, A. Štatas, S. Chamanskis, eiliniai V. Stankus, P. Jomantas, A. Vendzelis, P. Dovidavičius, V. Kulvicas, A. Kalešinskas, A. Grigaitis, J. Lukauskas ir daugelis kitų³³⁸. Už pasižymėjimą vyr. ltn. T. Balnas 1920 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Respublikos Prezidento įsakymu buvo pakeltas į kapitonus, o 72 pulko kariai apdovanoti Vyčio Kryžiumi³³⁹. Tačiau sunkios kovos parodė ir kita, ne visai garbingą, pusę: lapkričio mėnesį iš pulko dezertyravo net 86 kareiviai³⁴⁰. Čia, matyt, reikėtų priminti, kad dezertyravimas ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos kariuomenėje buvo gana dažnas

7-ojo pėstininkų pulko Nepriklausomybės kovų savanoriai: iš kairės sėdi mjr. E. Kazanskis, mjr. J. Černius, kpt. Lastauskas, kpt. P. Genys, stovi vrš. Razbadauskas, civ. tarn. Martusevičius, vrš. Bliuvas. *Karys*, 1939, Nr. 26, viršelis, p. 2

338 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 290.

339 Įsakymas kariuomenei Nr. 9, 1921 m. sausio 14 d.

340 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko. Už lapkričio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 244 a. p.

reiškinys. Antai iš pastarosios su lietuviais kovojusio Minsko pulko dezertyravo daugiau kaip 25 proc. kareivių³⁴¹.

Nepriklausomybės kovos baigėsi. Jų metu žuvo pulko 1 karininkas ir 36 kareiviai, buvo sužeisti 3 karininkai ir apie 100 kareivių. Kartu buvo nemažas pulko karių mirtingumas nuo įvairių užkrečiamųjų ligų. Iš viso 1919–1920 m. žuvo ir nuo įvairių ligų mirė net 105 kareiviai³⁴². Už pasiaukojamas kovas Vyčio Kryžiumi buvo apdovanoti 22 karininkai ir 77 kareiviai³⁴³.

341 Wołłejko M. Rok 1920: Wilniane w zwycięskiej wojnie. Ostatni zagon na Litwie, <http://www.wilnoteka.lt/artukul/rok-1920-wilniane-w-zwycieskiej-wojnie-4-ostatni-zagon-na-litwie> [žr. 2020-02-08].

342 Žuvusiųjų ir mirusiųjų registracijos žurnalas. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 11, l. 1–5.

343 Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, t. 15, Nr. 45, p. 256.

V

Saugant neutraliają zoną

1920 m. gruodžio 2 d. buvo gautas slaptas operatyvinis divizijos štabo įsakymas, kuriuo informuota, kad lapkričio 29 d., dalyvaujant Tautų Sąjungos Karinei kontrolės komisijai, Lietuvos ir Lenkijos valdžios atstovai pasirašė susitarimą dėl karo veiksmų tarp Lietuvos ir Želigovskio kariuomenių nutraukimo. Tarp abiejų pusių buvo nustatyta neutralioji zona. Nustatytą neutraliosios zonos barą buvo įsakyta užimti iki gruodžio 3 d. 12 val., Septintajam pėstininkų pulkui – linijos Pasiekai–Akmenė–Antanava–Uličėnai barą³⁴⁴.

Vykdydysiančiam įsakymą 1-ojo bataliono vadui kpt. J. Žilinskui nurodyta su batalionu ir 1-ąja kulkosvaidžių kuopa užimti ir saugoti baro punktus – Pasiekus, Rimučius, Šniponis, Akmenę ir Zosiną. Palaikyti ryšį iš dešinės su Ketvirtuoju pėstininkų pulku, iš kairės – su Aštuntuoju pėstininkų pulku.

2-ojo bataliono vadui mjr. A. Kerbeliui įsakyta gruodžio 3 d. 8 val. palikti turimas pozicijas ir batalioną dislokuoti Pabaisko rajone, laikinai einančiam 3-ojo bataliono vado pareigas vyr. ltn. T. Balnui, palikus pozicijas, – vykti į Verškainių dvaro ir Vaitkūnų kaimo rajoną. Pulko štabas įsikūrė Ukmergėje.

Gruodžio 3 d. operatyvinis įsakymas pulkui buvo patikslintas informacija, kad į Ukmergę keliasi ne tik pulko štabas, bet ir komandos bei Ūkio dalis. Pulko atsargos padaliniais įsakyta, šiek tiek pailsėjus, tęsti karių mokymą³⁴⁵. Gruodžio 7 d. armijos vado leidimu buvo pradėti leisti 2 savičių atostogų pulko karininkai, karo valdininkai ir kareiviai. Tik iškelta sąlyga, kad atostogaujančiųjų skaičius nesudarytų daugiau kaip 15 proc. visų pulko karių³⁴⁶.

Pradėjo grįžti iš lenkų nelaisvės pulko kariai. Pirmieji grįžo leitenantai A. Majus, J. Stepelis ir B. O'Gilvis, gruodžio 9 d. – net 66 kareiviai³⁴⁷. Grįžusių iš nelaisvės pulko vadas išleisdavo 10–12 dienų atostogų pailsėti ir atsigauti.

Gruodžio 15 d. gautas divizijos slaptas operatyvinis įsakymas, kad Septintąjį pulką, saugantį neutraliąją zoną, keičia Pirmasis pėstininkų pulkas, o priskirta Septintajam pėstininkų pulkui 6-oji artilerijos baterija perduodama Pirmojo pulko vado žinion. Pradėta rengtis perduoti barą, tačiau 13 val. lenkų būrys perėjo demarkacijos liniją ties Bilatų kaimu ir puolė pulko sargybą, bet, į jį pradėjus šaudyti, pasitraukė. Daugiau incidentų nebuvo ir sėkmingai perdavus saugomą barą Pirmojo pėstininkų pulko batalionui. Pulko 1-asis batalionas gruodžio 18 d. atvyko į Ukmergę. Nuo tos dienos visas sargybos pareigas Ukmergėje perėmė Septintasis pėstininkų pulkas³⁴⁸.

Gruodžio 20 d. įvyko pulko karininkų susirinkimas. Jame dalyvavo 28 karininkai ir 2 karo valdininkai. Tai buvo pirmas susirinkimas pasibaigus kovoms,

344 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už gruodžio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 247.

345 Ten pat, l. 247–247 a. p.

346 Ten pat, l. 248.

347 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už gruodžio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 248; Įsakymas 7 p. p. Nr. 449, 1920-12-10. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 13, l. 518–519.

348 Dienynas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko. Už gruodžio mėnesį 1920 metų. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 178, l. 248 a. p.

be to, įdomus tuo, kad jo dalyviai priėmė gana aktualius nutarimus dėl karininkų padėties. Nutarime pažymėta, kad karininkų aprūpinimas yra prastesnis už civilių valdininkų. Susirinkimo dalyviai siūlė karininkams numatyti pensijas ir pašalpas, pritaikyti jiems aprūpinimo žeme įstatymą, aprūpinti jų šeimas materialiai, palengvinti karininkų vaikų mokslo sąlygas. Siekiant pagerinti fronte buvusių karininkų padėtį, buvo pasiūlyta palankiau skaičiuoti jų stažą – kovų metu tarnautas 2 dienas prilyginti 3-ims, kad frontininkai turėtų pirmenybę prieš užnugario karininkus. Be to, dar buvo apsvarstyti karininkų klubo reikalai, karininkų ir kareivių laisvalaikio organizavimas³⁴⁹. Tai buvo aktualūs klausimai, panašius siūlymus teikė ir kitų fronte esančių dalinių karininkai.

1921 m. pulke prasidėjo ramiai. Naujuosius metus pulkas sutiko turėdamas 52 karininkus, 5 karo valdininkus, 3 gydytojus, 1 karo kapelioną ir 2089 kareivius. Jis buvo ginkluotas 30 kulkosvaidžių, 1454 šautuvais, 25 karabinais, 35 revolveriais, 1107 durtuvais, 730 granatų, 10 kardų, turėjo per 563 000 šovinių, 348 arklius, 82 vežimus, 17 lauko virtuvių, 36 telefono aparatus, 49 km telefono laidų, 58 balnus, 158 pakinktus, 13 žiūronų ir kito turto³⁵⁰.

Sausį įvykių, kurie atkreiptų dėmesį, nebuvo, nebent tai, kad sausio 27 d. pulko vado padėjėjas mjr. V. Rėklaitis už pasižymėjimą mūšiuose buvo pakeltas į pulkininkus leitenantus³⁵¹. Be to, šio mėnesio pabaigoje armijos inspektorius tikrino, kaip pulke saugomi ginklai. O čia padėtis buvo nepatenkinama: ginklai neprižiūrimi, ginklų sandėlis drėgnas, jame šautuvai suversti kaip papuolė, į Artilerijos skyrių nepriduoti 2 prancūziški kulkosvaidžiai. Už tai krašto apsaugos ministras ir einantis vyriausiojo kariuomenės vado pareigas plk. ltn. Konstantinas Žukas 4-osios ir 7-osios kuopų vadams, Ryšių ir Žvalgų komandų viršininkams ir pulko ginklininkui pareiškė papeikimus³⁵².

1921 m. vasario 8 d. buvo gautas divizijos vado slapta operatyvinis įsakymas, kuriuo Septintajam pėstininkų pulkui nurodyta iš Ketvirtojo pėstininkų pulko perimti saugomą barą. 11 d. pulkas užėmė demarkacijos liniją nuo Neries iki Širvintų. Štabas ir tarnybos įsikūrė Gelvonuose. Po kiek laiko Ūkio dalis iš Ukmergės buvo perkelta į Veprius. Mokomoji kuopa liko Ukmergėje, į Gelvonus, Lukainių dvarą ji persikėlė tik vasario 20 d. Užimant barą jokių incidentų neįvyko³⁵³.

Vasario 21 d. buvo iškilmingai išlydėtas pulko vado padėjėjas plk. ltn. Vladas Rėklaitis, vasario 18 d. paskirtas Penktojo pėstininkų pulko vado padėjėju³⁵⁴.

Lenkai neutraliosios zonos gyventojus pradėjo terorizuoti nuo pat 1921

349 Ten pat, l. 249.

350 VII pėst. Žemaičių kunig. Butegeidžio pulko žinios 1920 m. gruodžio 22 d. *Ten pat*, f. 509, ap. 1, b. 36, l. 148.

351 7 pėst. Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 95 a. p.–96.

352 Įsakymas kariuomenei Nr. 70, 1921 m. balandžio 6 d.

353 Slaptas operatyvinis įsakymas 7 p. p. Nr. 1, 1921-02-07. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 296, l. 5; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 97–97 a. p., 98 a. p.

354 Įsakymas kariuomenei Nr. 41, 1921 m. vasario 19 d.; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 98 a. p.

m. pradžios, bet demarkacijos liniją saugojusių Lietuvos karių beveik nepuldinėjo. Tačiau tai truko neilgai. Kovo 15 d. pulko saugomą fronto liniją perėjo ir pasidavė du lenkų kareiviai – Adomas Avsikevičius ir Kazys Tamoševičius. Jie papasakojo, kad laukiama kažkokių permainų, nes Vilniuje sutelkti net 5 pėstininkų pulkai³⁵⁵. Ilgai laukti neteko. Netoli Širvintų miestelio, buvusiam Akmenių dvare, stovėjusios Pirmojo pėstininkų pulko kuopos vadas kovo 18 d. gavo žinią, jog link Širvintų artėja lenkų karių kuopa. Šios žinios patikrinti jis pasiuntė keturis kareivius, bet jie lenkų buvo netikėtai užklupti ir paimti į nelaisvę. Vienam iš jų pavyko pasprukti, tris karius lenkai sušaudė vietoje. Tuo metu į pietus nuo Širvintų sargyboje buvę Septintojo pėstininkų pulko kareiviai Jurgis Trainauskas ir Jonas Janavičius, išgirdus šaudant, buvo pasiūsti pasižvalgyti. Jie taip pat lenkų buvo suimti ir ties Kelių kaimu sušaudyti. Apiplėšę kelis miestelio gyventojus, lenkai pasitraukė. Nužudyti pulko kariai kovo 19 d. buvo iškilmingai palaidoti Musninkų kapinėse³⁵⁶.

Balandžio 2 d. neutraliosios zonos kaimuose buvo pastebėtos lenkų 10–15 žvalgų, kurie skleidė gandus, kad lietuviai nori juos pulti, grupės³⁵⁷.

1921 m. balandžio 16 d. I pėstininkų divizijos vadas gen. lt. S. Nastopka Pirmojo, Ketvirtojo ir Septintojo pulkų vadams išsiuntė labai skubų, visiškai slaptą raštą, kuriame nurodė, kad, gautomis žiniomis, lenkai bandys išprovokuoti lietuvius juos pulti. Divizijos vadas įsakė dalims būti pasirengusioms kovai, kad prireikus priešui būtų duotas reikiamas atkirtis.

Divizijos vadas dalių vadus įpareigojo akylai stebėti, kad nė vienas kareivis neperžengtų demarkacijos linijos, o už šį nusižengimą kiekvieną kareivį įsakė areštuoti ir perduoti karo lauko teismui, nes sužinota, jog yra papirkusių kareivių, kurie tai daro tyčia, kad suteiktų lenkams progą parodyti, jog lietuviai sulaužė paliaubas ir pirmieji puolė. Tuo pasinaudoję lenkai nori pradėti prieš lietuvius karo veiksmus. Divizijos vadas pulkų vadams įsakė savo žinion perimti šaulių organizacijos narius, pavienius šaulius ir partizanus ir prižiūrėti, kad jie nevykdytų jokių ginkluotų veiksmų. Šaulius ir partizanus, peržengusius demarkacijos liniją, tuojau areštuoti ir perduoti karo lauko teismui, nes tarp šaulių buvo asmenų, palaikančių lenkus ir pasirengusių lietuviams kenkti³⁵⁸. Balandžio 25 d. divizijos štabas informavo, kad dėl padidėjusios įtampos prie neutraliosios zonos krašto apsaugos ministro įsakymu mažinamas išleidžiamų į atsargą karių skaičius. Jis neturėjo viršyti 5 proc. karinės dalies sudėties³⁵⁹.

Vykdam šiuos nurodymus pulke, ypač neutraliąją zoną saugančiame batali-

355 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 99 a. p.

356 I pėst. divizijos vado gen. lt. S. Nastopkos 1921 m. kovo 20 d. telefonograma Nr. 76 Generalinio štabo viršininkui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 305, l. 49–50; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 100.

357 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 100 a. p.

358 Labai skubus, slaptas I pėst. divizijos vado gen. lt. S. Nastopkos raštas 1, 4 ir 7 pėst. pulkų vadams. *Ten pat*, f. 509, ap. 1, b. 12, l. 15.

359 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 102.

one, buvo padidintas budrumas.

Gegužės 8 d. vyko pirmasis pasibaigus kovos veiksams pulko inspekcinis patikrinimas. Šia proga buvo išrikiuotas visas pulkas. Patikrinimas buvo gana nuodugnus, todėl pulko vadovybė sulaukė nemažai tikrintojų pastabų³⁶⁰.

Gegužės 9 d. gautas slaptas divizijos vado įsakymas Nr. 7, kuriame buvo nurodyta, kad prieš Lietuvos kariuomenę lenkai yra sutelkę apie 24 000 pėstininkų ir apie 3000 kavaleristų. Turint omenyje, kad Briuselyje derybos³⁶¹ gali baigtis lenkams nepalankiai ir jie gali pulti. Jei taip įvyktų, pulkui buvo įsakyta vieną batalioną palikti prie saugomos demarkacijos linijos, o su kitais dviem batalionais ir artilerijos baterija pereiti į Veprių–Rizgonių pozicijas. Nustatyta laikinoji gynybos linija – Šventosios upė. Vykdamas įsakymą tą pačią dieną

Vyr. kariuomenės vadas
gen. lttn. J. Kraucevičius

1-asis batalionas buvo atitrauktas į Veprių rajoną, o 3-iajam batalionui, saugančiam neutraliosios zonos barą, įsakyta sustiprinti sargybas ir būti budriam³⁶². Tačiau jokių lenkų veiksmų nebuvo pastebėta. Gegužės 25 d. vėl buvo gautas divizijos vado įsakymas, kuriame pabrėžta, kad Lietuvai atsakius vesti derybas su lenkais Briuselyje, iš jų galima tikėtis bet ko, todėl nurodyta sustiprinti budrumą³⁶³.

Gegužės mėn. pulke buvo demaskuota komunistų kuopelė, už bolševikinių proklamacijų platinimą areštuoti ir perduoti žvalgybos skyriui j. psk. Ambrasas ir eil. Budrevičius. Taip pat buvo areštuotas proklamacijų parūpindavęs Gelvonų valsčiaus sekretorius Gribulis ir panelė Petrunaitė, kuri perduodavo jas j. psk. Juozupavičiui. Birželio mėn. areštuoti dar 7 kareiviai, priklausę bolše-

360 Ten pat, l. 102 a. p.

361 1921 m. gegužės 11 d. derybų Briuselyje metu, tarpininkaujant Belgijos atstovui prie Tautų Sąjungos Pauliui Hymansui, Lietuvai ir Lenkijai buvo pasiūlytas projektas, pagal kurį Lietuva turėjo tapti federacine valstybe, sudaryta iš lygiateisių Vilniaus ir Kauno kantonų, kurios oficialios kalbos turėjo būti lenkų ir lietuvių. Užsienio politikos, gynybos, ekonomikos klausimai būtų reguliuojami politinio organo, išrinkto Lietuvos ir Lenkijos seimų. Lietuvai šis projektas nebuvo priimtinas ir jį ji atmetė.

362 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegėdžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 103.

363 Ten pat, l. 106 a. p.

vikinei organizacijai³⁶⁴.

Birželio 7 d. lenkų partizanai apšaudė pulko sargybą Zakiškių kaime, tačiau po atsakomosios ugnies lenkų partizanai pasitraukė³⁶⁵.

Birželio 10 d. divizijos vadas įsakė pulko vadui vieną kuopą išsiųsti į Jonavą ir ten pakeisti buvusius II pėstininkų divizijos dalinius. Kuopos vadas buvo paskirtas Jonavos komendantu, jam pavesta Jonavoje vykdyti sargybų tarnybą ir užtikrinti mieste tvarką³⁶⁶.

Liepos 1 d. pulką apžiūrėjo armijos inspektorius. Dar iš vakaro pulko 2-ajam ir 3-iajam batalionams buvo įsakyta kitą dieną išsirikiuoti ties Samantonių kaimu. Inspektorius atkreipė dėmesį į blogą karių aprangą. Ypač buvo nudriskusios kareivių kelnės, daugelis jų vilkėjo purvinus baltinius, nes nebuvo kuo jų pakeisti. Daugiau didesnių trūkumų nebuvo pastebėta³⁶⁷.

Po keleto dienų, liepos 5 d., pulke apsilankė einantis vyriausiojo kariuomenės vado pareigas gen. lt. Juozas Kraucevičius. Deja, pulkas vadui paliko blogą įspūdį. Vado nuomone, pulko kariai nebuvo išmokyti rikiuotės, jiems nerengiamos šaudymo pratybos, beveik nekreipiama dėmesio į taktikos mokymą, daug aprūdijusių šautuvų. Kareiviai skundėsi, kad trūksta frenčių, kelnių, kojoms tvarsčių, batų. 4-ojoje kuopoje vadas pastebėjo kelis basus kareivius, kelis – apautus guminiiais batais. Be to, ir vietos gyventojai skundėsi vadui dėl kareivių netinkamo elgesio: malkų, šiaudų ir kito turto vogimo³⁶⁸. Nors kariuomenės vadas jokių nuobaudų neskyrė, pastebėtų pulke trūkumų paviešinimas jo įsakyme tapo geru akstinu pulko karininkams juos kuo greičiau pašalinti.

Nuo rugpjūčio mėn. pasikeitė švietimo darbo organizavimas. Be pulko švietimo komisijos, rugpjūčio 11 d. buvo patvirtintos batalionų ir kuopų švietimo komisijos³⁶⁹. Be abejo, atsiradus daugiau organizatorių, ši veikla suintensyvėjo, be to, ir padėtis neutraliojoje zonoje ilgą laiką buvo gana stabili, kas leido daugiau dėmesio skirti kultūros ir švietimo darbui. Bet rugpjūčio 19 d. 23 val. lenkai iš kulkosvaidžių ir šautuvų apšaudė pulko užtvarą Užuzėlių kaime. Intensyvus abiejų pusių susišaudymas truko apie 15 min., po to lenkai pasitraukė³⁷⁰.

Rugpjūčio 27–30 d. pulką tikrino divizijos vadas plk. K. Kleščinskis. Pirmiausia rugpjūčio 27 d. jis apžiūrėjo Ūkio kuopą. Kadangi buvo šeštadienis, daug kuopos karių buvo leista išeiti, dalis buvo nuvesti į pirtį. Kareiviai į vado klausimus arba neatsakinėjo, arba atsakinėjo labai tyliai. Kuopos kareivinėse buvo didelė betvarkė. Tačiau kiti kuopos padaliniai, siuvėjų, kalvių ir dailidžių dirbtuvės sukėlė vado susižavėjimą. Sandėliai buvo tvarkingi, ligoninės sanitarinė būklė puiki. Rugpjūčio 30 d. apžiūrėjęs išrikiuotus pulko batalionus, vadas liko

364 Ten pat, l. 104, 105 a. p.

365 Ten pat, l. 131 a. p.

366 Ten pat, l. 132.

367 Ten pat, l. 106.

368 Kariuomenės vado įsakymas Nr. 4, 1921 m. liepos 16 d.

369 Įsakymas 7 p. p. Nr. 298, 1921-08-11. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 25, l. 354–355.

370 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegėidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 108.

patenkintas³⁷¹. Taigi, kaip matyti, į kariuomenės vado pastabas buvo reaguota.

Rugsėjo 3 d. pulke pradėjo darbą naujasis karo kapelionas kunigas Ambraziejus Puštukas³⁷².

Rugsėjo 19 d. buvo gautas divizijos vado įsakymas rugsėjo 21 d. saugomą barą perduoti Pirmojo pėstininkų pulko kariams, o pulkui, susitelkus Čiobiškyje, žygio tvarka vykti III pėstininkų divizijos vado žinion. Rugsėjo 21 d. atvykęs Pirmojo pėstininkų pulko batalionas perėmė Septintojo pėstininkų pulko saugomas neutraliosios zonos pozicijas. 22 d. į Gelvonus atvyko Pirmojo pėstininkų pulko štabas ir komandos. Septintojo pėstininkų pulko štabas ir komandos Gelvonus paliko ir išžygiavo Čiobiškio link. 23 d. pulko 1-asis batalionas, perdavęs barą, irgi išžygiavo į Čiobiškį. 25 d. 9 val. visas pulkas susitelkė ties Gudžiūnų kaimu, išsirikiavo ir, pulko vadui žygiuojant priešakyje ir grojant orkestrui, pradėjo žygį Žiežmarių link.

I pėstininkų divizijos vadas plk. Konstantinas Kleščinskis su pulku atsisveikino šiais žodžiais:

„7 p. Žem. Kun. Butegeidžio pulkas iš sąstato 1 divizijos nuo 24/IX iškeliamas. Pulkas nuo pirmų dienų savo gyvavimo buvo sąstate 1 divizijos ir greta kitų jos pulkų vienu keliu einant, viena idėja apvienytas, vieno tikslo sekant visuomet ir visur dienos giedrios ir audros, buvo vienu iš garbingų divizijos sąnarių, divizijos garbės vainike, kame jis to vainiko užsitarnavo lygiai dalis priklauso 7 p. pulkui, kariniai žygiai lapuose mūsų istorijos parašyta. Pulko vade ir visi pulko kariai: linkiu, kad jūs ir kitoj kariškoj šeimynoj būtumėte tiek pat mylimi nariai kaip pas mus ir, kad ateity jūsų kariškus žygius lydėtų toks pat likimas kaip būnant mūsų divizijoje ir tegul kariški obalsiai „vienas už visus ir visi už vieną“ ir „vienybė galybė“ kuriais jūs vadovavotės būnat sąstate I divizijos ir ateityje bus su jumis.“³⁷³

Pulkui pasiekus Žiežmarių–Kauno plentą, 3-iasis batalionas pasuko į dešinę, į nurodytą dislokacijos vietą Antakalnio rajone. Visi kiti daliniai nužygiavo į Žiežmarius. Pulko štabas, komandos ir 1-asis batalionas ten ir pasiliko, o 2-asis batalionas ir Mokomoji kuopa nužygiavo į Strėvininkų rajoną. Ryšių ir Raitųjų žvalgų komandos, ligoninė įsikūrė Žiežmariuose, pulko štabo raštinė – Žiežmarių dvare, pulko štabas – Terliškių dvare. Ūkio dalis taip greitai nespėjo persikraustyti, tai dalis jos liko Vepriuose, o dalis persikėlė į Žiežmarius. Galutinai visas turtas buvo pervežtas spalio 6 d.³⁷⁴

Pulką įtraukus į III pėstininkų divizijos sudėtį, rugsėjo 27 d. susipažinti su pulku ir jo apžiūrėti atvyko III pėstininkų divizijos vadas plk. Juozas Stanaitis. Pulkas buvo išrikiuotas 9 val. 30 min. už Žiežmarių, link Strėvininkų. Divizijos vadas, apžiūrėjęs rikiuotę, ir išklauses kareivių skundų, pasakė trumpą kalbą apie šios divizijos istoriją. Po to pulkas pražygiavo iškilmių maršu ir jo padaliniai

371 Įsakymas I pėstininkų divizijai Nr. 23, 1921-09-03. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 25, l. 404–405.

372 Įsakymas 7 p. p. Nr. 333, 1921-09-07. *Ten pat*, l. 393.

373 Įsakymas I divizijai Nr. 26, 1921-09-19. *Ten pat*, l. 423.

374 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 108–110.

Plk. J. Stanaičio inspekcinė apžiūra (LCVA)

išvyko į savo dislokacijos vietas³⁷⁵.

Spalio 17 d. pulke buvo pradėtas formuoti naujas padalinys – Pėsčiųjų žvalgų komanda. Jai buvo numatyti 99 etatai. Vadu paskirtas ltn. A. Janavičius. Komanda pradėta formuoti Julnėnų (?) kaime³⁷⁶. Spalio 18 d. pulke įvyko labai garbinga ir prasminga ceremonija. Jau anksčiau už nuopelnus kovų dėl nepriklausomybės metu nemažai pulko karių buvo apdovanoti Vyčio Kryžiumi, tačiau apdovanojimo ženklai iki tol nebuvo įteikti. Jų šie kariai sulaukė kaip tik šią dieną. Pirmasis Vyčio Kryžius buvo įteiktas pulko vadui plk. ltn. E. Adamkavičiui, po to jis apdovanojimo ženklus įteikė savo pulko karininkams ir kareiviams. Apdovanotieji buvo pagerbti, sugriežtas gedulo maršas žuvusiems Vyčio Kryžiaus kavalieriams. Apdovanotuosius pražygiuodamas iškilmių maršu pagerbė visas pulkas³⁷⁷.

Spalio 23 d. slaptu operatyviniu divizijos vado įsakymu pulkui buvo nurodyta perimti iš Devintojo pėstininkų pulko neutraliosios zonos baro nuo Kmitų iki Daugirdiškių kontrolę. Įsakyta du pulko batalionus perkelti į buvusį Devintojo pėstininkų pulko dislokacijos rajoną.

Vykdydamas įsakymą 2-ojo bataliono vadas mjr. A. Kerbelis turėjo su batalionu spalio 24 d. išvykti į Vievį, užimti nurodytą barą ir per jį be Generalinio štabo leidimo nieko nepraleisti. 1-ojo bataliono vadui kpt. I. Gaižauskui ir jo batalionui įsakyta spalio 31 d. išvykti į Pajautiškių–Žaslių stoties rajoną, ten kareivius mokyti ir būti pulko rezerve. 3-iojo bataliono vadui kpt. T. Balnui nurodyta spalio 31 d. išvykti į Mileigonių ir aplinkinių kaimų rajoną. Mokomoji

375 Ten pat, l.109 a. p.

376 Ten pat, l. 110 a. p.

377 Ten pat.

kuopa buvo perkelta į Abromiškių dvarą, Pėsčiųjų žvalgų komanda – į Abromiškių kaimą. Ši komanda tapo pavaldi 2-ojo bataliono vadui. Pulko štabas, Raitųjų žvalgų ir Ryšio komandos perėjo į Žaslių geležinkelio stotį, Ūkio kuopa buvo perkelta į Žiezmarius³⁷⁸.

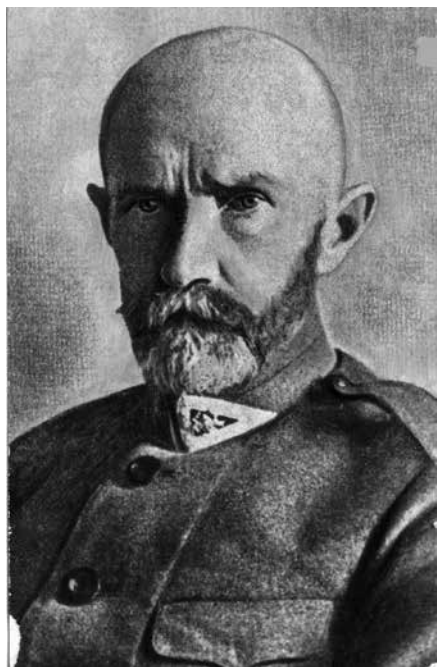
Iš karto po persidislokavimo į naujas pozicijas buvo išleisti į atsargą 214 atitarnavusių pulko kareivių ir laukiama atvykstant 309 naujokų, tačiau lapkričio 5 d. pranešta, kad jų bus kur kas daugiau – 608³⁷⁹.

Persikėlus įvyko labai nemalonus įvykis. Kpt. A. Džiuvė kartu su dviem Antrojo ir Penktojo pėstininkų pulkų karininkais lapkričio 11 d. Kaune, restorane, prisigėrė ir viešoje vietoje sukėlė triukšmą, gąsdindami restorano lankytojus, kad visus iššaudysią. Už šį „žygdarbį“ krašto apsaugos ministras Jonas Šimkus „narsuolius“ nubaudė skyręs vieną mėnesį kalėti areštinėje³⁸⁰.

Lapkričio 14 d. pulką jau nuodugnai inspektavo III pėstininkų divizijos vadas plk. Juozas Stanaitis. Jis atvyko iš anksto nieko nepranešęs ir patikrino 2-ąją, 8-ąją ir 9-ąją kuopas. Padėtis buvo kur kas blogesnė, nei tikrintojas įsivaizdavo. Ji pribloškė baisi nešvara kuopų virtuvėse. Pietūs vėlavo, nes maistą ruošiant buvo deginamos žalios malkos. Vietoje samčio naudojamas virvagaliais prie pagalio pririštas katiliukas. Pusė pietums paruošto maisto buvo

paliekama vakarienei, dėl to jis tapdavo neskanus. Kareivių, apgyvendintų gyventojų namuose, gyvenamosiose patalpose taip pat buvo baisiai nešvara. Jie miegojo ant pakreiktų šiaudų, be antklodžių, nes tos, kurias kažkada turėjo kuopos, buvo prarastos dar 1920 m. kovose su lenkais, o naujomis niekas nepasirūpino.

Daug trūkumų pastebėta ir tikrinant, kaip mokomi naujokai, prižiūrimi ir laikomi ginklai. Tik 8-ojoje kuopoje buvo daug geresnė padėtis. Už tai kuopos vadui vyr. ltn. J. Stepliui divizijos vadas pareiškė padėką. Baigiantis patikrinimui atvyko pulko vadas, o bataliono vadas taip ir nepasirodė. Divizijos vadas padarė logišką išvadą: „*Matyt, batalionų vadai labai retai mato savo kuopas, jų užsiėmimus, aprūpinimą ir tvarką butuose.*“ Jis įsakė

Plk. J. Stanaitis

378 Ten pat, l. 111–111 a. p.

379 Ten pat, l. 111 a. p., 112 a. p.

380 Įsakymas kariuomenei Nr. 294, 1921 m. gruodžio 20 d.

skubiai pašalinti esamus trūkumus³⁸¹.

Lengva įsakyti, bet ne taip jau paprasta padaryti. Kareiviai buvo apgyvendinti pas vietos gyventojus, o ten padaryti tvarką, kokios reikalavo divizijos vadas, buvo neįmanoma. Kaip parodė 1922 m. gegužės mėn. divizijos sanitarijos viršininko patikrinimas, pulke išliko tos pačios tvarkos problemos, kaip kad minėjo divizijos vadas. Kaip išeitį divizijos sanitarijos viršininkas pasiūlė vasarai kareivius apgyvendinti erdvesniuose kluonuose, kad būtų galima palaikyti bent elementarią tvarką ir švarą³⁸².

Retkarčiais per fronto liniją į lietuvių pusę perbėgdavo lenkų kareivių, tačiau, kaip su jais elgtis, nežinota, nes bendros tvarkos nebuvo. Paprastai tokius perbėgėlius pulko kariai siųsdavo į divizijos štabą. Pagaliau lapkričio 18 d. iš divizijos štabo buvo gauta instrukcija, kaip elgtis su priešo perbėgėliais. Pagal ją, juos pirmiausia turėjo apklausti pulko žinių karininkas ir perduoti Generalinio štabo Žvalgybos skyriaus viršininkui, o asmenis, įtartus šnipinėjimu, – žvalgybos punktų viršininkams³⁸³.

Gruodžio viduryje pastebėta, kad lenkai suaktyvėjo. Neutraliosios zonos barą saugančiam batalionui buvo įsakyta būti budriam ir visus lenkus, net ir civilius, perėjusius į lietuvių pusę, suimti kaip belaisvius. Divizijos vado gruodžio 14 d. operatyviniame įsakyme pulko batalionui, saugančiam neutraliosios zonos liniją, buvo nurodyta, jei lenkai pulgų gerokai gausesnėmis pajėgomis, nesiginti, o trauktis, kuo ilgiau sulaikant ir stabdant priešą judėjimą³⁸⁴.

Gruodžio 17 d. iš Telšių apskrities atvyko Telšių gynimo komiteto atstovai ir artėjančių Naujųjų metų proga atvežė dovanų – vėliavą ir šiltų drabužių. Vėliava pulkui buvo skirta už jo kovas su bermontininkais. Ją pasiuvo moterų komitetas už Telšių apskrityje surinktas aukas. Vėliava buvo šilkinė, 2 aršinių³⁸⁵ ilgio ir pusantro aršino pločio, viena jos pusė buvo geltona, kita – žalia. Geltonos pusės viduryje, raudoname skyde, išsiuvinėtas žemaičių ženklas – meška su sidabrinu antkakliu, o raudonas skydas apvestas 1 cm pločio auksiniu galionu, žemiau jo užrašas: „*Telšių apskrities Lietuvos gynimo komitetas ir Moterų sekcija.*“ Žalioje pusėje, ažuolo lapų vainiko viduryje, aukso siūlais buvo išsiuvinėta: „*7-tam Žemaičių kunigaikščio Butėgeidžio pulkui.*“ Vėliava iš abiejų pusių apvesta auksiniu 1,5 cm pločio galionu. Prie jos galo prisiūti auksiniai 5 cm ilgio kutai.

Vėliava buvo pašventinta gruodžio 21 d. Du pulko batalionai, Mokomoji kuopa ir komandos dalyvavo mišiose Žaslių bažnyčioje. Jas laikė pulko karo kapelionas A. Paštukas. Pašventinęs vėliavą, kapelionas pasakė šiai progai pritaikytą pamokslą. Po mišių pulkas buvo išrikiuotas Žasliuose. Atnešta pašventinta vėliava pulko buvo pagerbta. Po to vyko karių paradas. Jį priėmė pulko vadas,

381 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 34, 1921-11-18. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 4, l. 80–82.

382 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 41, 1922-05-09. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 35, l. 163.

383 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 114.

384 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 116 a. p.; Visiškai slaptas operatyvinis III pėstininkų divizijai įsakymas Nr. 7. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 23, l. 68.

385 **Aršinas** – ilgio matas, lygus 71,12 cm.

Telšiškių dovanota vėliava. *Karys*, 1932, Nr. 32, priedas, p. 13

kuriam ir buvo įteikta vėliava. Plk. ltn. E. Adamkavičius pasakė kalbą apie vėliavos reikšmę, nuoširdžiai padėkojo jos dovanotojams. Cereemonija baigėsi iškilmių maršu. Lydint orkestrui ir kuopoms vėliava buvo nugabenta į Žaslių stotį. Po iškilmių svečiams ir karininkams buvo surengti iškilmingi pietūs³⁸⁶.

Gruodžio 27 d. po gana ilgos tylos lenkai priminė, kad vis dar kovoja, – iš Zabakos I kaimo apšaudė pulko sargybą Zabakos II kaime, tačiau jokių nuostolių nepadarė³⁸⁷.

Apskritai 1921 metai pulkui buvo palyginti ramūs. Jokiuose kovos veiksmuose neteko dalyvauti. Gana sėkmingai vyko švietimo darbas. Pirmąjį 1921 m. pusmetį pulke buvo 540 visiškų beraščių, jie sudarė trečdalį pulko karių. Kadangi pulkas gyveno fronto sąlygomis, kareivius mokyti skaityti ir rašyti buvo sunku. Tačiau, susiklosčius palankioms aplinkybėms, kuopų vadai jų mokymą vis tiek organizuodavo, neretai patys tapę mokytojais. Kareiviams buvo surengta vakarėlių ir gegužinių, parodyta keletas spektaklių³⁸⁸. Ramų pulko gyvenimą trikdė tik įvairios revizijos, komisijos, visokie tardymai, bet, nieko blogo neradus, niekas nebuvo patrauktas atsakomybėn.

1922 m. pradžioje situacija išliko nepakitusi. Vienas pulko batalionas saugojo demarkacijos liniją nuo Daugirdiškių iki Kmitų. Kiti du batalionai buvo

386 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegėdžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 117–118.

387 Ten pat, l. 118 a. p.

388 Pusmetinė apskaita Švietimo komisijos darbuotės klausimu. *Ten pat*, ap. 6, b. 26, l. 28.

dislokuoti Žaslių valsčiuje. Batalionai paprastai pozicijose keisdavosi kas mėnesį. Sutinkant Naujuosius metus pulko karininkams Žasliuose buvo surengtas vakarėlis, jame dalyvavo ir nemažai svečių. Pulką pasveikino krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas, divizijos vadas, Šeštojo, Penktojo ir Devintojo pėstininkų pulkų vadai. Pulko vadas irgi daug kam išsiuntė sveikinimus³⁸⁹.

1922 m. žiema buvo šalta, todėl pulke prasidėjo ligos. Sausio mėn. daugiau kaip 100 kareivių netgi teko hospitalizuoti, taip į pulko ligoninę buvo paguldyta 40 kareivių, į Kauno karo ligoninę – 32, į I atskirąjį lazaretą³⁹⁰ – 16, į II atskirąjį lazaretą – 20, į Tauragės ligoninę – 1 kareivis. Vasario mėn. pulke buvo 998 ambulatoriniai ligoniai, 42 – paguldyti į pulko ligoninę, 48 – išsiųsti į kitas ligonines. Kovą sergamumas dar labiau padidėjo. Ambulatorinių ligonių buvo net 1200, 76 buvo paguldyti į ligonines³⁹¹.

Ligos sutrikdė normalų karių rengimą ne tik Septintajame, bet ir kituose III pėstininkų divizijos pulkuose, todėl 1922 m. vasario pabaigoje jos vadas nurodė nuodugnai patikrinti, kaip rengiami divizijos kariai. Kad vertinimas būtų objektyvus, nusprendė, kad karių išsilavinimo lygį tikrins komisijos, sudarytos iš kitų pulkų karininkų. Komisijoms buvo įsakyta patikrinti atskirai kiekvieno 1921 m. rudens šaukimo naujoko statutų žinias, rikiuotės, gimnastikos ir kt. įgūdžius ir įvertinti juos nuo „labai gerai“ iki „blogai“. Taip pat buvo nurodyta išvesti bendrą kiekvienos tikrintos kuopos ar komandos išsilavinimo vidurkį.

Šeštojo pėstininkų pulko naujokų žinioms tikrinti buvo sudaryta komisija iš Septintojo pėstininkų pulko karininkų. Pirmininku buvo paskirtas mjr. Andrius Kerbelis, nariais – kpt. Balko ir leitenantai B. O'Gilvis ir S. Baltrimas³⁹². Septintojo pėstininkų pulko naujokų įgytas žinias tikrino Devintojo pėstininkų

1-asis pulko batalionas 1922 m. (LCVA)

389 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *Ten pat*, ap. 3, b. 119, l. 120.

390 **Lazaretas** – stacionari gydymo įstaiga prie kariuomenės dalies, skirta ligoniams, kuriems nereikia ilgo, specializuoto gydymo, gydyti.

391 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 121, 122, 123 a. p.

392 Įsakymas III pėst. divizijai Nr. 11, 1922-02-20. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 48, l. 103–104.

pulko karininkai, vadovaujami kpt. Vlodo Girštauto. Gaila, kad neišliko duomenų, kokie buvo tikrinimo rezultatai, nes daugiau tokių nuodugnių patikrinimų nebuvo.

Vasario 6 d. pulko saugomame bare atsitiko neįprastas įvykis. Jame pasirodė 33 žmonių grupė. Tai buvo lenkų iš Vilniaus ištremti lietuviai, tarp jų – Mikas ir Vaclovas Biržiškos, kunigas Juozapas Kukta, Juozas Grabauskas, Jurgis Mileris ir kiti. Jie pulko karių buvo priimti, pamaitinti, susodinti į traukinį ir išsiųsti į Kauną³⁹³.

1922 m. vasario 11 d. pulko vadas gavo Generalinio štabo Operacijų skyriaus viršininko plk. ltn. K. Žuko telefonogramą, kad Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisija iš Lietuvos išvyko ir tarpininko nesusipratimams tarp lenkų ir lietuvių spręsti nebeliko.

Telefonogramoje buvo nurodyta, kad kariuomenės vadas įsakė vengti nepageidautinų įvykių laikantis šių principų:

1. Visose dalyse, ypač esančiose fronte, sustiprinti budrumą.
2. Viršininkams itin kontroliuoti, kad esama kariuomenės išsidėstymo linija iš lietuvių pusės nebūtų peržengta.
3. Viršininkams labai atsakingai eiti savo pareigas, turint omenyje, jog šiuo metu priešas gali imtis visokių priemonių, kad išprovokuotų ginkluotą susirėmimą.

4. Stebėti, kad be atitinkamo leidimo niekas negalėtų patekti į Lietuvos pusę.

5. Ginklą naudoti tiktai puolančiam Lietuvos pusėn priešui sulaukyti, bet ir šiuo atveju neperžengti dabartinės lietuvių saugomos linijos³⁹⁴.

Ši telefonograma pulko vadovybei ir ypač demarkacijos liniją saugančio bataliono karininkams sukėlė susirūpinimą, tačiau kiek rimtesnių incidentų neįvyko.

Balandžio 18 d. divizijos vadovybė pavedė skubiai atlikti pulko užimamo baro rekognoskuotę, kad galima būtų numatyti atsitraukimo kelius, įrengti tris eiles apkasų atsitraukus į liniją Kaunas–Neris–Jonava. Pulko kariai turėjo nuodugniai išžvalgyti kaimus, dvarus, kelius. Ši užduotis, matyt, buvo duota gavus žinių, kad iki gegužės 1-osios lenkai planuoja užimti visą neutraliąją zoną. Balandžio 20 d. divizijos vadas įsakė pulkui, vadovaujant divizijos inžinieriui ltn. Vladui Sido-

Kunigas Juozapas Kukta,
https://lt.wikipedia.org/wiki/Juozapas_Kukta#/media/File:Juozapas_Kukta.jpg

393 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 121 a. p.

394 Telefonograma Nr. 167. *LCVA*, f. 514, ap. 1, b. 62, l. 3; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 121 a. p.–122.

1922 03 08 7-ojo pėstininkų pulko 8-oji kuopa Žiežmarių apylinkėje. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 766

ravičiui, išvalyti ir sutvirtinti apkasus Lomenių kaime.

Matyt, gauta informacija buvo patikima, nes, kaip išsiaiškinta, prieš lietuvius lenkai sutelkė gana dideles pajėgas. Jie, žvalgybos duomenimis, dislokavo 2-ąją armiją, kurios štabas buvo Lydoje. Buvo dislokuotos 5 pėstininkų divizijos su joms priklausančia artilerija: 1-oji ir 2-oji legionų divizijos – Suvalkų ir Gardino rajone, 19-oji ir 20-oji pėstininkų divizijos – Vilniaus rajone, 3-ioji legionų divizija – Švenčionių rajone. Buvo pastebėta, kad į Vilnių atvyko 6-osios pėstininkų divizijos 17-asis pulkas su divizijos artilerija. Be to, lenkai sutelkė daug kavalerijos, kurią sudarė 1-asis, 2-asis ir 18-asis ulonų pulkai, dislokuoti Suvalkų ir Gardino rajone, 10-asis, 7-asis, 13-asis, 23-iasis, 9-asis, 12-asis ir 3-iasis ulonų pulkai, dislokuoti Vilniaus rajone. Taigi, prieš Lietuvos kariuomenę buvo sutelkti 53 pėstininkų batalionai, 40 kavalerijos eskadronų (apie 24 000 pėstininkų ir 8500 raitelių) ir 183 patrankos³⁹⁵.

Esant tokiai situacijai, Septintajam pėstininkų pulkui divizijos vadas įsakė, prasidėjus lenkų puolimui, nestoti į atkaklų mūšį, o susitelkti Žaslių–Paparčių rajone. Vykdydamas nurodymą, pulko vadas balandžio 25 d. savo padaliniais įsakė: demarkacijos liniją saugančiam batalionui – prasidėjus lenkų puolimui, į žūtbutinį mūšį nestoti, o sulaikant ir žvalgant prieš pajėgas trauktis į antrąją ir trečiąją gynybos linijas, nepavykus lenkų sulaikyti ir šiose linijose, – į Palomenės–Ramučių rajoną.

Batalionams, susitelkusiems Žaslių–Paparčių rajone, pulko vadas įsakė, gavus jo įsakymą, užimti ir atkakliai gintis linijoje Romerava–Paparčiai–Prozariškės–Petrašiūnai–Neris ir tik neatlaikius didesnių prieš pajėgų puolimo trauktis į Kuršėnų–Lomenos–Lomenos upės iki lentpjūvės prie Neries pozicijas ir ten gintis. Nesugebėjus išsilaikyti ir šioje linijoje, gavus pulko vado įsakymą, 1-ajam

395 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 124–125.

ir 2-ajam batalionams stabdant priešą trauktis Jonavos link, užimti iš anksto įrengtas pozicijas ir atkakliai ginti Jonavą. 1-ajam batalionui nurodyta likti pulko rezerve Kunigiškių kaime netoli Jonavos.

Kad pulkas nepasiduotų lenkų provokacijoms ir vėliau lenkai neapkalintų Lietuvos kariuomenės, kad ji pirmoji pradėjo karo veiksmus, pulko vadas savo kariams įsakė jokia būdu neperžengti demarkacijos linijos, 10 kilometrų iki demarkacijos linijos neleisti partizanams vykdyti jokių ginkluotų veiksmų. Visus civilius ir kareivius, įtartus, kad veikia priešo naudai, skubiai atvesti pas pulko vadą. Visus persirengusių civiliais lenkų būrius, įsiveržusius į pulko kontroliuojamą teritoriją, skubiai sunaikinti, bet vejant juos jokia būdu neperžengti demarkacijos linijos.

Ūkio daliai pulko vadas įsakė iš Žaslių traukti Jonavos link, artilerijos ir maisto sandėlius perkelti į Jonavą ir Kėdainius, pulko komendantui – prasidėjus lenkų puolimui ir pulko vadui įsakius, sunaikinti visus tiltus, kad jais negalėtų pasinaudoti priešas. Ryšių komandos viršininkas gavo įsakymą pasirengti prasidėjus pulko perdisklokavimui užtikrinti ryšį su pulko padaliniais, kaimyniniais pulkais ir divizijos štabu. Įsakyme buvo nurodyta, kad, prasidėjus lenkų puolimui, pulko štabas trauksis keliu Paparčiai–Palomenė–Petrošiškės. Ligoninė trauksis kartu su pulko štabu. Vyriausiajam pulko gydytojui buvo įsakyta prie kiekvieno bataliono įkurti perrišimo punktus.

Kiek vėliau įsakymas buvo papildytas: batalionui, saugančiam demarkacijos liniją, buvo sukonkretinti atsitraukimo keliai, linijos, kur jis turi pasipriešinti, bet jei lenkų pajėgos būtų didesnės, nurodyta, kur trauktis ir vėl priešintis. Be to, buvo kiek patikslintos ir ankstesnės užduotys kitiems dviem batalionams³⁹⁶.

Lenkai tuo metu nepuolė, ir pulkas liko tose pačiose pozicijose, tačiau gegužės 13 d. pulke įvyko sunkiai suvokiamas dalykas. Esant tokiai įtemptai padėčiai, gegužės 13 d. 5 pulko kareiviai, paskirti į lauko sargybą Seibutėnų kaime, savavališkai pasišalino iš posto ir nuėjo į Kurkliškių kaimą, esantį neutraliojoje zonoje. Ten buvo užpulti lenkų partizanų, suimti ir nuvesti į Lenkijos kontroliuojamą teritoriją³⁹⁷. Tiesa, gegužės 18 d. juos lenkai gražino. Už tokią savivalę jie buvo atiduoti karo lauko teismui, kuris gegužės 31 d. puskarininkį ir grandinį nuteisė kalėti 6 metus sunkių darbų kalėjime, eilinius kareivius – 2 metus ir 8 mėnesius tarnauti drausmės daliniuose³⁹⁸.

Gegužės 30 d. pulką tikrino naujasis III pėstininkų divizijos vadas plk. lt. Ignas Musteikis. Nors jis buvo ką tik paskirtas, tačiau rado dar daugiau trūkumų nei ankstesnis vadas plk. J. Stanaitis ir, pasigilinęs į pulko ginkluotę, konstatavo, kad trūksta durtuvų, žiūronų, o kai kurie šautuvai yra be diržų, dėl to prie jų pririštos virvutės, nemažai arklių pakinktų, sutvirtintų vielomis. Apie Ūkio kuopos kareivius tikrinimo akte divizijos vadas parašė: „*Išvaizda kareivių kuopos*

396 Ten pat, l. 124 a. p.–127.

397 3 pėst. divizijos karo dienynas. 1921–1922 m. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 49, l. 11 a. p.

398 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 130 a. p.–131.

blogiausia, nedrausmingi, su ilgais plaukais, su apdriskusiais rūbais, mažai išlavinti. “ Už kareivių mušimą ltn. P. Andriūnui jis skyrė 7 paras arešto, o visus pulko karininkus perspėjo, kad „už panašų auklėjimo būdą pavaldinių ateityje trauksiu atsakomybėn teismo keliu“. Pulko vadui įsakė parengti naujas kareivių mokymo programas ir pateikti jam tvirtinti³⁹⁹.

Nepraėjus nė porai savaitių, pulko karininkai vėl pakliuvo į divizijos vado akiratį, kai jis birželio 12 d., eidamas per Žaslių geležinkelio stotį, pamatė apgailėtina vaizdą. Pulko vyr. gydytojas J. Naglius, susikabinęs už rankų su keliais kareiviais, visiškai girti krypuodami vaikštinėjo po peroną ir garsiai tarėsi eiti į bufetą dar išgerti. Už tokį nepadorų elgesį divizijos vadas pulko gydytoją areštavo 7 paroms, o kartu su juo buvusius puskarininkius ir eilinį kareivį – 14 parų⁴⁰⁰.

1922 m. birželio 19 d. iš III pėstininkų divizijos štabo buvo gautas slaptas operatyvinis įsakymas pulkui saugomą demarkacijos linijos barą perduoti De-

Pulko gydytojai ir sanitarai girtauja. 1922 m. Fotografas Kazis Daunis (E. Peikštenio kolekcija)

vintajam pėstininkų pulkui ir iki birželio 24 d. susitelkti Rumšiškių, Bartkūnų, Bijautonių ir Antakalnio rajone. Pulkas buvo perkeltas į rezervą, barą saugantis batalionas, iki perduos barą Devintajam pėstininkų pulkui, – Devintojo pėstininkų pulko vado žinion⁴⁰¹.

399 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 45, 1922-06-14. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 35, l. 176.

400 *Ten pat*.

401 Slaptas operatyvinis įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 2, 1922-06-17. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 85, l. 6.

Gavus šį įsakymą, buvo parengtas operatyvinis įsakymas pulkui, kuriame jo vadas kiekvienam padaliniui nurodė konkrečias apsisistojimo vietas ir išvykimo datas. Birželio 24 d. pulkas jau buvo perėjęs į naują dislokacijos rajoną. 1-ojo bataliono vadas su 1-ąja kuopa įsikūrė Bublų kaime, 2-oji kuopa, kaip minėta anksčiau, buvo dislokuota Jonavoje, 3-ioji bataliono kuopa – Bijautonių, o 1-oji kulkosvaidžių kuopa – Pavuolių kaime, 2-ojo bataliono vadas ir 1-oji kulkosvaidžių kuopa – Dovainonių I, 4-oji ir 6-oji kuopos – Dovainonių II, 5-oji kuopa – Dovainonių III kaimuose.

3-iojo bataliono vadas su 9-ąja ir 3-ąja kulkosvaidžių kuopomis įsikūrė Grėbliučiskės kaime, 7-oji ir 8-oji kuopos – Antakalnyje, Mokomoji kuopa – Kapitoniškėse, Pėsčiųjų žvalgų ir Ryšių komandos – Leliušių kaime, pulko štabas, komendantas, Raitųjų žvalgų ir Muzikantų komandos – Bartkūnų kaime ir dvare, Ūkio kuopa – Rumšiškėse. Pulkas, susitvarkęs naujoje vietoje, tęsė savo karių mokymą⁴⁰².

Kaip pulkas įsikūręs naujoje vietoje, liepos 24 d. patikrino divizijos vadas. Šį kartą tikrino tik 3-iąją batalioną ir daugiausia dėmesio skyrė kareivių mokymui. Buities sąlygos buvo geresnės, nes kareiviai buvo apgyvendinti kluonuose, todėl ir netvarkos buvo mažiau⁴⁰³.

Liepos 29 d. plk. ltn. Edvardas Adamkavičius iš pulko vado pareigų buvo atleistas ir paskirtas I rūšies ypatingų reikalų karininku prie kariuomenės vado, o pulko vadu paskirtas plk. ltn. Julius Čaplikas⁴⁰⁴. Plk. ltn. J. Čaplikas dalinį iš plk. ltn. E. Adamkavičiaus perėmė rugpjūčio 14 d. ir nuo rugpjūčio 15 d. pradėjo eiti pulko vado pareigas. Senojo pulko vado plk. V. Adamkavičiaus išleistuvės vyko Rumšiškėse. Jose dalyvavo visi pulko karininkai⁴⁰⁵. Plk. ltn. E. Adamkavičius padėjo bendražygiams už kartu praleistus metus ir palinkėjo, „kad kovos lauke jus visuomet lydėtų laimė ir pasisėkimai“⁴⁰⁶.

Rugsėjo 19 d. pulkas vėl pakeitė dislokacijos vietą. Jis buvo perdislokuotas į Kaišiadorių rajoną, į Palomenės–Miežonių–Prozariškių–Krivonių barą. Pulko štabas įsikūrė Naujasodyje⁴⁰⁷.

Spalio pradžioje kariuomenės vadovybė pulkui iškėlė „nekarišką“ užduotį – padėti tiesti geležinkelio Kazlų Rūda–Šeštokai liniją. Vykdamą pavidimą, spalio 15 d. ten išvyko pulko 2-asis batalionas, susidedantis iš 300 eilinių kareivių ir 9 karininkų⁴⁰⁸. Geležinkelio tiesimo darbus bataliono kariai dirbo iki gruodžio 17 d.⁴⁰⁹

402 Slaptas operatyvinis įsakymas 7 p. p. Nr. 4. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 88, l. 15; 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 132 a. p.–133.

403 Įsakymas II pėstininkų divizijai Nr. 61, 1922-07-29. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 35, l. 212 a. p.

404 Įsakymas kariuomenei Nr. 173, 1922 m. rugpjūčio 14 d.

405 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 133 a. p.

406 Įsakymas 7 p. p. Nr. 319, 1922-08-14. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 35, l. 225.

407 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 134.

408 3 pėst. divizijos karo dienynas. 1921–1922 m. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 49, l. 60 a. p.

409 Slaptas III pėstininkų divizijai įsakymas Nr. 1. 1923-03-07. *Ten pat*, f. 510, ap. 1, b. 60, l. 79.

Pulko karininkai plk. ltn. E. Adamkavičiui vadovavimą perduodant plk. ltn. J. Čaplikui (sėdi centre). Fotografas Kazis Daunis (E. Peikštenio kolekcija)

7-tam pėst. Žemaičių Kunigaikščio BUTEGEIDŽIO pulkui.
 Į S A K Y M A S
 Nr.319.
 Bartkūnai, 1922 m. Rugpjūčio mėn. 14 dieną.
 R i k i u o t ė s skyrius.
 1?
 Pasitraukdamas iš 7 pėst. Ž.K. BITEGIDŽIO pulko priešakio, turiu jums garbingi Tėvynės gynėjai kelis žodžius atsisveikinimo. Laikė trijų metų gyvenimo man pulke prisėję pragyventi audringus ir laimingus laikus. Audringi todėl, kad visa mūsų valstybė nuo pat pradžios kurimosi laiko, turėjo daug priešų kuriems prisėję ginklų parodyt, kad mūsų valstybė turi būti N E P R I K L A U S O M A
 Laimingi todėl, kad mums šiandieną tenka kurti Nepriklausomą Lietuvą. Lietuvos kariuomenės dalis, 7 pėst. Ž.K.B. pulkas, sunkiausius trukumus pakeldamas garbingai atliko savo Tėvynės užduočius- telydi tokia pat laimė jo žinksnius ligi galo.
 Kauno batalionas vėliau 7 pėst. Ž.K.B. pulkas nuo pat pradžios kurimosi NEPRIKLAUSOMOS Lietuvos apvienitos vienu tikslu vieną idėją atliko ir pergale visus duotus užduočius, kurio kariniai žygiai ir pasisekimai išrašyti istorijos lapuose.
 Atsisveikindamas su jumis, kaip buvęs ilgą laiką pulko Vadu skaitau sau leisti duoti jums paskutinį kariską patarimą. ankštą vienybę tarpusavy, garbingas pasitikėjimas savo Viršininkais tegul nekuomet jūsų neapleidžia: visi už vieną, vienas už visus- tame kariuomenės jėga ir galė. Atsiskyręs nuo jūsų, aš mintimi ir širdimi gyvensiu su jumis, džiauksiusius jūsų džiauksmams ir vargsiu-vargais.
 Nuoširdžiai linkiu jums BUTEGEIDIEČIAI, kad kovos lauke jus visuomet lydėtų laimė ir pasisekimai.
 VALIO BUTEGEIDIEČIAI!
 Pulkininkas-Leitenantas. *Adamkavičius*

Plk. ltn. E. Adamkavičiaus atsisveikinimas. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 35, l. 225

1922 m. spalio 19 d. pulke gautas slaptas raštas, kuriame buvo pranešama, kad karinės vadovybės sprendimu pulkas performuojamas į taikos meto etatų pulką, panaikinamas jo 3-iasis batalionas, todėl pulkas lieka dviejų batalionų sudėties. Vykdamas įsakymą spalio 24 d. į atsargą buvo išleisti 230 kareivių. Tiesa, reikia pažymėti, kad prieš tai, spalio 17 d., kaip išstarnavę nustatytą laiką į atsargą buvo išleisti 337 kareiviai⁴¹⁰. Buvo padarytas ir karininkų perskirstymas, pavyzdžiui, 2-ojo bataliono vadas mjr. A. Kerbelis buvo paskirtas pulko vado pavaduotoju, 3-iojo, naikinamo, bataliono vadas kpt. T. Balnas – 1-ojo bataliono vadu, 1-ojo bataliono vadas kpt. P. Tarasenko – 2-ojo bataliono vadu, taip pat perskirstyti kuopų vadai ir kuopų karininkai⁴¹¹. Spalio–lapkričio mėn. buvo pasiūsti mokytis į Aukštuosius karininkų kursus ltn. S. Chamanskis, kpt. S. Kalininas, kpt. T. Balnas ir kpt. P. Tarasenko⁴¹², taip pat pulko vadas plk. ltn. J. Čaplikas. Jis, baigęs kursus, į pulką sugrįžo lapkričio 25 d. Kol vadas mokėsi, jo pareigas ėjo mjr. A. Kerbelis⁴¹³.

Patikrinimų metu tiek divizijos vadai, tiek pulko vadas atkreipdavo batalionų ir kuopų vadų dėmesį į gana prastą puskarininkų drausmę. Pagaliau, matyt, trūkus pulko vado kantrybei, gruodžio 6 d. už drausmės nesilaikymą net 16 pulko puskarininkų 3 paroms buvo pasodinti į areštinę, o pulko vadas pažadėjo, kad ateityje baus dar griežčiau. Be to, batalionų vadams jis įsakė patikrinti puskarininkų žinias ir pateikti išvadas, ar jie tinka eiti savo pareigas⁴¹⁴.

1923 m. sausio 6 d. pulko vadas gavo visiškai slaptą operatyvinį, tik jam skirtą divizijos vado įsakymą, kuriame konstatuota, kad Klaipėdos krašte prasidėjo bruzdėjimai, irsta direktorija. Prancūzų komisaras generolas Gabrielis Žanas Patisnė (*Gabriel Jean Petisnė*) atšauktas. Divizijos vadas informavo, kad Lietuva neliks nuošalyje, bet kartu atkreipė dėmesį, kad susidariusia padėtimi bandys pasinaudoti Lenkija ir laukiama jos žygių Vilniuje ir Suvalkijoje, todėl divizijos vadas įsakė padidinti budrumą, sekti lenkų judėjimą, o surinktas žinias nedelsiant teikti jam, pulke formuoti rezervus, kad būtų galima sulaukyti galimus priešo veiksmus ir būti visiškai pasiruošus bet kada stoti į kovą⁴¹⁵.

410 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 134 a. p.

411 Įsakymas 7 p. p. Nr. 414, 1922-10-20. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 35, l. 289–291.

412 Įsakymai 7 p. p. Nr. 422, 1922-10-26; Nr. 429, 1922-10-30; Nr. 445, 1922-11-11. *Ten pat*, l. 307, 315, 339.

413 3 pėst. divizijos karo dienynas. 1921–1922 m. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 49, l. 63.

414 Įsakymas 7 p. p. Nr. 496, 1922-12-16. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 35, l. 397.

415 Visiškai slaptas operatyvinis III PD vado 1923-01-06 įsakymas Nr. 8sl. *Ten pat*, b. 15, l. 27.

VI

*Dalyvavimas
Klaipėdos „sukilime“*

Rengiantis Klaipėdos „sukilimui“, prie Klaipėdos krašto sienos pradėtos telkti papildomos Lietuvos reguliariosios kariuomenės pajėgos. 1923 m. sausio 12 d. iš III divizijos štabo Septintasis pėstininkų pulkas gavo slaptą telefonogramą, kurioje buvo nurodyta, kad pulko vadas parengtų išvykti prie Mažosios Lietuvos sienos visos sudėties batalioną. Joje užsiminta, kad batalioną gali tekti siųsti į Klaipėdos kraštą, todėl karininkai ir kareiviai turi būti drausmingi ir tikri lietuviai, o dalinys parengtas kovos veiksams ir gebėti savarankiškai veikti. Nurodyta kiekvienam šautuvui turėti po 200 šovinių ir pakankamai granatų, kiekvienoje kuopoje – po 4 karininkus, taip pat kad išvykimo laikas bus paskelbtas vėliau, tačiau batalioną būtina visiškai parengti iki sausio 13 d. 12 valandos. Maisto įsakyma turėti 3 dienoms⁴¹⁶.

Sausio 13 d. batalionas buvo visiškai pasirengęs išvykti. Jį sudarė 396 kariai, batalionas turėjo 64 arkliai, 23 vežimus ir 4 lauko virtuves. 4-ojoje kuopoje buvo 105 kariai, 5-ojoje – 107, 6-ojoje – 70, 2-ojoje kulkosvaidžių kuopoje – 80 karių, taip pat 10 raitelių, 18 ryšininkų, 5 ūkio kuopos kariai ir 1 sanitaras⁴¹⁷.

Po pulko vado raporto apie bataliono parengtį iš III pėstininkų divizijos štabo buvo pranešta, kad Klaipėdos krašte sukilo gyventojai, siekiantys nuversti vietos valdžią (direktoriją). Sukilėliai jau yra užėmę visą Klaipėdos kraštą, išskyrus Klaipėdą, kuri sukilėlių yra apsupta, vedamos derybos dėl sukilėlių įėjimo į miestą sąlygų⁴¹⁸.

Sausio 17 d. pulko vadas gavo III pėstininkų divizijos štabo slaptą raštą Nr. 18 sl., kuriame buvo nurodyta: „*Sustiprinimui mūsų karinių pajėgų Mažosios Lietuvos rubežiuje, divizijos vadas įsakė Tamstai (7 p. p vadui) šiandien (sausio 17 d.) ne vėliau 14 val. 30 min. išsiųsti paruoštą b-ną Kretingon. Maisto ir pašaro paimti 4 dienom. Ešelonas (be tepluškų) [apšildomi vagonai – G. S.] (jos bus paduotos Šiauliuose) bus paduotas Kaišiadorių stotyje 12 val. 20 min. šiandien. Kretingoje kariams stovėti vagonuose arba artimiausiuose prie geležinkelio stoties kaimuose, neišsiblaškant dideliame plote. Visiems kariams be išimties griežtai draudžiama peržengti savavališkai Mažosios Lietuvos rubežių. Apie išvykimą ir atvykimą ešelonu į paskirtą vietą tučtuojau pranešti divizijos štaban.*“

Raštą pasirašė laikinai einantis divizijos štabo viršininko pareigas kpt. Aleksas Gepfneris⁴¹⁹.

2-asis pulko batalionas buvo išsiųstas sausio 17 d. Jam išvykstant, pulko vadas pasakė kalbą, palinkėjo sėkmės, ir 17 val. ešelonas pajudėjo⁴²⁰. Šiauliuose kareiviai persėdo į šildomus vagonus. Sausio 18 d. apie 13 val. ešelonas atvyko į

416 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas, *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 135.

417 Ten pat.

418 Ten pat.

419 Ten pat, l. 135–135 a. p.

420 3 pėst. divizijos karo dienynas. 1921–1922 m. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 49, l. 73.

Mažeikius, čia kareiviai papietavo. Bataliono vadas susitiko su Mažeikių stoties karo komendantu ir bandė išsiaiškinti, ar nekils kokių nors problemų ešelonui vykstant per Latvijos teritoriją. Iš komendanto bataliono vadas sužinojo, kad naktį vienas ešelonas sėkmingai pervaziavo Latvijos teritoriją. Išvykstant iš Mažeikių, visiems kareiviams buvo įsakyta uždaryti duris, nekalbėti ir niekur neišeiti iš traukinio, net ir jam sustojus stotyse. Kelionė buvo sėkminga, ir 22 val. 15 min. ešelonas atvyko į Kretingą⁴²¹, tačiau kariai iš vagonų neišlipo, o juose liko laukti tolesnių nurodymų, nes, kaip pranešė Kretingos geležinkelio stoties komendantas, toks buvo įsakymas. Sausio 26 d. bataliono vadas kpt. P. Tarasenka gavo divizijos štabo viršininko įsakymą, kad jam suteikiamas slapyvardis „Kretingos pasienio sargybų viršininkas“⁴²². Ešelonas buvo pastatytas ant atsarginių bėgių, kur jau stovėjo atvykusi 2-oji lengvosios artilerijos baterija. Kariai ten liko keletui dienų. Iš Kretingos geležinkelio stoties karo komendanto buvo gauta žinia, kad batalionas turi vykti į Gargždus, bet bataliono vadas kpt. P. Tarasenka, negavęs jokie raštiško nurodymo ir vadovaudamasis pulko vado jam suteiktais įgaliojimais veikti priklausomai nuo susidariusios situacijos, sausio 22 d. slapta nuvyko į Klaipėdą, nes to prašė iš Klaipėdos atvykęs karininkas, prisistatęs Juozapaičio slapyvardžiu. Persirengęs civiliais žemaitiškais rūbais kpt. P. Tarasenka kartu su atvykusi karininku slapta nuvyko į Klaipėdą, kur sukilėlių kariuomenės vado štabe, aptarus padėtį, gavo žodinį nurodymą palikti Kretingą ir kartu su 2-ąja lengvosios artilerijos baterija pereiti į Gargždų rajoną. Sausio 23 d. batalionas nuvyko į Gargždus, apsistojo miestelio butuose, 2-oji artilerijos baterija buvo dislokuota Vėžaičiuose. Kretingoje buvo paliktas karo valdininkas Žemaitis, kuris rūpinosi bataliono maisto atsargomis.

Tačiau susiklostė paradoksali situacija. Sausio 26 d. bataliono vadui iš 2-ojo žvalgų punkto buvo pranešta, kad iš Generalinio štabo gauta telegrama, kurioje įsakyta bataliono arklius Kretingoje nuvaryti į arklides, o kareiviams likti vagonuose, kai tuo metu batalionas jau buvo Gargžduose. Apie tai bataliono vadas skubiai informavo pulko vadą⁴²³.

Matyt, išsiaiškinus padėtį, buvo nuspręsta batalioną kuriam laikui palikti Gargžduose, nes į Kretingą jis nebuvo grąžintas.

1923 m. vasario 18 d. Didžiosios Britanijos plk. Eugene'is Troussonas (Eugene Trousson) kreipėsi į Klaipėdos sukilimo vadą Joną Budrį, prašydamas iš anglų ir prancūzų perimti sąjungininkų mieste kontroliuojamus objektus ir Klaipėdos kareivines. Kitą dieną buvo gautas įsakymas į Klaipėdos kraštą įvesti Lietuvos kariuomenę⁴²⁴.

Vasario 19 d. kpt. P. Tarasenka gavo telegramą, kurioje buvo nurodyta: „*Suverenios teisės į Klaipėdos kraštą perduodamos Lietuvos vyriausybei. 19 vasario*

421 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 139.

422 *Ten pat*, l. 139 a. p.–140.

423 *Ten pat*, l. 135 a.p.–136.

424 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 73.

Lietuvos kariuomenė įžengia į Klaipėdą. Genienė Z., Žukas J. Kova dėl Klaipėdos. 1923-ieji, p. 144

įvedama į Klaipėdos kraštą Lietuvos kariuomenė. Kariuomenės vadas įsakė Tamstos pavestam b-nui su 2 lengva baterija išvykti į Klaipėdos miestą ir būti laikinai sukilėlių kariuomenės vado Budrio žinioj – dispozicijai ir pozicijai. Apie laiką ir tvarką įžengimo Klaipėdon susitarti su Budriu. Griežta tvarka ir drausmė karininkų tarpe privalo būti visoje pilnumoje išlaikyta. 2-ajai gaubicų baterijai grįžti į savo nuola-

tinę vietą. Majoras Gricius „VALIO KLAIPĖDA.“⁴²⁵

1923 m. vasario 20 d. 5 val. ryto Lietuvos kariniai daliniai patraukė į Klaipėdos kraštą, 9 val. Pirmasis savanorių pulkas, husarų eskadronas, Septintojo pėstininkų pulko 2-asis batalionas ir 2-oji lauko artilerijos baterija susitelkė Sendvaryje ir 11 val. pajudėjo į Klaipėdą⁴²⁶.

12 val. susirinkus kariuomenei, 2-ajai baterijai saliuotuoju ir orkestrui grojant Lietuvos himną, ant Prefektūros rūmų, kur buvo Klaipėdos krašto valdytojo būstinė, stogo buvo iškelta Lietuvos vėliava. Tuo pat metu vėliava buvo iškelta ir virš kareivinių.

Susirinkusiuosius pasveikino sukilėlių armijos vadas J. Budrys ir kiti vietos atstovai. Po to kariuomenė pradėta skirstyti į butus. Septintojo pulko batalionui buvo paskirta gimnazijos gimnastikos salė, arkliai buvo nuvesti į kareivinių tvartus.

20 val. bataliono karininkai buvo pakviesti į iškilmingą vakarienę, surengtą „Ryto“ viešbučio salėje. Vakarienės metu buvo pasakyta daug kalbų. Bataliono vardu kalbą pasakė 4-osios kuopos vadas vyr. ltn. V. Statkevičius⁴²⁷.

Vasario 21 d. Klaipėdos krašto savanorių armijos štabas batalionui įsakė vykti į Pagėgius ir ten perimti saugoti naują sieną palei Nemuną nuo Smalininkų iki Pagėgių, nes buvo laukiama vokiečių puolimo. Kadangi įsakymas gautas vėliau, o kai kurios kuopos jau buvo išvykusios į Gargždus pergabenti likusio bataliono turto, sienos apsaugai sustiprinti buvo išsiųstas ltn. V. Kulvico vadovaujamas kulkosvaidžių kuopos būrys, ginkluotas 2 sunkiaisiais ir 3 lengvaisiais kulkosvaidžiais. Į Pagėgius visos sudėties batalionas išvyko vasario 22 d. Ten jis traukiniu atvyko 18 val. Tačiau atvykęs susidūrė su tam tikromis problemomis: kadangi iškrovimo rampa buvo labai maža, bataliono išsilaipinimas iš traukinio labai užsėtęsė. Jis naktį praleido Pagėgių rajone: 4-oji kuopa ir 2-oji kulkosvaidžių kuopa – Pagėgių kaime, 5-oji kuopa – stoties salėje, 6-oji kuopa – Benininkuose. Kitą dieną kuopos buvo išskirstytos palei nurodytą sienos barą. Bataliono štabas apsistojo Pagėgių kaime. Kuopos sienos barą užėmė vasario 23 d. 5-oji kuopa, į Viešvilės rajoną išsiuntus virtuvę ir vežimus plentu, išvažiavo siauruoju geležinkeliu, 4-oji kuopa į Bitėnus žygiavo pėsčia⁴²⁸.

425 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 140–140 a. p.

426 Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 177.

427 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 140 a. p.–141.

428 Ten pat, l. 141–141 a. p.

VII

Taikos metai Klaipėdoje

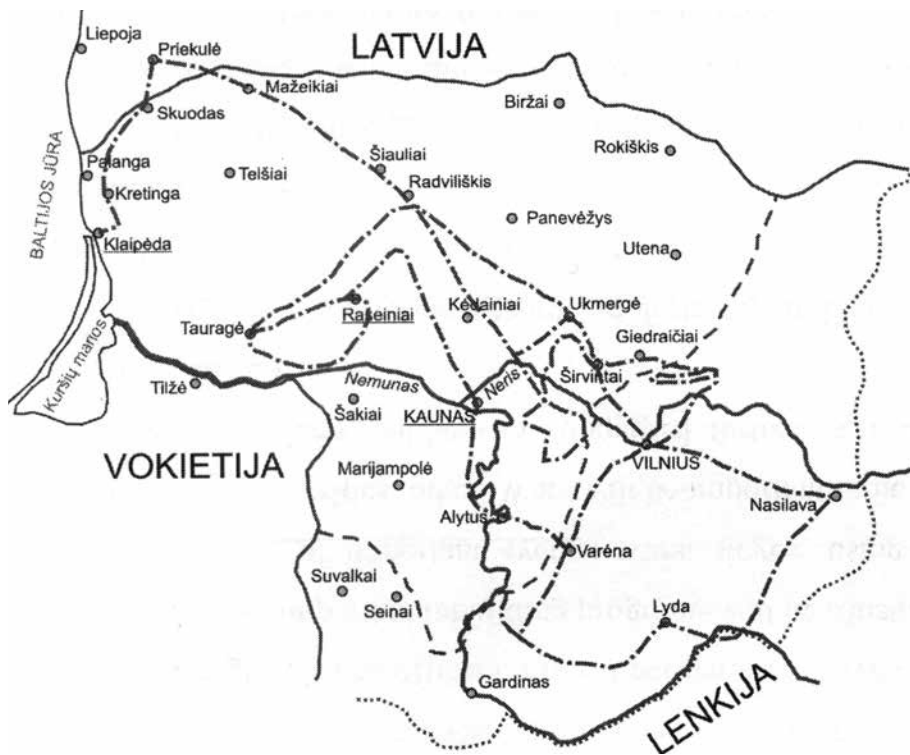
1923 m. vasario 23 d. Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. ltn. Julius Čaplikas iš III pėstininkų divizijos štabo gavo slaptą divizijos štabo viršininko įsakymą. Jame buvo rašoma:

„Kariuomenės vado parėdymu Tamsta esate paskirtas Klaipėdos igulos viršininku, dėl ko divizijos vadas įsakė Tamstai š. m. vasario 24 d. 11 val. išvykti į naują paskirtą T-tai vietą su ūkio dalimi ir štabu, su esančiomis prie jo komandomis. Kpt. Balną su I-u b-nu palikti stovėti vietoje divizijos vado žinioje, pridudant jam atatinamą skaičių raitelių, telefono aparatų, bendrai tiek, kad jis galėtų savistoviai veikti.

Pirmas ešelonas sąstate 18 dengtų vagonų, 9 platformų ir 1 klasinio vagono bus paduotas š. m. vasario 24 d. 7 val. Kaišiadorių stoty prie kariškos rampos, 8 vagonai bus paduoti Praveniškių stotį, kurie skaitysis sąstate pirmo ešelono; kitas ešelonas sąstate 37 dengtų vagonų ir 21 platformos bus paduotas š. m. vasario mėn. 24 d. 10 val. Kaišiadorių stotį.

Pulkui atvykus Klaipėdon, pasitarpinti kareivinėse, sutvarkyti igulos tarnybą

Pulko išsidėstymo vietos ir judėjimo maršrutai (1919 m. spalį – 1923 m. kovas)

Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 176

ir vesti užsiėmimus sulyg išdirbtos pulko programos, kurią pristatyti divizijos vadui peržiūrėjimui ir patvirtinimui. Visas pulkas skaitys divizijos vado žiniose. Apie išvykimą ir atvykimą į naują paskirtą vietą, pranešti divizijos štaban.“

Įsakymą pasirašė laikinai einantis divizijos štabo viršininko pareigas kpt. A. Gepfneris⁴²⁹.

Vykdytys įsakymą vasario 25 d. pulko padaliniai atvyko į Klaipėdą ir įsikūrė kareivinėse. Iš pradžių sąlygos buvo labai blogos, nes didžiąją kareivinių dalį buvo užėmę Pirmojo Klaipėdos savanorių pulko ir Karo policijos padaliniai. Buvo priimtas laikinas sprendimas, kad kol bus likviduotas Klaipėdos savanorių pulkas, į Septintąjį pėstininkų pulką atvykstantys padaliniai laikinai bus su laikomi ir dislokuoti Kretingoje. Tvarkai ten palaikyti buvo nusiųstas Mokomosios kuopos vadas su kuopos karininkais⁴³⁰. Tai buvo priešpaskutinis pulko dislokacijos vietos pakeitimas.

Iki tol Septintasis pėstininkų pulkas buvo dislokuotas 37 įvairiose Lietuvos vietovėse, įveikė 1620 kilometrų, iš jų 715 – keliais pėsčiomis, 905 – geležinkeliais⁴³¹.

Apie pulko karių nuotaikas atvykus į Klaipėdą savo atsiminimuose Juozas Černius rašė: „*Klaipėda – tai didelis klaustukas ir kartu šauktukas. Visiškai nepažįstamas miestas. Visai kitoks, negu mūsų kiti miestai ar kaimai. Viskas vokiška. Gatvių, krautuvių pavadinimai, užrašai vokiški. Gatvėse girdėjosi tik vokiška kalba. Kur gi lietuviai?*

Nuotaika maišėsi su džiaugsmu, abejone ir netikrumu. Žmonių apsirėngimas kitoks, laikysena nedraugiška, mums svetima. Nelietuviška! Pagaliau ir kareivinės buvo ne tokios, kokias mes turėjome.“⁴³²

Tomis įtemptomis 1923 m. sausio dienomis, sausio 15-ąją, buvo išleistas pulko laikraštis „Pulko sargas“. Aišku, jis buvo parengtas anksčiau, tik išleidimo data nurodyta sausio 15-oji. Tai buvo ranka rašytas 16 puslapių šapirografu padaugintas laikraštis. Jį išleido į redakcinę kolegiją susibūrę 2-ojo bataliono karininkai. Redakcinė kolegija nurodė, kad laikraštėlis „*vaizduos kultūrinį, karišką ir materialinį pulko gyvenimą*“⁴³³. Šiame numeryje buvo straipsnis apie pulko šefą Žemaičių kunigaikštį Butigeidį, straipsniai „Tarpautiškumas ir tautybė“, „Bendri brožai apie kariuomenės viršininką ir karininką“, šiek tiek informacijos apie pulko gyvenimą, truputis poezijos. Tačiau, matyt, tai buvo vienkartinis leidinys, nes daugiau jo numerių rasti nepavyko.

Vasario 25 d. Pagėgių komendantas pranešė, jog gauta žinių, kad Tilžėje yra susitelkę apie 400 ginkluotų vokiečių, kurie rengiasi pereiti sieną ir sukelti

429 III PD štabo viršininko 1923-02-23 raštas 7 pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko vadui plk. lt. J. Čaplui. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 121, l. 121.

430 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 186 a. p.–187.

431 Baltrūnas P. Trumpa pulko istoriška apžvalga. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 6.

432 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 1.

433 Pulko sargas, 1923, Nr. 1, p. 1.

Klaipėdos kareivinės

maištą. 2-ojo bataliono kuopų vadams, saugojusiems sieną su Vokietija, buvo įsakyta sustiprinti sargybas⁴³⁴. Tačiau jokių provokacijų nekilo.

Vasario 27 d. 2-asis pulko batalionas, saugojęs sieną su Vokietija, vėl buvo perduotas pulko vado žinion⁴³⁵. Kovo 14 d. jis, perdavęs sienos apsaugą Pirmojo pasienio pulko 3-iajam batalionui, iš Pagėgių geležinkelio stoties traukiniu išvyko į Klaipėdą ir ją pasiekė 18 val.⁴³⁶

Kovo 26 d. Klaipėdos įgulos viršininkas, Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. ltn. J. Čaplikas Pirmojo savanorių pulko vadui įsakė išformuoti Pagėgių, Šilutės ir Lauksargių komendantūras, turta perduoti Pirmajam savanorių pulkui, o komendantūrų savanorius karius, norinčius pasilikti tarnauti, – Septintajam pėstininkų pulkui⁴³⁷. Taip prasidėjo Pirmojo savanorių pulko išformavimas.

Atvykęs į Klaipėdą Septintasis pėstininkų pulkas įsikūrė 1904–1907 m. pastatytame kareivinių komplekse, kurį sudarė šeši mūriniai neogotikinio stiliaus raudonų plytų pastatai. Didžiausi buvo du gyvenamieji korpusai. Kiekvieno jų aukšto galuose buvo nedideli kambariai, skirti puskarininkiams. Pro gyvenamųjų korpusų tarpą iš miesto pusės matėsi vienaukštis pastatas su bokšteliu. Jame buvo karininkų klubas ir valgykla, kambariai, skirti bibliotekai ir ambulatorijai. Prie gatvės stovinčiame pastate buvo sargybos būstinė ir kareivių areštinė.

434 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 141 a. p.

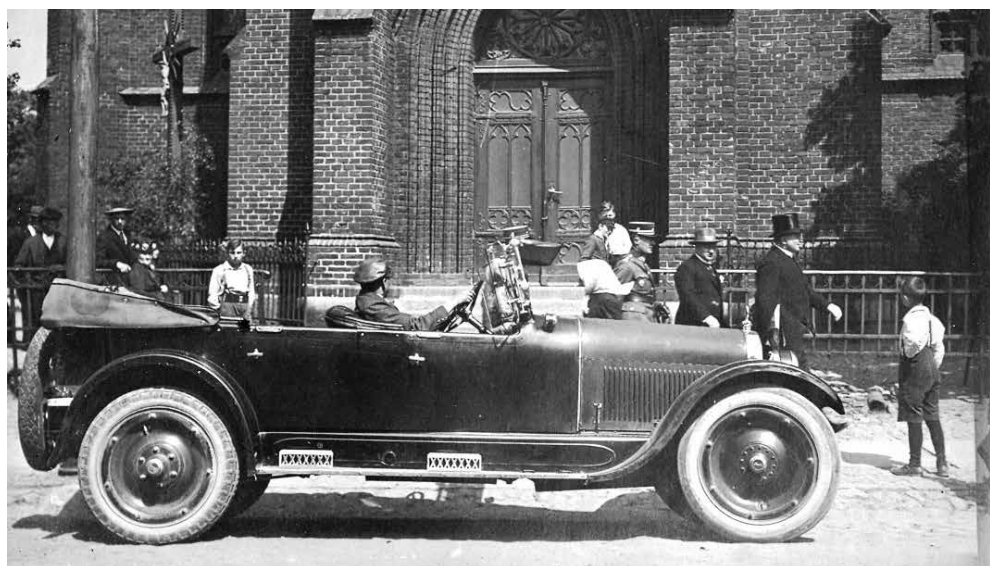
435 Ten pat.

436 Ten pat.

437 Ten pat, l. 137.

Pulko kariai karių klube (LCVA)

Pulko vado automobilis (Klaipėda) (VDKM)

Antrajame šio statinio aukšte įsikūręs pulko štabas. Dar viename pastate buvo įrengti butai karininkams. Pirmajame aukšte buvo laikomi maisto produktai, čia stovėjo pulko vado fajetonas (karieta su atlošiamu viršumi). Iš pradžių čia laikė ir porą arklių, vėliau vietoje jų buvo pastatytas pulko vado automobilis. Viršutiniame aukšte buvo saugoma amunicija ir ekipuotė, čia dirbo pulko siu-
vėjas ir batsiuovys. Nuo gatvės ir aikštės pusės kareivines juosė metalinė ažūrinė

tvora. Pagrindinis įvažiavimas į teritoriją buvo iš Herkaus Manto (iki 1935 m. – generolo Moltkės) gatvės⁴³⁸.

Pulko kareivinės stovėjo labai vaizdingoje vietoje, prie pat miško, per kurį buvo nutiesti takai pėstiesiems, dviratininkams, raitiems ir važiuotiems. Per trumpą laiką buvo galima pasiekti pajūrį. Pakraštyje, miške, įrengta puiki poilsio aikštelė, paminklai žuvusiems kariams. Netoli buvo plentas į Palangą, o už keleto šimtų metrų geležinkelio stotis. Susisiekimas į visas puses buvo labai geras, todėl turint daugiau laiko buvo galima apsilankyti įvairiose Klaipėdos krašto vietovėse⁴³⁹. Tačiau pačios kareivinės Lietuvos kariuomenei nepriklausė,

Kariai pulko pratybų aikštėje. Klaipėda, 3-iasis dešimtmetis (E. Peikštenio kolekcija)

jas nuomojo iš Klaipėdos miesto savivaldybės. Kareivinės buvo pritaikytos vienam batalionui.

Dar tik pradėjusį kurtis naujoje vietoje pulką pačiomis pirmosiomis kovo dienomis tikrino kariuomenės vadas gen. ltn. Juozas Stanaitis. Kaip tik į jo akiratį pateko Klaipėdos stotyje iškraunama pulko gurguolė. Netvarka, kuri ten buvo, nors gurguolės iškrovimą prižiūrėjo karo valdininkas, o po kiek laiko atėjęs ir karininkas, papiktino kariuomenės vadą. Pro jo akis neprasprūdo ir tai, kad kareivinių kiemas dar nebuvo sutvarkytas, mėtėsi daug šiukšlių. Vadas padarė pastabą, kad 2-asis batalionas, apgyvendintas pas vietos gyventojus, išdėstytas per plačiame rajone, o 2-osios kulkosvaidžių kuopos kulkosvaidžiai saugomi ne vienoje vietoje ir neprižiūrimi kuopos vado. Kadangi pulko virtuvės dar nebuvo įrengtos, mėsa pietums buvo išduodama ne porcijomis, ir tai neliko nepastebėta. Pulko vadui buvo nurodyta šiuos trūkumus pašalinti⁴⁴⁰. Tačiau pulko vadas plk. ltn. J. Čaplikas, užuot ėmėsis priemonių, kad tai padarytų,

438 Jokubauskas V. „Tau, tėvų žeme“, <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvas-naujienos/tau-tevu-zeme/> [žr. 2016-04-08].

439 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 51.

440 Įsakymas kariuomenei Nr. 48, 1923 m. kovo 20 d.

pradėjo susirašinėjimą su kariuomenės vadovybe reikalaudamas nurodyti, kas vyriausiajam kariuomenės vadui pateikė informaciją apie trūkumus pulke. Už tai gen. ltn. J. Stanaitis pulko vadui pareiškė papeikimą⁴⁴¹.

Kovo 4 d. plk. ltn. J. Čaplikui buvo įsakyta išformuoti Klaipėdoje esantį Pirmąjį savanorių pulką ir perimti jo turtą ir likusius karius. Tiesa, pulkui buvo perduoti tik 32 savanoriai. Pulkas buvo baigtas išformuoti kovo 12 d.⁴⁴²

Į Klaipėdą perkeltas 1-asis pulko batalionas ten atvyko kovo 6 d.⁴⁴³ Kadangi

Vienas iš Macikų dvaro pastatų, priklausęs 7-ajam pėstininkų pulkui, http://archive.siluteszinios.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=2635&Itemid=87

Klaipėdos kareivinės buvo skirtos tik vienam batalionui, 2-asis pulko batalionas, 4-oji, 5-oji ir 2-oji kulkosvaidžių kuopos buvo dislokuotos Šilutėje, Macikų dvare.

Tuo tarpu padėtis Klaipėdoje buvo nepalanki, nes vietos gyventojai į lietuvius ir Lietuvos karius žiūrėjo priešišškai ir dažnai tarp karių ir vietos gyventojų kildavo konfliktų. Tai buvo vokiškas miestas, gyventojai kalbėjo vokiškai, gatvių, įstaigų, parduotuvių pavadinimai buvo vokiški. Kad šiek tiek pritaikytų karius prie vokiškų sąlygų, 1923 m. į pulką buvo priimti leitenantai Varzus-Varzukas ir Vaskys ir 3 puskarininkiai, anksčiau tarnavę Vokietijos kariuomenėje, tačiau dėl kalbos barjero dalinį greitai turėjo palikti⁴⁴⁴.

Vėliau, kad galima būtų išspręsti kalbos problemą, mokantiems vokiškai

441 Įsakymas kariuomenei Nr. 78, 1923 m. balandžio 24 d.

442 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 75.

443 Jokubauskas V. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 177; Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 74.

444 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 83; Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 2.

Klaipėdos krašto gubernatorius J. Budrys

nuspręsta mokėti atlyginimo priedą, kas daugelį, ypač karininkus, paskatino mokytis šios kalbos. Pirmasis oficialus vokiečių kalbos egzaminas pulko karininkams buvo surengtas 1925 m. rugpjūčio 21–22 d. Egzaminų komisijai pirmininkavo Klaipėdos krašto gubernatorius J. Budrys⁴⁴⁵.

1923 m. balandžio 7 d. Klaipėdoje, vokiečių agentams sukursčius, prasidėjo politinis streikas, siekiant parodyti, kad Klaipėda yra vokiškas kraštas ir negali būti sujungtas su Lietuva. Pulku buvo įsakyta pradėti saugoti kai kuriuos pastatus ir kareivines. Siekiant išsaugoti komunikacijų kontrolę, pulko ryšininkams teko perimti miesto telefono ir telegrafo sto-

1923 m. balandžio mėn. maištas Klaipėdoje. *Genienė Z., Žukas J. Kova dėl Klaipėdos. 1923-iejų. Katalogas, 2003, p. 150*

445 Mūsų kariuomenės gyvenimas. *Kardas*, 1925, Nr. 17, p. 13.

Antilietuviškas mitingas Klaipėdos Smeltės priemiestyje (LCVA)

čių priežiūrą. Tuo metu mieste marširavo minia civilių, vokiškai dainuojančių „Marselietę“. Klaipėdos krašto gubernatoriui J. Budriui įsakius, ją kareiviai išvaikė. Kitą minią pavyko išvaikyti pradėjus šaudyti į orą. Balandžio 8 d. apie 16 val. Smeltėje susirinkusiai apie 9 000 žmonių miniai išvaikyti buvo pasiūsti pulko kariai. Pulko vadui teko išvesti beveik visą pulką. Jam artėjant prie minios, kažkas ėmė šaudyti, tada ir pulko kariai paleido ugnį. Žmonės greitai išsibėgiojo į visas puses. Per susišaudymą buvo sužeistas 1 pulko kareivis, nukautas 1 ir sužeisti 6 maištininkai⁴⁴⁶.

Šie įvykiai parodė, kad pulką reikia stiprinti. Tuo tikslu jam buvo priskirtas Pirmojo husarų pulko 2-asis eskadronas, vadovaujamas mjr. Alfredo Engmano, ir būrys kulkosvaidininkų. Eskadronas atvyko balandžio 9 d. ir, kadangi kareivinėse nebuvo vietos, buvo dislokuotas Paupio dvare netoli Klaipėdos. Tuo metu ir streikas jau buvo numalšintas⁴⁴⁷. Gegužės 7 d. į Klaipėdą buvo atsiųsti dar 2 šarvuočiai – „Aras“ ir „Perkūnas“⁴⁴⁸.

Numalšinus sukilimą, po keleto dienų Klaipėdoje buvo surengtas pulko paradas. Dalyvavo apie 1300 karių. Paradą pavyko, nes ir naujokai jau buvo gerokai apmokyti, todėl net „vokietininkams“ padarė gerą įspūdį⁴⁴⁹.

Susipažinti, kaip naujoje dislokacijos vietoje įsikūrė pulkas, o kartu ir jo

446 Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės išvedimas iš Klaipėdos (1939 m.). *Karo archyvas*, t. 31, V., 2016, p. 235; Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 77–78.

447 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegėdžio pulko dienynas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 137–137 a. p.

448 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 79.

449 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 3.

patikrinti balandžio 12 d. atvyko divizijos vadas plk. ltn. I. Musteikis ir divizijos intendantas. Patikrinimo išvados nebuvo džiuginančios. Pulko vadovybė, sprendama pulko perdislokavimo, įsikūrimo naujoje vietoje, vokiečių sukilimo malšinimo ir kitas problemas, į daugelį jų, ypač ūkinius klausimus, žiūrėjo pro pirštus. Pirmiausia, kas krito į akis divizijos vadui, buvo kareivių apsileidimas. Jie netvarkingai nešiojo amuniciją, daugelis buvo labai apiplyšę, o kitų, nors ir aprengtų naujomis uniformomis, milinės buvo per trumpos ir jie atrodė panašūs ne į Lietuvos kareivius, o į karikatūras. Pulko arkliai buvo prastai valomi ir beveik visi blogai pakaustyti. Apie 50 proc. gurguolės vežimų reikėjo taisyti. Aprangos ir maisto sandėliai buvo netvarkingi. Keletas kareivių pasiskundė, kad karininkai ir puskarininkiai naudoja fizines bausmes. Daug pastabų pareiškė ir divizijos intendantas.

Divizijos vadas į netvarką pulke reagavo gana griežtai. Pulko vadui nurodė konkrečias datas, iki kada turi būti pašalinti pastebėti trūkumai, o vyr. ltn. Z. Šalkauską ir ltn. S. Chamanskį už kareivių mušimą nubaudė 7 paromis arešto, vyr. psk. Stulginskį pažemino iki jaunesniojo puskarininkio ir dar skyrė 7 paras arešto⁴⁵⁰.

Dėl pulko kareivių prastos išvaizdos divizijos vadas kreipėsi į kariuomenės vadovybę, ir balandžio 22 d. kariuomenės vadovybės sprendimu, kad pulko kariai Klaipėdoje gerai atrodytų, jų apranga buvo pagerinta. Kiekvienam kariui buvo išduota po 2 komplektus žieminės ir vienas komplektas vasarinės aprangos⁴⁵¹. Ko gero, viena netvarkos pulke priežasčių buvo pats pulko vadas, nes plk. J. Čaplikas nelabai paisė kariškos etikos. Savo atsiminimuose J. Černius rašo, kad *„jis mažai dėmesio kreipė į tvarką, karių drausmę ir išvaizdą, aprangą ir susitvarkymą. Pats pulko vadas nebuvo ypatingai geros išvaizdos ir tvarkingo apsirengimo mėgėjas. Labai retai lankė kirpyklą ir barzdą nemėgo skusti. Dėvėjo amerikonišku frenciuku, dideliais amerikoniškais pusbačiais, su apsukais – bintais, lietuviška suglamžyta kepure. Prie to viso dar pasikabinęs rusišką kardą, o ant diržo kabojo didelis parabelius. Viskas buvo nesuderinta ir teikė menką išpūdį ir išvaizdą“*⁴⁵².

Kaip jau minėta, kareivinės buvo pritaikytos tik vienam batalionui, todėl pulkui labai trūko patalpų, dauguma karininkų ir puskarininkių buvo priversti nuomotis butus mieste. Jiems buvo mokami butpinigiai: vedusiems – 20 proc. pagrindinės algos butpinigių priedas, nevedusiems – 15 proc. Kareivinėse gyveno tik pulko vadas su šeima, pulko adjutantas, pulko vado padėjėjas, karo kapelionas ir dar vienas viengungis karininkas⁴⁵³.

1923 m. birželio 16 d. tikrinti pulko atvyko naujasis kariuomenės vadas gen. Silvestras Žukauskas. Generolui pulkas paliko gerą išpūdį. Kariai, kadangi jau buvo perrengti naujomis uniformomis, pasirodė tvarkingi, valgis – geras,

450 III pėstininkų divizijai įsakymas Nr. 36, 1923-04-20. LCVA, f. 511, ap. 1, b. 102, l. 60–65.

451 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko dienynas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 137 a. p.

452 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 1.

453 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 88, 91.

Mokomosios komandos kariai gauna sviesto davinius Klaipėdos kareivinėse. *Jokubauskas V. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas, p. 177*

išskyrus vietos kepėjo tiekiamą pulkui duoną, kurią vadas įvertino kaip blogą⁴⁵⁴.

Rugpjūčio 8–9 d. pulką tikrino laikinai einantis divizijos vado pareigas gen. ltn. J. Kubilius. Kadangi patikrinimui buvo pasirengta, rimtų pastabų divizijos vadas neturėjo, tiesa, labai prastai buvo atlikti gimnastikos pratimai, keletas pulko karininkų ir karių pasiskundė divizijos vadui dėl kai kurių neišspręstų problemų. Ypač atidžiai buvo patikrinta visa pulko ūkio dalis, apskaitos ir kitos knygos ir žurnalai. Neišvengta ir pastabų. Atkreiptas dėmesys, kad pulkas per daug lėšų išleidžia kareivinių vidaus remontui. Pulko vadas buvo įpareigotas atidžiai sekti, kad pastebėti trūkumai nepasikartotų. Rugsėjo 5 d. divizijos vadas tikrino pulke vykstančius kareivių mokymus. Dėl jų pastabų beveik nebuvo. Pripažino, kad šis darbas pulke dirbamas gerai⁴⁵⁵.

Įsikūrus Klaipėdoje, buvo pradėta rūpintis ir kareivių kultūros reikalais. Kareivinių pastate buvo rasta vietos pulko bibliotekai. 1923 m. ji turėjo 480 knygų, tačiau bibliotekos fondai vis buvo papildomi⁴⁵⁶. 1927 m. pabaigoje pulko bibliotekoje jau buvo 1569 knygos, ji prenumeravo 12 lietuviškų žurnalų ir 1 vokišką. Biblioteka turėjo 436 skaitytojus⁴⁵⁷.

Kareivinėse, dar Vokietijos kareiviams skirtoje salėje, buvo įrengta evangelikų koplyčia. Čia ir toliau meldėsi jau lietuviai evangelikai liuteronai ir reformatai. Kartais šioje salėje pamaldas laikydavo ir stačiatikių šventikas. Katalikai

454 Įsakymas kariuomenei Nr. 121, 1923 m. birželio 30 d.

455 Įsakymai III pėstininkų divizijai Nr. 59 ir 82. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 49, l. 54–58, 105.

456 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 88.

457 Ružancovas A. Kareivių bibliotekos 1927 metais. *Karys*, 1928, Nr. 30, p. 574.

Pulko karių klube. 1928 m. *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 90* (LCVA)

Pulko karininkai prie Baltijos jūros (VDKM)

kareiviai eidavo į Šv. Trejybės bažnyčią⁴⁵⁸.

Kaip ir kituose Lietuvos kariuomenės pulkuose, buvo įkurti karininkų, puskarininkių ir kareivių klubai. Kareivių klubas buvo atidarytas 1923 m. liepos 10 d.⁴⁵⁹

Kadangi pulkas įsikūrė Klaipėdoje, jo kariams 1923 m. buvo rengiama nemažai ekskursijų, kad susipažintų su Klaipėda ir Klaipėdos kraštu. Iš jų norėtuši paminėti ekskursijas pas Melnragės žvejus, prie jūros švyturio, pas keletą ūkininkų. Buvo aplankyti celiuliozės ir laivų statybos fabrikai ir keletas kitų. Šiais metais pulko kareiviams buvo perskaitytos net 47 paskaitos įvairiomis temomis⁴⁶⁰. Liepos 22 d. buvo sudarytos naujos pulko, batalionų ir kuopų švietimo komisijos. Pulko švietimo komisijos pirmininku paskirtas kpt. Antanas Kemežis⁴⁶¹.

1921 ir 1922 m., kadangi dalinys buvo išsklaidytas plačioje pozicijoje, pulko šventės organizuoti nepavyko, apsiribota tik raštiškais sveikinimais. 1923 m. pulko šventė buvo švenčiama jau liepos 1 d., nors oficialiai liepos 1-oji kaip pulko šventė buvo įteisinta tik 1927 m. spalio mėn.⁴⁶² Kadangi jis gyveno jau taikos meto sąlygomis, šventei buvo gerai pasiruošta. 9 val. mokomojoje aikštėje buvo

Mažosios Lietuvos patriarchui Martynui Jankui, atvykusiam į Klaipėdą, pulko kariai padeda išlipti iš traukinio. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 50

458 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 89.

459 Ten pat.

460 Pulko švietimo darbų ataskaita už 1923 m. *Kovotojas*, 1924, Nr. 2, p. 23.

461 Įsakymas 7 p. p. Nr. 237, 1923-07-22. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 47, l. 142.

462 1927 m. spalio 15 d. raštas Vyriausiojo štabo Rikiuotės skyriaus viršininkui. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 246, l. 7.

laikytos iškilmingos mišios. Dalyvavo daug garbingų svečių, tarp jų – Martynas Jankus, Vilhelmas Storosta-Vydūnas ir kiti žinomi visuomenės veikėjai. Po to įvyko paradas. 13 val. kareivinių kieme buvo surengti bendri pietūs, o 14 val. „Viktorijos“ viešbutyje svečiams ir karininkams – iškilmingi pietūs. 18 val. įvyko sporto rungtynės⁴⁶³. Šventės proga pulką sveikino krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas, Generalinio štabo viršininkas, divizijos ir kitų pulkų vadai⁴⁶⁴.

Liepos 29 d. pulke įvyko neeilinis, nors, atrodytų, niekuo neišsiskiriantis, įvykis. Tą dieną Mokomosios kuopos jaunesnysis puskarininkis Stasys Černiauskas ir eilinis Matas Šalčius stovėjo sargyboje Klaipėdos uoste saugodami atgabentus Lietuvos kariuomenei tankus. Tuo metu prie jų priėjo kažkoks pilietis ir ėmė šmeižti Lietuvos vyriausybę ir kariuomenę. Už tokias kalbas S. Černiauskas ir M. Šalčius jį sulaukė ir perdavė sargybos vyresniajam. Už tokį valstybės ir kario garbės supratimą pulko vadas S. Černiauską pakėlė į vyresnius puskarininkius, o M. Šalčių – į grandinius ir abiem suteikė po 14 dienų atostogų⁴⁶⁵.

Lietuvos kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas, kad paskatintų karininkų

Mjr. P. Kaunas. *Karys*, 1932, Nr. 32, priedas, p. 5

ir kareivių domėjimąsi šaudymu, 1923 m. rugpjūčio 12 d. išleistu įsakymu kariuomenėje nurodė rengti prizinio šaudymo varžybas. Buvo įsteigta aukščiausiųjų kariuomenės vadovų, divizijų, pulkų prizai geriausiems šauliams⁴⁶⁶. Prizinio šaudymo varžybos greitai išpopuliarėjo kariuomenėje. Jos populiariomis tapo ir Septintajame pėstininkų pulke.

1923 m. pasikeitė ir karininkų sudėtis. Gegužės mėn. tarnauti į kitus dalinius buvo perkelti kpt. Jonas Šalkauskas, kpt. Teodoras Balnas, vyr. ltn. Jurgis Kalvaitis, ltn. Teodoras Bitvinskas, gruodžio mėn. – kpt. Stepas Kalininas, vyr. ltn. Stasys Sodeika, ltn. Aleksas Ketieris, ltn. Vincas Mačiokas, ltn. Kazys Šaltenis, ltn. Antanas Dagys, ltn. Vladas Pakalnis, ltn. Mikas Slyvauskas, ltn. Juozas Sugintas ir karo

463 Stramylietis S. Pulko šventės, *Kovotojas*, 1924, Nr. 6, p. 2–3.

464 Įsakymas 7 p. p. Nr. 254, 1923-07-04. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 47, l. 74.

465 Įsakymas 7 p. p. Nr. 283, 1923-08-01. *Ten pat*, b. 48, l. 51.

466 Įsakymas 7 p. p. Nr. 300, 1923-08-28. *Ten pat*, b. 49, l. 25.

valdininkas Ignas Kriaučionis⁴⁶⁷. Į atsargą buvo išleisti kpt. Genrikas Kozmianas, kpt. Jonas Konkulevičius, kpt. Dimitrijus Katasonovas, vyr. ltn. Juozas Andrikis, vyr. ltn. Pranas Latoža, vyr. ltn. Juozas Maurukas, ltn. Juozas Krutulis, ltn. Eduardas Migevičius, ltn. Juozas Pilkauskas, ltn. Antanas Štatas ir pulko gydytojas Bronius Janušauskas⁴⁶⁸. Rugsjūčio mėn. į pulką iš Antrojo pasienio pulko buvo perkelti kpt. Jonas Vėgėlis, kpt. Vladas Veleckis, vyr. ltn. Antanas Venclauskas, ltn. Petras Buragas, ltn. Mikas Kukutis ir karo valdininkas Jonas Ubavičius, spalio mėn. paskirti Karo mokyklą baigę leitenantai Kazys Vygontas, Juozas Naglius, Jonas Gogė, Jeronimas Eidimtas, Juozas Sabonaitis ir Liudas Kreivys, gruodžio mėn. perkelti kpt. Stasys Šaulys ir ltn. Juozas Krikščiūnas⁴⁶⁹.

Pasikeitė ir aukščiausioji pulko vadovybė. Spalio 24 d. Respublikos Prezidento įsakymu Nr. 93 pulko vadas plk. ltn. Julius Čaplikas buvo atleistas iš pulko vado pareigų ir išleistas į atsargą. Tos pačios dienos Respublikos Prezidento įsakymu Nr. 94 mjr. Pranas Kaunas buvo atleistas iš Antrojo pasienio Marijampolės pulko vado pareigų ir paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadu⁴⁷⁰.

Gen. št. plk. K. Ladiga

Lapkričio 14 d. III pėstininkų divizijos vadas sudarė pulko perdavimo komisiją. Komisijos pirmininku buvo paskirtas Septintojo pėstininkų pulko mjr. P. Tarasenko, nariais – vyr. ltn. A. Venclauskas ir Devintojo pėstininkų pulko kpt. Dimitrijus Šachovas⁴⁷¹. Pulko priėmimo ir perdavimo darbas buvo baigtas tik 1924 m. vasario 4 d.⁴⁷² Po keleto dienų pasikeitė ir pulko karo kapelionas. Spalio 30 d. pulko karo kapelionas kunigas Ambrozijus Paštukas buvo atleistas iš pareigų, o naujuoju kapelionu paskirtas kunigas Julius Kasperavičius⁴⁷³.

Lapkričio 15 d. pasikeitė ir III karo apygardos viršininkai. Tą dieną III karo apygardos viršininko pareigas pradėjo eiti gen. št. plk. Kazys Ladi-

467 Įsakymai kariuomenei Nr. 85, 1923 m. gegužės 5 d.; Nr. 87, 1923 m. gegužės 12 d.; Nr. 197, 1923 m. spalio 30 d.; Nr. 234, 1923 m. gruodžio 31 d.

468 Įsakymai kariuomenei Nr. 101, 1923 m. gegužės 30 d., Nr. 235, 1923 m. gruodžio 31 d.

469 Įsakymai kariuomenei Nr. 150, 1923 m. rugsjūčio 9 d., Nr. 194, 1923 m. spalio 26 d., Nr. 224, 1923 m. gruodžio 15 d.

470 Įsakymas kariuomenei Nr. 197, 1923 m. spalio 30 d.

471 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 76, 1923-11-14. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 51, l. 27–28.

472 Įsakymas 7 p. p. Nr. 40, 1924-02-09. *Ten pat*, b. 58, l. 258.

473 Įsakymas kariuomenei Nr. 197, 1923 m. spalio 30 d.

ga⁴⁷⁴.

Gruodžio mėn. pulkas buvo pertvarkytas pagal naujai patvirtintus taikos meto etatus. Pagal pareigas buvo perskirstyti ne tik karininkai, bet ir kai kurie kuopų kareiviai⁴⁷⁵. Faktiškai kaip tik šios pertvarkos metu pulką tikrino naujas III karo apygardos viršininkas gen. ltn. K. Ladiga. Tai buvo daugiau pažintinis tikrinimas, todėl ir generolas daug pastabų neturėjo, gal tik pažymėjo, kad „*maistas beskonis*“⁴⁷⁶.

1923-ieji pulkui buvo gana sunkūs. Jis pakeitė net 3 dislokacijos vietas, reikėjo atlikti daug ūkio darbų, be to, keitėsi karių mokymo programos. Visa tai neigiamai atsiliepė karių, tarp jų ir pulko jaunesniųjų karininkų, drausmei. Šiais metais už įvairius nusižengimus į areštinę nuo 2 iki 30 parų dėl netinkamų poelgių buvo pasiųsti 13 pulko karininkų, 2-osios kulkosvaidžių kuopos jaunesnysis karininkas ltn. Antanas Ambrulaitis – net 3 kartus⁴⁷⁷. Įdomus įvykis įvyko spalio 14 d. Tą dieną pulko vadas plk. ltn. J. Čaplikas, atvykęs į sekmadienines pulko pamaldas, pamatė, kad iš 50 katalikų karininkų, karo valdininkų ir gydytojų bažnyčioje yra vos 4. Išleistame įsakyme pulkui jis nedievobaimingiems karininkams priminė, kad bažnyčios lankymas yra sudedamoji jų tarnybos dalis, ir nelankančius pamaldų karininkus pažadėjo bausti neatsižvelgdamas į jokias aplinkybes⁴⁷⁸.

1923 m. pulke kilo netikėta problema, kuri net 1924 m. iki galo taip ir nebuvo išspręsta. Kareiviai, apgyvendinti moderniose kareivinėse, kuriose buvo įrengta kanalizacija, to nebuvo matę, todėl nuolat užkimšdavo kanalizacijos vamzdžius įvairiomis atliekomis. Užuoat išnešę į kieme pastatytas atliekų surinkimo talpyklas, jie jas tiesiog mesdavo į kanalizaciją. Pulko vadui neliko kitos išeities, kaip tik pradėti išieškoti jai atkimšti išleistas sumas iš kaltininkų. Kadangi niekas neprisipažindavo taip atsikratę atliekų, išlaidas išieškodavo iš visų to padalinio, kurio patalpose užsikimšdavo kanalizacija, personalo⁴⁷⁹. Priemonė pasirodė esanti gana efektyvi.

1924 m. pulkas Klaipėdoje pirmą kartą iškilmingai paminėjo Vasario 16-ąją. Be oficialių renginių, vakare buvo parodytos dvi pačių karių pastatytos komedijos – V. Tumo-Vaižganto „*Tiktai niekam nesakyk*“ ir nežinomo autoriaus „*Naujokų priėmimo komisija*“. Nors vaidintojai nebuvo profesionalai, pulko karių jie buvo sutikti labai šiltai⁴⁸⁰. Gegužės 1 d. kareivinių kieme, dalyvaujant visam pulkui, iškilmingai buvo pasodintas ažuoliukas, pavadintas „*Vilniaus medžiu*“. Po iškilmingo „*Vilniaus medžio*“ sodinimo vyko pulko sporto rungtynės,

474 Įsakymas III karo apygardai Nr. 77, 1923-11-15. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 104, l. 1.

475 Įsakymas 7 p. p. Nr. 427, 1923-12-21. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 51, l. 112–116.

476 Įsakymas III karo apygardai Nr. 1, 1923-12-18. *Ten pat*, b. 58, l. 58.

477 Įsakymai 7 p. p. Nr. 129, 148, 160, 161, 223, 231, 240, 250, 300, 339, 340. *Ten pat*, b. 46, l. 10, 43, 65, 69; b. 47, l. 13, 28, 47, 66; b. 48, l. 166; b. 49, l. 132, 141.

478 Įsakymas 7 p. p. Nr. 358, 1923-10-15. *Ten pat*, b. 50, l. 47 a. p.

479 Įsakymas 7 p. p. Nr. 33, 1924-02-02. *Ten pat*, b. 58, l. 218–219.

480 Iš pulko gyvenimo. *Kovotojas*, 1924, Nr. 1, p. 28.

Lietuvos kariuomenės paradas Klaipėdos teatro aikštėje 1923 m. vasario 16 d.
Tarpukario Lietuva, K.: Šviesa, 2007, p. 38

jų nugalėtojai buvo apdovanoti prizais⁴⁸¹.

Naujasis pulko vadas mjr. P. Kaunas ypatingą dėmesį skyrė kareivių mokymui. Vasario mėn. jis pats asmeniškai tikrino, kaip tai vyksta kuopose. 1-ojoje kuopoje vadas pamatė, kad kareiviai daro labai daug klaidų atlikdami veiksmus su šautuvu ir netaisyklingai taikosi. Bet, ko gero, daugiausiai priekaištų susilaukė kuopos vadas ltn. J. Eidimtas, kuriam, pulko vado nuomone, trūko komandavimo įgūdžių.

2-osios kuopos kareiviai buvo prastai susipažinę su kulkosvaidžio konstrukcija, taip pat pulko vadas pareiškė daug priekaištų kuopos puskarininkiams, kurių žinios buvo nepakankamos.

3-iojoje kuopoje pulko vadas, patikrinęs kiekvieno kareivio veiksmus su šautuvu, irgi konstatavo, kad yra nemažai trūkumų, kaip ir mokant mėtyti granatas. Jos puskarininkiai sulaukė panašių priekaištų kaip ir 2-osios kuopos puskarininkiai.

1-osios kulkosvaidžių kuopos kareivių žinias pulko vadas pripažino vidutinėmis, dėl netvarkingos uniformos pastabų sulaukė kuopos vadas vyr. ltn. J. Misiūnas⁴⁸².

1924 m. kovo 1 d. pasirodė šapirografu dauginamas rankraštinis pulko laikraš-

481 „Vilniaus Medžio“ sodinimas. *Kovotojas*, 1924, Nr. 4, p. 22.

482 Įsakymai 7 p. p. Nr. 44, 46, 48. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 58, l. 282–283; b. 59, l. 46, 48.

7-ojo pėstininkų pulko laikraėėio „Kovotojas“ redakcija. Antras iš kairės sėdi redaktorius vyr. lt. Petras Jakėtas. 1924 m. *Kareivinė, tapusios Klaipėdos universitetu*, p. 89 (LCVA)

Plk. P. Genys. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 763

tėlis „Kovotojas“ (buvo leidžiamas iki 1928 m.). Iniciatyvą leisti šį laikraštėlį iškėlė vyr. ltn. B. Šarauskas. Jis taip pat sugalvojo ir jo pavadinimą. Laikraščelio leidėjas buvo pulko švietimo komisija, redaktoriumi buvo paskirtas ltn. Petras Jakštas.

1924 m. kovo pradžioje tarp pulkų vyko labai įdomus pasikeitimas kareiviais. Dėl kokios priežasties tai buvo daroma, nustatyti nepavyko. Tarnauti į Septintąjį pulką iš Šeštojo pėstininkų pulko buvo perkelti 108, iš Devintojo pėstininkų pulko – 102 kareiviai. Iš Septintojo pėstininkų pulko į Šeštąjį pulką buvo perkeltas 71 kareivis, į Devintąjį pėstininkų pulką – 86 kareiviai⁴⁸³.

1924 m. vasario 29 d. Res-

Pulko vado mjr. P. Kauno išleistuvės. 1924-03-20 (LCVA)

483 Įsakymai 7 p. p. Nr. 68, 1924-03-08, Nr. 69, 1924-03-09. *Ten pat*, b. 59, l. 127-134, 140, 143.

publikos Prezidento įsakymu mjr. Pranas Kaunas buvo atleistas iš pulko vado pareigų, o vadu paskirtas plk. ltn. Petras Genys. Plk. ltn. P. Genys pulką perėmė kovo 20 d.⁴⁸⁴ Buvo sudaryta pulko perdavimo komisija, jos vadovu paskirtas mjr. P. Tarasenko, nariais – vyr. ltn. S. Chamanskis ir Devintojo pėstininkų pulko karininkas Sergiejus Stepanovas⁴⁸⁵.

Naująjį pulko vadą J. Černius savo atsiminimuose apibūdino taip:

„Tai buvo jaunas, gražios išvaizdos, visada tvarkingai apsirengęs vyras. Adju-tantas buvo kpt. Baltrimas. Tai dabar jau ir vėl nauja vadovybė. Pasijuto visai kita atmosfera. Tarp karininkų dingo intrigos, pjudymai, kiršinimai.

Genys buvo griežtas, bet teisingas. Jis reikalavo drausmės, pareigų vykdymo, tvarkingumo ir švaros. Jis nebuvo blaivininkas, bet girtuoklių nemėgo. Girtavimas labai ir labai sumažėjo. Ypatingą dėmesį jis kreipė į mokymą, lauko pratimus – manevrus, šaudymą.“⁴⁸⁶

Paskyrus naują vadą, pulkas patyrė ir tam tikrų nuostolių. Jį paliko krašto apsaugos ministro įsakymu Devintojo pėstininkų pulko vado padėjėju paskirtas vienas pirmųjų pulko karininkų mjr. Andrius Kerbelis⁴⁸⁷.

Perėmęs pulką, naujasis pulko vadas pirmiausia apžiūrėjo jo ūkį, kuopų ir komandų sandėlius. Be abejo, ne viskas buvo tvarkinga, trūko piramidžių šautuvams, lentynų ir dar daug visokių smulkmenų. Balandžio 30 d. jis tikri-no visą pulką. Ko gero, rimčiausia naujojo vado pastaba buvo tai, kad prastos instruktorių, kurie moko kareivius, žinios⁴⁸⁸. Gegužės 28 d. pulką tikrino apy-gardos vadas plk. K. Ladiga. Patikrinimas buvo tradicinis, nors netrūko ir naujų dalykų. Divizijos vadas ypatingą dėmesį skyrė kareivių ir puskarininkių statutų žinioms. Puskarininkiai statutus išmanė gana gerai, o kareiviai – nevienodai. Buvo tikrai nemažai kareivių, kurie atsakė gerai ir labai gerai, bet buvo ir tokių, kurie nesugebėjo atsakyti nė į vieną apygardos viršininko užduotą klausimą. Tiesa, pastarųjų buvo nedaug. Ypač gerai kariai išmanė Rikiuotės statuto reika-lavimus. Apygardos viršininkas padarė išvadą, kad kareiviai ir puskarininkiai pa-rengti gerai, ir pulko vadui plk. ltn. P. Geniui pareiškė padėką⁴⁸⁹. Statutų žinias apygardos viršininkas tikrino ir lapkričio 24 d. bei kitų patikrinimų metu⁴⁹⁰.

Liepos pirmosiomis dienomis pasikeitė pulko Ūkio skyraus vedėjas. Mjr. Antaną Stapulionį pakeitė iš Devintojo pėstininkų pulko perkeltas mjr. Stasys Šileika. Mjr. A. Stapulionis buvo paskirtas eiti 2-ojo bataliono vado pareigas, nes 2-ojo bataliono vadas mjr. Ramualdas Burokas, grįžęs iš Aukštųjų karininkų

484 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 34, 1924 m. kovo 1 d.; įsakymas 7 p. p. Nr. 81, 1924-03-20. *Ten pat*, b. 60, l. 60.

485 Įsakymas III karo apygardai Nr. 11, 1924-03-24. *Ten pat*, l. 155.

486 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 4.

487 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 38, 1924 m. kovo 11 d.

488 Įsakymai 7 p. p. Nr. 111, 1924-04-17, Nr. 133, 1924-05-09. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 60, l. 290–291, 403.

489 Įsakymas III karo apygardai Nr. 28, 1924-05-30. *Ten pat*, b. 61, l. 50–51.

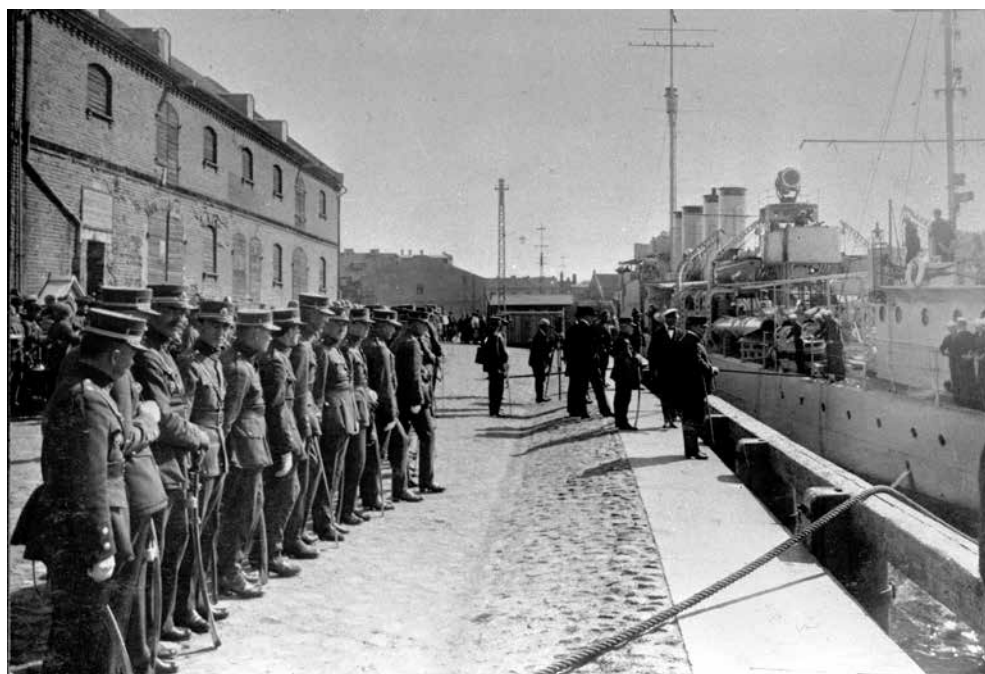
490 Įsakymas III karo apygardai Nr. 73, 1924-11-26. *Ten pat*, b. 62, l. 262–263.

kursų, buvo perkeltas į III karo apygardos štabą⁴⁹¹.

1924 m. liepos 6 d. pulkas minėjo savo pirmąjį – 5-erių metų – jubiliejų. Iškilmės prasidėjo pulko karo kapeliono kunigo J. Kasperavičiaus aukojamomis mišiomis pratybų aikštėje. Po mišių ten pat įvyko ir pulko karių paradas, po parado pulko karius pasveikino III karo apygardos viršininkas plk. K. Ladiga, primindamas pulko žygius kovojant dėl nepriklausomybės. Sveikinimo kalbas taip pat pasakė Klaipėdos krašto gubernatorius J. Budrys, kiti atstovai, buvo perskaitytas Respublikos Prezidento Aleksandro Stulginskio sveikinimas. 13 val. pulko kariams ir svečiams buvo patiekti bendri pietūs. 14 val. svečiai, pakviesti į karininkų klubą, išklausė dar keletą kalbų. 17 val. vyko sporto rungtynės, o 20 val. Šaulių salėje pulko kareiviams buvo surengti šokiai⁴⁹².

Liepos 16 d. pulkui teko dalyvauti JAV karo laivų sutikimo ceremonijoje. 8 val. ryte iš Kopenhagos į Klaipėdą atplaukė JAV karo laivai „Flusser“ ir „Reid“. Atplaukiančių laivų laukė išrikiuota pulko garbės sargyba ir orkestras. Išlipusiam į krantą laivų vadui kpt. Burnienui garbės sargyba atidavė pagarbą, o orkestras sugrojo JAV himną. Svečius pasveikino karo apygardos viršininkas plk. K. Ladiga, vietos valdžios vardu – muitinės viršininkas Jonas Norkaitis, o Užsienio reikalų ministerijos vardu – Bronius Balutis. Vakare pulko kareiviai

491 Įsakymai 7 p. p. Nr. 188, 1924-07-03; Nr. 193, 1924-07-08, Nr. 259, 1924-09-12. *Ten pat*,

JAV karo laivų sutikimas Klaipėdos uoste. 1924-07-16 (LCVA)

b. 61, l. 126, 142 a. p., b. 62, l. 60.

492 7 pėst. Ž. K. Butegeidžio pulko šventė. *Kovotojas*, 1924, Nr. 7, p. 22–23.

amerikiečių jūreiviams Šaulių salėje surengė sutiktuves. Buvo vaišės ir šokiai, priėmimas užsitęsė iki paryčių.

Amerikos karininkus priėmė Klaipėdos krašto gubernatorius, kitą dieną pulko karininkų klube jiems buvo surengti priešpiečiai. Vėliau pulko karininkai buvo pakviesti į laivą „Reid“ ir jį apžiūrėjo. Tą pačią dieną kpt. Burnienas traukiniu išvyko į Kauną, o laivai 7 val. vakare, palydėti pulko garbės sargybos ir orkestro, išplaukė į Rygą⁴⁹³.

Šventiniai renginiai paprastai skleidžia gerą nuotaiką. Atrodė, kad ir gyvenimas Klaipėdoje grįžta į įprastą vėžes. Tačiau realybė buvo kitokia. 1924 m. rugpjūčio 2 d. Septintojo pėstininkų pulko vado plk. ltn. P. Genio vardu iš Lietuvos kariuomenės Vyriausiojo štabo buvo gauta telegrama, kad rengiamas jo vadovaujamo pulko užpuolimas. Tuo metu vadas atostogavo, jam buvo įsakyta atostogas skubiai nutraukti, grįžti į pulką ir savo jėgomis organizuoti gynybą⁴⁹⁴. Pulko vadas apie tai jau turėjo informacijos ir savo ruožtu informavo Vyriausiąjį štabą, kad vietos gyventojai ketina sukilti naktį iš rugpjūčio 4-osios į 5-ąją ir pirmiausia pulti Klaipėdos kareivines. Sužinojus apie sukilimo vadų susirinkimo vietą, rugpjūčio 2-osios naktį vienuolika jų buvo suimti su įkalčiais. Atlikus suimtųjų tardymą paaiškėjo, kad sukilimui organizuoti buvo sudarytas specialus komitetas. Jo žinioje buvo apie 400 vyrų. Komitetui vadovavo buvęs Vokietijos kariuomenės feldfelis⁴⁹⁵ Friedrichas Blumenau. Sukilimo branduolį sudarė vietos sporto organizacijų ir „Kulturbundo“⁴⁹⁶ nariai. Klaipėdos kareivines planavo pulti apie 1.00–2.00 val. nakties. Pirmoji sukilėlių, apie 80 vyrų, grupė (1 leitenantas, 3 būrininkai, 9 puskarininkiai ir 68 eiliniai), vadovaujama Jurgio Matšuko, turėjo užpulti pirmąjį kareivinių, kuriose gyveno kariai, korpusą, antroji, apie 100 vyrų, grupė – antrąjį korpusą, 3-ioji, irgi apie 100 vyrų, grupė – karininkų flygelį, 4-oji 100 sukilėlių grupė – pulko sandėlius, dar viena sukilėlių grupė – perimti miesto kontrolę, t. y. užpulti policiją, perimti svarbiausius miesto pastatus ir įstaigas bei jame esančius lietuvių karių patrulius. Suimti karininkai turėjo būti nugabenti į parengtą bet kuriuo metu išplaukti garlaivį „Sochlickmann“⁴⁹⁷.

Rugpjūčio 4 d. kariuomenės vadovybė Septintajam pėstininkų pulkui paremti nutarė atsiųsti Ketvirtąjį pėstininkų pulką. Vyriausiojo štabo viršininkas Ketvirtajam pėstininkų pulkui įsakė skubiai pasirengti išvykti į Klaipėdos kraštą⁴⁹⁸, o kariuomenės vadas Septintojo pėstininkų pulko vadui – kurį laiką ne-

493 Amerikos svečiai. *Kovotojas*, 1924, Nr. 7, p. 26–27.

494 Telefonograma Nr. 11405, 1924-08-02. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 460, l. 2.

495 **Feldfelis** – vyresnysis puskarininkis.

496 **Kulturbundas** – Klaipėdos krašto kultūros sąjunga (vok. *Memelländischer Kulturbund*), Mažosios Lietuvos vokiečių nacionalistinė organizacija, veikusi 1923–1934 m. Klaipėdos krašte. Oficialiai skelbė, kad jos tikslas – saugoti senąjį krašto (vokišką) kultūrą, vadovauti vietos vokiečių kultūros organizacijoms, o iš tikrųjų siekė stiprinti Vokietijos įtaką Klaipėdos krašte.

497 Žinios apie rengtąjį š. m. rugpjūčio mėn. 5 d. Klaipėdos krašte sukilimą. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 460, l. 58.

498 Vyriausiojo štabo 1924-08-04 raštas Nr. 11419. *Ten pat*, l. 5.

leisti karių atostogų, kiekvieną dieną skirti budintį pulko padalinį, į miestą ir jo apylinkes siųsti patrulius, naktį 2/3 pulko karininkų laikyti kareivinių rajone šalia savo padalinių, prie kareivinių vartų ir kitose vietose statyti sargybinius ir dienos metu. Pulko vadui nurodyta palaikyti tiesioginius ryšius su Klaipėdos gubernatoriumi.

Tą pačią rugpjūčio 4 d. Pirmojo artilerijos pulko 4-ajai baterijai įsakyta iš Panevėžio 18 val. skubiai išvykti į nuolatinę dislokacijos vietą Klaipėdoje. Baterija buvo perduota Septintojo pėstininkų pulko vado žinion. Baterija į Klaipėdą atvyko rugpjūčio 6 d.⁴⁹⁹

Lietuvos karinei vadovybei ėmusis energingų priemonių ir policijai suėmus sukilimo vadus, užpuolimas neįvyko, todėl buvo atšauktas Ketvirtojo pėstininkų pulko išvykimas. Tačiau padėtis tebebuvo įtempta, todėl buvo nuspręsta į Klaipėdos kraštą, Šilutę ir Tauragę pasiųsti Trečiąjį pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pulką ir Husarų pulko eskadroną⁵⁰⁰, nes karinė vadovybė manė, kad naujas sukilimas gali įvykti rugpjūčio 23–25 d., prisidengus Tilžėje rengiama „Rytprūsių dienos“ švente, minint vokiečių pergalės prieš Rusijos armiją prie Tanenbergo 10-ąsias metines.

Vykdydamas įsakymą, Trečiojo pėstininkų pulko štabas, 2-ojo kulkosvaidžių bataliono dvi kuopos ir vienas raitelių eskadronas Tauragę pasiekė rugpjūčio 14 d. 15 val. Iš viso atvyko 28 karininkai, 3 karo valdininkai, 704 kareiviai, kartu atsigabeno ir 199 arkliai⁵⁰¹. Rugpjūčio 21 d. į Tauragę Trečiojo pėstininkų pulko vado žinion atvyko šarvuotasis traukinys „Kęstutis“⁵⁰². Taigi, kariuomenės grupė Klaipėdos krašte buvo gerokai sustiprinta.

Kadangi padėtis Klaipėdos krašte buvo labai rimta, čia esančiai kariuomenei vadovauti Lietuvos karinė vadovybė pavedė III karo apygardos viršininkui gen. št. plk. K. Ladigai ir sudarė Klaipėdos grupės štabą. Grupės štabo viršininku buvo paskirtas mjr. Viktoras Giedrys. Grupės štabui buvo iškeltas uždavinys neleisti Klaipėdos krašte prasidėti sukilimui ir ginkluotiems vokiečių būriams persikelti iš Rytprūsių per Nemuną⁵⁰³.

1924 m. rugpjūčio 21 d. Septintojo pėstininkų pulko vadas gavo slapta operatyvinį Klaipėdos krašto kariuomenės štabo įsakymą Nr. 1, pasirašytą Klaipėdos krašto kariuomenės vado gen. št. plk. K. Ladigos. Įsakyme buvo paaiškinta, kad Klaipėdos krašte yra nemažai asmenų, Vokietijos šalininkų. Jie palaiko tarpusavio ryšius su Vokietija ir, pastarosios kurstomi, imasi įvairių priemonių tam, kad Klaipėdos kraštas būtų prijungtas prie Vokietijos. Klaipėdos krašto

499 Visiškai slapta asmeninė Vyriausiojo štabo 1924-08-04 telefonograma Nr. 11428 III karo apygardos viršininkui. *Ten pat*, l. 10.

500 Slapta Vyriausiojo štabo viršininko 1924-08-11 telefonograma Nr. 11497 Kauno įgulos viršininkui. *Ten pat*, l. 32.

501 Surgailis G. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas. Vilnius, 2013, p. 87.

502 Žinios apie pasiųstą į Klaipėdos kraštą ir Tauragę kariuomenę š. m. rugpjūčio mėn. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 460, l. 57.

503 Jokubauskas V. Netiesioginis poveikis ir Lietuvos karinis saugumas 1919–1940 m., p. 114.

gyventojai kurstomi sukilti. Šiam tikslui iš Vokietijos siunčiami pinigai, ginklai ir amunicija ir žadama sukilimui prasidėjus iš Vokietijos juos paremti ginkluota jėga.

Vadas nurodė, kad Klaipėdos krašte dislokuotai Lietuvos kariuomenei duota užduotis neleisti, kad prasidėtų sukilimas, o jam prasidėjus – kad Vokietijos kariniai daliniai ateitų sukilėliams į pagalbą.

Trečiojo ir Septintojo pėstininkų pulkų vadams plk. K. Ladiga įsakė gerai išstudijuoti visas prieigas prie dalių buveinių. Esant pavojui, svarbiausių prieigų kryptimis siųsti pėstininkus, į tolesnes prieigas – raitus patrulius. Tarp apsaugos ir buveinių palaikyti ryšį raketomis ir kitomis priemonėmis. Septintajam pėstininkų pulkui ginkluotosioms Vokietijos pajėgoms sulaukyti nuo Nemirsetos iki Mingės upės buvo paskirtas gynybos baras⁵⁰⁴.

Kaip tik tomis įtemptomis dienomis pulke apsilankė dr. Jonas Basanavičius. Jo atvykimas šiek tiek sumažino tvyrojusią įtampą. Pulke jis buvo priimtas labai šiltai, surengtos vaišės, sugiedota ilgiausių metų⁵⁰⁵.

Kai padėtis stabilizavosi, rugsėjo 27 d. Trečiojo pėstininkų pulko dalis, dislokuota Tauragėje, Husarų pulko 3-iasis eskadronas ir šarvuotasis traukinys buvo atšaukti į Kauną. Klaipėdos krašte liko tik Trečiojo pulko 1-asis batalionas su kulkosvaidžių kuopa. Jie buvo perduoti Septintojo pėstininkų pulko vado žinion⁵⁰⁶.

1924 m. lapkričio mėn. buvo nutarta sustiprinti Penktąjį pėstininkų pulką, dislokuotą Kaune, kuris buvo rengiamas prireikus skubiai perdislokuoti į Klaipėdos kraštą. Tam iš kitų pėstininkų pulkų tarnauti į Penktąjį pėstininkų pulką buvo perkelta dalis kareivių, taip pat ir iš Septintojo pėstininkų pulko. Lapkričio 1 d. į Penktąjį pėstininkų pulką buvo perkelta 200 kareivių⁵⁰⁷.

1924 m. keletas pulko karininkų buvo išsiųsti mokytis į Aukštuosius karininkų kursus. Be to, kaip ir kitais metais, pulkui teko mokyti naujokus skaityti ir rašyti. Pažymėtina, kad 1924 m. rudeninio šaukimo karių raštingumo lygis buvo gana aukštas. Iš 248 naujokų visiškai beraščiai buvo tik 27, 26 mokėjo skaityti, bet nemokėjo rašyti⁵⁰⁸.

1924 m. rudenį buvo suremontuotas pulko kareivių klubas. Sienos dekoruotos įvairiais užrašais, kunigaikščių ir atkurtos valstybės visuomenės veikėjų portretais, kuopų ir komandų nuotraukomis. Čia kareiviai galėjo praleisti laisvalaikį, juo labiau kad klube visada būdavo įvairių laikraščių ir žurnalų⁵⁰⁹. Jame buvo surengtas ir vienas pirmųjų iškilmingų renginių – lapkričio 16 d. Vinco

504 Klaipėdos krašto kariuomenei įsakymas Nr. 1 op., 1924-08-21. *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 460, l. 60.

505 Stramylietis S. Dr. J. Basanavičiaus apsilankymas. *Kovotojas*, 1924, Nr. 9, p. 23.

506 L. e. Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. A. Zubrio 1924-07-27 raštas I karo apygardos viršininkui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 460, l. 76.

507 Surgailis G. Penktasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas, p. 129.

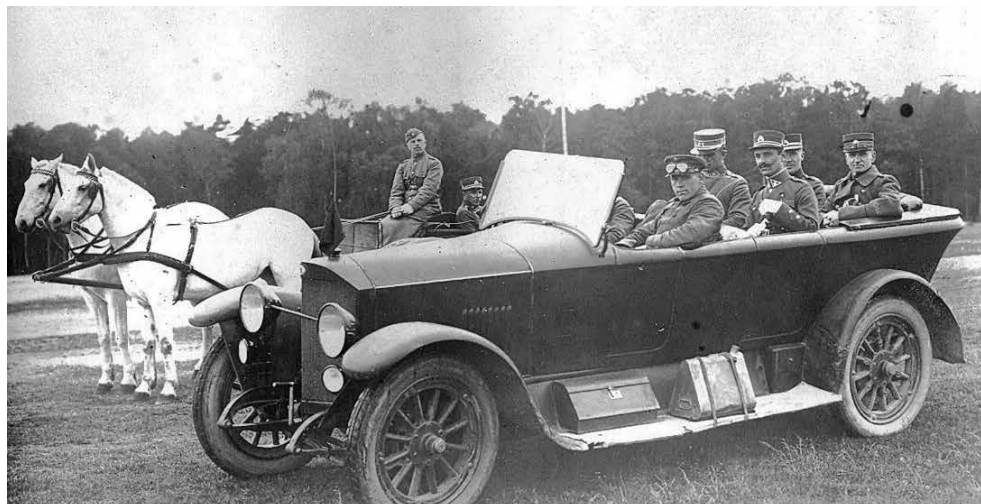
508 Žinios apie išsilavinimą 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegidžio pulko naujokų, pašauktų kariuomenėn 1924 m. gruodžio mėn. *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 64, l. 6.

509 Stramylietis S. Kareivių Kliūbas. *Kovotojas*, 1924, Nr. 10, p. 23.

Kudirkos mirties 25-ųjų metinių minėjimas. Ltn. P. Jakštas perskaitė paskaitą apie V. Kudirką, po to keletas kareivių padeklamavo eilių. Minėjimas baigėsi giedant Lietuvos himną⁵¹⁰.

Klubo patalpose kareiviams buvo skaitomos įvairios paskaitos. Pavyzdžiui, 1925 m. sausio 10 d. karo kapelionas kun. J. Kasperavičius perskaitė paskaitą „Kristaus draugija“, sausio 24 d. ltn. K. Vygontas – paskaitą apie sportą, vasario 11 d. kpt. P. Baltrūnas – apie svarbiausius pulko mūšius ir žygius, vasario 15 d. mjr. P. Tarasenko – paskaitą „Piliakalniai ir Lietuvos valstybės vystymasis“ ir kt.⁵¹¹

Baigiantis 1924 m., panaudojus karininkų žmonių surinktas aukas, buvo surengta naujametinė eglutė. Visi kareiviai gavo dovanų. Antrąją Kalėdų dieną kareivių klube jiems du kartus buvo suvaidinta J. Vaižganto komedija „Nepadėjus – nēr ko kasti“. Spektaklį parengė kareivių dramos kuopelė. Originaliai pulke buvo sutikti 1925 metai. Vidurnaktį buvo išrikiuotas visas pulkas, pulko vadas karius pasveikino Naujųjų proga, po to pradėti leisti fejerverkai⁵¹², nors kalėdiniai ir naujametiniai renginiai pulke vyko tvyrant įtampai. Dar 1924 m. gruodžio 6 d. Lietuvos kariuomenės Vyriausiasis štabas vėl informavo Septintojo pėstininkų pulko vadą, kad Kalėdų metu vietos vokiečiai ar komunistai gali bandyti organizuoti „pučą“, todėl jam įsakė švenčių laikotarpiu ypač padidinti budrumą Klaipėdos ir Šilutės įgulose⁵¹³. Gruodžio 30 d. pulko vadas pranešė,

Pulko inspekcinės apžiūros atlikti atvyko kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas (VDKM)

kad, jo turimomis žiniomis, naktį vokiečiai planavo pulti Šilutės įgulą, tačiau

510 Stramylietis S. Vinco Kudirkos paminėjimas. *Kovotojas*, 1924, Nr. 11, p. 24.

511 Stramylietis S. K. M. Dr. Klaipėdos įgulos ratelio kronika. *Kovotojas*, 1925, Nr. 2, p. 21.

512 Stramylietis S. Iš pulko gyvenimo. *Kovotojas*, 1925, Nr. 1, p. 27–28.

513 Vyriausiojo štabo viršininko 1924-12-06 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 460, l. 110.

ši, turėdama apie tai informacijos, puolimui buvo pasirengusi⁵¹⁴. Be to, Vyriausiasis štabas nedelsdamas davė nurodymus parengti Penktąjį pėstininkų pulką vykti į Klaipėdą, buvo parengtas pulko išvykimo planas⁵¹⁵. Tačiau puolimui neįvykus, buvo atšauktas ir Penktojo pėstininkų pulko išvykimas.

1924 m. beveik visuose aukštesniųjų viršininkų surengtuose pulko patikrinimuose būdavo sulaukiama kritikos, kad pulko puskarininkiai turi nepakankamai žinių. Kad pagerintų padėtį ir pagilintų pulko puskarininkių žinias, 1925 m. sausio pradžioje pulko vadas įsakė batalionų vadams nuo sausio 15 d. du kartus per savaitę jiems rengti įvairius užsiėmimus. Kitų pulko padalinių puskarininkiai buvo priskirti prie batalionų⁵¹⁶. Kaip pulko kariai mokomi, kovo 28 d. tikrino ir apygardos viršininkas. Patikrintų karių žinios įvertintos įvairiai. Buvo karių, kurie į pateiktus klausimus atsakė gerai, ir tokių, kurie atsakė patenkinamai arba apskritai negalėjo atsakyti⁵¹⁷.

Birželio 9 d. per Klaipėdos krašte esančių kariuomenės dalių inspekcinę apžiūrą kariuomenės vadas patikrino ir Septintąjį pėstininkų pulką ir liko juo patenkintas. Daugiau priekaištų sulaukė tik Raitųjų žvalgų komanda, nes jiems nelabai sekėsi suvaldyti arklius. Vadas įsakė raitiesiems žvalgams treniruotis jo-

514 Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės išvedimas iš Klaipėdos (1939 m.). *Karo archyvas*, t. 31, p. 236.

Gen. S. Žukausko inspekcinė apžiūra. 7-ojo pėstininkų pulko iškilmingas maršas (LCVA)

515 5-to pėstininkų pulko iš Kauno išvykimo tvarka. *LCVA*, f. 518, ap. 1, b. 91, l. 92.

516 Įsakymas 7 p. p. Nr. 13, 1925-01-13. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 63, l. 108.

517 Slaptas įsakymas III karo apygardai Nr. 21, 1925-03-28. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 160, l. 91–92.

dinėjant kasdien, o ne tik 2 kartus per savaitę, kaip buvo iki tol⁵¹⁸.

1925 m. birželio viduryje, mažinant Lietuvos kariuomenę, Ketvirtąjį pėstininkų pulką, kurį sudarė trys batalionai, buvo nuspręsta performuoti į dviejų batalionų pulką ir patvirtinti jo etatus. Vykdamas šį sprendimą, 1925 m. birželio 14 d. slapto I karo apygardos vado įsakymu vieną pulko batalioną buvo įsakyta perduoti Septintajam pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulkui: į jį perkelti pulko vado padėjėją, pulko vado sprendimu, vieną bataliono vadą, 6 kuopų vadus, priklausančius perduodamam batalionui, 6 vyresnius karininkus, esančius perduodamų kuopų sąrašuose, ir jaunesniųjų karininkų tiek, kiek bus laisvų etatų pagal 53A sąrašą. Perduodamas batalionas turėjo pasiimti visą savo kilnojamąjį turtą, išskyrus antspaudus, o ginklų, arklių, gurguolės reikmenų, virtuvių tiek, kad jų Ketvirtajame pėstininkų pulke pagal patvirtintus 53A etatus liktų nustatytas skaičius. Išsiunčiami žmonės buvo aprūpinti maistu iki liepos 1 d., iki tos dienos buvo išmokėta ir alga.

Visi perkėlimo darbai turėjo būti atlikti iki birželio 25 d. Bataliono žmonėms, arkliams ir turtui perduoti Septintajam pėstininkų pulkui buvo sudaryta komisija ir vadovauti jai paskirtas Trečiojo pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pulko kpt. Andrius Purpetris⁵¹⁹.

Kartu su perkeliama batalionu Ketvirtąjį pėstininkų pulką paliko šie karininkai: plk. ltn. J. Vidugiris, mjr. A. Svydas, kapitonas J. Bužinskas, A. Dragūnas, V. Koškulis, vyr. leitenantai V. Sakalauskas ir I. Žulys ir leitenantas J. Liorentas⁵²⁰. Atvykę Ketvirtojo pėstininkų pulko karininkai ir kareiviai buvo paskirstyti po įvairias pulko kuopas.

Nuo liepos 1 d. 2-asis Septintojo pėstininkų pulko batalionas kariuomenės Vyriausiojo štabo viršininko nurodymu buvo perdislokuotas į Šilutę, nes iki tol ten dislokuotas Trečiojo pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pulko batalionas buvo atšauktas į Kauną⁵²¹.

Gruodžio 15 d. Septintajam pėstininkų pulkui sustiprinti Vyriausiojo štabo nurodymu buvo perduoti 75 Aštuntojo pėstininkų pulko apmokyti kareiviai ir 100 naujokų. Deja, Aštuntojo pėstininkų pulko vadovybė pasiėmė nevisiškai sąžiningai. Buvo perduoti iš visų kuopų surinkti patys silpniausi kareiviai, tarp jų – net 45 žydai. Jie buvo perrengti nudėvėtais, kai kurie – visiškai suplyšusiais ir sunkiai besilaikančiais ant kūno drabužiais. Labiausiai apiplyšę kareiviai kelionės metu peršalo ir atvykę iš karto buvo paguldyti į ligoninę. Kadangi visus kareivius reikėjo perrengti naujais rūbais, pulko vadui teko kreiptis į apygardos viršininką, kad būtų skirta bent 100 naujų uniformų komplektų⁵²².

518 Inspekcinio patikrinimo aktas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 492, l. 5-6.

519 Slaptas įsakymas I karo apygardai Nr. 1. org., 1925-06-14. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 166, l. 200–201.

520 Sургailis G. Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas, p. 139.

521 Visiškai slaptas Vyriausiojo štabo viršininko 1925-06-05 raštas III karo apygardos viršininkui. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 166, l. 204–205.

522 7 p. p. vado plk. P. Genio 1925-12-16 pareiškimas III karo apygardos viršininkui. *Ten pat*,

Paminklinė lenta žuvusiems pulko kariams.
Butegeidininkas, 1936, Nr. 1, p. 15

1926 m. sausio 15 d., minint Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos metines, pulko kareivių klube iškilmingai atidengta atminimo lenta, kurioje buvo surašytos pavardės visų 37 pulko karių, žuvusių kovose dėl nepriklausomybės⁵²³.

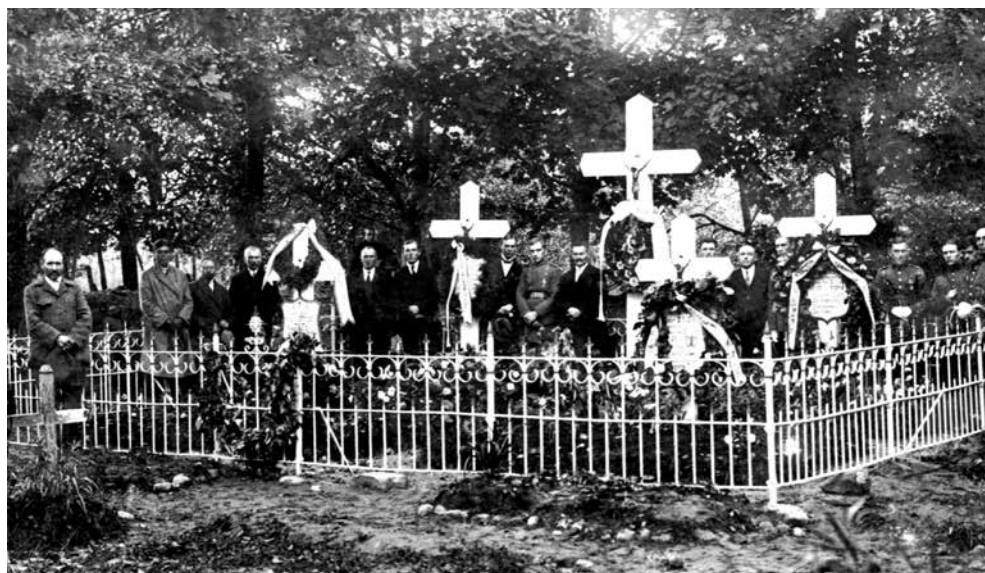
1926 m. sausio 15 d., minint Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos metines, pulko kareivių klube iškilmingai atidengta atminimo lenta, kurioje buvo surašytos pavardės visų 37 pulko karių, žuvusių kovose dėl nepriklausomybės⁵²⁴.

1926 m. balandžio 8 d. krašto apsaugos ministro įsakymu buvo padaryta

1. 333.

523 Užjūrio svečiai Klaipėdoje. *Kovotojas*, 1925, Nr. 6, p. 23–24.

524 Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 89.

Vainikų padėjimas ant žuvusių pulko karių kapų Širvintose. 1926 m. (LCVA)

kai kurių pakeitimų. Į atsargą išleistas ltn. Juozas Manelis, mjr. Pilypas Ignatavičius perkeltas į Šarvuočių rinktinę, karo kapelionas Julijonas Kasperavičius – į Aštuntąjį pėstininkų pulką. Nauju pulko karo kapelionu paskirtas kunigas Vincas Bartuška⁵²⁵.

Deja, reikia pasakyti, kad naujojo karo kapeliono ir pulko vado plk. P. Genio santykiai nesusiklostė. Kaip matyti iš išlikusių dokumentų, nesantaika pasiekė tokį mastą, kad V. Bartuška paprašė atleisti iš šių pareigų, kadangi nebegalėjo taikstyti su užgauliu pulko vado elgesiu. Karo kapeliono ir pulko vado nesutarimai prasidėjo, kai pulko vado žmona, girdint kitiems asmenims, išeidė kapelioną. Pastarasis, sukritikavęs moters elgesį, supykė jos vyrą. Pasak kun. V. Bartuškos, „*nors tas privataus pobūdžio incidentas vėliau tapo likviduotas, bet pulko vadas, neturėdamas reikalingo išsilavinimo (mokslo cenzo), administratyvio prityrimo ir takto, negalėjo užmiršti šio incidento bent tiek, kad jo nerišus su mūsų santykiais tarnybos ir bendrai kariuomenės darbe*“. Savo nepasitenkinimą karo kapelionu pulko vadas išreiškė per pulko šventę, kai jo pakviestas mišias laikė pašalinis kunigas, o kun. V. Bartuška netgi buvo uždrausta sakyti pamokslą. Pulko vadas ir toliau nederamai elgėsi su karo kapelionu, nepelnytai kritikavo. Į nesiliaujančius kivirčius įsikišti buvo priverstas vyriausiasis kariuomenės kapelionas. Vyriausiojo štabo viršininkui rašytame raporte jis paprašė pulkų vadams nurodyti, kad jie neuzurpuotų bažnytinės srities ir nesikėsintų į karo kapelionų teises ir jų kompetencijas dalykus⁵²⁶. Pagaliau 1929 m. sausio pabaigoje kunigas

525 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 40, 1926 m. balandžio 8 d.

526 Dinapaitė M. Lietuvos kariuomenės dvasininkija 1919–1940 m. *Karo archyvas*, t. 28, V., 2013, p. 329.

V. Bartuška paliko pulko karo kapeliono pareigas. Kadangi kurį laiką naujas pulko karo kapelionas paskirtas nebuvo, jo pareigas eiti laikinai buvo pavesta Aštuntojo pėstininkų pulko karo kapelionui kunigui Jonui Normantui⁵²⁷.

1926 m. rugpjūčio 29 d. į Klaipėdą su dviejų dienų oficialiu vizitu traukiniu atvyko Lietuvos Respublikos prezidentas Kazys Grinius. Po iškilmingo sutikimo stotyje jis apsilankė gubernatoriaus rezidencijoje, miesto bažnyčiose. Prezidento garbei buvo surengtas Klaipėdos įgulos karių paradas. Po karinio parado apžiūros prezidentas ir jį lydintys asmenys lankėsi Šilutėje ir Rusnėje. Savaime suprantama, kad tos dienos pulko vadui ir karininkams buvo įtemptos, nes reikėjo ne tik užtikrinti prezidento saugumą, bet ir gerai pasirodyti. Prezidento vizitas vyko sklandžiai.

Klaipėdos krašte dislokuotame pulke daug kareivių buvo evangelikai, todėl 1926 m. lapkričio 16 d. pulko evangelikų liuteronų karo kapelionu buvo paskirtas kunigas Valentinas Gailius⁵²⁸.

Pulkas visą laiką turėjo problemų dėl kareivių drausmės, taip pat ir 1926–1927 m. Iš išlikusios Areštuotųjų knygos matyti, kad pulko areštiniėje 1926 m. teko pasėdėti 270 kareivių. Tiesa, 1927 m. jų kiek sumažėjo – areštinės „malonum“ išbandė 237 kareiviai. 1926 m. rekordas priklausė 2-ajai kulkosvaidžių kuopai, kurios areštiniėje sėdėjo net 39 kareiviai, 1927 m. pirmoji vieta buvo perleista 1-ajai kuopai, kurios 27 kareiviai joje atsidūrė⁵²⁹. Galbūt viena šio reiškinio priežasčių buvo labai žemas kareivių išsilavinimas. 1926 m. gegužės mėn. šaukimo net 42 proc. naujokų buvo visiškai beraščiai, t. y. nemokėjo nei skaityti, nei rašyti⁵³⁰.

Siekiant pakelti kareivių išsilavinimo lygį, nemokantys skaityti ir rašyti buvo to mokomi, be to, pulke buvo įvestos ir bendrojo lavinimo pamokos, kviečiami agronomai, ūkio žinovai, vykdavo ekskursijos į pavyzdinius ar stiprius ūkius ir kt. Dažnai buvo lankomasi Bitėnuose pas Martyną Jankų, vykstama apžiūrėti Rambyno kalno. Ten organizuojami vaidinimai ir pasirodymai pritraukdavo daug žiūrovų⁵³¹.

1926 m. gruodžio 17 d. valstybės perversmas ir demokratiškai išrinktų institucijų likvidavimas pulke buvo sutiktas ramiai. Tik jį įvykdžiusios jėgos, kad pateisintų savo veiksmus, kurį laiką tiek visuomenę, tiek kariuomenę gąsdino neegzistuojančiu komunistinio perversmo pavojumi. 1927 m. kovo 27 d. iš apygardos štabo buvo gautas slaptas aplinkraštis, kuriame teigta, kad pastaruoju metu komunistai suaktyvino savo veikimą ir, prisidengę visokiais socialistais, stengiasi įsiskverbti į kariuomenę, jai padedant surengti sukilimą ir nuversti esamą valdžią. Kad išvengtų netikėtumų, apygardos viršininkas įsakė daliniu-

527 Įsakymas III karo apygardai Nr. 5, 1929-02-09. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 236, l. 189.

528 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 101, 1926 m. lapkričio 16 d.

529 Areštuotųjų knyga. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 97, l. 1–78.

530 Apie išsilavinimą naujokų, pribuvusių pulkan. 1936 m. gegužės mėn. *Ten pat*, f. 929, ap. 6, b. 79, l. 16.

531 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 51.

Respublikos Prezidento K. Griniaus viešnage Klaipėdoje. Prezidentas, jo palydovai ir įgulos karininkai prie kareivinių. 1 eilėje iš kairės: 1-as – Klaipėdos krašto direktorijos pirmininkas E. Simonaitis, 2-as – krašto apsaugos ministras J. Papečkys, 3-ias – ministras pirmininkas M. Sleževičius (už jo – kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas), 4-as – Respublikos Prezidentas K. Grinius (už jo – 7-ojo pėst. pulko vadas plk. P. Genys), 5-as – Klaipėdos seimelio pirmininkas J. Krausas, 6-as – Klaipėdos krašto gubernatorius K. Žalkauskas (už jo – prezidento adjutantas plk. P. Tamašauskas), 8-as – Vyriausiojo štabo viršininkas plk. K. Škirpa (LCVA)

se laikyti budinčius nuolatinės parengties padalinius, kurie būtų pasirengę bet kada išvykti, nustatyti įgulos susirinkimo numatytais atvejais punktus ir pavojaus signalus, taip pat tvarką, kuria būtų skubiai iškviečiami ne kareivinėse gyvenantys karininkai, miestą suskirstyti į rajonus ir numatyti pulko padalinius, kurie prireikus išvyktų patruliuoti į tuos rajonus. Naktimis prie štabo pastatyti sargybą. Sandėliuose laikyti parengtus ginklus ir šaudmenų atsargas ir kt.⁵³²

Pulkui visa tai nebuvo nauja, nes, nuolat gresiant Klaipėdos gyventojų sukilimui, pulko vadas jau buvo tokią tvarką parengęs, tačiau balandžio 1 d. jis išleido atskirą slaptą įsakymą pulkui, kuriuo įvedė keletą naujų taisyklių, pavyzdžiui, kad signalas rinktis yra 3 šūviai, o visi mieste gyvenantys karininkai turi budėtojui patikslinti savo gyvenamųjų vietų adresus ir nurodyti telefonų numerius, budinčiajai daliai šovinius ir ginklus nakčiai įsakė išduoti į rankas, o budėtojui – visas kareivines nakties metu apeiti bent du kartus⁵³³.

Dar 1927 m. kovo 15 d. pulke buvo parengtas sukilimo malšinimo planas,

532 III karo apygardos 1927-03-27 aplinkraštis Nr. 354 sl. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 102, l. 31.

533 Įsakymas Klaipėdos įgulai Nr. 1 sl. *Ten pat*, l. 22.

Prezidento K. Griniaus vizitas Klaipėdoje 1926-08-29. *Tarpukario Lietuva, K., Šviesa, 2007, p. 47*

Kulkosvaidininkų kuopos kariai su kulkosvaidžiu. 1926 m. (LKA muziejus)

7-ojo pėstininkų pulko karininkai pratybose. Priekyje – pulko vadas plk. P. Genys ir pulko adjutantas kpt. S. Baltrimas. 1927 m. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 4, p. 391

kadangi jo grėsmė nuolat egzistavo⁵³⁴ (žr. 4 priedą). Atitinkamas Šilutės igulai skirtas planas lapkričio 27 d. buvo parengtas ir patvirtintas⁵³⁵. 1928 m. kovo 27 d. išleistame slaptame pulko vado įsakyme buvo patikslinta, kaip, paskelbus pavojų, turi rikiuotis pulko padaliniai. 2-ajam batalionui, esančiam Šilutėje, rinkimosi tvarką turėjo nustatyti bataliono vadas. Klaipėdoje esantiems pulko padaliniams buvo nurodyta išsirikiuoti šia tvarka: iš pradžių – 1-asis ir 3-iasis batalionai, po jų – kuopos ir komandos. Kareiviai turėjo būti visiškai pasirengę, bet be šalmų, artilerijos baterija, vos paskelbus pavojų, – pakinkyta ir laukti nurodymų prie garažų, kiekvienam kareiviui – išduota po 45 šovinius, kiekvienam kulkosvaidžiui – po 5 dėžes šovinių⁵³⁶.

Kovo 15 d. pulko vado padėjėjas plk. ltn. Juozas Vidugiris buvo perkeltas į Penktąjį pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio pulką, paskyrus jo vado padėjėju. Tą pačią dieną į pulką iš II karo apygardos štabo buvo perkeltas plk. ltn. Albertas Liutermoza ir paskirtas pulko vado padėjėju⁵³⁷. Deja, jis čia tarnavo neilgai. Liepos 28 d. buvo iš šių pareigų atleistas ir paskirtas Aštuntojo pėstininkų pulko vado padėjėju, o Aštuntojo pėstininkų pulko vado padėjėjas mjr. Aleksandras Svylas perkeltas paskyrus Septintojo pėstininkų pulko vado

534 Klaipėdos mieste ištikusiam sukilimui bei riaušėms malšinti planas. *Ten pat*, b. 77, l. 3-4.

535 Šilutės igulai. Įsakymas Nr. 1, 1927-11-26. *Ten pat*, l. 5.

536 Slaptas įsakymas Klaipėdos ir Šilutės iguloms Nr. 4 sl., 1928-03-27. *Ten pat*, l. 24

537 Įsakymas kariuomenei Nr. 37, 1927 m. kovo 15 d.

padėjėju⁵³⁸. Rugsėjo pradžioje į pulką įsiliejo Karo mokyklos IX laidos leitenantai Izidorius Jatulis, Vacys Babiliauskas ir Pranas Počebutas⁵³⁹.

Nuo 1927 m. gegužės 15 d. atkurta 1926 m. viduryje mažinant Lietuvos kariuomenę likviduota III karo apygarda, kurios centras buvo Šiauliuose. Kartu buvo pakeistas karinis administracinis Lietuvos padalijimas ir karinių dalinių priklausomybė. Septintasis pėstininkų pulkas vėl buvo perduotas III karo apygardos viršininko žinion⁵⁴⁰.

Tauragės sukilimo numalšinimas

1927 m. rugsėjo 9 d. prieš A. Smetonos vadovaujamų tautininkų autoritarinę valdžią turėjo prasidėti Lietuvos socialdemokratų partijos, Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos ir kai kurių kitų kairiųjų partijų veikėjų pastangomis visoje Lietuvoje organizuojamas sukilimas. Deja, jis įvyko tik Tauragėje. Anksčiau ryte Povilo Mikulskio vadovaujami 30 ginkluotų sukilėlių įsiveržė į miestą, nuginklavo policininkus, šaulius, užėmė svarbiausias įstaigas, geležinkelio stotį. Tauragės sukilimo vadovai paskelbė, kad nuversta valdžia visoje Lietuvoje ir juos remianti kariuomenė. Iki vidurdienio sukilėlių padaugėjo iki 200, jie nuginklavo policininkus Naumiestyje, Pagramantėje, Sartininkuose ir Žygaičiuose⁵⁴¹.

Septintajame pėstininkų pulke diena prasidėjo pagal numatytą dienotvarkę. Tačiau apie 9 val. iš divizijos štabo buvo gautas pranešimas, kad Tauragėje prasidėjo sukilimas, ir įsakymas pulkui jį numalšinti. Pulko vadas įsakymą vykdyti paskyrė Mokomąją kuopą, vadovaujamą kpt. P. Baltrūno, ir 1 šarvuotąjį automobilį. Įsakyta savo mantą krauti į ešeloną ir vykti į Tauragę. 11 val. 30 min. Šilutės stotyje prie ešelonu vykusių karių prisijungė pulko 4-osios kuopos būrys ir 5-oji kuopa. 5-ajai kuopai buvo įsakyta vykti iki Pagėgių ir ten likti. Rinktinės vadu buvo paskirtas 2-ojo bataliono vadas mjr. Vladas Vanagas. Ešelonui išvykus iš Šilutės, tikslesnių žinių apie padėtį Tauragėje rinktinės vadas neturėjo, tik nuvykus į Pagėgius sužinota, kad policija nuginkluota ir sudaryta kažkokia sukilėlių administracija. Pagėgiuose iš ešelonu išsilaiapino 5-oji kuopa, vadovaujama kpt. I. Viršilos. Ji gavo užduotį sustiprinti pasienio apsaugą ir užkirsti kelią galimam sukilėlių pasitraukimui į Vokietiją. Gavus dreziną, Tauragės link buvo pasiūsti žvalgai.

Ešelonas išvyko Lauksargių link, ten sužinota daugiau apie sukilimą. Apie tai papasakojo iš Tauragės pabėgęs atsargos vyr. ltn. Mikas Egertas. Gauta keletras sukilėlių komendanto ats. kpt. Antano Majaus vardu pasirašytų spausdintų įsakymų, kuriuose nurodyta Tauragės apskrities gyventojams sunešti ir atiduoti visus turimus ginklus, nustatyta komendanto valanda. Be to, žvalgai sužinojo, kad sukilėliai automobiliais važinėja po kaimus, daro kratas, atima ginklus.

538 Įsakymai kariuomenei Nr. 37, 1927 m. kovo 15 d., Nr. 93, 1927 m. liepos 28 d.

539 Įsakymas kariuomenei Nr. 110, 1927 m. rugsėjo 8 d.

540 Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 6, 1927-04-29. *LCVA*, f. 521, ap. 1, b. 95, l. 40.

541 Tauragės sukilimas, <https://www.vle.lt/Straipsnis/taurages-sukilimas-94432> [žr. 2018-05-24].

Įsakymas.

Narsūs mūsų kariai savanoriai, darbininkai ir valstiečiai, kurie liejo kraują del Lietuvos laisvės, - šiandien ryžtasi lieti kraują del žmonių laisvės. Jie šiandien sutruškino smurtininkus, kraugerius dvarininkus.

Į S A K O M A: VISIEMS PILIEČIAMS LAIKYTIS RAMIAI IR EITI SAVO PAREIGAS. TUOJAU SUNEŠTI VISUS GINKLUS KOMENDANTŪRON IKI BUS ATSTATYTA DEMOKRATINĖ TVARKA.

Laikinai sustabdoma judėjimas visame Tauragės apskrity **nuo 8 val. vakaro iki 5 val. ryto.**

Kas nusidės įsakymui, bus baudžiamas Karo lauko Teismo.

Tauragės Karo Komendantas _____

Kapitonas M A J U S

MEIERIO EPELIŲ Spaustuvė, Tauragėje.

Lauksargiuose iš ešelonu buvo iškeltas šarvuotasis automobilis „Pragaras“, kurio ekipažui vadovavo vyr. ltn. Vladas Ivanauskas, jam įsakyta važiuoti plentu Pagėgiai–Tauragė, palaikant ryšį su pulko kariais. Likusieji pulko kariai iš traukinio buvo išlaipinti Požerūnų geležinkelio stotyje. Jiems buvo paaiškinta operacijos užduotis ir tikslai. Kadangi rinktinės vadas buvo gavęs įsakymą Tauragėje iki 19 val. atkurti rimtį, kariai, nieko nelaukdami, pajudėjo šia kryptimi, supdami ją iš visų pusių. Tuo metu iš Tauragės pusės pasigirdo šautuvų ir kulkosvaidžio šūviai. Kadangi dėl skubėjimo rinktinės kariai nesureguliuavo ryšio su šarvuotuoju automobiliu, jis anksčiau nei pėstininkai, apie 17 val., įvažiavo į Tauragę. Sukilėliai, pamatę atvažiuojantį šarvuotąjį automobilį, leidosi bėgti šiaurės kryptimi į netoliese esantį mišką. Pavieniai, bėgę kitomis kryptimis, buvo sugauti miestą supančių karių, likusieji, išmėtę ginklus, išsislapstė gyventojų namuose. Poroje vietų sukilėliai bandė priešintis. Vienas besipriešinantis sukilėlis buvo sužeistas prie miesto stoties, kitą sukilėlį prie evangelikų liuteronų kapinių nuginklavo pulko naujokas karys Teikertas. Taip išvengta galimų aukų. Vėliau už šį drąsų poelgį Vyriausiojo štabo viršininkas jam pareiškė padėką. Kariams pradėjus šukuoti miestą ir glaudžiant apsupties žiedą turgaus aikštės link, iš atskridusio aeroplano, kadangi jau buvo sutemę, miestui apšviesti buvo leidžiamos šviečiamosios raketos⁵⁴².

Iš policijos areštinės buvo išleisti sukilėlių suimti žmonės, tarp jų – vietos policijos vadas, nuovados viršininkas, keli policininkai ir inteligentai. Juos išvadavo, išlaužusi areštinės duris, šarvuotojo automobilio igula.

Užėmus miestą, rinktinės vadas išleido įsakymą, kuriuo Tauragės mieste buvo paskelbta apgulos padėtis, nustatytas judėjimo naktį laikas, ginklų, laikomų be leidimų, atidavimo ir leidimų laikyti ginklų registracijos terminas. Kadangi Tauragės miesto ir apskrities karo komendantas nuo sukilėlių buvo pabėgęs, iki jis sugrįš, rinktinės vadas mjr. V. Vanagas ėjo ir apskrities, ir miesto komendanto pareigas.

Kadangi visi svarbesni sukilimo dalyviai iš miesto buvo pabėgę, automobiliais ir autobusais pagrindinėmis kryptimis gaudyti bėglių buvo pasiūstą karių skyriai, vadovaujami karininkų. Paaiškėjus, kad buvęs sukilėlių komendanto padėjėjas F. Soltanas ir sukilimo vadas P. Mikulskis mašina paspruko Skaudvilės link, jų vyti autobusą buvo pasiūstas ltn. P. Jagminas ir 8 kareiviai. Besivejančiųjų autobusas važiavo visu greičiu, kol pasiekė Skaudvilę. Čia iš prieš pat miestelį esančių kapinių išėjo policininkas ir iškėlęs šautuvą jį sustabdė. Autobusui sustojus, ltn. P. Jagminas ir kareiviai skubiai iššoko ir jo paklausė, kodėl stabdo. Policininkas, užuot atsakęs, skubiai atšoko atgal ir iš kapinių pasipylė šūviai. Šaudė į autobusą, tačiau kareiviai iš jo jau buvo iššokę ir sugulę ant žemės, todėl nė viena kulka jų nekliudė, tik išdužo keli autobuso langai.

Kariai į šaudančiuosius paleido ugnį, ir šūviai iš kapinių nutilo. Apieškojus

542 Vyr. ltn. Jagminas. Atsiminimai iš Tauragės sukilimo likvidavimo. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 119, l. 253–254; Mjr. V. Vanago 1927-09-10 raportas Vyriausiojo štabo viršininkui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 584, l. 23.

kapines ir vietovę aplink jas, buvo rasti 2 dviračiai ir žiūronai. Tuo metu daugiau nieko nepastebėta. Tuo tarpu netoli autobuso kažkas sušlamėjo. Į klausimą „Kas ten? Atsiliepkit!“ pasigirdo ne atsakymas, o šautuvų ir revolverio šūviai. Kariai į tą pusę paleido sutelktą ugnį. Po kurio laiko šaudyti liovėsi. Išžvalgius vietovę buvo rastas nušautas 2-ojo ulonų pulko karininkas, vėliau paaiškėjo, kad tai išleistas atostogų ltn. Jurgis Hesas. Jis prasidėjus sukilimui ėmė vadovauti Skaudvilės šauliams, kurie nutarė ginti Skaudvilę nuo sukilėlių. Išgirdęs šaudant, jo vadovaujamas būrys atskubėjo į susišaudymo vietą, nes Skaudvilės šauliai buvo pastatę sargybinius prie kapinių, bet jis ėjo pirmas, todėl netyčia ir buvo nušautas.

Išsiaiškinus nesusipratimą, paraginta važiuoti toliau, bet autobuso vairuotojas kategoriškai atsisakė. Tada telefonu buvo susisiektas su rinktinės vadu Tauragėje. Buvo gautas įsakymas grįžti į Tauragę, nes Skaudvilę jau užėmė Aštuntojo pėstininkų pulko padaliniai. Grįžtant atgal per Juodpetrių kaimą autobusą sustabdė du šautuvais ginkluoti žmonės. Ltn. P. Jagminas, lipdamas iš autobuso, staiga sušuko: „Rankas aukštyn!“ Vienas, metęs šautuvą, pabėgo, antras buvo sulaikytas. Paaiškėjo, kad tai Juodpetrių kaimo gyventojas. Atlikus kratas buvo sulaikyti dar 4 ginkluoti vyrai, kurie buvo prisidėję prie sukilimo ir Juodpetriuose pastatę lauko sargybas. Visi sulaikytieji su ginklais buvo pristatyti į komendantūrą.

Lapkričio 11 d. kavalerijos eskadrono vado vyr. ltn. Kazio Labučio vadovaujamas būrys 16 val. 30 min. Kaltinėnų valsčiaus Montiškių dvare apsupo sukilėlių vadą P. Mikulskį. Per susišaudymą jis žuvo⁵⁴³.

Tuo tarpu Tauragėje esantys kariai saugojo suimtuosius, patruliavo gatvėse, gavę žinių apie susišaudymą, vykdavo neutralizuoti besipriešinančiuju.

Tą pačią rugsėjo 10 d. Septintojo pėstininkų pulko vadas gavo Vyriausiojo štabo viršininko nurodymą Skuode įsteigti karo komendantūrą⁵⁴⁴.

Rugsėjo 11 d. į Tauragę atvyko laikinai apskrities komendanto pareigas eiti paskirtas plk. ltn. Vladas Braziulevičius, ir mjr. P. Vanagas komendanto pareigas perdavė jam, o po to su rinktinės kariais traukiniu grįžo atgal į nuolatinės dislokacijos vietą. Prie komendantūros buvo laikinai palikti 4-osios kuopos 36 kareiviai, vadovaujami ltn. P. Jagmino. Pagrindinis jų uždavinys buvo saugoti suimtuosius. Tai buvo labai sunkus darbas, nes suimtųjų buvo apie 200, o jiems laikyti tam pritaikytų patalpų nebuvo. Likę į sargybas nepaskirti kariai kartu su policija darydavo kratas, be to, naktimis turėjo patruliuoti mieste.

Rugsėjo 12 d. į pagalbą buvo atsiųsti 10 kareivių iš 5-osios kuopos, kuri dar buvo Pagėgiuose. Jų prireikė, nes į Tauragę atvyko karo lauko teismas ir, be sargybų, pulko kariams reikėjo skirti apsaugą ir teisiamiesiems. Teismo posėdžiai prasidėdavo apie 8 val. ryte ir tęsdavosi iki nakties, todėl pulko kariams buvo įtemptas metas. Karinė vadovybė, matydama, kad pulko kariams teko per didelė

543 Labai skubi 1927-09-11 telefonograma Vyr. štabo viršininkui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 584, l. 16.

544 1927-09-10 telefonograma Nr. 21474. *Ten pat*, l. 12.

našta, į pagalbą atsiuntė Aštuntojo pėstininkų pulko 30 kareivių, vadovaujamų karininko. Buvo sudarytos dvi sargybų pamainos, ir darbo krūvis sumažėjo.

Rugsėjo 26 d. Septintojo pėstininkų pulko kariai, atlikę pareigą, gavo įsakymą grįžti į savo dalinį Šilutėje. Tauragės komendantas ir vietos gyventojai jiems surengė iškilmingas išleistuves⁵⁴⁵.

Sąlygiškos ramybės metai Klaipėdoje

1927 m. rugpjūčio 24 d. iš pareigų buvo atleistas III karo apygardos viršininkas gen. ltn. Kazys Ladiga. Kadangi jis pasitraukė iš pareigų ne savo noru, nebuvo perkeltas į kitas pareigas, o pašalintas drausmine tvarka. Pulke, ypač tarp karininkų, tai sukėlė kalbų ir diskusijų audrą. Generolas buvo labai populiarus tarp karininkų, todėl kariuomenės vadovybė ėmėsi priemonių, kad stabilizuotų padėtį, ir 1927 m. rugpjūčio 30 d. slaptame įsakyme kariuomenei paaiškino atleidimo priežastis. Kaip matyti iš įsakymo, jau 1927 m. gegužės mėn. kariuomenės vadovybę pasiekė informacija, kad gen. ltn. K. Ladiga „*viešoje vietoje leidžia sau išsireikšti labai nedrausmingai ir įžeidžiamai apie kai kuriuos labai aukštai pastatytus asmenis*“. Kariuomenės vadas, gavęs raportą, kreipėsi į krašto apsaugos ministrą, kad K. Ladiga būtų pašalintas iš kariuomenės. Tačiau paprastai nusižengusiam karininkui buvo leidžiama pačiam paprašyti atleisti, kad visuomenės akyse nebūtų sumenkintas kariuomenės autoritetas.

Taip buvo bandyta elgtis ir šiuo atveju. Gen. ltn. Jonui Bulotai buvo pavesta raportą ištirti. Jis K. Ladigą pripažino kaltu, todėl kariuomenės vadovybė pavedė tam pačiam J. Bulotai pasiūlyti K. Ladigai trauktis savo noru. Iš pradžių K. Ladiga sutiko, tačiau kitą dieną prašymą atsiėmė atgal. Tada buvo sudaryta aukštųjų karininkų komisija, į kurią įėjo gen. S. Žukauskas, gen. ltn. Petras Šniukšta, gen. ltn. V. Nagevičius, gen. ltn. J. Bulota ir plk. Emilis Vimeris. Komisija gen. ltn. K. Ladigą irgi pripažino kaltu ir pasiūlė pačiam pasitraukti iš kariuomenės, tačiau, jam atsisakius, buvo priimtas sprendimas atleisti jį iš pareigų kariuomenės nustatyta tvarka⁵⁴⁶.

Kariuomenės vadovybės paaiškinimas kiek nuramino karininkus, tačiau įvairios kalbos dar ilgai sklido.

1927 m. rugsėjo 29 d. pulką tikrino kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas. Apžiūrai buvo išrikiuota 11 kuopų, 3 komandos, artilerijos baterija ir šarvuo-

545 Vyr. ltn. Jagminas. Atsiminimai iš Tauragės sukilimo likvidavimo. *Ten pat*, b. 119, l. 254–257.

546 Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 12, 1927-08-30. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 102, l. 7.

Budėtojų postas prie kareivinių vartų. 1925 m. *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu*, p. 96 (LCVA)

tųjų automobilių būrys. Kariuomenės vadas jokių pastabų pulkui neturėjo⁵⁴⁷. Iš patikrinimo medžiagos susidaro įspūdis, kad tai buvo ne tiek patikrinimas, kiek pulko karių nuotaikų vertinimas po divizijos vado gen. ltn. K. Ladigos pašalinimo.

Spalio 13–14 d., kaip vyksta karių mokymas, tikrino apygardos viršininkas⁵⁴⁸. Šis patikrinimas jau buvo rimtas, tačiau esminių pastabų nepareikšta, nes pulkas buvo gerai pasirengęs. Dar spalio 2 d. pulko vado įsakymu kareivių mokymą nuodugniai tikrino tam sudaryta komisija, pirmininkaujama mjr. A. Svylo⁵⁴⁹. Patikrinimo metu pastebėtus trūkumus iki apygardos viršininko vizito dar buvo laiko likviduoti ir, kur reikia, pasitempti. Kaip pulko kareiviai išmokyti šaudyti, tikrino pėstininkų inspektorius. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas kulkosvaidžių kuopoms. Padaryta išvada, kad kareiviai pakankamai gerai parengti šaudyti. Daugiau priekaištų sulaukė karininkai ir viršilos, kurie ne visi mokėjo šaudyti iš pistoletų. Dėl tokio nevienodo pasirengimo buvo sulaukta priekaištų⁵⁵⁰.

1927 m. lapkričio 26 d. pulke buvo sustiprintas budrumas. Tą dieną budėti pulke buvo paskirta visa kuopa. Šios kuopos kareiviams nakčiai buvo išduoti šautuvai ir šaudmenys, jie turėjo miegoti nenusirengę, buvo tik nusiavę batus. Įsakyta visus vartus naktį laikyti uždarytus ir užrakintus⁵⁵¹. Dėl kokios priežas-

547 Įsakymas kariuomenei Nr. 131, 1927 m. lapkričio 9 d.

548 Įsakymas III karo apygardai Nr. 5, 1927-10-17. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 237, l. 6-7.

549 Aktas. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 102, l. 49–50.

550 Ištrauka iš 1928 m. slapto įsakymo kariuomenei Nr. 1. *Ten pat*, l. 57–58.

551 Slaptas įsakymas Klaipėdos įgulai Nr. 2, 1927-11-26. *Ten pat*, l. 33.

ties tai buvo padaryta, slaptame pulko vado įsakyme nenurodyta. Matyt, vėl suaktyvėjo provokiškai nusiteikę vietos gyventojai ar vokiečių karinės organizacijos.

Gruodžio 5 d. pulke iš III karo apygardos štabo buvo gauta slapta direktyva Nr. 1. Ja informuota, kad, visapusiškai išanalizavus padėtį aplink Lietuvą, vyriausybės nuomone, pirmiausia reikia laukti agresijos iš lenkų pusės. Tačiau direktyvoje kartu pabrėžta, kad, turimomis žiniomis, prasidėjus konfliktui su lenkais, galima vokiečių „Stahlhelm“ („Plieno šalmas“) ir kitų slaptų karinių organizacijų invazija į Klaipėdos kraštą, siekiant jį užimti.

Direktyvoje III karo apygardos viršininkas Septintojo pėstininkų pulko vadui pavedė organizuoti itin budrų Klaipėdos krašto Nemuno kranto stebėjimą ir tam įsteigti duomenų rinkimo centrus. Septintojo pėstininkų pulko vadui nurodyta šiuos centrus įkurti pulko štabe Klaipėdoje, bataliono štabe Šilutėje ir Tauragės komendantūroje ir, vykdant direktyvą, glaudžiai bendradarbiauti su komendantūromis, pasienio apsauga, vietos policija ir Šaulių sąjunga. Direktyvoje buvo nurodyta ir invazijos likvidavimo tvarka⁵⁵² (žr. 5 priedą).

Vykdydamas direktyvos nurodymus, 1927 m. gruodžio 10 d. Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. P. Genys Tauragės apskrities komendantui, Klaipėdos krašto komendantui, Pasienio policijos, XX šaulių rinktinės vadams ir 2-ojo bataliono vadui išsiuntė slaptą *Klaipėdos krašto su Vokietija rubežiaus bei vokiškų kariško pobūdžio organizacijų veikimo, kaip Klaipėdos krašte, taip ir Rytprūsioose, sekimo planą*, kuriame pabrėžta, kad, paaštrėjus Lietuvos ir Lenkijos santykiams, galima laukti vokiečių „Stahlhelm“ ir kitų sukarintų organizacijų invazijos į Klaipėdos kraštą, siekiant jį užimti.

Kad užkirstų šioms užmačioms kelią, pulko vadas minėtiems pareigūnams pavedė stebėti vokiečių sukarintų organizacijų veiklą tiek Klaipėdos krašte, tiek Rytprūsioose, taip pat pasienį, ypač tiltus, keltus ir kitas persikėlimo per Nemuną vietas, kad Rytprūsioose esančios sukarintos organizacijos netikėtai negalėtų įsiveržti į Klaipėdos kraštą. Šiuo tikslu pulko vadas Klaipėdos kraštą suskirstė į 3 barus:

1. Klaipėdos apskritis – centras Klaipėdoje, Septintojo pėstininkų pulko štabas.

2. Šilutės apskritis – centras pulko 2-ojo bataliono štabas Macikų dvare.

3. Pagėgių apskritis – centras Tauragėje, karo komendantūroje.

Plane išdėstytos konkrečios užduotys, vykdomos kiekviename bare, nurodyta surinktas žinias siųsti Septintojo pėstininkų pulko štabui, o Klaipėdos krašto komendantui, turinčiam agentūrinį tinklą ne tik Klaipėdos krašte, bet ir Rytprūsioose, teikti jas asmeniškai pulko vadui⁵⁵³.

1928 m. sausio 4 d. pareigas pradėjo eiti naujas III karo apygardos virši-

552 Operatyvinė direktyva Nr. 1. *Ten pat*, f. 521, ap. 1, b. 95, l. 70–71.

553 Slaptas asmeninis asmeninis Septintojo p. p. vado 1927-12-10 raštas Tauragės apskrities komendantui, Klaipėdos krašto komendantui, Pasienio policijos, XX šaulių rinktinės vadams ir 2-ojo bataliono vadui. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 778, l. 15.

ninkas plk. Oskaras Urbonas⁵⁵⁴. Su pulku susipažinti jis atvyko sausio 27–28 d. Naujojo apygardos viršininko sutikti buvo išrikiuotas visas pulkas, nepasiskundė nė vienas kareivis, visur buvo tvarkinga ir švaru. Pulkas plk. O. Urbonui paliko gerą įspūdį⁵⁵⁵.

Tarpukario Lietuvos kariuomenėje, taip pat ir Septintajame pėstininkų pulke, tam tikrą reikšmę turėjo religinės apeigos. Didesnių švenčių progomis kariams bažnyčiose buvo rengiamos pamaldos ar mišios atvirose erdvėse. Jas laikydavo karo kapelionai ar artimiausių bažnyčių kunigai. Dvasininkai dalyvaudavo ir vienoje svarbiausių karinių ceremonijų – kariams duodant priesaiką. Iki 1928 m. religinis karinių dalinių gyvenimas nebuvo sunormintas. Paprastai tai būdavo dalinio vado ir karo kapeliono kompetencijos sritis. Nuo 1928 m. sausio 31 d. padėtis iš esmės pasikeitė. Krašto apsaugos ministrui pavedus, Vyriausiojo štabo viršininkas gen. št. plk. P. Plechavičius nustatė visai kariuomenei bendrą

Karių priesaika. Priima pulko vadas plk. P. Genys ir karo kapelionas Vincas Bartuška. 1929 m. *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu*, p. 107 (LCVA)

tvarką: nurodė, kaip karinės dalys turi dalyvauti pamaldose, o kareiviai elgtis jų metu, ir patvirtino karių priesaikos ceremoniją. Nuo šiol priesaikos ceremonija vykdavo šia tvarka:

„Priesaikos metu priešakyje statomas drobele uždengtas stalas su kryžiumi ir

554 III karo apygardos 1928-01-04 telefonograma Nr. 14. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 112, l. 25.

555 Įsakymas III karo apygardai Nr. 12, 1928-02-01. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 236, l. 92.

Kareiviai žygiuoja į bažnyčią Tautos šventės dieną. 1925-05-15. *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 83 (LCVA)*

Evangelija. Kunigas, apsitaisęs bažnytiniiais rūbais, trumpais žodžiais paaiškina priesaikos reikšmę ir garsiai skaito priesaikos tekstą. Prisieikiantieji kariai laiko pakelę dešinę ranką ir balsiai kartoja priesaikos žodžius. Po priesaikos visi kariai, kunigui vadovaujant, kalba maldą į šv. Panelę „Tavo apgynimo šaukiamės“, atkalbėjęs maldą kunigas šlaksto karius šventu vandeniu. Šlakstymo metu, jei yra orkestras, grojama Maironio giesmė „Marija, Marija“ (Č. Sasnausko kompozicija).“⁵⁵⁶

Pažymėtina, kad Septintojo pėstininkų pulko nemažą dalį sudarė Klaipėdos krašto gyventojai evangelikai, todėl jų ir priesaikos ceremonija šiek tiek skyrėsi. Pavyzdžiui, per 1932 m. spalio 2 d. vykusią karių priesaikos ceremoniją Klaipėdoje dislokuoti pulko kariai 8 val. 30 min. kartu su karininkais buvo išrikiuoti kareivinių kieme. Izraelitų ir evangelikų tikybos kariai be šautuvų buvo išrikiuoti kairiajame rikiuotės sparne. 9 val. evangelikų tikybos kareiviai su orkestru nužygiavo į evangelikų, vadinamąją Anglų, bažnyčią. Kiti kariai sustatė šautuvus į piramides, o izraelitams buvo leista eiti į kareivines.

Po evangelikų pamaldų 10 val. 40 min. prie karių rikiuotės buvo atnešta pulko vėliava ir atžygiavo katalikų tikybos kariai su orkestru. Po pamaldų duotos priesaikos tiek evangelikų, tiek katalikų kariai pražygiavo iškilmių maršu.

Izrelitų karių priesaiką priėmė izraelitų tikybos kariuomenės karo kapelionas Samuelis Sniegas, kitų tikybų – pulko vadas.

Kitą dieną po priesaikos ceremonijos visų tikybų kareiviai buvo sukviesti į karių klubo patalpas ir pulko adjutantas juos supažindino su Karo baudžiamojo

556 Karių pamaldoms taisyklės. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 313, l. 6.

Liktiniai puskarininkiai su pulko vadu plk. P. Geniu šventės metu (E. Peikštenio kolekcija)

statuto straipsniais dėl priesaikos sulaužymo⁵⁵⁷.

Pulke gegužės 15 d. buvo švenčiama Tautos šventė. Šventės scenarijus visada daugmaž būdavo panašus: šv. Mišios, paradas, spektaklis ar paskaita kareiviams, vakare šokiai, pagerintas maistas. Pavyzdžiui, 1926 m. 11 val. katalikų bažnyčioje įvyko mišios, po mišių Liepos gatvėje – karinis paradas, 20 val. Šaulių namuose kariams buvo parodyta 3 veiksmų Ch. Méré (Ch. Méré) pjesė „Nugalėtojai“. Vėliau vyko šokiai ir žaidimai⁵⁵⁸.

1928 m. minint Vasario 16-ąją, Respublikos Prezidento aktu mjr. A. Svyilas buvo pakeltas į pulkininkus leitenantus, kpt. Evaldas Reichertas – į majorus, vyr. ltn. Ignas Viršila – į kapitonus, o ltn. Kazys Vygontas – į vyr. leitenantus⁵⁵⁹.

1928 m. kovo 12–14 d. Septintasis pėstininkų pulkas kartu su Aštuntuoju pėstininkų pulku dalyvavo labai įdomiuose manevruose. Apskritai žiemos manevrai kariams nebuvo jokia naujiena, bet šie išsiskyrė savo tema. Buvo mokomasi atremti jungtinių Lenkijos ir Latvijos karinių pajėgų puolimą. Manevrų legenda buvo tokia: kovo 10 d. Latvija ir Lenkija paskelbia mobilizaciją, o kovo 11 d. – Lietuvai karą. Latviai Bauskės rajone sutelkia vieną diviziją, kuriai įsakytą pulti Šiaulių kryptimi ir juos užimti. Abiejų minėtų pulkų užduotis – atremti

557 Aplinkraštis 7-tam pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulkui Nr. 26, 1932-09-29. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 156, l. 17.

558 Tautos šventės paminėjimas. *Kovotojas*, 1936, Nr. 1, p. 24.

559 Įsakymas kariuomenei Nr. 16, 1928 m. vasario 22 d.

Švartuojasi D. Britanijos karo laivas

D. Britanijos karo laivų viešnage Klaipėdoje. Anglų karininkai. 1928 m. (LCVA)

latvių puolimą. Kaip vyko šie manevrai, detalios informacijos nėra, bet, matyt, latviai buvo „atremti“⁵⁶⁰.

1928 m. kovo mėn. pulką tikrino apygardos viršininkas. Šis patikrinimas buvo visai kitoks nei ankstesni. Paprastai patikrinimas trukdavo vieną dieną, o ši kartą net 4 – nuo kovo 19 iki 22 d. Pirmąją dieną buvo išrikiuotas visas pulkas, išskyrus batalioną, dislokuotą Šilutėje. Pulko rikiuotė buvo įvertinta gerai. Apžiūrėtos patalpos, sandėliai, patikrintas maistas, arklių pašarai, apskaitos knygos, finansinė atskaitomybė ir kt.

Antrąją dieną pulkui buvo duota taktinė užduotis – išžvalgyti priešo teritoriją ir įrengti gynybos pozicijas, trečiąją – pulkas dalyvavo ariergardo kautynėse ir atliko 28 km atsitraukimo žygį. Ketvirtąją dieną divizijos vadas tikrino pulko batalioną, esantį Šilutėje. Be abejo, buvo daug įvairių pastabų ir patarimų, tačiau iš esmės pulkas pasirodė neblogai⁵⁶¹. Panašus patikrinimas, tik kiek mažesnės apimties, vyko ir tų pačių metų spalio 3–5 d. Jo metu daugiau dėmesio skirta kareivių mokymo pulke tikrinimui. Buvo tikrinami karių šaudymo, gimnastikos pratimų atlikimo įgūdžiai, net 553 kareivių buvo patikrintos statutų žinios ir kt. Atlikta ir pulko inspekcinė apžiūra⁵⁶².

Ltn. N. Jakučiūnas. *Lietuvos kariuomenės karininkai*, t. 4, p. 29

1928 m. gegužės mėn. buvo nustatyta, kiek Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulkai turėtų turėti arklių. Septintajam pėstininkų pulkui leista laikyti 27 arklius – 5 jojamuosius ir 22 gurguolės⁵⁶³.

Birželio 25 d. iš III karo apygardos štabo pulkui buvo atsiųsta Vyriausiojo štabo informacija, kad, turimomis žiniomis, du plečkaitininkų agentai, išvykę į Rytų Prūsiją, Tilžėje, Karaliaučiuje ir Eitkūnuose organizuoja ten esančius lietuvius politinius emigrantus rengti riaušes. Kartu informuota, kad, Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, riaušės Lietuvos teritorijoje tu-

560 Priedas prie slapto apygardai įsakymo Nr. 8. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 102, l. 83.

561 Slaptas įsakymas III karo apygardai Nr. 2, 1928-03-29. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 237, l. 12–17.

562 Slaptas įsakymas III karo apygardai Nr. 10, 1928-10-08. *Ten pat*, l. 24–26.

563 Vyriausiojo štabo 1928-05-19 raštas. *Ten pat*, f. 510, ap. 1, b. 138, l. 42.

rėtų vykti birželio 28 d.⁵⁶⁴

Tai sužinojus, pulke buvo padidintas budrumas ir pasirengta galimam maišto malšinimui, tačiau to neprisireikė, nes jis net neprasidėjo.

1928 m. birželio mėn. į Klaipėdą atplaukė D. Britanijos karo laivų eskadra. Jai lankantis, įvyko labai skaudi nelaimė. Pulkui priskirta artilerijos baterija birželio 19 d. išvažiavo jos sutikti – saliotuoti. Bešaudant, atidarant spyną, nelaukta sproges sviedinys mirtinai sužeidė ltn. Nikodemą Jakučiūną, viršilą Lingį ir eil. Šimkų. Be to, lengvai buvo sužeisti dar keletas karių. Anglai atsiantė užuojautą ir vainikų, laidojimo eisenoje į Klaipėdos miesto kapines dalyvavo jų jūrininkų būrys⁵⁶⁵. Tačiau šių laivų vizitas nuskambėjo per visą Lietuvos kariuomenę dar ir dėl kitų priežasčių. Birželio 20 d. Septintojo pėstininkų pulko karininkų ramovėje užsienio jūrininkams surengtose vaišėse dalyvavo ne tik britai ir pulko karininkai, bet ir daug kviestinių svečių. Deja, jų metu kai kurie pulko karininkai pasirodė kaip visiškai negebantys mandagiai elgtis. Ministras Teodoras Daukantas slaptame įsakyme kariuomenei konstatavo, kad karininkai nemoka mandagiai elgtis prie stalo svečių akivaizdoje. Verta pacituoti kelis šio įsakymo sakinius:

„Štai vienas asmuo per paskutinį Klaipėdoje anglų laivyno karininkų priėmimą pastebėjo tokios rūšies reiškinį: laike priešpiečių, kuris buvo surengtas 7-ojo pėstininkų Ž. K. Butegeidžio pulko karininkų ramovėje Didžiosios Britanijos laivyno karininkams pagerbti, teko matyti, kaip vienas anglų laivyno karininkas akimis rodė kitam anglų karininkui į vieną mūsų karininką, kuris valgė nuo peilio. Teko konstatuoti, kad tai buvo ne vienintelis reiškinys: taip valgė dauguma. Galima buvo pastebėti, kaip mūsų karininkai sėdėdami nepriderančiu išauklėtam žmogui būdu padėję alkūnes ant stalo, atsirėmę į kaimynus ir t. t. pjausto žuvį peiliu. Buvo matyti, jog dauguma mūsų karininkų nežino paprasčiausių padoraus valgymo bei prie bendro stalo elgimosi dėsnių.

Aplenkdamas eilę kitokių visais atžvilgiais taisytinių mūsų karininkų elgesyje dalykų, turiu dar pabrėžti vieną labai neigiamą reiškinį, būtent: mūsų karininkų aiškiai pastebimą tendenciją savo svečius nugirdyti. Reikia manyti, kad tokiu nesveiku būdu norima pabrėžti savo vaišingumą ir t. t.

Tokiems reiškiniams reikia padėti galą.“

Krašto apsaugos ministras dalių vadams asmeniškai pavedė stebėti karininkų elgesį ir prisireikus jį gerinti⁵⁶⁶.

1928 m. liepos 30 d. „*didvyriškai pasižymėjusį kovose su Lietuvos priešais 1920 metais ties Širvintais ir Giedraičiais*“ Respublikos Prezidento aktu Septintasis pėstininkų pulkas buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus vėliava⁵⁶⁷. Ji pulkui buvo įteikta rugpjūčio 5 d.

Divizijos štabas parengė specialų vėliavos pulkui įteikimo ceremonialą (žr.

564 Slaptas 1928-06-25 III karo apygardos raštas Nr. 923 sl. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 77, l. 28.

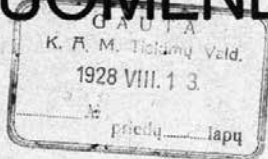
565 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 4.

566 Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 18, 1928-08-16. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 102, l. 97.

567 Įsakymas kariuomenei Nr. 59, 1928 m. rugpjūčio 4 d.

ĮSAKYMAS KARIUOMENEI

59 Nr.

Kaunas, 1928 m. rugpiūčio mėn. 4 d.

Rikiuotės skyrius.

1 §.

Skelbiama Respublikos Prezidento aktas 546 Nr:

„Aš, Antanas **Smetona**, Lietuvos Respublikos Prezidentas, pasiremdamas Kariuomenės vėliavų įstatais (Krašto Apsaugos Ministerio įsakymas 1926 m. 47 Nr 1 §) ir Vyties Kryžiaus ordeno tarybos ~~ordeno~~ teikimu, 7-ji pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulką, didvyriškai pasižymėjusį kovose su Lietuvos priešais 1920 metais ties Širvintais ir Giedraičiais, apdovanoju 3-jo laipsnio Vyties Kryžiaus vėliava.

Kaunas, 1928 m. liepos mėn. 30 d.“

Pasirašė: **A. Smetona**. Generolas leitenantas **Daukantas**, Krašto Apsaugos Ministeris.

Vėliavos prikallimo atributai. *Atgimusi po sunaikinimo, p. 58*

6 priedą), pagal jį ir vyko ši ceremonija. Vėliavininku buvo paskirtas viršila A. Biveinis, jo pavaduotoju – viršila Stulginskis, asistentu – vyr. psk. Daugelė, pavaduotoju – vyr. psk. Grybas, vyresniaisiais asistentais – ltn. J. Bulka ir ltn. J. Aleksandravičius. Vėliavos prie koto prikallimo ceremonija įvyko išvakarėse, t. y. rugpjūčio 4 d. 20 val. 30 min., pulko karininkų ramovėje⁵⁶⁸.

Vėliava buvo pasiūta Šveicarijos firmoje „Fraefel & Co“. 120 x 136 cm

568 Aplinkraštis Nr. 17, 1928-08-04. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 104, l. 50.

Vėliavos įteikimo iškilmės. Svečiuose prezidentas A. Smetona, krašto apsaugos ministras T. Daukantas ir kiti (LCVA)

dydžio vėliava buvo dvipusė. Dešinioji pusė pasiūta iš mėlynos spalvos šilkinio ripso, jos centre, skyde, įvairiaspalviais šilkiniais siūlais išsiuvinėtas kunigaikščio Butigeidžio portretas, virš skydo – kunigaikščio karūna, prie skydo viršutinių kampų ir apačioje šilkiniais ir aukso spalvos metalizuotais siūlais – ąžuolo lapų šakos. Iš abiejų šonų skydą juosė sidabro spalvos siūlais išsiuvinėtas šūkis „MEILĖ LIETUVOS MŪS ŽINGSNIUS TELYDI!“. Vėliavos kraštai dekoruoti dviem tautinių ornamentų juostelėmis, iš kurių suformuotas rėmelis. Tarp šių juostelių šilkiniais siūlais išsiuvinėtos dvi lauro lapų šakos, susikirtimo vietoje perrištos raudonos spalvos kaspiniu, viršutinėse šakose – raudonas skydas su Vyčio Kryžiumi, apatinėse šakose – skydas, kuriame nurodyta pulko įkūrimo data – „1919 VII 1“. Vidinėje rėmelio pusėje, kampuose, geltonais šilkiniais siūlais išsiuvinėti stilizuoti saulės spinduliai ir sidabro spalvos metalizuotais siūlais pulko numeris – „7“. Vėliavos kampus puošia išsiuvinėti Žemaitijos herbai su kunigaikščio karūna. Kairioji pusė – kaip ir visų vėliavų – raudono šilkinio ripso, puošta valstybės herbu. Vėliavos laisvieji kraštai apsiūti 5 cm raudonos ir tamsiai mėlynos spalvos šilkiniais kutais⁵⁶⁹.

1928 m. rugpjūčio pabaigoje dalyvauti pakartotiniuose mokymuose į pulką

569 Urbonienė L. Lietuvos kariuomenės (1918–1940) vėliavos Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkiniuose. *Vytauto Didžiojo karo muziejus 2011 metais. Almanachas*. Kaunas, 2012, p. 100–101. Šiuo metu vėliava yra Vytauto Didžiojo karo muziejaus fonduose, tačiau 1990 m. iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo ji į Vytauto Didžiojo karo muziejų buvo grąžinta be kutų. Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugomi ir vėliavos prikallimo atributai: sidabrinis plaktukėlis ir padėkliukas.

Pro svečių tribūną pulkas žygiuoja iškilmių maršu (LCVA)

buvo atsiūsta 100 atsargos puskarininkių. Iš pradžių teoriniams dalykams pakartoti jie buvo sutelkti į atskirą kuopą, vėliau vadovavimo įgūdžiams atnaujinti po 33 išskirstyti paskyrus į pulko 7-ąją, 8-ąją ir 9-ąją kuopas⁵⁷⁰. Tai buvo naujas dalykas, todėl pulko karininkams teko nemažas krūvis ir atsakomybė, kad pašaukti atsargos puskarininkiai sėkmingai atnaujintų anksčiau įgytas žinias ir būtų supažindinti su naujovėmis. Tiek pašauktų atsargos puskarininkių, tiek pulko karių įgytos žinios buvo patikrintos spalio 3–4 d. per manevrus, kuriuos stebėjo divizijos vadovybė. Pulko padaliniai buvo padalyti į „mėlynuosius“ ir „raudonuosius“. Manevrų metu pulko kariai demonstravo savo įgūdžius puolime ir gynyboje⁵⁷¹.

Spalio 30 d. buvo gauta pasienio policijos vado informacija, kad artimiausiomis dienomis vokiečiai prieš Lietuvos valdžią rengia sukilimą. Panašių žinių buvo gauta ir iš operatyvinių šaltinių. Klaipėdos miesto komendantas, apie tai informuodamas pulko vadą, paprašė būti pasirengus galimiems išpuoliams⁵⁷². Pulko vadas į informaciją reagavo labai rimtai. Klaipėdos ir Šilutės įgulse buvo sustiprintas budrumas, Šilutės įgulse atitarnavę kareiviai tuo metu nebuvo išleidžiami į atsargą⁵⁷³. Kitą dieną Vyriausiojo štabo viršininkas gen. št. plk. Po-

570 1928-08-24 aplinkraštis Nr. 19. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 90 (byla nanumeruota).

571 7 pėst. Ž. K. Butegeidžio pulko 1928 m. spalio mėn. 3 d. manevrai; 7 pėst. Ž. K. Butegeidžio pulko spalio mėn. 3 d. dvipusių manevrų dispozityva. *Ten pat*, b. 116, l. 124–126.

572 Klaipėdos miesto komendanto 1928-10-30 raportas Klaipėdos įgulos viršininkui. *Ten pat*, b. 77, l. 44.

573 7 p. p. vado plk. P. Genio 1928-10-30 telefonograma Vyriausiojo štabo valdybai. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 618, l. 1.

Pulko virtuvė Klaipėdoje. Centre – virėjas Zvikas. 1930 m. (E. Peikštenio kolekcija)

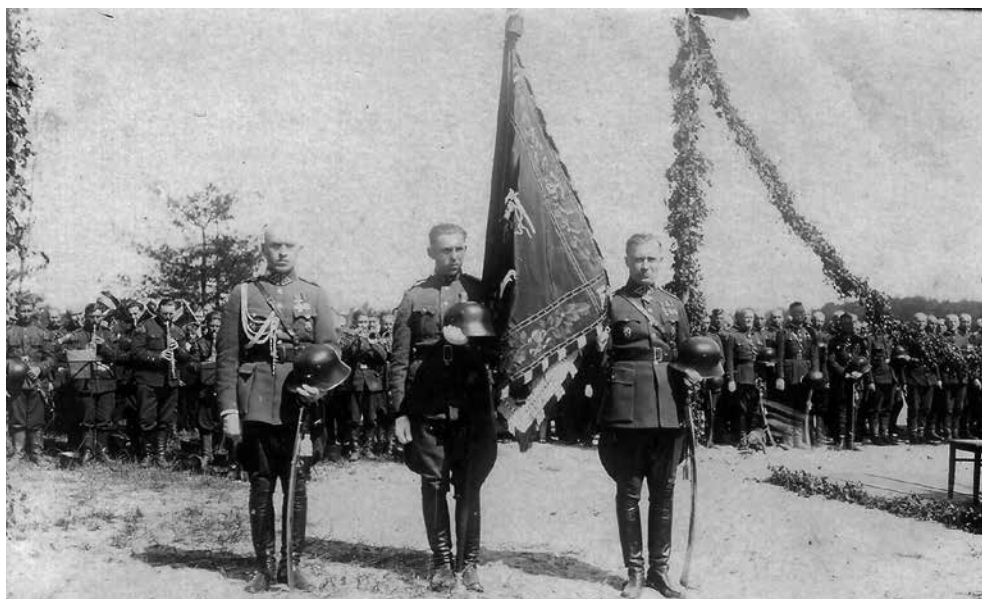
vilas Plechavičius informavo III karo apygardos viršininką, kad jei Klaipėdos krašte įvyktų sukilimas, III karo apygardos viršininko žinion būtų perduotas Radviliškyje esantis šarvuotasis traukinys. Jo įgulos vadui duotas nurodymas traukinį laikyti parengtą išvykti. Vyriausiojo štabo viršininkas įsakė ir vienam pėstininkų batalionui Šiauliuose būti pasirėngusiam, informavo, kad Kaune jau parengti išvykti du kavalerijos eskadronai, kurie prireikus taip pat bus perduoti III karo apygardos viršininko žinion⁵⁷⁴. Tačiau šių priemonių neprireikė.

Kad pademonstruotų pulko budrumą, lapkričio pradžioje Klaipėdoje pulke buvo paskelbtas mokomasis pavojus. Deja, paskelbus pavojų, buvo nemažai nesusipratimų. Pirmiausia, kuopų budėtojai, išgirdę šaudant ir pavojaus signalą, nežinojo ką daryti ir neskubėto budinti kuopų. Dalis kareivių nežinojo, kuo rengtis, prasidėjo sumaištis ir bėgiojimas, dėl to kuopų pasirėngimas kovai užtruko. Pulko vadas, išanalizavęs trūkumus, apie tai informavo visus pulko karininkus, kad, paskelbus tikrą pavojų, klaidų kariai nekartotų⁵⁷⁵.

1928 m. spalio mėn. aukštesniosios karinės vadovybės nurodymu buvo pakeista pulko naujokų mokymo tvarka. Kiekviename batalione naujokai buvo sutelkti į atskiras kuopas, o jų vadais paskirti jaunesnieji karininkai, patyrę puskarininkiai. 1-ojo bataliono naujokų kuopos vadu buvo paskirtas lt. A. Šurkus, 2-ojo – kpt. V. Koškulis, 3-iojo – kpt. E. Reichertas. Atsakomybė už naujokų

574 Vyriausiojo štabo viršininko plk. P. Plechavičiaus 1928-10-30 telefonograma III karo apygardos viršininkui. *Ten pat*, l. 2.

575 Slaptas pulko adjutanto 1928-11-10 raštas batalionų ir atskirų kuopų vadams. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 77, l. 57.

Pulko vadas plk. P. Genys pulko šventėje prie vėliavos (vėliavininkui iš kairės)
(E. Peikštenio kolekcija)

rengimą teko batalionų vadams⁵⁷⁶.

1929 metais pulke netrūko naujovių. Kovo mėn. karinės vadovybės sprendimu 3 pėstininkų batalionų pulkas buvo performuotas į 2 pėstininkų batalionų pulką. Kovo 31 d. 3-iasis pulko batalionas buvo išformuotas, o jo kareiviai perkelti į kitus du batalionus, 6-oji kuopa – iš Šilutės į Klaipėdą⁵⁷⁷.

Po pertvarkos balandžio 17–18 d. pulką tikrino III karo apygardos viršininkas. Patikrinimas buvo tradicinis, trūkumai ir teigiami dalykai irgi buvo beveik tradiciniai, todėl galima konstatuoti, kad pulko pertvarkymas jo veiklai didesnės reikšmės neturėjo, gal tik dėl įvairių reorganizacinių darbų kareivių žiniose atsirado daugiau spragų⁵⁷⁸.

Patenkintas pulku liko ir liepos 30–31 d. jį tikrinęs Vyriausiojo štabo viršininkas gen. št. plk. Petras Kubiliūnas. Jokių esminių pastabų nebuvo pareikšta. Pulko karių išvaizda buvo gera, uniformos tvarkingos, virtuvėje švaru, maistas geras, sandėliai tvarkingi. Tik pulkui perduotos 4-osios artilerijos baterijos arkliai prastai pakaustyti. Savo išvadą Vyriausiojo štabo viršininkas baigė žodžiais: „*Bendrai, šio pulko visų laipsnių viršininkų rūpestingumu tarnyboje tenka pasigėrėti.*“⁵⁷⁹

576 Slaptas aplinkraštis I, II ir III batalionų vadams, mokomos kuopos vadui, ryšių kuopos vadui ir Raitų žvalgų k-dos vadui. *Ten pat*, b. 78, l. 43.

577 Slapti įsakymai 7 p. p. Nr. 1, 1929-03-25, Nr. 2, 1929-04-04. *Ten pat*, b. 123, l. 11–12.

578 Slaptas įsakymas III karo apygardai Nr. 2 slp., 1929-04-30. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 237, l. 41–43.

579 Įsakymas kariuomenei Nr. 62, 1929 m. rugpjūčio 14 d.

Pulko vadas plk. P. Genys savo kabinete. 1928 m. *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu*, p. 92

1929 m. į Klaipėdą atplaukė Sovietų Sąjungos laivai „Voikov“ ir „Kalinin“. Junginiui vadovavo viceadmirolas Makarovas. Tai buvo dar carinės Rusijos laivyno laivai. Jie nuleido inkarus Danės upėje ir išbuvo ten 9 dienas. Svečiams buvo parengta gana plati programa – ekskursijos po miestą ir kareivines. Rusijos prekybos atstovas („torgpredas“) surengė priėmimą „Viktorijos“ viešbutyje. Buvo pakviesta apie 120 asmenų, tarp jų – Klaipėdos gubernatorius, seimelio pirmininkas, burmistras, pulko vadovybė. Šiems Rusijos laivams išplaukus, keletas jūrininkų pasiliko Klaipėdoje⁵⁸⁰.

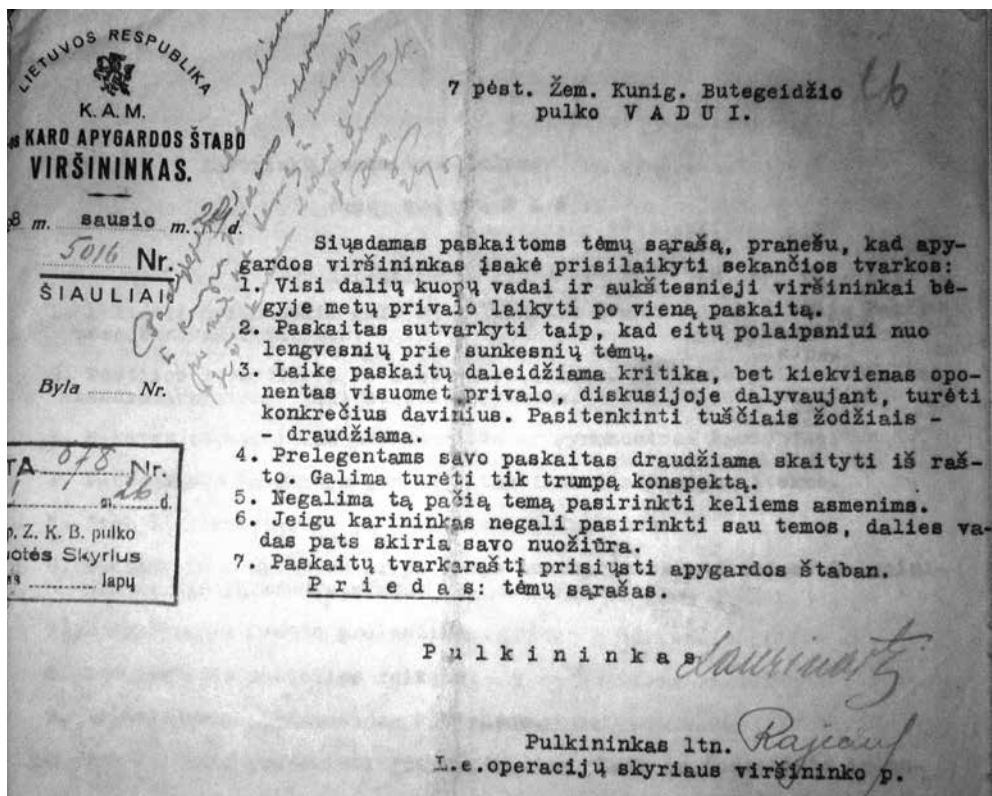
1929 m. pulko 10-mečio šventė dėl įvairių priežasčių iš liepos 1 d. buvo nukelta į rugpjūčio 15 d.⁵⁸¹ Šis renginys mažai kuo skyrėsi nuo eilinių pulko švenčių, gal tik į jį buvo pakviesta daugiau nei įprastai svečių.

1929 m. rugsėjo 16–19 d. pulkas dalyvavo kariuomenės rudens manevruose⁵⁸². Tai buvo eiliniai manevrai, į kuriuos galbūt nebūtume atkreipę dėmesio. Juose dalyvavo ne tik abu pulko batalionai, bet, kas įdomiausia, ir fiktyvus (nesantis) jo 3-iasis batalionas. Nors šio bataliono iš tikrųjų ir nebuvo, visi dokumentai, įsakymai ir t. t. buvo rengiami ir jam, vadinasi, šis dalinys teoriškai

580 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 48–49.

581 Dešimtoji butegeidiečių šventė. *Karys*, 1929, Nr. 32, p. 533.

582 Įsakymas kariuomenei Nr. 82, 1929 m. spalio 21 d.

LCVA, f. 520, ap. 1, b. 116, l. 16

dalyvavo organizuotose kautynėse⁵⁸³.

Nuo 1929 m. spalio 1 iki gruodžio 20 d. pulko vadas plk. P. Genys buvo išsiųstas mokytis į Aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursus⁵⁸⁴. Čia, matyt, tinkama proga pažymėti, kad pulke visą laiką daug dėmesio buvo skiriama ne tik karininkų kvalifikacijai, kareivių būtinosioms karybos žinioms, bet ir jų bendrajam išsilavinimui. Jiems buvo skaitomos įvairiausios paskaitos – pradedant šalies istorijos, geografijos ir kitų bendrųjų dalykų ir baigiant labai specifinių sričių, pavyzdžiui, apie žmogaus sveikatą, paskaitomis. 7 priede galima susipažinti su 1929 m. pulko kareiviams skaitytų paskaitų temomis. Jų tais metais buvo perskaityta net 60. Čia didžiulį darbą atliko pulko švietimo komisija.

Kaip jau minėta, per įvairius patikrinimus buvo pareikšta pretenzijų liktiniam puskarininkiams ir viršiloms dėl nepakankamų žinių. Bet tai buvo ne tik Septintojo pėstininkų pulko, bet ir visos kariuomenės problema. Kad išspręstų šią problemą, III karo apygardos viršininkas įsakė apygardos Septintajam ir Aštuntajam pėstininkų pulkams organizuoti 4 mėnesių mokymus šiems likti-

583 Slaptai-manevrinis. Klaipėdos rinktinei š. m. manevrų dispozityvas. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 124, l. 39.

584 Įsakymas kariuomenei Nr. 79, 1929 m. rugsėjo 30 d.

niams. Liktiniai viršilos ir puskarininkiai, išskyrus sanitarijos, veterinarijos ir puskarininkius specialistus, buvo padalyti į dvi grupes ir nurodyta 1-ajai grupei organizuoti mokymus nuo lapkričio 4 iki 1930 m. sausio 31 d., 2-ajai grupei – nuo 1930 m. vasario 1 iki balandžio 30 d.⁵⁸⁵ Situacija šiems mokymams organizuoti buvo palanki, nes 1929 m. rudens šaukimo metu pulkas negavo nė vieno naujoko, tad jame liko tik jau apmokyti kareiviai, todėl puskarininkiams ir viršiloms labai sumažėjo darbo ir jie galėjo daugiau laiko skirti mokymuisi. Buvo parengtas 420 valandų trukmės viršilų ir puskarininkių mokymo kursas. Jo metu buvo dėstomi statutai, karo topografijos, fortifikacijos, artilerijos, kavalerijos ir technikos dalykai, nagrinėjamos administracinio darbo, ryšių, higienos, švietimo ir kitos temos. Daugiausia laiko buvo skirta Lauko tarnybos statutui, smulkių dalių taktikai ir šaudymui iš visų pulko turimų pėstininkų ginklų⁵⁸⁶. Be abejo, šie kursai pakėlė pulko puskarininkių kvalifikaciją.

Pulke retkarčiais vis dar kildavo problemų dėl netinkamo karininkų elgesio mieste, įvairiose pasilinksminimo įstaigose. Siekdamas išvengti galimų nesusi-pratimų, 1929 m. lapkričio 2 d. l. e. pulko vado ir Klaipėdos įgulos viršininko pareigas plk. ltn. A. Svylas išleido slaptą įsakymą, kuriuo nustatė, į kokias pasi-linksminimo įstaigas gali eiti uniformuoti ir neuniformuoti pulko karininkai ir kaip ten turi elgtis. Vilkintiems uniformą karininkams buvo leista eiti į kavines „Viktorija“, „Cafe Sommer“, Lietuvių klubą, miesto teatrą, kino teatrus „Apoll“ ir „Kammer-Lichstpil“, tačiau uždrausta šokti⁵⁸⁷.

1930 m. kovo 30 d. pulko vadas plk. P. Genys vėl išvyko mokytis į Aukštųjų viršininkų kursus. Jo mokymosi metu pulko vado pareigas eiti buvo pavesta plk. ltn. A. Svylui⁵⁸⁸. Pulko vadas iš kursų grįžo liepos 1 d.⁵⁸⁹

Birželio pabaigoje III karo apygardos štabas, vadovaudamasis Generalainio štabo valdybos nurodymu, pulkui skyrė užduotį – rekognoskuoti Dubysos upę nuo Lyduvėnų iki jos įtakos į Nemuną, Ventos upę nuo Kuršėnų iki Latvijos sienos ir Dabikinės upę nuo Merčių iki įtakos į Ventą. Darbas buvo sudėtingas, juo labiau kad nurodytas gana artimas terminas – iki rugsėjo 20 d. Jis buvo įvertintas gerai, tik Ventos rekognoskuotė, kurią atliko ltn. A. Klimavičius, buvo per daug nuodugni. Jis visą tiriamos upės plotą suskirstė į 52 barus ir pateikė kiekvieno jų labai detalų aprašymą. Paprašyta rekognoskuotus barus sujungti į 4–5 didesnius barus⁵⁹⁰.

Liepos 4 d. pulko vadovybė dalyvavo III karo apygardos vadų pasikeitimo ceremonijoje. III karo apygardos vadas plk. Oskaras Urbonas pareigas perdavė

585 Slaptas įsakymas III karo apygardai Nr. 6, 1929-10-23. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 123, l. 27.

586 III karo apygardos 1929-10-04 raštas 7 ir 8 pėst. pulkų vadams. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 124, l. 161; Įsakymas III karo apygardai Nr. 6, 1928-10-23. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 237, l. 50.

587 Slaptas įsakymas Klaipėdos įgulai Nr. 1, 1929-11-02, *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 123, l. 34.

588 Įsakymas 7 p. p. Nr. 91, 1930-03-29. *Ten pat*, b. 120, l. 274.

589 Įsakymas 7 p. p. Nr. 186, 1930-07-01. *Ten pat*, b. 126, l. 170.

590 III karo apygardos štabo 1930-06-20 ir 1930-10-21 raštai 7 pėst. pulko vadui. *Ten pat*, b. 130, l. 18, 38.

Mokomosios kuopos 1 būrys Vytauto Didžiojo 500-ųjų mirties metinių proga 1930-07-23 pasitinka Vytauto Didžiojo paveikslą Klaipėdos geležinkelio stotyje. Komanda „Šautuvu –GERBK“. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 4, p. 393*

Vytauto Didžiojo portreto belaukiant (VDKM)

plk. Edvardui Adamkavičiui⁵⁹¹.

1930-ieji buvo paskelbti Vytauto Didžiojo metais. Tais metais Vytauto Didžiojo paveikslas buvo vežiamas po visą Lietuvą. Pagaliau jis buvo atvežtas ir į Klaipėdą. Čia šia proga susirinko labai daug žmonių. Po trumpų susitikimo kalbų daugybės žmonių lydimas paveikslas buvo atneštas į pulko kareivines ir padėtas prie pulko vėliavos, o kitą rytą vėl tęsė savo kelionę⁵⁹².

Artėjant Vytauto Didžiojo mirties 500 metų jubiliejui, Lietuvos prezidentas keletą pulko karių už nuopelnus apdovanojo ordinais ir medaliais: Vytauto Didžiojo 5-ojo laipsnio ordinu – mjr. Antaną Dragūną, kpt. Antaną Venclauską ir kpt. Vincą Blažį, Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 5-ojo laipsnio ordinu – vyr. ltn. Juozą Bulką, Vytauto Didžiojo ordino 3-iojo laipsnio medaliu – viršilas Joną Urboševičių, Vladą Kazbarą, Joną Vakerį, Joną Lašinską, Antaną Biveinį, Joną Šerį, Antaną Karčiauską, Stasį Guliaką, Teodorą Jermošenką ir Antaną Sabaliauską, vyresnius puskarininkius Gustavą Brocą ir Vilių Jaunzema, civilį tarnautoją Povilą Dzicevičių⁵⁹³.

1930 m. rugsėjo pradžioje pulko vado padėjėjas plk. ltn. A. Svyilas buvo perkeltas į Karo mokyklą, o pulko vado padėjėju paskirtas iš Karo mokyklos atkeltas plk. ltn. Jonas Kazitėnas-Kaziutis⁵⁹⁴. Pastarasis spalio 9 d. buvo paskirtas ir pulko švietimo komisijos pirmininku, vietoje iki tol šias pareigas ėjusio karo kapeliono kun. Antano Keblaičio⁵⁹⁵.

591 Įsakymas III karo apygardai Nr. 18, 1930-07-04. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 281, l. 18.

592 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 51.

Mokomosios kuopos kariai mokosi kasti apkasus. 1930 m. (VDKM)

593 Įsakymas kariuomenei Nr. 47, 1930 m. rugsėjo 5 d.

594 Įsakymas kariuomenei Nr. 46, 1930 m. rugsėjo 4 d.

595 Įsakymas 7 p. p. Nr. 288, 1930-10-09. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 127, l. 51.

1930 m. rugsėjo pabaigoje vykę kariuomenės manevrai gerokai skyrėsi nuo ankstesnių, pirmiausia, savo masiškumu ir tuo, kad jiems buvo intensyviai rengiamasi. Nuo kitų neatsiliko ir Septintasis pėstininkų pulkas. Kaip matyti iš rugpjūčio 28 d. III karo apygardos štabo rašto, pasirengti manevrams jis turėjo mažiau kaip mėnesį, todėl pasirengimo darbai buvo labai intensyvūs, o programa gana plati. Pasirengimas manevrams buvo suskirstytas į 3 etapus. Pirmiausia iki rugsėjo 10 d. vyko būrio taktikos rengimas, t. y. būrio veiksmų puolime, gynyboje, pereinant iš puolimo į gynybą, žygio apsaugoje kartojimas. Antrajame etape, iki rugsėjo 17 d., pulko kariai turėjo pasirengti kuopos taktiniams veiksmams. Faktiškai buvo duotos tos pačios užduotys kaip ir ankstesniame etape, tačiau veiksmus teko atlikti esant jau ne būrio, o kuopos sudėtyje. Nereikėjo atlikti tik apsaugos veiksmų, bet atsirado nauja užduotis – vykdyti kontrataką. Paskutiniame, trečiajame, etape, kuris užtruko beveik iki pat manevrų pradžios, t. y. iki rugsėjo 23 d., buvo glūdinami manevro bataliono sudėties veiksmi. Čia jau į pasirengimą buvo įtrauktos visos grandys: komandavimo grupė, aprūpinimo, ryšių padaliniai. Buvo mokomasi kulkosvaidžių kuopų veiksmus derinti su pėstininkų kuopų veiksmis, priešlėktuvine apsauga, atnaujintos topografijos ir fortifikacijos žinios⁵⁹⁶.

Kadangi buvo gerai pasirengta, rugsėjo 25-ąją prasidėję manevrai vyko net 5 dienas. Juose dalyvavo po 2 Pirmojo, Penktojo ir Devinto pėstininkų pulkų batalionus ir po 1 Antrojo, Ketvirtąjo, Septintojo ir Aštuntojo pulkų batalioną, taip pat artilerija, kavalerija, 2 aviacijos eskadrilės, 2 ryšių rinktinės, Cheminė komanda. Manevrams vadovavo gen. št. plk. Zenonas Gerulaitis⁵⁹⁷. Šiuose mokymuose Septintasis pėstininkų pulkas pasirodė gerai. Be abejo, kaip visada, buvo pareikšta ir nemažai pastabų, tačiau iš esmės įvertinimas buvo geras.

1931 m. vasario 7 d. pulko vadas patvirtino Klaipėdos ir Šilutės įguloms skirtą slapta *Komunistų arba vokiečių sukilimui malšinti planą*. Labai įdomi jo preambulė. Atrodo, kad tebebuvo laikomasi 1926 m. gruodžio mėn. valstybės perversmo ideologų sukurtų klišių. Preambulėje nurodyta, kad pastaruoju metu visoje Europoje suaktyvėjo komunistų organizacijų veikla, turint tikslą pakeisti esamą santvarką ir valstybėse įvesti proletariato diktatūrą. Įsakyme pabrėžta, kad, turimomis žiniomis, bolševikai vykdo Kominterno planus ir leidžia didžiules pinigų sumas sukilimams Pabaltijo valstybėse rengti. Šių valstybių pasieniuose rusai organizuoja komunistų tautinius dalinius (estų, latvių, gudų ir kt.), kurie prireikus bus siunčiami į atitinkamas valstybes padėti vietos komunistams.

Įsakyme pabrėžta, kad Klaipėdos krašte ne mažesnis pavojus gresia ir dėl Vokietijos šalininkų, kurie siekia prijungti Klaipėdos kraštą prie Vokietijos, veiksmų.

Pulko vadas nurodė kariams būti nuolat pasirengusiems ir neleisti kilti ko-

596 III karo apygardos štabo 1930-08-28 raštas 7-to pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulko vadui. *Ten pat*, b. 129, l. 56–57.

597 KAM Vyriausiojo štabo 1930-08-22 įsakymas. Ruošimasis abipusiškiems manevrams. *Ten pat*, l. 58–59.

munistų ar vokiečių sukilimui. 1-ojo bataliono ir Mokomosios kuopos vadams, Ryšių komandos viršininkui, 4-osios baterijos ir 2-ojo šarvuočių būrio vadams jis įsakė, kilus sukilimui Klaipėdoje, veikti pagal jau minėtą 1927 m. kovo 15 d. patvirtintą *Klaipėdos mieste ištikusiam sukilimui bei riaušėms malšinti planą*. 2-ajam pulko batalionui buvo įsakyta palaikyti glaudžius ryšius su Klaipėdos įgula ir Tauragės komendantu, o jam nutrūkus, veikti savarankiškai, siekiant, kad sukilėliai neužgrobų pulko ginklų ir amunicijos sandėlių⁵⁹⁸.

1931 m. balandžio 29–30 d. pulką tikrino divizijos vadas. Galbūt į šį patikrinimą net nebūtume atkreipę dėmesio, tačiau jis pastebėjo, kad pulko kariai, ypač dislokuoti Klaipėdoje, labai netvarkingai apsirengę, dauguma – nesiskutę, ilgais plaukais. Šautuvų diržai visai sudėvėti, kai kurie gertuves buvo prisirišę virvėmis, o Macikuose dislokuoti pulko kariai atrodė kur kas tvarkingesni⁵⁹⁹. Dėl to atsakomybę turėjo prisiimti pulko vadovybė, nes į karių išvaizdą Klaipėdos įguloje kariuomenės vadovybė visą laiką kreipė dėmesį, pabrėždama, kad kariai savo išvaizda ir elgesiu Klaipėdos krašte reprezentuoja visą Lietuvą.

O rudenį, rugpjūčio 27 d., pulke atsitiko labai nemalonus įvykis. Tą dieną pulko leitenantas Juozas Komentavičius, gerokai išgėręs, Šilutėje, viešoje vietoje, sukėlė triukšmą ir manipuliuodamas tarnybiniu pistoletu susižeidė koją. Kadangi tai buvo jau ne pirmas panašus nusižengimas, ltn. J. Komentavičius buvo pašalintas iš kariuomenės⁶⁰⁰.

Lapkričio mėn. pulko 1-ajame ir 2-ajame batalionuose buvo sudarytos ugniagesių komandos ir joms vadovauti paskirti karininkai. Klaipėdos įgulos ugniagesių komanda buvo sudaryta iš 1-osios kuopos kareivių. Komandos buvo aprūpintos reikiama gaisrų gesinimo įranga, vadovėliais ir kitomis priemonėmis. 1-oji parengtų ugniagesių laida buvo išleista 1932 m. spalio mėn. Ją baigę kareiviai gavo specialius pažymėjimus⁶⁰¹.

Klaipėdos krašte esant įtemptai padėčiai ir visiems jaučiant pavojų, kad, pasinaudojusi kilusiais neramumais, Vokietija gali pabandyti jėga ją užimti, 1932 m. vasario mėn. pulko štabo karininkai parengė Klaipėdos miesto gynimo planą. Jie manė, kad desantas Klaipėdai užimti gali atsirasti dviejose vietose – uoste, laivų iškrovimo krantinėje, ir jūros pakrantėje, tarp uosto molo ir Girulių.

Pulko karininkai manė, kad dėl neužšalusios jūros desanto išsilaipinimas Smiltynėje nėra pavojingas. Klaipėdos įgulos pagrindinė užduotis ginant Klaipėdą buvo trukdyti priešui išsikelti į krantą, o išsikėlus – jį lokalizuoti ir nustumti į jūrą.

Plane buvo numatyta, siekiant, kad priešas netikėtai nepradėtų vykdyti desantavimo operacijos, nuolat stebėti jūrą ir Klaipėdos prieigą, tam intensyviai naudojant Klaipėdos švyturį, Locmanų bokštą, žvalgyti jūros ir pakrančių siūsti

598 Slaptas įsakymas Klaipėdos ir Šilutės įguloms Nr. 2, 1931-02-07. *Ten pat*, f. 929, aop. 3, b. 778, l. 9.

599 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 1, 1931-05-13. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 300, l. 1.

600 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 2, 1931-10-06. *Ten pat*, l. 2.

601 7 pėst. Ž. K. Butegidžio pulkas. *Karys*, 1931, Nr. 49, p. 995.

laivus, turinčius radijo ryšį, gavus reikiamų priemonių, kilus pavojui, užminuoti įplaukimo į uostą vietą.

Uosto krantinėms saugoti buvo numatyta įrengti dvi apsaugos ribas. Pirmąją apsaugos ribą turėjo ginti 1-asis pulko batalionas, susidedantis iš 2 pėstininkų ir 1 sunkiujų kulkosvaidžių kuopų, turinčių 10 sunkiujų kulkosvaidžių, 3 patrankų artilerijos bateriją ir 2 šarvuotuosius automobilius. Kiti jo padaliniai ir šarvuotieji automobiliai turėjo būti pulko judrusis rezervas, patruliuojantis mieste, o rezerve likti Mokomoji kuopa ir 4 sunkieji kulkosvaidžiai kareivinėse.

Neatlaikę išsilaipinusio desanto puolimo pirmąją apsaugos ribą ginantys pulko padaliniai turėjo trauktis link iš anksto numatytos antrosios apsaugos ribos ir pritraukti turimus rezervus.

Tuo atveju, jeigu priešas išsilaipintų tarp uosto molo ir Girulių, buvo numatytos 3 gynybos (apsaugos) ribos. Gynybos planas buvo panašus kaip ir pirmuoju atveju, skirtumas tik tas, kad čia kartu būtų ginamas ir pirmasis baras. Iš artilerijos patrankų turėjo būti šaudoma tiesiai į išsilaipinantį ar išsilaipinusių desantą.

Plane buvo numatyti ir pulko veiksmai, jei priešas bandytų pulti Klaipėdą sausuma iš pietryčių pusės.

Tačiau pats sudėtingiausias variantas būtų, jei priešas pultų ir iš jūros, ir sausuma. Šiuo atveju plane buvo numatyta, kad sausumoje pirmoji gynybos riba neužimama, o ginamasi antroje, t. y. Danės upės dešiniajame krante.

Šis planas, patvirtintas pulko vado, vasario 22 d. buvo išsiųstas III pėstininkų divizijos vadui ir Generalinio štabo valdybos 3-iojo skyriaus viršininkui⁶⁰².

1932 m. kovo 1 d. pulko vadas buvo iškviestas pas Klaipėdos krašto gubernatorių. Šis pareigūnas nurodė, kad politiniai motyvai verčia budriai stebėti visą sieną su Vokietija ir krašto viduje, būti pasirengusiems numalšinti vokiečių, padedant Rytprūsių karinėms organizacijoms, sukeltus neramumus ir kad to galima laukti paleidus Klaipėdos krašto seimelį.

Kad įvykdytų šią užduotį, pulko vadas kreipėsi į divizijos vadą, prašydamas papildyti pulką iš kitų pėstininkų pulkų perkeltais kareiviais, taip pat sustiprinti 4-ąją artilerijos bateriją, nes, paleidus atitarnavusius kareivius, galinčius dalyvauti kovos veiksmuose, Klaipėdoje jų liko tik 370, o Šilutėje – apie 200, taip pat suaktyvinti agentūrinį darbą Rytprūsiuose⁶⁰³. Be to, liepos 23 d. raporte III pėstininkų divizijos vadui plk. P. Genys pasiūlė į Tauragę perkelti kurį nors karinį dalinį ir taip padidinti Klaipėdos krašto saugumą. Savo siūlymą jis grindė dar ir tuo, kad tai yra ir vietos gyventojų nuomonė⁶⁰⁴. Tačiau tuo metu Lietuvos karinė vadovybė, matyt, neketino nieko keisti, todėl vado siūlymai taip ir liko tik siūlymais.

602 7 pėst. pulko vado plk. P. Genio 1932-02-22 raportas III pėstininkų divizijos vadui; Klaipėdos miesto gynimo planas. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 325, l. 1–2.

603 Septintojo PP vado plk. P. Genio 1932-03-01 raportas III PD vadui. *Ten pat*, f. 929, ap. 1, b. 778, l. 46.

604 Slaptas 7 PP vado plk. P. Genio 1932-07-23 raportas asmeniškai III PD vadui. *Ten pat*, l. 65.

1932 m. liepos 15 d. pulką ištiko netektis. Išsiųstas pasitikrinti sveikatos į Ypatingą sveikatos tikrinimo komisiją prie Karo ligoninės Kaune viešbutyje „Vilnis“ nusišovė pulko karininkas kpt. Jonas Andriūnaitis⁶⁰⁵.

1932 m., ko gero, vienas nuodugnesnių pulko karių žinių vertinimų vyko rugsėjo 12–13-ąją. Tomis dienomis pulkas atliko lauko pratimus „Batalionas avangarde“, t. y. tobulino bataliono veiksmus žygyje, artėjimo prie priešo, išsidėstymo puolimo linijoje ir puolime įgūdžius. Pulko pratybų stebėti atvyko ir divizijos vadas plk. V. Adamkavičius. Aišku, tai turėjo įtakos, nes jis taip pat vertino pulko veiksmus, tačiau dalinys šiam pratimui buvo neblogai pasirėngęs. Ypač kruopščiai buvo parengta pratimo dokumentacija, o vietovė, deja, – nelabai vykusiai, dėl to divizijos vadas turėjo progą pareikšti pastabą puolantiesiems, kad jie, neįvertinę priešo, per greitai atsitraukė. Divizijos vadui ne visai patiko šarvuočių išdėstymo žygio metu tvarka. Jis turėjo ir daugiau konkrečių pastabų dėl atskirų pratimo fazių, tačiau karininkų ir puskarininkų pasirėngimą įvertino gerai. Pasibaigus pratyboms, ta pačia proga divizijos vadas išklaušė kareivių skundų. Deja, tada paaiškėjo, kad pulko vadovybė nėra išaiškinusi, kada ir kokiais pagrįstais klausimais galima skųstis aukštesniajai vadovybei. Dalis kareivių skundų buvo pripažinti nepagrįstais. Kaip antai, kareivis Vigoderis skundėsi, kad norėjęs tarnauti automobilių kuopoje, o buvo paskirtas į pėstininkų dalinį, ir pan.⁶⁰⁶ Divizijos vado dalyvavimas pratybose ir jo pastabos, be abejo, pulko kariams davė ir nemažai naudos, nes trūkumų pastebėjimas ir dėmesio į juos atkreipimas sudarė prielaidas klaidų nekartoti ir iš jų pasimokyti.

Pulką beveik kiekvienais metais papildydavo vienas kitas Karo mokyklą baigęs leitenantas, tačiau 1932 m. spalio mėn. buvo paskirti net 8 jauni leitenantai: Vincas Miliauskas, Antanas Ruzgys, Juozas Puodžiūnas, Albertas Švarplaitis, Vladas Kuodys, Ferdinandas Gedvilas, Stasys Šiliauskas ir Pranas Matulionis⁶⁰⁷. Gruodžio mėn. pasikeitė pulko karo kapelionai. Karo kapelionas kunigas Vilius Balandis buvo paskirtas Aštuntojo pėstininkų pulko karo kapelionu, o kunigas Klemensas Jurkus – Septintojo pėstininkų pulko karo kapelionu⁶⁰⁸.

1933 metai pulkui prasidėjo iškilmėmis. Vyriausiojo štabo nurodymu sausio 15 d. pulkas, kaip ir visi Lietuvos kariniai daliniai, iškilingai paminėjo Klaipėdos prijungimo 10-ąsias metines. Nuo pat ryto kareivinių rajonas buvo papuoštas vėliavomis. Iškilmės prasidėjo mišiomis bažnyčioje. Po mišių vyko šiai progai skirtas renginys. Buvo pagerbti Klaipėdos prijungimo dalyviai, tylos minute pagerbti žuvusieji, perskaityta paskaita apie Klaipėdos prijungimą ir jos reikšmę Lietuvai. Vakare kareiviams buvo surengtas pasilinksminimas⁶⁰⁹.

1933 m. vasario 7 d. III pėstininkų divizijos vadas plk. E. Adamkavičius

605 L. e. pulko vado pareigas plk. lt. J. Kazitėno-Kaziučio 1932-07-15 raportas III pėst. divizijos vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 166, l. 1.

606 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 3, 1932-10-11. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 317, l. 6–7.

607 Įsakymas kariuomenei Nr. 76, 1932 m. spalio 31 d.

608 Įsakymas kariuomenei Nr. 83, 1932 m. gruodžio 10 d.

609 Vyriausiojo štabo 1933-01-10 raštas. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 341, l. 1.

Pulko Inžinerijos būrys pratybose poligone (E. Peikštenio kolekcija)

tikrino Klaipėdos įgulos pasirengimą išvykti, kilus pavojui. Įsakymas buvo įteiktas 8 val. 15 min. Pulko vadas tuoj pat įsakė paskelbti pavojaus signalą. Pasigirdus pavojaus signalui, kareiviai, buvę pratybų aikštėje, bėgte grįžo į kareivines. Buvo atidaryti abeji kareivinių vartai, tad grūsties pavyko išvengti, ir tai divizijos vadui padarė gerą įspūdį. Greitai privažiavo pakrautos gurguolės, 8 val. 35 min. jau buvo pasiruošęs šarvuotųjų automobilių būrys. 9 val. 10 min. pulko batalionas ir Antrojo artilerijos pulko baterija buvo išrikiuoti. Buvo patikrinti pasiimti daiktai. Teko konstatuoti, kad paimta viskas, kas turėjo tokiu atveju būti paimta. Kareiviai tvarkingai apsirengę. Divizijos vadas tik atkreipė dėmesį, kad dalis šovinių apkabų surūdijusios, o lauko virtuvės nelabai švarios. Tačiau bendra išvada buvo palanki: „Iš viso matyti, kad Klaipėdos įguloje į dalių pasiruošimą pavojui žiūrima labai rimtai, darbas organizuotas gerai, kiekvienas pareigūnas žino savo vietą ir atsidėjęs dirba savo darbą.“⁶¹⁰

Po mėnesio, kovo 6–7 d., plk. E. Adamkavičius surengė pulko inspekcinę apžiūrą. Ji praėjo labai sklandžiai. Tiek Klaipėdoje, tiek Macikuose dislokuoti pulko padaliniai divizijos vadui paliko gerą įspūdį, o pareikštos pastabos buvo nereikšmingos⁶¹¹.

Liepos 4 d. į Klaipėdos uostą įplaukė Vokietijos artilerijos laivas „Bremse“. Kadangi šio karo laivo vizitas buvo neoficialus, Klaipėdos krašto komendantas, vykdydamas Vyriausiojo štabo nurodymus, nusprendė, kad nebus jokių saliotų. Atsakydamas į primygtinius laivo vado siūlymus saliotuoti, Klaipėdos karo komendantas paaiškino, kad lietuviai to padaryti negali fiziškai, nes visos patran-

610 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 2, 1933-02-14. *Ten pat*, b. 338, l. 4–5.

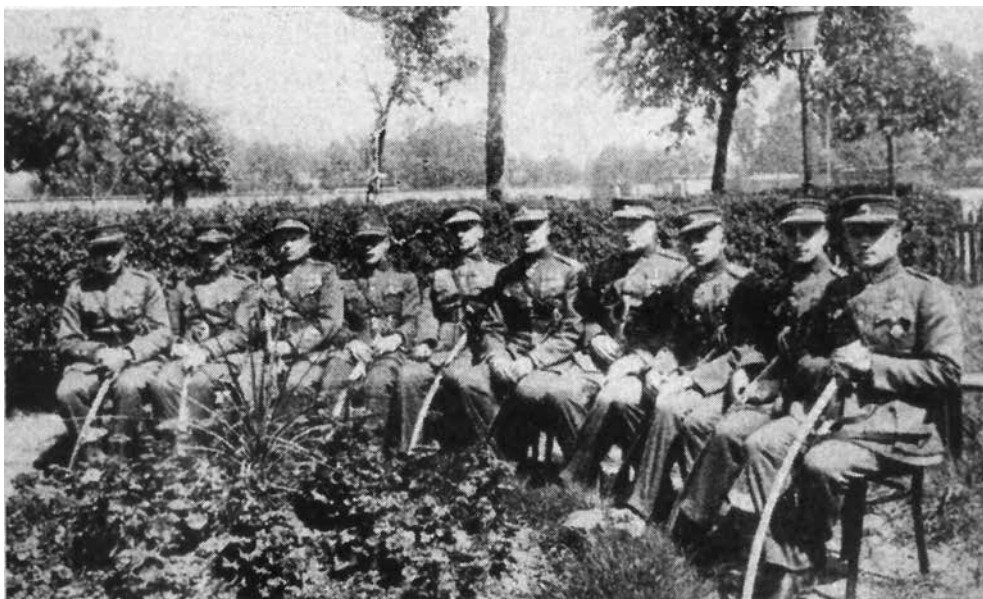
611 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 3, 1933-03-15. *Ten pat*, l. 6.

kos šiuo metu yra poligone⁶¹².

Laivas į uostą įplaukė iškėlęs Vokietijos karo laivyno vėliavą. Liepos 4 d. ryte laivo vadas susitiko su Klaipėdos įgulos viršininku, Septintojo pėstininkų pulko vadu ir kitais oficialiais asmenimis. 12 val. 30 min. visi laivo vado aplankyti asmenys atvyko į Vokietijos karo laivą. 20 val. plk. P. Genys „Viktorijos“ viešbutyje surengė vakarienę jo karininkams, o jūreiviams buvo paruošta vakarienė Šaulių namuose. Liepos 6 d. „Bremse“ vadas laive surengė pusryčius pulko ir Klaipėdos komendantūros karininkams, po pietų ten pat buvo surengtos vaišės pulko puskarininkiams. Laivą gausiai lankė Klaipėdos vokiečiai. Liepos 7 d. 11 val. „Bremse“ išplaukė iš Klaipėdos uosto⁶¹³.

1933 m. nuo liepos 17 iki rugpjūčio 29 d. pulko padaliniai buvo išvykę atlikti pratimų į Gaižiūnų poligoną⁶¹⁴. Tuo metu į pulką atvyko didelė partija atsargos karių kartojimo pratimų atlikti. Iš jų buvo sudarytas atsarginių batalionas ir jo vadu paskirtas mjr. E. Reichertas. Įvykdžius numatytą programą, rugpjūčio 24 d. atsarginių batalionas buvo išformuotas⁶¹⁵.

612 Klaipėdos krašto komendanto plk. R. Liormono 1933-07-13 raštas Generalinio štabo valdybos

Grupė karininkų Vyčio Kryžiaus kavalerių. *Kardas*, 1935, Nr. 13, p. 282

II skyriaus viršininkui. *Ten pat*, b. 341, l. 7–9.

613 Juozo Mundrio, Klaipėdos krašto komendantūros civilio tarnautojo, raportas Klaipėdos krašto komendantui; Vokiečių artilerijos laivo „Bremse“ sutikimo ir priėmimo programa. *Ten pat*, l. 12–13.

614 Įsakymas kariuomenei Nr. 69, 1933 m. rugsėjo 21 d.

615 Slapti įsakymai 7 p. p. Nr. 1, 1933-07-15, ir Nr. 2, 1933-08-24. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 176, l. 33, 37.

Reikia paminėti, kad šių atsarginių mokymo metu įvyko labai nemalonus incidentas. Liepos 25 d. nuvedus batalioną į stotį, iš kur jis turėjo vykti į Gaižiūnų poligoną, kariai, sukurstyti grandinio Prano Deksnio ir eilinių Petro Jokūbaičio ir Justo Žlibino, atsisakė sėsti į privažiuojančius prekinis vagonus, reikalaudami keleivinių vagonų. Su batalionu vykęs j. ltn. P. Petručiūnas nesugebėjo kareivių susodinti. Prasidėjo betvarkė ir padėtis vėl tapo valdoma tik atvykus Klaipėdos krašto karo komendantui. Už nepaklusimą ir kitų kurstymą minėti kareiviai buvo perduoti Kariuomenės teismui⁶¹⁶.

Tuo metu, kai pulko pagrindiniai daliniai buvo išvykę į poligoną, nuo liepos 1 iki rugpjūčio 28 d., siekiant apsisaugoti nuo galimų vokiečių provokacijų, į Klaipėdą apsaugai užtikrinti buvo išsiųstas vienas Aštuntojo pėstininkų pulko batalionas⁶¹⁷.

Lapkričio 23 d. buvo iškilmingai paminėta Lietuvos kariuomenės atkūrimo 15 metų sukaktis. Kadangi minėjimo scenarijus Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus visoms karinėms dalims buvo parengtas vienodas, ir Septintajame pėstininkų pulke šventė vyko pagal jį. Buvo prisiminti mūšiai ir kautynės, pagerbti žuvusieji ir Vyčio Kryžiaus kavalieriai, vyko paskaitos, koncertai⁶¹⁸. Po iškilmių mjr. Ignas Viršila, kpt. Eduardas Juknevičius ir kpt. Jonas Aleksandravičius buvo perkelti tarnauti į kitus pulkus⁶¹⁹.

Gruodžio 6 d. III pėstininkų divizijos vadas gen. ltn. V. Adamkavičius patvirtino *Klaipėdos krašto saugumui laiduoti nurodymus*. Šiame slaptame operatyviniame dokumente buvo išanalizuota bendra Klaipėdos krašto padėtis, spėjami priešo veiksmai ir iškelti uždaviniai Klaipėdos krašte esančioms pajėgoms: pasienio policijai, XX šaulių rinktinei, Septintajam pėstininkų pulkui, karo komendantūroms. Septintojo pėstininkų pulko vadas ir Tauragės karinis komendantas buvo įpareigoti, vadovaujantis šiais nurodymais, parengti detalius pasipriešinimo planus⁶²⁰.

Pulko karininkai, vykdydami divizijos vado nurodymą, per kelias dienas parengė ir gruodžio 13 d. divizijos vadui išsiuntė reikalaujamą *Klaipėdos ir Šilutės įguloms veikimo planą*. Faktiškai šiame plane buvo detalizuoti divizijos vado nurodymai, kur ir kokie turi būti vykdomi konkrečių karinių dalių ir padalinių veiksmai. Įdomu tai, jog jame buvo nurodyta, kad Klaipėdos miestas ginamas pagal jau minėtą 1932 m. vasario 22 d. patobulintą ir Septintojo pėstininkų pulko vado patvirtintą *Klaipėdos miesto gynimo planą*⁶²¹. 1934 m. vasario 12 d. pulko vadas pasirašė kai kuriuos esamų planų pakeitimus. Dokumentas *Klaipė-*

616 Slaptas įsakymas Gaižiūnų poligonui Nr. 22, 1933-08-21. *Ten pat*, l. 59.

617 Bliudnikas E., Nazaras P. 8-tas pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulkas: pulko penkiolikos metų gyvavimo sukakčiai paminėti. Kaunas, 1934, 54.

618 Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus 1933-11-17 raštas III PD štabo viršininkui. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 341, l. 27.

619 Įsakymas kariuomenei Nr. 85, 1933 m. lapkričio 22 d.

620 Slapti, operatyviniai Klaipėdos krašto saugumui laiduoti nurodymai. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 348, l. 1–3.

621 Slaptas, operatyvinis Klaipėdos ir Šilutės įguloms veikimo planas. *Ten pat*, l. 15–16.

dos ir Macikų iguloms pavojaus nurodymai gana trumpas, bet įdomiausias jo priedas, kuriame pateiktas tiek Klaipėdos, tiek Šilutės sektoriuje buvusių kovotojų (kariuomenės, šaulių, pasienio policijos) skaičius. Iš viso abiejuose sektoriuose, kilus pavojui, buvo galima panaudoti 316 nerikiuotės ir 1704 rikiuotės karius. Jie, be šautuvų, buvo aprūpinti 47 lengvaisiais ir 24 sunkiaisiais kulkosvaidžiais, 1023 granatomis, grupuotės žinioje buvo 4 patrankos ir 2 šarvuotieji automobiliai⁶²². Vasario 7 d. pulko vadas patvirtino *Šilutės mieste ištikusiam sukilimui bei riaušėms malšinti planą*⁶²³.

1934 m. pradžioje buvo patvirtinta *Klaipėdos krašto saugumui laiduoti direktyva*, pakeitusi iki tol galiojusią 1927 m. gruodžio 3 d. patvirtintą III karo apygardos štabo direktyvą. Direktyvos nuorašas, pažymėtas grifu „Slaptas-operatyvinis, laikyti užrakintu“, buvo išsiųstas 1934 m. sausio 30 d. Direktyvos skyrelyje *Bendrosios aplinkybės* skelbiama:

„Klaipėdos krašto vokiškas gaivalas, kaimyninės valstybės visokeriopai remiamas ir inspiruojamas, rodo mums aiškų nepalankumą ir prisidengdamas labdarybės, sporto ir ekonominiais tikslais steigia krašte įvairias viešas ir slaptas organizacijas, dažnai karinio pobūdžio, pastaruoju metu nacionalsocialistų smogiamųjų dalių pavyzdžiu, kurios, patogiam momentui esant, gali suruošti krašte sukilimą, kad išprovokuotų Vokietijos įsikišimą, tikslu atskirti kraštą nuo Didžiosios Lietuvos. Tas vokiečių tikslas ryškiai atsispindi jų planingai ruošiamoje ekspansijoje į rytus ir pirmon eilėn į Pabaltijos kraštus pagal seną vokiečių formulę „Drang nach Osten“. Šiuo atveju jie žiūri į Klaipėdos kraštą kaip į forpostą.“

Direktyvoje buvo aptarti spėjami priešo veiksmai – galimas vietos vokiečių sukilimas ir Vokietijos ginkluotų organizacijų įsibrovimas į Klaipėdos kraštą, taip pat kaip bus reaguojama kiekvienu atveju. Buvo smulkiai aptarti sienos su Vokietija ypatumai, jos gynybos galimybės, pripažintos pavojingiausiomis kryptys Rusnė–Šilutė, Šakunėliai–Juknaičiai, Tilžė–Panemunė–Pagėgiai ir Ragainė–Vilkiškiai.

Gynybos tikslais Klaipėdos kraštas buvo suskirstytas į 3 sektorius: Klaipėdos, Šilutės ir Pagėgių. Klaipėdos sektoriaus gynyba buvo pavesta Klaipėdos igulai, Klaipėdos ir Kretingos šaulių rinktinėms ir atitinkamoms pasienio sargyboms, Šilutės sektoriaus – Macikų karinei igulai, ją sustiprinus Septintojo pėstininkų pulko viena kuopa iš Klaipėdos, atitinkamiems šaulių būriams ir pasienio policijos sargyboms, Pagėgių sektoriaus – pasienio policijos apsaugos būriams, Šaulių sąjungos kuopoms ir būriams. Kiekvieną sektorių ginančiai formuotei buvo numatytos konkrečios užduotys. Už Klaipėdos ir Šilutės sektorių gynybą atsakingu buvo paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadas. Bendrai Klaipėdos krašto gynybai vadovauti turėjo III pėstininkų divizijos vadas.

Direktyvoje buvo numatytos konkrečios užduotys padėčiai Klaipėdos krašte stebėti, ryšiams tarp vadovybės ir sektorių palaikyti, pasirengti sprogdinimo

622 Slapti Klaipėdos ir Macikų iguloms pavojaus nurodymai; Klaipėdos ir Šilutės sektoriuose esamų pajėgų sudėtis. *Ten pat*, l. 20–21.

623 Slaptas Šilutės mieste ištikusiam sukilimui bei riaušėms malšinti planas. *Ten pat*, l. 24.

ir griovimo darbams atlikti, įsiveržus Vokietijos pajėgoms, paliesti transporto ir aprūpinimo, pasirengimo galimai evakuacijai klausimai⁶²⁴.

Ši direktyva buvo detalizuota ir iš dalies pakeista 1934 m. birželio mėn., išplečiant ir konkrečiau išdėstant jos punktus. Be to, Klaipėdos krašte perskirsčius karinius dalinius pagal dislokaciją, Klaipėdoje atkūrus Šeštąjį pėstininkų pulką, buvo pakeisti veiklos sektoriai ir atsakomybės ribos. Už Klaipėdos ir Šilutės apskrityse visų ginkluotųjų pajėgų veiksmus atsakingas tapo Šeštojo pėstininkų pulko vadas, Pagėgių apskrityje numatomoms veikti ginkluotosioms pajėgoms vadovauti paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadas⁶²⁵.

Naujoje *Klaipėdos krašto saugumui laiduoti direktyvoje* svarbų vaidmenį numačius Šaulių sąjungai, nuo 1934 m. pulkui prisidėjo dar vienas rūpestis. Vyriausiojo štabo viršininkui leidus, Klaipėdos krašto šaulius (XX šaulių rinktinę), iš dalies XV šaulių rinktinę (Kretingoje) ir IV šaulių rinktinę (Tauragėje) nutarta apginkluoti šautuvais, lengvaisiais kulkosvaidžiais ir šoviniais iš Septintojo pėstininkų pulko atsargų, skirtų 4-ajam atsargos batalionui aprūpinti. Pagal išduotų šautuvų skaičių pulkas turėjo vėliau savo atsargas papildyti iš Ginklavimo valdybos sandėlių gauta ginkluote.

III pėstininkų divizijos vadovybė įsakė pulko vadui, suderinus su minėtų šaulių rinktinių vadovybėmis ir Klaipėdos krašto komendantu, nustatyti reikiamą išduoti ginklų skaičių ir apginkluoti jais šaulių rinktines⁶²⁶.

Be to, III pėstininkų divizijos vado sprendimu Kretingos XV šaulių rinktinė buvo perduota Septintojo pėstininkų pulko vado žinion. Pulkos vadas buvo įpareigotas susipažinti su rinktinės būkle, numatyti jos šaulių karinio parengimo gerinimo priemones, jų tinkamą apginklavimą ir panaudojimą⁶²⁷.

Susipažinęs su padėtimi rinktinėje, pulkos vadas konstatavo, kad XV šaulių rinktinėje yra 464 šauliai. Iš Palangos, Kretingos ir Gargždų kuopų galima sudaryti batalioną. Bet Gargždų kuopos vadas nebuvo karininkas, todėl jos vadu turėjo būti paskirtas pulkos karininkas. Rinktinei papildomai dar reikėjo išduoti 220 šautuvų ir – tik mokymo tikslais – kiekvienai kuopai po vieną lengvąjį kulkosvaidį, nes jiems laikyti nebuvo tinkamų patalpų. Kaip paaiškėjo, kuopas ir būrius karybos dalykų buvo galima mokyti tik šventadieniais, o prireikus paprastomis dienomis būtų įmanoma šaulius sušaukti tik Palangoje ir Kretingoje, nes ten jų nemažai gyveno⁶²⁸.

Nuodugniau susipažinti su padėtimi rinktinės šaulių būriuose buvo pasiūstas lt. Antanas Klimavičius. Jis konstatavo, kad Klaipėdos krašte esančių šaulių būrių padėtis labai prasta. Pirmiausia jų kultūrinei veiklai labai trūksta lėšų. Pagrindinis jų įsigijimo šaltinis buvo šaulių būrių organizuojami įvairūs

624 Klaipėdos krašto saugumui laiduoti direktyva. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 832, l. 8–13.

625 Klaipėdos krašto saugumui laiduoti direktyvos pakeitimas bei papildymas. *Ten pat*, l. 24–29.

626 Slaptas III PD vado 1933-12-16 raštas asmeniškai 7 pėst. pulko vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 178, l. 33.

627 Slaptas III PD vado 1933-12-19 raštas asmeniškai 7 pėst. pulko vadui. *Ten pat*, l. 34.

628 7 pėst. pulko vado 1934-01-03 raportas III pėstininkų divizijos vadui. *Ten pat*, l. 44, 46.

VIII

*Klaipėdą perdavus
Šeštajam pėstininkų
Pilėnų kunigaikščio
Margio pulkui*

pasilinksminimo vakarai, tačiau antilietuviškai nusiteikę agitatoriai agituodavo vietos gyventojus į juos neiti, tad dažniausiai niekas ir neateidavo, be to, Klaipėdos krašto policija Šaulių sąjungos būrius įpareigojo mokėti įvairius vietos mokesčius. Vokietininkai, ypač tarnavę Lietuvos kariuomenėje vietos vokiečiai, tapę grandiniais ar jaunesniaisiais puskarininkiais, gąsdindavo šaulius ir jų šeimų narius, kaip, pavyzdžiui, Doviliuose, įtraukė į „juodąją knygą“ ir grasino, kad, kai tik ateis Hitleris, jie bus pakarti⁶²⁹.

Taigi šaulių rinktinės perėmimas, tikėtina, būtų sukėlęs pulkui nemažai papildomų rūpesčių.

1934 m. balandžio 7 d. kariuomenės vado įsakymu Nr. 25 oficialiai buvo atkurtas Šeštasis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas. Dar prieš oficialų jo atkūrimą slaptu kariuomenės vado 1934 m. kovo 28 d. įsakymu Septintojo pėstininkų pulko vadui buvo nurodyta iki balandžio 9 d. dalinį performuoti pagal taikos meto etatus Nr. 89 ir pranešta, kad pulkas perkeliamas į Tauragę. Įsakyta Septintąjį pėstininkų pulką performuoti ir Šeštąjį pėstininkų pulką suformuoti iki gegužės 5 d.⁶³⁰

7-asis pėstininkų pulkas palieka Klaipėdą 1934-04-30. *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 76*

629 Lt. A. Klimavičiaus 1934-02-28 raportas pulko vadui. *Ten pat*, l. 74.

630 Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 2, 1934 m. kovo 28 d. *Ten pat*, f. 521, ap. 1, b. 176, l. 16.

Atkurtas Šeštasis pėstininkų pulkas iš Septintojo pėstininkų pulko perėmė kareivines Klaipėdoje. Šiam pulkui taip pat buvo perduotas vienas Septintojo pėstininkų pulko batalionas. Pulko štabas ir kiti Septintojo pėstininkų pulko padaliniai persikėlė į Tauragę, o ten iš naujo buvo suformuoti trūkstanti jo padaliniai⁶³¹.

Į atkurtą Šeštąjį pėstininkų pulką tarnauti buvo perkelti šie Septintojo pėstininkų pulko karininkai: majoras Evaldas Reichertas, kapitonai Petras Baltrūnas, Vilius Koškulis, Jonas Misiūnas, Jonas Cijūnėlis, Mikas Kukutis, Vincas Sakalauskas, Zenonas Drongis, Petras Jagminas, leitenantai Kazys Vygontas, Vincas Stašaitis, Ignas Matutis, Albinas Šležas, Antanas Klimavičius, jaunesnieji leitenantai Pranas Petruliūnas, Vincas Miliauskas, Antanas Ruzgys, Juozas Puodžiūnas, Albertas Švarplaitis, Juozas Sadzevičius, Vincas Kačergius, Bronius Kuzmickas, Jurgis Zemeckis, Viktoras Lesniauskas, civilinis tarnautojas Zenonas Anučauskas, taip pat karo kapelionas kunigas Klemensas Jurkus⁶³². Tačiau pastarasis 1934 m. lapkričio 15 d. vėl buvo gražintas į pulką⁶³³.

Šį etapą jausmingai prisimena mjr. Juozas Černius: „*Taip 7 p. pulkas buvo perkeltas į Tauragę ir su Klaipėda atsiveikinta. Mums buvo labai gaila palikti Klaipėdą. Tai buvo didelis įvykis ir gal išgyvenimas! Klaipėda – tai ne Tauragė, ir priešingai.*“⁶³⁴

Vos pulkui persidislokavus, gegužės 5 d. į Tauragę pulko vado žinion buvo atsiųstas šarvuotasis traukinys⁶³⁵ „Gediminas“, vadovaujamas mjr. Adolfo Zubavičiaus. Jis atvyko gegužės 6 d. 1 val. 30 min. ir buvo pastatytas Tauragės geležinkelio stotyje⁶³⁶. Tačiau pulko vado žinioje traukinys išbuvo tik iki rugsėjo pabaigos. Rugsėjo 27 d. Vyriausiojo štabo viršininko nurodymu jis buvo skubiai gražintas į Radviliškį. Šio sprendimo priežastis buvo nemoderni Tauragės geležinkelio stoties infrastruktūra. Iš Tauragės šarvuotasis traukinys prireikus galėjo išvažiuoti tik po 4 valandų, kai būtų gautas atitinkamas įsakymas. Garvežio vandens rezervuarui pripildyti tekdavo sugaišti iki valandos, jam įkaitinti iki temperatūros, kad susidarytų reikalingas garo spaudimas, – dar iki 3 valandų, o iš Radviliškio traukinys galėjo išvykti po 1–1,5 valandos, nes ten nuolat buvo manevruojantis garvežys ir prireikus karštą vandenį iš šio garvežio buvo galima perpilti į šarvuotojo traukinio rezervuarą⁶³⁷.

Perkėlus pulką į Tauragę ir vieną batalioną perdavus Šeštajam pėstininkų

631 6 pėst. Pilėnų kunigaikščio Margio pulko istoriniai broožai. *Karys*, 1987, Nr. 3, p. 114; Statkus V. Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m., p. 50.

632 Įsakymas kariuomenei Nr. 25, 1934 m. balandžio 4 d.; Įsakymas 6 p. p. Nr. 13, 1934-04-28. *LCVA*, f. 519, ap. 1, b. 185, l. 23.

633 Įsakymas kariuomenei Nr. 105, 1934 m. lapkričio 15 d.

634 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 51.

635 Slaptas Generalinio štabo valdybos II skyriaus 1934-05-01 raštas asmeniškai III PD štabo viršininkui. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 383, l. 1.

636 Slaptas 7 p. p. vado 1934-05-06 raportas III PD vadui. *Ten pat*, l. 3.

637 Slaptas šarvuoto traukinio vado 1934-05-25 raportas 7 p. p. vadui; Slaptas Generalinio štabo valdybos II skyriaus raštas III PD vadui. *Ten pat*, l. 16, 38.

pulkui, batalioną reikėjo formuoti iš naujo. Šiam tikslui dalis karių buvo perkelti iš kitų pėstininkų pulkų. Balandžio 27 d. buvo atsiųsta 20 Ketvirtojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko kareivių⁶³⁸. Be to, atvyko nemažai šauktinių, tačiau batalionui suformuoti jų nepakako, nes naujokai turėjo užimti baigusiujų tarnybą vietas ir papildyti pulko 1-ąją batalioną.

Gegužės 15 d. Vyriausiojo štabo viršininko įsakymu Septintajam pėstininkų pulkui buvo perduota Pirmojo pėstininkų pulko taikos meto etatų pėstininkų kuopa, kurią sudarė 4 karininkai ir 138 kareiviai ir kuriai priklausė 4 arkliai, 1 lauko virtuvė ir 1 porinis gurguolės vežimas. Ji iš Ukmergės išvyko gegužės 17 d., o gegužės 18 d. atvyko į Tauragę ir įsikūrė ten esančiose kareivinėse⁶³⁹. Tačiau ši kuopa buvo atsiųsta ne šiaip pulkui eilinį kartą sustiprinti. Kaip matyti iš Generalinio štabo valdybos III skyriaus gegužės 22 d. išsiųsto rašto, pulko vadas buvo įpareigotas ją paversti dviratininkų kuopa ir jai perduoti visus Septintojo pėstininkų pulko turimus dviračius, taip pat pradėti karių mokymą, netgi nurodžius, kokia seka tai daryti. Pirmiausia – juos mokyti važiuoti dviračiu be ekipuotės, paskui – su ekipuote, be to, parodyti, kaip galima jį išardyti ir vėl sudėti. Kareivių mokymui buvo leista naudoti ne daugiau kaip 10 dviračių⁶⁴⁰.

Pulkui persidislokavus į Tauragę, jo vadas, kaip kad ir buvo padaryta pulkui esant Klaipėdoje, parengė ir 1934 m. gegužės 17 d. patvirtino *Pavojaus nuostatus*, t. y. veiksmų planą, ką turi daryti pulko padaliniai ir pareigūnai, paskelbus pavojaus signalą. Iš esmės planas buvo panašus, tik nurodytos konkrečios vietos jau Tauragėje – kur kas turi rinktis ir ką daryti⁶⁴¹. Be to, gegužės 26 d. Septintojo pėstininkų pulko operatyvinė žinion buvo perduotas kavalerijos eskadronas, dislokuotas Pagėgiuose⁶⁴².

Gegužės 30 d. dėl to, kad Klaipėdoje įsikūrė atkurtas Šeštasis pėstininkų pulkas, buvo peržiūrėta Klaipėdos krašto šaulių rinktinių priklausomybė. Klaipėdos ir Šilutės apskričių šauliai buvo perduoti Šeštojo pėstininkų pulko vado žinion, Septintojo pėstininkų pulko vado žinioje liko tik Pagėgių apskrities šaulių kuopa, kurios būstinė buvo Pagėgiuose⁶⁴³.

1934 m. naktį iš birželio 6-osios į 7-ąją Kaune voldemarininkai sukėlė pučą, norėdami į ministro pirmininko postą grąžinti prof. Augustiną Voldemarą. Nors pulko kariai šiame perversme nadalyvavo, tačiau jo padarinius netrukus pajuto. Nuslopinus perversmą, kariuomenėje buvo dar labiau persekiojama už bet kokių idėjų, priešiškų tautininkams, skleidimą. Kad suaktyvintų nepa-

638 Įsakymas 7 p. p. Nr. 122, 1934-04-28. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 172, l. 208.

639 Slaptas, labai skubus Generalinio štabo valdybos III skyriaus 1934-05-15 raštas asmeniškai I PD ir Pirmojo pėstininkų pulko vadams; Slaptas 7 p. p. vado 1934-05-23 raportas III PD vadui. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 383, l. 6, 13.

640 Slaptas Generalinio štabo valdybos 1934-05-22 raštas III PD ir 7 p. p. vadams. *Ten pat*, l. 9.

641 Slaptas įsakymas Tauragės igulai Nr. 1, 1934-05-17. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 186, l. 2–3.

642 Slaptas III PD štabo viršininko 1934-09-22 raštas asmeniškai Generalinio štabo valdybos viršininkui. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 832, l. 32.

643 Slaptas III PD štabo viršininko raštas asmeniškai 6 ir 7 pėst. pulkų vadams. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 194, l. 1.

Liktiniai puskarininkiai su vadovybe pulko 15-os metų sukaktuvių proga. 1934 m. (E. Peikštenio kolekcija)

tenkintųjų esama tvarka sekimą, 1934 m. spalio 4 d. aplinkraščiu Vyriausiasis štabas nustatė griežtesnę tvarką. Jame pabrėžiama, kad karinių dalių vadai ir įstaigų viršininkai patys turi organizuoti „priešvalstybinių gaivalų sekimą“ ir yra atsakingi už savo pavaldinių auklėjimą ir jų moralines savybes.

Dalių vadai ir įstaigų viršininkai visas surinktas žinias apie priešvalstybinę veiklą privalėjo siųsti divizijos vadui arba tolygiam viršininkui, kuris, kritiškai jas įvertinęs, turėjo parengti mėnesio įvykių santrauką ir išsiųsti ją Generalinio štabo valdybos II skyriui.

Be to, dalių vadai ir įstaigų viršininkai buvo įpareigoti skubiais ir ypatingais atvejais gautas žinias siųsti ir divizijos vadui, ir Generalinio štabo valdybos II skyriaus viršininkui⁶⁴⁴.

Vykdamt šį nurodymą pulke buvo sukurta ištisa sekimo sistema. Kiekviename būryje parinktas patikimas kareivis stebėjo vidaus gyvenimą ir apie savo įtarimus informuodavo būrio vadą. Būrio vadas gautas žinias kas savaitę perduodavo kuopos vadui, o apie koki svarbesnį įvykį kuopos vadas būdavo informuojamas nedelsiant. Kuopų vadai surinktus duomenis perduodavo batalionų vadams, batalionų vadai – pulko vadui.

644 Surgailis G. Pentasisis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas, p. 165.

Buvo organizuotas lankančių kareivius civilių asmenų sekimas, tikrinami jų dokumentai, klausomasi kareivių klube svečių ir kareivių pokalbių. Tikrinama pulko gaunama ir iš pulko siunčiama korespondencija. Bendradarbiaujama su policija renkant duomenis apie pulke tarnaujančių civilių asmenų privatų gyvenimą ir jų santykius su kitais asmenimis. Kartu nebuvo apsiribota tik karių sekimu ir daug dėmesio skiriama jų auklėjimui, aiškinimui, kodėl privalu saugoti karines paslaptis, kodėl negalima kalbėtis šiomis temomis su kitais civiliais ir namiškiais⁶⁴⁵. Be abejo, visa tai kėlė įtampą ir didino pulko karių nepasitikėjimą.

Pulko perdislokavimas ir voldemarininkų pučas kiek pakoregavo 1934 m. pulko šventės datą. Susiklosčius nepalankioms aplinkybėms, 1934 m. pulko šventė iš liepos 1 d. buvo perkelta į rugpjūčio 26 d.⁶⁴⁶

Rugsėjo 8 d. pulke, kaip ir visoje Lietuvos kariuomenėje, buvo iškilmingai paminėtas Antano Smetonos 60-metis. Kadangi pulko kariai nedalyvavo kariniame parade Kaune, iš pat ryto buvo nuvesti į pamaldas bažnyčioje, vakare jiems buvo perskaityta Generalinio štabo valdybos Spaudos ir švietimo skyriaus

Pulko orkestras (VDKM)

atsiųsta paskaita apie „Tautos vado“ nuopelnus, o po jos surengtas pasilinksmi-

645 Slaptas 7 p. p. vado plk. P. Genio 1937-07-15 raštas III PD štabo viršininkui. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 449, l. 85.

646 Įsakymas 7 p. p. Nr. 184, 1934-06-27. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 183, l. 8

nimas⁶⁴⁷.

Pulkui palikus Klaipėdą ir įsikūrus naujoje vietoje, gana greitai Tauragėje ėmė organizuotis Tauragės įgulos puskarininkių choras. 1935 m. jame jau dainavo 55 liktiniai puskarininkiai⁶⁴⁸.

Kariuomenės vadovybė nuo spalio 29 d. įsakė pulkui formuoti batalioną Naumiestyje⁶⁴⁹. Jo formavimo pradžioje į pulką buvo perkelta karių iš kitų Lietuvos kariuomenės pulkų.

Spalio 20 d. buvo gautas slaptas Vyriausiojo štabo viršininko plk. ltn. S. Raštikio pasirašytas raštas, kuriame nurodyta Penktajam pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkui į Septintąjį pėstininkų pulką, esantį Tauragės apskrityje, Naumiestyje⁶⁵⁰, išsiųsti vieną pėstininkų kuopą, sunkiųjų kulkosvaidžių būrį, ūkio skyriaus komandavimo skyrių (visus šių padalinių karininkus ir puskarininkius, arklius ir kitą turta).

Minėti kariniai padaliniai į Septintąjį pėstininkų pulką išvyko spalio 29 d. Penktąjį pėstininkų pulką paliko leitenantai Balys Matulevičius ir Antanas Verksnys, jaunesnieji leitenantai Stasys Aniuoliauskas ir Kazys Truškauskas. Išvykstantieji išsivežė 129 šautuvus, 6 lengvuosius ir 3 sunkiuosius kulkosvaidžius, lauko virtuvę, 6 vežimus ir 7 arklius⁶⁵¹. Spalio 29 d. Septintajam pėstininkų pulkui buvo perduotas Pirmojo pėstininkų pulko sunkiųjų kulkosvaidžių būrys⁶⁵².

Į formuojamą pulko batalioną taip pat buvo atsiųstos Ketvirtojo pėstininkų pulko 5-oji ir Devintojo pėstininkų pulko 7-oji kuopos. Tiesa, pažymėtina, kad atsiųstos kuopos nebuvo visiškai aprūpintos, todėl pulko vadui teko kreipti į divizijos vadą pagalbos, kad gautų reikiamos įrangos ir aprangos⁶⁵³.

Naumiestyje formuojamas pulko batalionas iš pradžių buvo apgyvendintas gana ankštai. Bataliono štabas, dvi kuopos, sunkiųjų kulkosvaidžių kuopa (be vieno būrio) įsikūrė pačiame Naumiestyje, viena šaulių kuopa – Kuliešių kaime, o vienas sunkiųjų kulkosvaidžių būrys – smuklėje prie Šilutės plento⁶⁵⁴.

Pulko performavimo darbai galutinai buvo baigti 1934 m. lapkričio 1 d. Pulke buvo visiškai suformuoti du batalionai ir kiti reikalingi padaliniai. Kiekvieną batalioną sudarė 3 pėstininkų kuopos ir 1 sunkiųjų kulkosvaidžių kuopa. Pagal lapkričio 1 d. įsigaliojusius naujus pulko etatus (Nr. 61) pulkui vėl buvo leista turėti orkestrą, nes iki tol suburtas orkestras buvo perduotas atkurtam Šeš-

647 Tautos vado J. E. Respublikos Prezidento 60 metų jubiliejaus dieną iškilėms organizuoti įsakymas, 1934-08-09. *Ten pat*, b. 190, l. 88.

648 Tauragės įgulos liktinių puskarininkių choro dalyvių sąrašas. *Ten pat*, b. 222, l. 300.

649 Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 20, 1934 m. lapkričio 8 d. *Ten pat*, f. 521, ap. 1, b. 176, l. 77.

650 **Naumiestis** – XX a. 1-ojoje pusėje Naumiestis buvo valsčiaus centras ir vadintas Tauragės Naumiesčiu. XX a. 4-ajame dešimtmetyje miestelį imta vadinti Žemaičių Naumiesčiu, pabrėžiant jo padėtį Žemaitijoje.

651 Surgailis G. Penktasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas, p. 167.

652 Surgailis G. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas, p. 194.

653 7 p. p. vado plk. P. Genio 1934-11-03 raportas III PD vadui. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 383, l. 66.

654 III PD vado gen. ltn. E. Adamkavičiaus 1934-11-09 raportas Vyriausiojo štabo viršininkui. *Ten pat*, l. 75.

tajam pėstininkų pulkui. Pulko orkestrą formuoti buvo įsakyta pulko adjutantui⁶⁵⁵. Iki tol divizijos vado sprendimu, prireikus ir iš anksto užsakius ne vėliau kaip prieš 10 dienų, orkestrą turėjo atsiųsti Šeštasis arba Aštuntasis pėstininkų pulkai, tačiau tai buvo labai nepatogu, o orkestro paslaugų reikėjo nuolat⁶⁵⁶. Taigi, gavus leidimą burti orkestrą, ši gana opi pulkui problema buvo išspręsta.

Kaip jau minėta, Naumiestyje suformuotas 2-asis pulko batalionas iš pradžių buvo apgyvendintas privačiuose gyventojų butuose. Aišku, ilgą laiką jo kariai tokiomis sąlygomis gyventi negalėjo, todėl karinė vadovybė nusprendė batalionui pastatyti kareivines. 1935 m. vasario 7–9 d. komisija, pirmininkaujama pulko vado plk. P. Genio, išrinko joms vietą⁶⁵⁷. Apžiūrėjusi Naumiesčio apylinkes, komisija priėjo prie išvados, kad kareivinėms labiausiai tinka rajonas į rytus nuo miestelio parko, tarp vieškelio Naumiestis–Vainutas ir Šelmio upelio. Parinkta vieta buvo aukšta, lygi, sausa, su nuolydžiu upelio link. Prie upelio buvo galima įrengti šaudyklą. Žemė buvo privati, todėl Krašto apsaugos ministerijai teko ją išpirkti⁶⁵⁸.

1936 m. rugsėjo 5 d. batalionas persikėlė į naujas kareivines. Jose karių kultūriniam poreikiams patenkinti buvo įrengta 400 vietų salė – čia vyko visas bataliono kultūrinis gyvenimas, įvairūs renginiai, paskaitos, buvo rodomi filmai⁶⁵⁹. 1939 m. buvo pradėtos statyti papildomos, panašios į anksčiau pastatytas, kareivinės, tik kiek mažesnės, 2 aukštų, skirtos 2 kuopoms kareivių⁶⁶⁰.

Tuo tarpu Tauragėje esantis pulko branduolys nusprendė apsitvarkyti ir pagražinti savo kareivinių rajoną. Pulko vado įsakymu 1934 m. spalio pradžioje sudaryta komisija, vadovaujama mjr. V. Stanulio, parengė teritorijos pagražinimo planą, ir jau spalio pabaigoje rajonas planingai buvo apsodintas medeliais, numatytos vietos gėlynams⁶⁶¹.

Nors pulkas paliko Klaipėdą, tačiau jo reikšmė dėl to nė kiek nesumenko. Dabar jam teko beveik visa atsakomybė už Klaipėdos kraštą. O padėtis čia buvo nestabili. Visą laiką grėsė vokiečių provokacijos, didėjo jų sukilimo ir kitų panašių veiksmų tikimybė. Siekdamos tinkamai pasiruošti ir iš anksto užkirsti kelią galimoms provokacijoms, visos tarnybos, veikusios Klaipėdos krašte (karinės dalys, šaulių organizacijos padaliniai, pasienio policija, valstybės saugumo policija), aktyviai rinko žinias apie priešišku Lietuvai elementų veiklą. Kad visų žinybų renkama informacija būtų tinkamai apdorota ir objektyvi, 1934 m. spalio mėn. pulko vadas patvirtino *Pagėgių sektoriuje žinioms rinkti nurodymus*. Žinios turėjo būti renkamos apie visas be išimties vokiečių organizacijas, pavienius as-

655 Slaptas įsakymas 7 p. p. Nr. 3 sl., 1934-11-12. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 186, l. 4.

656 III pėst. divizijos štabo viršininko 1934-05-21 raštas. *Ten pat*, b. 189, l. 31.

657 Slaptas III PD štabo viršininko 1935-2-07 raštas. *Ten pat*, b. 216, l. 10.

658 Aktas (slaptas). *Ten pat*, l. 27.

659 Naumiesčio įgula. *Butėgeidininkas*, 1936, Nr. 1, p. 20.

660 Karo butų valdybos projektų dalies vedėjo 1939-01-07 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 8.

661 Įsakymas 7 p. p. Nr. 287. *Ten pat*, b. 183, l. 153.

menis, kurie turėjo tam tikrą įtaką (geležinkelių darbuotojus, mašinistus, pašto tarnautojus, grįžusius iš kariuomenės provokiško nusistatymo asmenis), nustatomi galimi sukilėlių centrai, ginklų judėjimas, vokiečių jaunimo susivienijimai, laikini susibūrimai, sekami asmenys, kurie nuolat palaiko ryšius su Užnemune, provokiški gyventojai, Nemuno ir Kuršių marių pakrantėse gyvenantys asmenys ir kt. Prie pulko štabo Tauragėje buvo įkurtas žinių rinkimo centras ir jo vadovu paskirtas lt. Vincas Biknaitis, o Pagėgiuose įsteigtas pagalbinis žinių rinkimo centras, kuris visą gautą informaciją turėjo apdoroti ir siųsti pulko vadui ir III pėstininkų divizijos štabui.

Nurodymuose buvo numatyta, kad, kilus neramumų, Vilkiškiuose, Pikupėnuose, Stoniškiuose, Lauksargiuose ir Natkiškiuose irgi turi būti įsteigti analogiški punktai, kurie rinktų ir teiktų reikiamas žinias. Neramumams ar sukilimui prasidėjus, visa surinkta informacija turėjo būti teikiama neatidėliojant. Tiesioginius ryšius su minėtomis nekarinėmis institucijomis palaikyti buvo pavesta pulko žinių karininkui⁶⁶².

Kadangi Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulkus buvo numatyta apginkluoti automatiniais pabūklais „Oerlikon“, 1934 m. antroje pusėje buvo organizuoti kursai būsimiems šių pabūklų padalinių vadams. Šiuos kursus 1934 m. gruodžio 15 d. baigė pulko lt. Vytautas Narkevičius⁶⁶³, o jau 1935 m. pradžioje pulkas gavo 6 „Oerlikon“ pabūklus. Jie buvo perduoti 1-ajai ir 2-ajai kulkosvaidžių kuopoms. Tačiau dėl šių pabūklų pulke kilo tam tikrų problemų. Nebuvo gerai mokančių jais naudotis, be to, net nenumatyta jiems prižiūrėti karių etatų, negauta šaudmenų į oro taikinius šaudyti. Pabūklai buvo tik su kovos ratais, kurie netiko naudoti vykstant ilgesniais atstumais, nes vežami blogesniais keliais siekė žemę ir galėjo būti sugadinti. Dėl to gautų pabūklų pulkas kol kas tinkamai naudoti negalėjo, o kad galima būtų tai padaryti, jo laukė nemažai darbo⁶⁶⁴.

Sausio 8 d. 2-oji pulko kuopa, vadovaujama kpt. A. Saunorio, buvo perdiskuota į Pagėgius ir apsistojo 4-osios atskirosios kuopos kareivinėse⁶⁶⁵.

Nemažai rūpesčių pulkas turėjo ir dėl karvelyno. Pulko karveliai buvo dresuojami skraidyti kryptimis Tauragė–Šiauliai ir Tauragė–Klaipėda. Nors pulkas turėjo 73 karvelius, tinkamos dresuoti veislės buvo tik 51 karvelis. Kadangi centrinis kariuomenės karvelynas negalėjo pulko aprūpinti dresuoti tinkamais karveliais, trūkstamą skaičių šių paukščių teko išperinti pulko karvelyne⁶⁶⁶.

1935 m. nuo sausio 3 d. į pulką karo pratimų atlikti buvo atsiųsti 19 atsargos karininkų, o nuo vasario 3 d. jie buvo paskirstyti po jo kuopas ir paskirti į

662 Pagėgių sektoriuje žinioms rinkti nurodymai. *Ten pat*, b. 215, l. 60-61.

663 Įsakymas kariuomenei Nr. 115, 1934 m. gruodžio 15 d.; Naumiesčio įgula. *Butegėidininkas*, 1936, Nr. 1, p. 20.

664 Slaptas pulko vado plk. P. Genio 1935-01-16 raštas III PD štabo viršininkui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 216, l. 49.

665 Slaptas pulko vado plk. P. Genio nurodymas asmeniškai 2-osios kuopos vadui kpt. A. Saunoriui. *Ten pat*, b. 215, l. 2.

666 Slaptas pulko vado plk. P. Genio 1935-03-16 raštas III PD štabo viršininkui. *Ten pat*, b. 216, l. 54.

būrių vadų pareigas⁶⁶⁷. Po kiek laiko atvyko ir daugiau kaip 830 eilinių atsargos karių⁶⁶⁸. Tiek daug atsarginių tapo tikru iššūkiu pulko karininkams. Kaip pulke vyksta pašauktų atlikti pratimų atsarginių mokymas, sausio 25 d. tikrino divizijos vadas gen. ltn. E. Adamkavičius ir tuo, ką pamatė, liko patenkintas. Atsarginiai labai stengėsi, gerai žygiavo ir atsakė į generolo pateiktus klausimus.

Sausio 29 d. divizijos vadui atvykus į 2-ąjį pulko batalioną Naumiestyje, buvo konstatuota, kad atsarginių mokymo lygis panašus, bet generolui, patikrinus atskirai dislokuotą 4-ąją bataliono kuopą Kuliškiuose, teko patirti tai, ko jau seniai Lietuvos kariuomenėje nebeturėjo būti. Jis rado net 11 kareivių, kurie neišėjo į pamokas, nes neturėjo batų, o 4 net patys nežinojo, kodėl yra palikti patalpose ir nedalyvauja užsiėmimuose. Be to, čia paaiškėjo, kad daliai pašauktų kartoti pratimų karių neduota paklodžių⁶⁶⁹. Pulko vadas 4-osios kuopos vadui dėl divizijos vado rastų trūkumų įsakė parašyti pasiaiškinimą⁶⁷⁰.

Tačiau, kad ir kokių kilo dėl to nesklandumų, kad ir kokių įspūdį divizijos vadui paliko pulkas, jo vadas turėjo savo nuomonę dėl atsiųstų atsargos karininkų mokymo. Kaip matyti iš plk. P. Genio raporto divizijos vadui, jo nuomone, atsargos karininkų pakartotinis 4 savaitių mokymas yra per trumpas. Savo raportą pulko vadas baigė žodžiais: „*Atsargos karininkų parengimas yra ne visai tinkamas, arba net galima pasakyti blogas. Būriais, nekalbant jau apie kuopą, kautynėse vadovauti jie tinkamai nesugebės. Atsargos karininkai karo metu sudarys didelį nuosimtį bendro karininkų skaičiaus ir todėl netinkamas jų taikos meto paruošimas gali labai sunkiai atsiliepti.*“

Pulko vadas buvo įstikinęs, kad atsargos karininkai pratimus turėjo kartoti ne trumpiau kaip 8 savaites arba atvykti nors pora savaitių anksčiau už atsarginius kareivius, kad pasirengtų būti būrių vadais⁶⁷¹.

Organizacinis darbas, pulkui persidislokuojant iš Klaipėdos, įsikūrimo rūpesčiai, didžiulis atsiųstų kartoti pratimų atsargos kareivių skaičius turėjo neigiamų padarinių. Pirmiausia, labai pablogėjo drausmė. Šventadieniais daug kareivių buvo išleidžiama į miestą, o šie, neturėdami ką veikti, be tikslo po jį slankiojo, sėdėjo smuklėse, pasigerdavo ir neretai susimušdavo. Daug jų savavališkai ištrūkdavo į miestą nuvesti į mišias. Dalis kareivių į bažnyčią neidavo: vaikščiodavo po šventorių arba eidavo pasėdėti į smuklę. Pulko vadas, matydamas, kad į žodinius perspėjimus nei kareiviai, nei karininkai nereaguoja, 1935 m. vasario mėn. išleido gana griežtą įsakymą karininkams sustiprinti kareivių elgesio kontrolę, prižiūrėti, kad mieste jie elgtųsi kultūringai, neitų į smukles, negirtautų. Įgulos budėtojas buvo įpareigotas naktį dažniau tikrinti, ar nieko netrūksta, o

667 Įsakymas 7 p. p. Nr. 35, 1935-02-02. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 184, l. 120; Slaptas pulko vado 1935-03-11 raportas III PD vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 208, l. 63.

668 Įsakymai 7 p. p. Nr. 37, 1935-02-06, ir Nr. 38, 1935-02-07. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 184, l. 123–125, 127–129.

669 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 1 ns., 1935-02-11. *Ten pat*, b. 203, l. 1-2.

670 Slaptas įsakymas 7 p. p. Nr. 2 sl., 1935-02-14. *Ten pat*, l. 3.

671 Slaptas pulko vado 1935-03-11 raportas III PD vadui. *Ten pat*, b. 208, l. 63.

kad kareiviai per pamaldas neišeitų į miestą, įsakė jiems prižiūrėti skirti atsakingą puskarininkį. Už pažeidimus pulko vadas pažadėjo griežtai bausti⁶⁷².

Kaip vykdomas įsakymas, pulko vadas patikrino naktį iš birželio 10-osios į 11-ąją. Paaiškėjo, kad ir toliau išleisti į miestą kariai grįžta nepunktualiai, pavėluodavo daugiau kaip pusė išleistųjų. Kuopose padėtis buvo labai įvairi. Mokomojoje kuopoje išleistų kareivių registracijos knyga buvo vedama aplaidžiai, pavyzdžiui, neaišku, kur buvo grandinis Lekšas, o j. psk. Kazlauskas, pulko vadui esant kuopoje, grįžo iš miesto girtas ir rusiškai keikdamasis.

7-osios kuopos budėtojas iš viso neturėjo išleidžiamų karių registracijos knygos, todėl, kas ir iki kurio laiko buvo išleistas, vadui negalėjo pasakyti. Panašiai buvo ir 8-ojoje kuopoje. 8-ojoje kuopoje trūko 3 kareivių, tačiau nei kokios jų pavardės, nei kur jie galėtų būti, kuopos budėtojas nežinojo. 9-ojoje kuopoje trūko 3 kareivių, tačiau budėtojas bent jau jų pavardes žinojo. 1-ojoje kulkosvaidžių kuopoje trūko 10 kareivių, tačiau kuopos budėtojas paaiškinti, kur jie yra, negalėjo. Panaši padėtis buvo ir 5-ojoje kulkosvaidžių kuopoje, tik čia trūko net 17 kareivių.

Konstatavus šiuos neigiamus faktus, buvo priminta, ką privalo daryti kuopų budėtojai ir kuopų karininkai, ir skirtos atitinkamos nuobaudos⁶⁷³.

1935 m. vasario 1 d. 3-iasis suvestinis kavalerijos eskadronas, dislokuotas Katyčiuose ir Macikuose, maitintis ir gauti arkliams pašaro buvo priskirtas prie Septintojo pėstininkų pulko⁶⁷⁴. Taigi, pulko Ūkio daliai rūpesčių padaugėjo.

1935 m. pradžioje pulkas, pavedus jam vykdyti priedangos funkcijas, turėjo būti sustiprintas ir jame suformuotas 3-iasis batalionas. Kariuomenės vado sprendimu iki kovo 7 d. Septintajam pėstininkų pulkui turėjo būti perduotos II pėstininkų divizijos 2 pėstininkų ir 1 kulkosvaidininkų kuopos ir 12 arklių, taip pat I pėstininkų divizijos 1 šaulių kuopa ir 8 arkliai⁶⁷⁵.

Vykdamas šį slapta kariuomenės vadovybės nurodymą, kovo 6 d. į Septintąjį pėstininkų pulką buvo komandiruota dar viena Pirmojo pėstininkų pulko šaulių kuopa, vadovaujama kpt. Andriaus Ambraziejaus. Kartu su juo išvyko ltn. Pranas Šniaukšta, j. ltn. Povilas Andriūnas, vrš. Stepas Bulharauskas, vyresnieji puskarininkiai Aleksas Siniakovas ir Juozas Griškevičius ir 134 kareiviai⁶⁷⁶. Kovo 7 d. iš Antrojo pėstininkų pulko buvo išsiųsti šaulių ir sunkiųjų kulkosvaidžių būriai, iš viso 101 karys ir 3 arkliai⁶⁷⁷.

Kovo 7 d. į Tauragę Septintojo pėstininkų pulko vado žinion pulkui sustiprinti išsiųsta dalis Penktojo pėstininkų pulko kareivių: vienas priešlėktuvi-

672 Įsakymas Tauragės igulai Nr. 1, 1935-02-05. *Ten pat*, b.228, l. 9.

673 Aplinkraštis 7-am pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulkui Nr. 6, 1935-06-14. *Ten pat*, l. 39.

674 Slaptas III PD vado 1935-01-23 raštas. *Ten pat*, b. 216, l. 11.

675 Slaptas asmeninis Kariuomenės štabo viršininko plk. J. Černiaus 1935-02-19 raštas. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 857, l. 2.

676 Surgailis G. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas, p. 196.

677 Surgailis G. Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pėstininkų pulkas. V., 2014, p. 206–207.

nės šaulių kuopos būrys, vadovaujamas jaunesniojo karininko, vienas sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos būrys, kuopos vadas, jaunesnysis karininkas ir viršila, 2 gurguolės vežimai su arkliais, pakinktais ir visais priedais. Kartu su 96 kareiviais buvo išsiųsti ltn. Justinas Jasiulionis ir jaunesnieji leitenantai Vladas Žibinskas ir Jurgis Juškevičius⁶⁷⁸. Be to, iš I pėstininkų divizijos atsiųsta 1 šaulių kuopa, o iš II pėstininkų divizijos – 2 šaulių kuopos. Kariuomenės vado įsakymu iš jų Tauragėje buvo suformuotas neetatinis 3-iasis pulko batalionas ir vadu paskirtas kpt. J. Černius⁶⁷⁹. Šis batalionas pakeitė kovo 8 d. išformuotą atsarginių batalioną. Suformuotą batalioną sudarė 3 pėstininkų kuopos ir 1 sunkiųjų kulkosvaidžių kuopa. 7-oji bataliono kuopa buvo suformuota iš atsiųstų Penktojo pėstininkų pulko kareivių, 8-oji kuopa – iš Antrojo ir Penktojo pėstininkų pulkų karių. Iš tų pačių pulkų atsiųstų karių buvo suformuota ir sunkiųjų kulkosvaidžių kuopa, 9-oji kuopa – iš atsiųstų Devintojo pėstininkų pulko karių⁶⁸⁰.

Mjr. J. Černius. *Lietuvos kariuomenės karininkai, t. 2, p. 285*

Sukomplektuotas batalionas buvo dislokuotas Tauragėje, tačiau, kadangi pulke dar buvo ir atsarginių, pakviestų atlikti pratimų, daliniui skirtose patalpose pasidarė labai ankšta, ir tai ilgai tęstis negalėjo. Iš kitų pulkų atvykusių kareivių būklė buvo įvairi. Vieni jų vilkėjo geromis uniformomis (Devintojo ir Antrojo pėstininkų pulkų), o Penktojo pėstininkų pulko atsiųsti kareiviai – labai nubrizgusiomis. Iš Pirmojo pėstininkų pulko atsiųstų kareivių net 27 buvo visiškai beraščiai, iš Antrojo pėstininkų pulko – 17. Tarp kitų pulkų karių beraščių buvo mažiau⁶⁸¹.

Tačiau formuojant 3-įjį batalioną labai greitai

678 Slapti II PD vado raštas 5 p. p. vadui ir 5 p. p. vado raportai II PD vadui; Slaptas įsakymas kariuomenei Nr. 8, 1935 m. kovo 18 d. *LCVA*, f. 518, ap. 1, b. 131, l. 30, 33, 34; 40.

679 Slaptas III PD vado 1935-02-23 raštas asmeniškai 7 p. p. vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 205, l. 3.

680 Slaptas įsakymas 7 p. p. Nr. 3 sl., 1935-03-08. *Ten pat*, l. 19.

681 Pulko vado raportas III PD vadui. *Ten pat*, l. 20.

paaiškėjo, kad pulkui trūks karininkų. Kadangi dalis jų, nors ir perkeltų į pulką, kurį laiką dėl objektyvių priežasčių nebuvo atvykę, o kiti mokėsi, sirgo, buvo komandiruoti į kitas dalis, darbui su kareiviais trūko pagal etatus 16, o iš tikrųjų net 21 karininko. Pulko vadas dėl šios problemos kreipėsi į divizijos vadą prašydamas padėti ją išspręsti⁶⁸².

Pulko karių skaičius išaugo, tačiau pulko vadovybė, rengdama karių mokymus ir manevrus, turėjo atsižvelgti į divizijos vadovybės nurodymą, siekiant išvengti vokiečių, kurie skleidė gandus, kad Lietuva pasienyje telkia kariuomenę, provokacijų, vengti bet kokių didesnių karo veiksmų netoli Vokietijos sienos⁶⁸³, todėl pulko kareiviams į kiek didesnes pratybas tekdavo važiuoti tolokai nuo savo dislokacijos vietos. Be to, Tauragėje įkurdinus 2 pulko batalionus, ėmė trūkti patalpų ir net vietos užsiėmimams, todėl 1935 m. balandžio mėn. sudaryta komisija, vadovaujama pulko vado plk. P. Genio, dalyvaujant divizijos ir Karo butų skyriaus atstovams, sprendė šį klausimą. Buvo pasiūlyta išperkant žemę pulko rajoną praplėsti iki 30 ha⁶⁸⁴.

1935 m. balandžio 30 d. kariuomenės vadas pritarė siūlymui pulko 2-ąją kuopą dislokuoti Pagėgiuose⁶⁸⁵. Tačiau butų Tauragėje rasti buvo labai sunku, todėl 1935 m. liepos pabaigoje nuspręsta, kol Tauragėje bus užbaigta naujų kareivinių statyba, į Pagėgius perkelti dar vieną kuopą ir bataliono štabą⁶⁸⁶.

Kovo pabaigoje gautame slaptame III pėstininkų divizijos štabo rašte buvo nurodyta pulkui iš anksto pasirengti būsimam divizijos vado patikrinimui. Buvo nurodytos net 7 temos, pagal kurias tikrins divizijos vadas: skyrius žvalgyboje, būrys žygio apsaugoje, būrys ginantis, kuopa stabdant priešą, kuopos pasitraukimas iš kautynių, kuopos gynimasis plačiame bare, kuopa puolime. Šiomis temomis pulkas turėjo iš anksto gerai pasirengti⁶⁸⁷.

Divizijos vadas pulką tikrino birželio 17–25 d. Įvairiuose pulko padaliniuose tikrinimo rezultatai buvo nevienodi. 2-asis batalionas sulaukė priekaištų dėl šaudymo, nes kariai čia buvo pasirengę prasčiau, kai kurie nemokėjo net taisyklingai pastatyti taikinių, o 1-ajame ir 3-iajame batalionuose divizijos vadas pastebėjo, kad kai kuriuos statutų teiginius kareiviai buvo iškalę mintinai, jų nesuprasdami. 2-asis ir 3-iasis batalionai gavo užduotį atlikti pratimą „Kuopos išėjimas iš kautynių“. Jį atlikus, kaip didžiausią trūkumą divizijos vadas įvardijo žemesniojo karinio personalo visišką abejingumą ir nesistengimą tinkamai atlikti pratimo. Be abejo, buvo ir kitų pastabų. Artilerijos būrys pratimus atliko ypač gerai⁶⁸⁸.

1935 m. gegužės 1 d. iš Mokomosios kuopos vado pareigų buvo atleistas

682 Septintojo pulko vado 1935-02-01 raportas III PD vadui. *Ten pat*, b. 216, l. 22.

683 Slaptas asmeniškasis III PD štabo 1935-01-29 raštas. *Ten pat*, l. 9.

684 Aktas (slaptas), 1935-04-16. *Ten pat*, l. 71.

685 Kariuomenės štabo 1935-04-30 raštas III PD vadui. *Ten pat*, b. 215, l. 63.

686 III PD štabo viršininko 1935-07-29 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 78.

687 Slaptas III PD štabo 1925-03-22 raštas. *Ten pat*, b. 203, l. 4.

688 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 5 ns, 1935-06-28. *Ten pat*, l. 6-9.

Lengvasis tankas „Karžygis“. Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms paminėti albumas, Kaunas, 1933, p. 180

mjr. J. Černius ir paskirtas laikinai eiti 3-iojo bataliono vado pareigas. Šias pareigas jis ėjo iki rugpjūčio 1 d., kol buvo paskirtas 1-ojo bataliono vadu. Mokomosios kuopos vado pareigas kurį laiką laikinai ėjo ltn. Pranas Počebutas, o liepos 25 d. į jas buvo paskirtas buvęs 6-osios kuopos vadas kpt. Edvardas Kazanskis⁶⁸⁹.

1935 m. liepos 14 d. prezidentas net du pulko majorus – Antaną Dragūną ir Antaną Šurkų – pakėlė į pulkininkus leitenantus⁶⁹⁰.

1935 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos Prezidento aktu buvo atkurtas Trečiasis pėstininkų Vytauto Didžiojo pulkas. Dėl to kariuomenės daliniuose kai kurie karininkai buvo perkelti, ši pertvarka palietė ir Septintąjį pulką. Iš jo išvyko plk. ltn. Antanas Šurkus, iš Antrojo pėstininkų pulko atvyko kpt. Andrius Genys, jaunesnieji leitenantai Bronius Jasas ir Jonas Navikas, iš Devintojo pėstininkų pulko – kpt. Eduardas Juknevičius ir ltn. Osvaldas Žadvydas, iš 1-osios atskirosios kuopos – jaunesnieji leitenantai Jurgis Valtys ir Povilas Bareišis⁶⁹¹. Be to, rugsėjo viduryje į pulką dar buvo paskirti Karo mokyklos absolventai Antanas Valiuškis, Romas Žikorius, Kostas Gasperaitis, Jonas Augutis ir Jonas

689 Įsakymai 7 p. p. Nr. 217, 1935-07-30, ir Nr. 2019, 1935-08-01. *Ten pat*, b. 201, l. 24, 29.

690 Įsakymas kariuomenei Nr. 48, 1935 m. liepos 19 d.

691 Įsakymas kariuomenei Nr. 49, 1935 m. liepos 20 d.

Juškys⁶⁹². Taigi, karininkų trūkumo problema pulke iš dalies buvo išspręsta. Be to, jis buvo labai sustiprintas ir kitomis priemonėmis, ne tik artilerija, – pulko vado operatyvinė žinion buvo perduoti 4 šarvuotieji automobiliai ir priskirtos 5 tanketės (būrys). Pulkas dar turėjo 1 lengvąjį automobilį, 2 sunkvežimius, 1 sanitarinį automobilį ir 7 motociklus⁶⁹³. Rugsėjo 25 d. Septintojo pėstininkų pulko vado operatyvinė žinion buvo perduotas ir Trečiasis kavalerijos pulkas⁶⁹⁴. Taigi pulkas Klaipėdos krašte tapo tikrai rimta karine jėga.

Po visų organizacinių darbų rugpjūčio pradžioje jo padaliniai buvo dislokuoti taip: Pagėgiuose – 1-ojo bataliono štabas, vadovaujamas kpt. J. Černiaus, 1-oji ir 2-oji bataliono kuopos, vadovaujamos kpt. N. Dubrausko ir kpt. A. Saunorio, sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos būrys, ryšininkų grandis ir 6 dviratininkai, Macikuose – 4-oji pėstininkų kuopa, vadovaujama kpt. Adomo Lestausko, sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos būrys, Naumiestyje – 2-ojo bataliono štabas, vadovaujamas kpt. A. Bartkaus, bataliono 5-oji ir 6-oji kuopos ir 2-osios kulkosvaidžių kuopos 2 būriai, 1 „Oerlikon“ pabūklų būrys, taip pat ryšių būrys ir 4 dviratininkai. Tauragėje liko pulko štabas ir vadovybė, 3-iasis batalionas, vadovaujamas mjr. V. Stanulio, 1-ojo bataliono 1-oji pėstininkų kuopa, aprūpinta dviračiais, ir 1-osios kulkosvaidžių kuopos būrys, „Oerlikon“ pabūklų būrys, Mokomoji kuopa, 1 sunkiųjų kulkosvaidžių būrys ir 2 būrių Ryšių kuopa.

1935 m. lapkričio 20 d. III pėstininkų divizijos vadas įgulų viršininkais paskyrė pulko karininkus: Pagėgiuose – kpt. J. Černių, Ž. Naumiestyje – kpt. A. Bartkų, Šilutėje ir Macikuose – kpt. A. Lestauską⁶⁹⁵.

Deja, nors tarnauti į Septintąjį pėstininkų pulką iš kitų pulkų buvo perkelta nemažai karių, jam labai trūko eilinių kareivių. Pulko pėstininkų kuopas sudarė tik 2, ryšių – 3 būriai, nes pagal nustatytus etatus trūko 630 kareivių ir 21 karininko. Nebuvo sukomplektuotas dėl kadro trūkumo ir pionierių būrys. Pulkas turėjo 101 arklį, trūko – 10⁶⁹⁶.

Pulkui išaugus ir iš dalies pakeitus dislokacijos vietas, tapus priedangos pulku, reikėjo pakeisti ir gynybos planus. Kad tai būtų padaryta, 1935 m. pulko karininkai atliko esminius rekognoskuotės darbus. Buvo išžvalgyti keliai, galimos gynybos vietos, numatyta, kur galima įrengti kliūtis, vykdyti sprogdinimo ir griovimo darbus⁶⁹⁷, smulkiai aprašyti keliai, tarp jų – net miškų keliukai, gamtinės kliūtys, kurios galėjo prieš puolimo atvejų pasitarnauti kaip atramos punktai, upės ir upeliai, tiltai per juos, numatyti galimi prieš stabdymo ruožai, patogios vietos sekykloms įrengti ir kt. Šį darbą labai atsakingai dirbo mjr. V. Stanulis, kpt.

692 Įsakymas kariuomenei Nr. 66, 1935 m. rugsėjo 15 d.

693 Žinios apie esančias 7 pėst. Žemaičių kunigaikščio Butėgeidžio pulke autopriemonės ir priskirtas operatyvinė priklausomybėn šarvuotųjų rinktinės dalims. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 216, l. 207.

694 Slaptas III PD štabo viršininko 1935-09-25 raštas asmeniškai 7 p. p. ir 3 kavalerijos pulko vadams. *Ten pat*, b. 215, l. 91.

695 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 48, 1935-11-20. *Ten pat*, b. 202, l. 24.

696 7 p. p. vado plk. P. Genio 1935-08-06 raportas III PD vadui. *Ten pat*, b. 215, l. 81.

697 *Ten pat*, b. 213.

J. Černius, kpt. J. Memėnas, mjr. J. Pranculis ir ltn. P. Andriūnas⁶⁹⁸.

Vadovaudamasis šiomis rekognoskuotės išvadomis, 1935 m. rudenį karo technikos viršininkas pranešė, kad atsiunčia 150 žmonių 1-ąją Inžinerijos bataliono kuopą įtvirtinimų darbų Tauragės rajone dirbti⁶⁹⁹. Tačiau rugsėjo 29 d. į pulką atvyko tik vienas pionierių būrys, iš viso 59 žmonės. Būrys neturėjo jokių motorinių transporto priemonių, todėl jo turtas turėjo būti pervežtas arkliais, neatsivežė sprogstamųjų medžiagų, vadovybei pareiškus, kad jų turi duoti pulkas, o šis jų neturėjo. Per mažai būrys atsivežė ir spygliuotos vielos. Be to, visų Klaipėdos krašte esančių tiltų rekognoskuotės darbus atliko karo technikos karininkas, o atvykęs būrys jo surinktos medžiagos neturėjo, todėl šie darbai buvo pradėti iš naujo⁷⁰⁰. Kodėl buvo pakeistas ankstesnis karo technikos viršininko sprendimas, galima tik spėlioti. Galima priežastis – kad dar rugpjūčio pradžioje divizijos vadas pulke įsakė skubiai organizuoti pionierių būrį, tačiau šios užduoties greitai atlikti buvo neįmanoma, nes nebuvo nei pionierių karininkų, nei puskarininkio. Esant tokiai situacijai, pulko vadas kreipėsi į divizijos vadovybę, prašydamas padėti organizuoti tokį būrį⁷⁰¹.

Tuo tikslu spalio mėn. pulkui buvo priskirtas 1-ojo inžinerijos bataliono būrys⁷⁰². Tačiau akis į akį su šia problema pulkas susidūrė 1936 m. pradžioje, jo vadovybei pradėjus galvoti, kaip reikės įvykdyti *III pėstininkų divizijos priedangai vykdyti direktyvos* reikalavimus. Šioje direktyvoje buvo numatyta, kad Tauragės priedangos rinktinė (Septintasis pėstininkų pulkas), be kitų operatyvinių uždavinių, privalo atlikti savo operatyvinio veikimo plote tam tikrus dar taikos metu numatytus „destrukcijų-obstrukcijų“ darbus. Įsiveržus priešui, pulkas turėjo susprogdinti net 44 objektus, daugiausia – tiltus. Šiems darbams atlikti, kaip jau minėta, jis Tauragėje laikė etatinį pionierių būrį, tačiau neturėjo reikiamų priemonių ir sprogstamųjų medžiagų. Nelabai galėjo pagelbėti ir III pėstininkų divizijos vadovybė, nes sprogdinimo įranga ir reikiamu kiekiu spogstamosios medžiagos ji nedisponavo, todėl divizijos vadas 1936 m. vasario 22 d. šiuo klausimu kreipėsi į Kariuomenės štabo viršininką⁷⁰³.

Kariuomenės vadovybė iš karto ėmėsi spręsti šią problemą. Kariuomenės vadas įsakė Septintajam pėstininkų pulkui skirti 2 sprogdinimo darbams parengtus automobilius, reikiamą kiekį kapsulių, Bikfordo virvės, detonuojamosios virvutės, degtuvų automatiniam sprogdinimui atlikti, 2,5 t sprogstamosios medžiagos, taip pat pulke pastatyti tinkamą rūsį jai laikyti. Iki šis statinys būtų pradėtas naudoti, pulkas galėjo saugiai laikyti tik 700 kg sprogstamosios me-

698 Ten pat, l. 40–49, 153–154, 158.

699 Slaptas asmeninis karo technikos viršininko 1935-09-17 raštas 1-ojo inžinerijos bataliono vadui. *Ten pat*, b. 215, l. 84.

700 Slaptas asmeninis 7 p. p. vado plk. P. Genio 1935-09-29 raportas III PD vadui. *Ten pat*, l. 93.

701 7 p. p. vado plk. P. Genio 1935-08-06 raštas III PD štabo viršininkui. *Ten pat*, l. 80.

702 Pulko vado plk. P. Genio 1935-10-25 raportas III PD vadui. *Ten pat*, b. 216, l. 176.

703 Slaptas asmeninis III PD vado 1936-02-22 raštas Kariuomenės štabo viršininkui. *Ten pat*, b. 420, l. 19–20.

džiagos, todėl kol kas jam tiek jos ir buvo skirta⁷⁰⁴.

Aprūpinusi reikiamomis sprogdinimo priemonėmis, divizijos vadovybė pavėdė pulkui parengti labai detalų visų numatomų sprogdinimo darbų planą, pirmiausia atkreipiant dėmesį į Jurbarko–Eržvilko–Nemakščių ir Tilžės–Tauragės–Šiaulių kryptis⁷⁰⁵.

Šiuo įtemptu laikotarpiu, naktį iš rugpjūčio 8-osios į 9-ąją, pulko kareivinių rajone Tauragėje buvo rasta primėtytų komunistinių laikraščių „Kareivių tiesa“. Be to, tų pačių laikraščių turėjo ir patikrinti eiliniai kareiviai Ovčininkovas ir Gryžas. Primėtytų „Kareivių tiesos“ egzempliorių rasta ir rugpjūčio 8 d. ryte. Dėl to buvo suimtas kareivis Levi⁷⁰⁶. Nors, atrodytų, šis įvykis nebuvo ypatingas, tačiau pulko vadas reagavo labai rimtai. Aplinkraštyje pulkui jis įsakė karininkams paaiškinti kareiviams „Kareivio tiesos“ turinį ir koks tai laikraštis, visiems priminti, kad jokių būdu negalima jo pasiimti, nes už tai bus baudžiami kaip šio laikraščio platintojai, o iš karto reikia jį atiduoti savo tiesioginiam viršininkui. Visiems, kurie atneš savo viršininkams rastą šį ar panašių laikraščių ar proklamacijų, pulko vadas pažadėjo „už tinkamą supratimą savo pareigų ir sąžiningą jų pildymą“ skirti piniginę dovaną arba išleisti juos iki mėnesio atostogų⁷⁰⁷.

Kadangi pulkas tapo 3 batalionų priedangos pulku, bet jam labai trūko karių, 1935 m. rudens šaukimo metu čia atvyko tikrai daug naujokų iš Biržų, Šiaulių, Telšių, Mažeikių, Raseinių ir Tauragės apskričių. Tarnauti į šį dalinį jų buvo atsiųsta net 844⁷⁰⁸.

Spalio mėn. kariuomenės vadovybė paskelbė direktyvą D5, pagal kurią III pėstininkų divizijai, paskelbus „parengties (pavojaus) būklę“, nurodyta pasitelkti aviaciją. Septintajam pėstininkų pulkui, paskelbus pavojų, turėjo būti priskirti 2 lėktuvai. Šiuo tikslu divizijos štabo viršininkas įsakė netoli Tauragės įrengti lėktuvų tūpimo aikštelę, įrengimo darbus derinant su aviacijos kpt. Mečiu Brausku⁷⁰⁹.

Pagal šią direktyvą, pulkas minėtu atveju turėjo perimti užnugario objektų apsaugą, organizuoti pasyviąją priešlėktuvinę apsaugą, civilines susisiekimą priemonės, sustabdyti laisvą benzino ir tepalų pardavimą. Todėl pulkui, padedant Tauragės apskrities komendantui, reikėjo sudaryti saugomų objektų, civilių turimų automobilių sąrašą ir kt.⁷¹⁰

Spalio 9 d. pulke, kaip ir visoje Lietuvos kariuomenėje, buvo paminėtos

704 Slapti asmeniniai raštai: Kariuomenės štabo 1936-05-12 raštas Karo technikos viršininkui; Karo technikos viršininko 1936-05-30 raštas Ginklavimo viršininkui. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 420, l. 28, 34.

705 Slaptas III PD štabo 1936-06-24 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 37.

706 Slaptas pulko vado raštas III PD vadui, 1936-08-09; Slapti pulko vado raštai Valstybės saugumo policijos Tauragės rajono viršininkui, 1935-08-09. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 204, l. 18, 21, 22.

707 Aplinkraštis 7-tam pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegidžio pulkui Nr. 9, 1935-08-09. *Ten pat*, b. 228, l. 58.

708 Slaptas III PD štabo viršininko 1935-10-29 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, b. 205, l. 106.

709 Slaptas asmeninis III PD štabo viršininko 1935-10-23 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, b. 215, l. 100.

710 7 p. p. vado plk. P. Genio 1935-10-3 raštas Tauragės karo komendantui. *Ten pat*, l. 103

Vilniaus netekties 15-osios metinės. Minėjimas prasidėjo ryte tautinės vėliavos, perrištos gedulo juosta, pakėlimo prie pulko štabo ceremonija. 8 val. buvo aukojamos šv. Mišios. 14 val. visose kuopose ir komandose buvo perskaityta paskaita apie kovas dėl Vilniaus ir jo netektį. 17 val. vyko vėliavos nuleidimo ceremonija, o Šaulių namuose kareiviams buvo parodytas spektaklis „Lietuviai, pabuskite“⁷¹¹.

1935 m. gruodžio 14 d. pasikeitė pulko švietimo komisijos vadovai. Šįkart juo buvo paskirtas karo kapelionas kunigas K. Jurkus⁷¹².

Pulko perdislokavimas ir kiti tuo metu užgriuvę darbai neigiamai paveikė karių mokymą. Tai parodė pulko karių koviniam pasirengimui patikrinti 1936 m. vasario 27–28 d. surengtos Septintojo ir Aštuntojo pulkų karių pratybos. Septintajam pulkui atstovavęs manevrinis batalionas „susikovė“ su Aštuntojo pėstininkų pulko manevrinio batalionu Alkupio kaimo apylinkėse. Pratybas stebėjo divizijos vadas gen. ltn. M. Rėklaitis. „Mūšis“ nebuvo sėkmingas nė vienai pusei. Tiek „mėlynieji“, tiek „raudonieji“ padarė daug klaidų, ir divizijos vadas atkreipė dėmesį, kad dar daug ko jiems reikia išmokti, ypač veikiant praktiškai⁷¹³. Vienas pulko manevrinis batalionas taip pat dalyvavo ir kariuomenės rudens manevruose 1936 m. rugsėjo pabaigoje⁷¹⁴.

Pasaulyje vis didesnę reikšmę įgyjant karo aviacijai, 1936 m. pradžioje buvo parengtas Tauragės įgulos priešlėktuvinės apsaugos planas. Jame detalai buvo aprašyti pulko karių veiksmai, prasidėjus karo lėktyvų antpuoliui: oro erdės sekimo, pavojaus skelbimo tvarka, veiksmai paskelbus oro pavojų – nuo bandymų atremti aviacijos antpuolius iki priešcheminės ir priešgaisrinės apsaugos veiksmų. Plane taip pat buvo nurodyta, kaip pulko kariai turi pasirengti galimam oro antpuoliui⁷¹⁵.

1936 m. balandžio viduryje į pulką vieniems metams atlikti komandavimo praktikos buvo atsiųstas Kariuomenės štabo II skyriaus gen. št. mjr. Kazys Pranckevičius. Jis laikinai buvo paskirtas 3-iojo bataliono vadu⁷¹⁶, o bataliono vadas mjr. V. Stanulis tam laikotarpiui perkeltas į III pėstininkų divizijos štabą⁷¹⁷. Mjr. K. Pranckevičius stažavosi iki 1937 m. balandžio 14 d.⁷¹⁸

1936 m. nuo balandžio 26 iki gegužės 10 d. III pėstininkų divizijos vadas gen. ltn. Mikas Rėklaitis nuodugnai tikrino divizijos dalis. Tokio patikrinimo iki tol dar nebuvo buvę, todėl jo išvados taip pat buvo labai išsamios, jose daug įdomios medžiagos ir apie padėtį Septintajame pėstininkų pulke. Pabrėžta, kas

711 Aplinkraštis 7-tam pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulkui Nr. 10. *Ten pat*, b. 228, l. 81.

712 Įsakymas 7 p. p. Nr. 356, 1935-12-14. *Ten pat*, b. 202, l. 80.

713 Slaptos pastabos dėl atlikto 2-ojo žiemos pratimo, įvykusio š. m. vasario 27–28 d. d. *Ten pat*, b. 242, l. 52.

714 Slaptas asmeninis III PD štabo viršininko 1936-08-04 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 161.

715 Slaptas Tauragės įgulos priešlėktuvinės apsaugos planas. *Ten pat*, b. 282, l. 53.

716 Įsakymas 7 p. p. Nr. 111, 1936-04-17. *Ten pat*, b. 231, l. 111.

717 Kariuomenės štabo aplinkraštis Nr. 1, 1936-03-10. *Ten pat*, b. 236, l. 15.

718 Įsakymas 7 p. p. Nr. 105, 1937-04-14. *Ten pat*, b. 262, l. 275.

Pulko kariai. Tauragė (E. Peikštenio kolekcija)

jame yra gerai, bet ypatingas dėmesys atkreiptas į nustatytus trūkumus. Tikrinant karių mokymą, kiekvieno pulko padalinio kariams buvo duodamos įvairios užduotys. Naumiestyje dislokuotiems teko užduotis „Būrys užima išėties ribą ir puola“. Karių veiksmai buvo įvertinti gerai. Tauragėje atliktas pratimas „Kuopos išvedimas iš kautynių dienos metu“ irgi įvertintas gerai, tačiau Plungėje dislokuoti pulko padaliniai, atlikę pratimą „Būrio išėties ribos užėmimas ir puolimas“, sulaukė nemažai priekaištų. Divizijos vado nuomone, skyrininkai beveik nesiorientavo vietovėje, pratimas buvo atliekamas labai dirbtinai.

Tikrinant individualųjį karių mokymą, pulko karininkų darbas buvo įvertintas patenkinamai, tik pastebėta, kad kariams nepaaiškinta (todėl jie nesuvokia), kuo skiriasi apkasų kasimas priešui apšaudant ir esant ramiai situacijai. Žvalgų veiksmai buvo įvertinti gerai, netgi geriau nei kai kurių instruktorių.

Tikrinant šaudymo įgūdžius nustatyta, kad teoriškai pulko kariai parengti gerai, neblogai jie ir šaudė, tik sulaukė rimtų priekaištų 2-ojo bataliono šaudymo instruktoriai, kurie, divizijos vado nuomone, parengti blogai, nes davė netinkamas komandas.

Statutų žinios buvo nekokios. Daug kas negalėjo atsakyti į klausimus, susijusius su Lauko tarnybos statutu. Ypač daug priekaištų pareikšta Pagėgiuose dislokuotiems pulko kariams.

Rikiuotės ir gimnastikos pratimus kariai atliko gerai, tik kai kurie pradėjo daryti net nesulaukę komandos. Dauguma buvo tvarkingi, tačiau rikiuotėje divizijos vadas pastebėjo kareivių su suplyšusiais batais, netvarkingomis uniformomis. Iškilnių maršu kariai žygiavo pavyzdingai, nors ir čia neišvengta ku-

riozų: Ūkio kuopos viršila, žygiuodamas iškilmių maršu, vienoje rankoje laikė kardą, kitoje – kuopos knygas.

Divizijos vadas beveik neturėjo priekaištų dėl tvarkos pulko padalinių teritorijose, gyvenamosiose patalpose ir sandėliuose. Savaiame suprantama, kad tikrinimo metu valgis buvo paruoštas laikantis visų reikalavimų ir skanus. Divizijos vadui dėl sveikatos būklės pasiskundė tik keli kareiviai⁷¹⁹.

Kadangi *III pėstininkų divizijos priedangai vykdyti direktyvoje* gana svarbus vaidmuo buvo numatytas Šaulių sąjungai, 1936 m. liepos 20 d. pulko vadas gavo III pėstininkų divizijos vado raštą, kuriame buvo nurodyta kartu su Šeštojo pėstininkų pulko vadu patikrinti XX rinktinės šaulių pasirengimą. Kartu divizijos vadas ateityje atsakomybę už Šaulių sąjungos XX rinktinės narių mokymą patikėjo minėtų pulkų vadams, taip pat pavedė įvertinti jų rezultatus ir jam pranešti, kokie šaulių pasiekimai ir kokių problemų kyla juos mokant, kokie atliekami taktikos pratimai ir kokius dar planuojama atlikti.

Reikėtų priminti, kad Pagėgių apskrities Šaulių sąjungos kuopos dar 1934 m. gegužės 25 d. Kariuomenės štabo nurodymu buvo pavestos Septintojo pėstininkų pulko vado, o Klaipėdos ir Šilutės apskričių šaulių kuopos – Šeštojo pėstininkų pulko vado žinion⁷²⁰. Nors patikrinimo rezultatų rasti nepavyko, darytina prielaida, kad jie buvo panašūs į ankstesnių patikrinimų rezultatus.

Siekiant pulke pagaliau išspręsti karininkų trūkumo problemą, 1936 m. gegužės mėn. buvo priimti į karo tarnybą ir atsiųsti tarnauti į pulką nemažai atsargos jaunesniųjų leitenantų, baigusių 10 mėnesių kursų: Jonas Vaičaitis, Kazys Surgautas, Jonas Pocius, Alfonsas Kraujalis, Juozas Gramas, Mykolas Gečiauskas, Petras Kučinskas ir Vincas Liutvinas⁷²¹.

1936 m. gegužės 3-įjį dešimtadienį kariuomenės vado S. Raštikio iniciatyva visuose kariniuose daliniuose pirmą kartą vyko Kariuomenės ir visuomenės suartėjimo šventė. Septintojo pėstininkų pulko vadovybė parengė tikrai gerą programą (yra išlikęs tik įsakymas Tauragės įgulai ir šventės programa), tad šventė, matyt, ir vyko pagal ją: gegužės 22 d. 16 val. 3 poros raitų trimitininkų, jodinėdami po Tauragę, skelbė jos pradžią, 17 val. procesija, lydima orkestro, nuvyko į katalikų kapines žuvusiųjų dėl Lietuvos nepriklausomybės pagerbti. Be pulko karių, šioje ceremonijoje dalyvavo su savo vėliavomis miesto visuomenės organizacijų atstovai. Kapinėse vyko pamaldos.

Kitos dienos, t. y. gegužės 23-iosios, 7 val. ryto prie pulko štabo ir mieste buvo iškeltos tautinės vėliavos. 10 val. 30 min. pulko aikštėje prasidėjo pamaldos kariuomenei ir visuomenei. Dar prieš jas aikštėje buvo išrikiuoti visi Tauragėje dislokuoti kariai. Po pamaldų kariniai padaliniai ir susirinkę organizacijų atstovai pražygiavo pro specialiai tam įrengtą tribūną ir tokia pat tvarka nužygiavo į miestą. 15 val. 30 min. Trečiojo kavalerijos pulko aikštėje visuomenei buvo pademonstruoti kariniai sporto pratimai, norintieji galėjo pašaudyti iš mažo

719 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 5 ns. *Ten pat*, b. 238, l. 3–9.

720 Slaptas 1934-05-30 III PD štabo raštas 6 p. p. vadui. *Ten pat*, f. 519, ap. 1, b. 200, l. 1.

721 Įsakymas kariuomenei Nr. 32, 1936 m. gegužės 10 d.

kalibro šautuvų arba net dalyvauti prizinio šaudymo varžybose, svečiai buvo vaišunami kareiviška koše, jiems demonstruojami ginklai ir ryšių priemonės.

Nuo 17 val. žiūrovams Septintojo pėstininkų pulko pratybų aikštėje buvo parodyta kovinė programa: durtuvų „mankšta“, sunkiojo kulkosvaidžio ir „Oerlikon“ pabūklo pozicijų užėmimas šaudant į lėktuvus, pademonstruoti šliaužimo būdai, granatų mėtymo, būrio taktikos pratimai. 18 val. 30 min. visi persikėlė į pulko kareivinių kiemą, kur žiūrovams buvo pademonstruoti gimnastikos su įrankiais, raitelių sporto pratimai, sakalų gimnastika⁷²², paskelbtas pavojus ir pademonstruota, ką tokiu atveju daro pulko kariai. Be to, svečiai vėl buvo vaišunami kareiviškais valgiais⁷²³.

1937 m. Kariuomenės ir visuomenės diena irgi buvo gana įspūdinga, o 1938 m. surengta Tauragėje – blanki. Šventė prasidėjo 16 val. Trečiojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko pasirodymu. Po to savo programą atliko ryšininkai, inžinieriai, susprogdinę dirbtinį tiltą, degazuotojai, parodę, kaip valoma cheminėmis medžiagomis užteršta teritorija, pėstininkai, pademonstravę savo šaudymo iš minosvaidžių įgūdžius. Visi susirinkusieji galėjo pašaudyti iš šratinių šautuvų, o po 18 val. šventės dalyviai buvo pavaišinti kareivišku maistu⁷²⁴.

Naumiestyje esantis pulko batalionas šventę organizavo Varninėje. Buvo pasakyta nemažai iškilmingų kalbų, prisiekė Šaulių sąjungos nariai, visuomenės atstovai batalionui padovanojo keletą ginklų, įvyko paradas, kariai pademonstravo keletą pratimų⁷²⁵.

1935 m. Kariuomenės štabui pakeitus *Mobilizacijos direktyvą*, kariuomenės daliniams buvo nurodyta pašauktus kareivius po 2 mėnesių mokymo, esant būtinybei, panaudoti karo veiksmuose. Dėl šio pakeitimo teko keisti ir naujokų mokymo programas, kad per 2 mėnesius būtų galima juos parengti kautynėms. Pulko vadovybė parengė naują jaunų kareivių mokymo planą, numaćiusi kiekvieną savaitę tam skirti po 39 valandas. Tačiau naujoji programa sulaukė divizijos vadovybės kritikos. Be abejo, tai buvo sudėtinga problema, todėl divizijos štabe su pulkų vadais vyko įvairios diskusijos ir ši naujokų mokymo programa ne kartą buvo koreguota⁷²⁶. Kariuomenės vadovybė tokį sprendimą motyvavo ir tuo, kad į kariuomenę ateina aukštesnį išsilavinimą turintys šauktiniai. Ir tai buvo tiesa. Tarp 1936 m. gegužės šaukimo naujokų nemokančių skaityti ir rašyti buvo tik 11,96 proc., o 1930 m. to paties šaukimo pulko naujokai, ne-

722 **Sakalų gimnastika** – gimnastikos rūšis, sukurta Čekijoje XIX a. antroje pusėje Prahos universiteto estetikos profesoriaus Miroslavo Tiršos (1832–1884), visiems judesiams stengiantis suteikti tokią formą, kad atliekami pratimai keltų didelį pasitenkinimą ne tik žiūrovams, bet ir atlikėjams.

723 Įsakymas Tauragės įgulai Nr. 23, 1936-05-12. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 236, l. 78–79.

724 Kariuomenės ir visuomenės dienos popietinė programa š. m. gegužės mėn. 15 d. *Ten pat*, b. 320, l. 100.

725 Kariuomenės ir visuomenės dienos, įvyksiančios š. m. gegužės mėn. 22 d. Šilutėje, programa. *Ten pat*, b. 321, l. 45.

726 Slaptas asmeninis III PD štabo viršininko 1937-01-28 raštas asmeniškai 7 p. p. vadui. *Ten pat*, b. 280, l. 2–3.

mokantys nei skaityti, nei rašyti, sudarė 27,27 proc.⁷²⁷ Tačiau reikia pažymėti, kad neraštingumo problema iki galo nebuvo išspręsta per visą pulko egzistavimo laikotarpį. Tarp 1939 m. pavasario šaukimo naujokų, nemokančių nei skaityti, nei rašyti, buvo net 11,1 proc.⁷²⁸

1937 m. sausio mėn. pulkui buvo skirti dar 9 motociklai su priekabomis⁷²⁹. Taigi technikos pulke padaugėjo. Be naujųjų motociklų, pulkas jau turėjo 2 sunkvežimius „Fiat“, 2 krovinius automobilius „Ford“, sanitarinį automobilį „Fiat“, lengvąją mašiną „Ford“, 2 motociklus su priekabomis „Triumf“ ir „Indian“, bet jam trūko vairuotojų. Turėjo vos vieną savo motociklininką. Kiti vairuotojai ir motociklininkai į pulką buvo komandiruoti iš Automobilių rinktinės. Siekiant išspręsti šią problemą, dar 1936 m. planuota siųsti į kursus 9 kareivius mokytis vairuoti mašinas ir 7 – valdyti motociklus⁷³⁰.

1937 m. sausio 13–14 d. pulko 1-asis batalionas, jo 1 dviratininkų būrys kartu su artilerijos baterija ir 2 raitelių būriais, vadovaujami mjr. V. Sakalausko, dalyvavo abipusėse žiemos pratybose kaip „mėlynųjų“ grupė prieš Šeštojo pėstininkų pulko grupę. Joms vadovavo Šeštojo pėstininkų pulko vadas plk. Juozas Lanskoronskis. Pratybų tema – pasitinkamosios kautynės. „Raudonųjų“ rinktinė sausio 13 d. pradėjo žygį Švėkšnos kryptimi, judriaisiais daliniais užimdama Veiviržo upės perkėlas. „Kautynės“ įvyko miškuose netoli Švėkšnos. Divizijos vadovybė padarė išvadą, kad užduotis abi pusės įvykdė, tačiau padarė daugybę klaidų, antai, stengėsi aktyviai panaudoti dviratininkus, neatsižvelgdamos į tai, kad žiemos sąlygomis judrioms užduotims atlikti labiau tinka kavalerija, o ne dviratininkai, ir kt.⁷³¹

Sausio 18–19 d. vyko kitos žiemos pratybos. Jose dalyvavo Tauragės ir Pagėgių įgulos. Pratyboms vadovavo Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. P. Genys. Be Septintojo pėstininkų pulko karių, jose dalyvavo Trečiojo dragūnų pulko kariai. Pratybų užduotys buvo sunkios tiek „raudoniesiems“, tiek „mėlyniesiems“. Abi grupės turėjo veikti neaiškiomis aplinkybėmis, vėliau paskubomis pasirengti gintis ir stabdyti priešą. Be to, buvo ganėtinai šalta, apie 15 laipsnių šalčio. Be abejo, vykdydamos tokią sudėtingą užduotį, abi pusės neišvengė klaidų ir, kas įdomiausia, daug jų padarė dviratininkai ir... vadai. Konstatuota, kad padalinių vadai nesugeba teisingai įvertinti laiko, per daug gaišta aiškindamiesi smulkmenas ir per mažai dėmesio skiria svarbiausiems sprendimams. Sunku pratybų dalyviams buvo suprasti aviacijos veiksmus. „Mėlynieji“ „raudonųjų“ lėktuvą palaikė savu. Dar paaiškėjo, kad pėstininkų padalinių vadai beveik ne-

727 1930 m. pavasario šaukimo naujokų išsilavinimo laipsnis. *LCVA*, a f. 929, ap. 6, b. 122, l. 658; 7-to pėstininkų Ž. K. Butegeidžio pulko žinios apie atvykusią į pulką 1936 m. gegužės 4 d. naujokų išsilavinimo laipsnį, kurių tarnybos pradžia 1936 m. gegužės mėn. 1 d. *Ten pat*, f. 929, ap. 6, b. 148, l. 39.

728 7-to pėstininkų Ž. K. Butegeidžio pulko žinios apie atvykusią į pulką 1939 m. gegužės 3 d. naujokų išsilavinimo laipsnį, kurių tarnybos pradžia 1939 m. gegužės mėn. 1 d. *Ten pat*, b. 234, l. 10.

729 III PD štabo 1936-12-28 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 235, l. 16.

730 Slaptas 7 p. p. vado plk. P. Genio 1936-11-23 raštas III PD štabo viršininkui. *Ten pat*, l. 53, 57.

731 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 1, 1937-01-23. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 442, l. 1–2.

išmano artileristų terminijos, todėl nesugebėjo užsitikrinti tinkamos artilerijos paramos⁷³².

1937 m. pradžioje pulke, kaip, beje, ir kituose Lietuvos kariuomenės daliniuose, pastebėta, kad kai kurie liktiniai puskarininkiai ir civiliniai tarnautojai nesugeba racionaliai tvarkyti savo finansų. Jie dažnai skolinosi pinigų, ėmė į skolą prekių ten, kur tik duodavo, dalijo skolos vekselius, o dėl skolų negražinimo buvo traukiami teisminės atsakomybės ir pan. Pulko vado nuomone, nesugebėjimas tvarkyti savo finansų yra didelė yda, todėl praskolinuosius pažadėjo bausti, net šalinti iš tarnybos.

Kita vertus, pulko vadas kuopų vadus ir komandų viršininkus įpareigojo su puskarininkių ir civilių tarnautojų piniginiiais reikalais susipažinti pasitelkus pulko išdininką, o nusižengusiuosius įspėti. Be to, pulko išdininkui buvo pavesta liktinių puskarininkių ir civilių tarnautojų algalapius prieš mokant algą atnešti pulko vadui asmeniškai patikrinti⁷³³.

1937 m. balandžio 8 d. pulke buvo įsteigtas degazuotojų (chemijos) būrys, o jo vadu paskirtas j. ltn. Romas Žikorius⁷³⁴. Būrys buvo sudarytas iš 35 žmonių, aprūpintas reikiamomis priemonėmis: dujokaukėmis, tarp jų ir dujokaukėmis arkliams ir šunims, diagnostinėmis ir kitomis priemonėmis, cheminėmis medžiagomis. Šis padalinys pirmiausia pajuto žinių trūkumą. Pulke nebuvo parengta nė vieno šios srities specialisto, todėl būrio vadas ir abu puskarininkiai buvo išsiųsti į kursus Priešlėktuvinės apsaugos rinktinėje, o eiliniams būrio kariams organizuoti kursai vietoje. Kadangi būrio sudėtis nuolat atsinaujindavo, naujiems būrio kareiviams buvo parengta 5 mėn. mokymo programa, kurioje specialybės dalykams buvo skirta 120 val.⁷³⁵ Kaip būrys pasirengęs, 1938 m. gegužės mėn. tikrino divizijos vadas ir jį įvertino gerai, tik konstatavo, kad padalinys dar nevisiškai aprūpintas reikiama įranga⁷³⁶.

1937 m. balandžio mėn. pulką tikrino kariuomenės vadas Stasys Raštikis. Po patikrinimo buvo padaryti kai kurie organizaciniai pakeitimai. Kariuomenės vado nurodymu Pagėgiuose buvusios pėstininkų kuopos, bataliono vadas ir motorizuotasis sunkiųjų kulkosvaidžių būrys birželio mėn. buvo gražinti į Tauragę, o į Pagėgius perkelta 2-oji šaulių kuopa, performuota į Dviratininkų kuopą. Buvo papildyta jos etatinė sudėtis ir kuopa aprūpinta dviračiais. Be to, jai buvo perduotas automobiliu traukiamas vienas „Oerlikon“ pabūklas.

Vienas Naumiesčio igulos šaulių būrys irgi buvo performuotas į dviratininkų būrį. Visi šie pertvarkymai buvo atlikti, taip pat pertvarkyti pulko operatyviniai dokumentai iki liepos 20 d.⁷³⁷

732 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 2, 1937-02-02. *Ten pat*, l. 3–5.

733 Pulko vado 1937-03-17 raštas ūkio viršininkui ir batalionų vadams. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 284, l. 20.

734 Įsakymas 7 p. p. Nr. 99, 1937-04-08. *Ten pat*, b. 262, l. 263.

735 Slaptas 7 p. p. vado 1937-11-10 raštas III PD viršininkui. *Ten pat*, b. 285, l. 110

736 Slaptas III pėstininkų divizijai Nr. 6, 1938-06-10. *Ten pat*, b. 303, l. 74.

737 Slaptas asmeninis III PD vado 1937-06-03 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, b. 237, l. 53.

Pulkas, pasirengęs vykti į poligoną. 1937 m. liepa. Fotografas S. Narušis (LCVA)

1937 m. gegužės 3 d. į pulką vadovavimo stažuotės atlikti iš III pėstininkų divizijos atvyko plk. ltn. Leonas Rajeckas. Jis buvo laikinai paskirtas 3-iojo bataliono vadu⁷³⁸. O birželio pradžioje komandavimo stažo įgyti buvo atsiųstas Kariuomenės štabo viršininkas gen. št. plk. Jonas Černius. Jis trimis mėnesiams buvo paskirtas pulko vadu, o pulko vadas plk. P. Genys tam laikotarpiui perkeltas į III pėstininkų divizijos štabą⁷³⁹.

1937 m. rudenį pakartotinių pratimų atlikti į pulką atvyko didelė grupė atsargos karių. Rugsėjo 1–21 d. buvo atsiųsti 643, o spalio 4–25 d. – 169 kareiviai, tačiau pastarieji buvo vyresni, gimę 1905–1908 m.⁷⁴⁰ Kadangi pirmoji atsarginių grupė buvo labai didelė, kariai buvo išskirstyti po visus tris batalio-

738 Įsakymas 7 p. p. Nr. 125, 1937-05-03. *Ten pat*, b. 262, l. 325.

739 Įsakymas kariuomenei Nr. 34, 1937 m. gegužės 29 d.

740 III PD štabo viršininko 1937-04-03 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 271, l. 51.

nus. Tačiau 3-iasis pulko batalionas dalyvavo kariuomenės rudens manevruose, todėl jame atsarginių mokymas buvo labai komplikuotas. Čia turėjo būti ne tik rengiamasi manevrams, bet ir mokomi atsarginiai, kad galima būtų juos imti į manevrus. Tai buvo nemenkas iššūkis. Šie seniai tarnavę kariuomenėje kareiviai buvo jau beveik viską pamiršę. Kita problema – jų tarnybos laikotarpiu pulkas buvo ginkluotas angliškais šautuvais, o dabar pakviesti į mokymus jie gavo vokiškus, bet iš jų nė vienas nebuvo šaudęs. Taigi, pirmiausia šie atsargos kariai turėjo visko iš naujo mokytis, todėl nenuostabu, kad kontrolinio šaudymo iš vokiškų ginklų rezultatai buvo gana prasti, tačiau iš sunkiųjų kulksvaidžių, tokių pat, kaip ir naudotų tarnybos metais, – geri. Statutus taip pat buvo pamiršę. Daug ko nebeprisiminė ir puskarininkiai. Tačiau ši grupė pasižymėjo tuo, kad buvo drausminga, punktuoli, pratimus atlikdavo noriai ir kruopščiai⁷⁴¹.

Beveik nuo pat pirmųjų dienų, kai buvo sukurta Lietuvos kariuomenė, jos vadovybė siekė išgyvendinti vieną nepageidaujamą, dar carinėje kariuomenėje paplitusį reiškinį – kareivių naudojimą karininkų ūkiuose savo asmeninei naudai gauti. Deja, tai buvo gajus reiškinys, todėl prie to vis tekdavo grįžti, taip pat ir Septintajame pėstininkų pulke. Kaip matyti iš 1937 m. gruodžio 11 d. rašto pulko ūkio viršininkui ir batalionų vadams, ši problema pulke tebeegzistavo. Pulko vadas pastebėjo, kad tokių pažeidimų, kai kareiviai ir liktiniai puskarininkiai siunčiami skaldyti karininkams malkų bei dirbti kitų darbų, ypač daug pulko 1-ajame batalione. Pulko vadas plk. P. Genys dar kartą pakartojo draudimą karininkams ir liktiniais puskarininkiams naudoti kareivius ūkio darbams nudirbti. Buvo leista tik nevedusiems karininkams pasinaudoti kareivių patarnavimais laisvu laiku ir tik pulko vado leidimu, t. y. jį įforminus įsakymu⁷⁴².

1938 m. pulkas, kaip dalyvavęs Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos akcijoje, labai iškilmingai paminėjo šio įvykio 15-ąsias metines. Buvo iškeltos vėliavos, visose bažnyčiose vyko mišios, pulko įgulose buvo surengti minėjimai, jose skaitomos paskaitos apie Klaipėdos prijungimą, grojo pulko orkestras, dainavo chorai ir kt.⁷⁴³

1938 m. minint Vasario 16-osios 20-ąsias metines, keletas pulko karių buvo apdovanoti medaliais ir ordinais⁷⁴⁴. Be to, vykdant Kariuomenės štabo viršininko nurodymą, šventė buvo paminėta iškilmingiau, nei kitais metais. Šventės išvakarėse Tauragės kareivinės buvo papuoštos ir iliuminuotos. Po mišių bažnyčioje vyko iškilmingas minėjimas. Panašiai ši sukaktis buvo paminėta visuose pulko padaliniuose⁷⁴⁵. Apie pulke vykusius renginius rašė ir to meto spauda.

Spauda pulko kariai buvo aprūpinami centralizuotai per Kariuomenės šta-

741 7 p. p. vado plk. P. Genio 1937-10-21 raštas III PD vadui. *Ten pat*, l. 1–2.

742 7 p. p. vado 1937-12-11 raštas Ūkio viršininkui ir batalionų vadams. *Ten pat*, b. 284, l. 128.

743 Klaipėdos prisijungimo prie Lietuvos 15 metų sukakčiai minėti šventės programa. *Ten pat*, b. 321, l. 4.

744 Įsakymas kariuomenei Nr. 13, 1938 m. vasario 16 d.

745 Vyriausiojo štabo 1928-02-7 raštas; Įsakymas Tauragės įgulai Nr. 4. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 504, l. 2, 4.

bo Spaudos ir švietimo skyrių. Tiesa, pažymėtina, kad ji buvo parenkama tendencingai. Kareivines pasiekdavo tik tautininkų ideologijai nepriešiški leidiniai. Kaip pavyzdį pateiksime 1938 m. Spaudos ir švietimo skyriaus pulkui prenumeruotų leidinių sąrašą.

12 lentelė

Septintajam pėstininkų pulkui 1938 m. prenumeruoti leidiniai⁷⁴⁶

Laikraščio pavadinimas	Tauragės įgula	Naumiesčio įgula	Pagėgių įgula	Iš viso
Lietuvos aidas	18	8	1	27
Kariūnas	2	1	-	3
Ūkininko patarėjas	20	10	1	31
Karys	95	50	6	151
Trimitas	80	35	5	120
Skautų aidas	8	4	1	13

Pulko kariai bibliotekoje. 1937 m. Tauragė (E. Peikštenio kolekcija)

746 Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus 1928-03-07 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 320, l. 26.

1938 m. vasario 25–26 d., stebint divizijos štabo viršininkui, Tauragės ir Naumiesčio ėgulos dalyvavo dvipusėse lauko pratybose „Sutinkamosios kautynės“. Oras pasitaikė nelabai palankus, nes buvo atodrėkis, sniegas šlapias, o naktį iš vasario 25-osios į 26-ąją lijo. Kaip konstatuota įsakyme divizijai, „*pratimo tikslas buvo pasiektas: visų skaidinių vadai ir kareiviai gavo naudingo pasimokymo veikti žiemos sąlygomis*“. Be abejo, buvo užfiksuota nemažai klaidų ir iš jų vėliau, tikėtina, pasimokyta. Gal didžiausia buvo tai, kad, esant sniego dangai ir geram matomumui, pulko padaliniai nesugebėjo prisitaikyti prie aplinkos ir geriau užsimaskuoti. Prasidėjus abipusiam „puolimui“, veiksmai tapo gaivališki, atliekami visai nesisaugant. Be to, „puolimo“ metu paaiškėjo, kad mažesnių padalinių vadai nesugeba gerai jiems vadovauti, prasidėjo sumaištis, kilo daugybė nesusipratimų⁷⁴⁷.

1938 m. kovo 17 d. Lenkijai įteikus ultimatumą dėl diplomatinio santykių užmezgimo, Lietuvai, jo nepriėmus, būtų kilusi reali grėsmė, kad Vokietija užims Klaipėdos kraštą. Kaip paaiškėjo gerokai vėliau, 1938 m. kovo 18 d. A. Hitleris išleido direktyvą Vokietijos karinėms pajėgoms parengti Klaipėdos krašto užėmimo planą. Vidurnaktį Rytų Prūsijoje esanti Vokietijos I divizija pradėta telkti prie Klaipėdos krašto sienos. Tilžėje buvo sutelkta apie 1000 SA ir SS karių, daug karo laivų atplaukė į Pilau karinį uostą⁷⁴⁸. Tačiau Lietuvai priėmus ultimatumą, Vokietijos kariuomenė buvo atšaukta. Tomis dienomis pulke buvo sustiprintas budrumas.

Klaipėdos krašte didėjant įtampai, karinė vadovybė ėmė skirti daugiau dėmesio kariuomenės pasirėngimui galimiems kovos veiksams. 1938 m. gegužės 16–21 d. divizijos vadas brg. gen. M. Rėklaitis nuodugnai patikrino visus divizijos dalinius. Septintasis pėstininkų pulkas iš kitų dalinių neišsiskyrė. Divizijos vadas čia, kaip ir kituose daliniuose, rado ir trūkumų, ir už ką pagirti. Daugiausia pastabų sulaukta, kaip ir turėjo būti, dėl divizijos vado stebėtų pra-

747 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 2, 1938-03-03. *Ten pat*, b. 303, l. 57–59.

748 Vareikis V. Politiniai ir kariniai Klaipėdos krašto praradimo aspektai 1938–1939 metais. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, t. 21, Klaipėda, 2010, p. 73.

timų praktinio atlikimo. Ko gero, tąkart ir vėl prasčiausiai pasirodė žemesnysis vadovaujantis personalas – jauni karininkai ir puskarininkiai nesugebėjo duoti aiškių ir rišlių komandų, kas, be abejo, nulėmė netikslius pavaldinių veiksmus. Gerų vertinimų sulaukė pulko dviratininkų (6-oji) ir Mokomoji kuopos. Sunkiai sekėsi šaudyti iš kulkosvaidžių mūvint dujokaukes. Matyt, kareiviai prie to nebuvo pratinami. Buvo ir pastabų dėl dalykų, kurių pulko vadovybė pakeisti negalėjo. Tai, kad Tauragėje esančios pulko kareivinės per ankštos, buvo ne vien pulko problema, o kad daug pulko kareivių vilkėjo labai sudėvėtomis ir net suplyšusiomis vasarinėmis kasdienėmis uniformomis, buvo rimtas priekaištas pulko vadovybei⁷⁴⁹. Naujos Tauragės kareivinės pradėtos statyti tik 1939 m., jose ketinta sutalpinti 4 kuopas kareivių. Kaip etalonas pasirinktas Ukmergės kareivinių projektas, numačius papildomai įrengti areštinę⁷⁵⁰.

1938 m. rudenį Lietuvos karinė vadovybė parengė *Šauliams panaudoti direktyvą* (ŠADIR), ji įsigaliojo 1939 m. sausio 1 d. Kadangi ši direktyva tiesiogiai lietu ir Septintąjį pėstininkų pulką, 1939 m. spalio 3 d. pulko vadui buvo padarytas jos išrašas. Karinė vadovybė tikėjosi, kad, šaliai iškilus rimtam pavojui, Šaulių sąjungos formuotės suvaidins labai svarbų vaidmenį, veiksmų pradžioje padėdamos priedangą vykdančioms kariuomenės dalims arba tam tikrose vietose ar kryptimis netgi pakeisdamos karinius dalinius. Kad tai įvyktų, ir buvo parengta ši direktyva. Joje pateikti gana detalūs nurodymai, ką turi daryti kariniai daliniai ir Šaulių sąjungos rinktinės.

Šauliams buvo išskelti šie uždaviniai:

1. Suteikti pagalbą vykdant mobilizaciją.
2. Malšinti sukilimą.
3. Užtikrinti administracinių funkcijų vykdymą.
4. Apsaugoti paskirtus strateginius objektus.
5. Suteikti pagalbą reguliariajai kariuomenei.

Iš esmės šauliams skirtos užduotys mažai kuo skyrėsi nuo minėtų direktyvoje. Pagal šią direktyvą, Tauragės priedangos rinktinės (Septintojo pėstininkų pulko) vado žinion buvo perduotos XX šaulių rinktinės Pagėgių ir Šilutės apskričių kuopos, IV šaulių rinktinė, XI šaulių rinktinės Jurbarko apylinkės šaulių būriai. Joje minėtiems šaulių būriams buvo numatytos užduotys nurodant, kad, vado nuožiūra dalis jų gali būti įtraukti į karinių dalių sudėtį, dalis – panaudoti Pasienio apsaugos bataliono ir kitų priedangos dalių mobilizacijai vykdyti, Nemuno upės ruožui saugoti ir per jį persikelti Vokietijos karinėms grupuotėms neleisti. Jei kiltų sukilimas, šaulių būrius pritraukti jam malšinti. Likusiems šauliams pavesti Tauragės priedangos rinktinės teritorijoje prižiūrėti tvarką ir netrikdomą administracinio, susisiekimo ir ūkio aparatų funkcionavimą.

Direktyvoje taip pat buvo numatytos konkrečios užduotys, saugant ar

749 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 6, 1938-06-10. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 303, l. 71–76.

750 Slaptas Karo butų valdybos projektų dalies vedėjo 1939-01-07 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, b. 350, l. 8.

griaunant įvairius objektus, pvz., tiltus, kelius, aptarti kiti klausimai – tiekimo, evakuacijos, šaulių mokymo ir pan.

Vykdamas šią direktyvą turėjo būti pasitelkti tik nemobilizuojamojo amžiaus šauliai⁷⁵¹.

Tačiau, matyt, čia iš karto reikėtų pasakyti, kad Klaipėdos krizės metu ir 1939 m. rugsėjo mėn. paskelbus dalinę Lietuvos kariuomenės mobilizaciją šaulių taip, kaip buvo numatyta direktyvoje, panaudoti nepavyko. Tačiau, norint išlikti objektyviam, norėtusi atkreipti dėmesį, kad joje numatytiems uždaviniams įvykdyti šauliai nebuvo tinkamai aprūpinti. Jiems trūko ne tik ginklų ir šaudmenų, bet ir jų dalių, granatų, kitos amunicijos, uniformų ir kt.

Kita vertus, šaulius reikėjo skubiai mokyti. Kaip matyti iš 1939 m. rugsėjo 5 d. plk. A. Breimelio rašto III pėstininkų divizijos vadui, kad šaulių būriai galėtų atlikti numatytus sprogdinimo ir griovimo darbus, reikėjo apmokyti 90 šaulių, kad gebėtų šaudyti iš šauliams skirtų lengvųjų kulkosvaidžių – 60 žmonių, ir kt.⁷⁵², o galimybių tai padaryti nebuvo. Būta ir daugiau problemų.

1938 m. rudenį padėtis Klaipėdos krašte darėsi įtempta. Nors didžiausias įtampos židinys buvo Klaipėdoje, tačiau ji tvyrojo visame krašte. Vykdydama vokiečių reikalavimus, Lietuvos vyriausybė 1938 m. lapkričio 1 d. buvo priversta Klaipėdos krašte atšaukti ypatingą padėtį, kuri buvo įvesta 1934 m. po E. Noimano ir T. Zaso proceso. Dėl to Klaipėdos krašto direktorija apribojo Lietuvos policijos įgaliojimus. Įstaigose ir mokyklose buvo nukabinti A. Smetonos portretai, atsirado vokiškų užrašų ir kt.⁷⁵³

1938 m. lapkričio 17 d. Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. P. Genys divizijos vadui rašė: „*Klaipėdos krašto Kulturverband smogiamųjų dalių SA vyrai atvirai ir intensyviai varo karinį mokymą.*“ Pulkininkas pažymėjo, kad pastaruoju metu čia jie stengiasi rengti kuo daugiau karinių mokymų, kad rinktų informaciją apie įvykius ir demonstruotų jėgą vietos gyventojams. III pėstininkų divizijos vadas Septintojo pėstininkų pulko vadui nurodė stebėti įvykius krašte, rinkti žinias ir siųsti jas divizijos štabui⁷⁵⁴.

Gruodžio viduryje, išrinkus naują Klaipėdos krašto seimelį ir prasidėjus bruzdėjimams, pulko vadas iš divizijos vado gavo nurodymus būti pasirengusiam bet kokioms provokacijoms. Kilus riaušėms, pulkui buvo įsakyta nesikišti, riaušių malšinimą palikti autonominei krašto policijai, tačiau perimti į savo rankas Pagėgių geležinkelio stotį, pašto, Lietuvos banko ir kitas įstaigas.

Ginkluoto sukilimo arba Vokietijos karinio įsiveržimo atveju pulkui įsakyta

751 Slaptas išrašas asmeniškai 7 pėstininkų pulko vadui. Šauliams panaudoti direktyva (ŠADIR), 1939-10-03. *Ten pat*, b. 343, l. 38–45.

752 Slapta – asmeniškai. Šauliams panaudoti direktyva ŠADIR. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 1028, l. 12–21; Slaptas asmeninis plk. P. Breimelio 1939-09-05 raštas III PD vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 343, l. 61.

753 Vareikis V. Politiniai ir kariniai Klaipėdos krašto praradimo aspektai 1938–1939 metais. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, t. 21, Klaipėda, 2010, p. 70–71.

754 Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės išvedimas iš Klaipėdos (1939 m.). *Karo archyvas*, t. 31, p. 250–251.

veikti vadovaujantis direktyvos D7 nurodymais, vengiant išblaškyti pulko pajėgas menkos reikšmės objektų apsaugai užtikrinti. Bet kuri politinė grupuotė, pasiskelbusi nauja visos Lietuvos vyriausybe, turėjo būti iš karto likviduota. Per įvairias demonstracijas ir incidentus nurodyta laikytis ramiai ir ginklą naudoti tik kraštutiniu atveju⁷⁵⁵.

Divizijos vado įsakymu karininkai atostogų buvo išleidžiami tik dėl labai svarbių priežasčių ir su sąlyga, kad prireikus bus galima juos skubiai atšaukti⁷⁵⁶.

Be to, ėmė sklaidyti gandai, kurie pasiekė ne tik karininkus, bet ir kareivius, kad nuo sausio 30 iki kovo 1 d. Lietuvoje bus įvykdytas valstybės perversmas. Divizijos vadas įsakė pulko vadovybei dėti visas pastangas, kad kareiviai nebūtų įtraukti į kokias nors politinės agitacijos kampanijas⁷⁵⁷.

Iš karto po 1939-ųjų metų sutikimo, sausio 2 d., pulkas gavo 4 belgų gamybos motociklus, kurie buvo pritaikyti kulkosvaidžių komandoms važinėti ir nuo jų šaudyti⁷⁵⁸. Tai buvo išties gera naujametė dovana.

Atėjo 1939 m. sausio 15-oji, Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos diena, tačiau pulko kariai, vykdydami aukštesniosios vadovybės nurodymus, ją paminėjo jau ne kaip „Klaipėdos atvadavimo“, o kaip „Klaipėdos susiartinimo su Didžiąja Lietuva“ dieną⁷⁵⁹.

Sausio mėn. pulke kariuomenės vado sprendimu prie pulko Mokomosios kuopos buvo įsteigtas neetatinis III pėstininkų divizijos mokomasis automatinų pabūklų būrys. Jis įsikūrė pulko 3-iojo bataliono patalpose, vadu buvo paskirtas j. ltn. J. Gramas. Iš Septintojo pėstininkų pulko Mokomosios kuopos į šį būrį buvo atsiųsti 9 kariai⁷⁶⁰. Kadangi būriui mokymo tikslais kariuomenės Ginklavimo valdyba naujų pabūklų duoti negalėjo, nes jų neturėjo, divizijos vadas leido naudoti pulko turimus automatinius 20 mm pabūklus ir kitą įrangą. Pulkui buvo pažadėta, kad pabūklų bus skirta papildomai. Tačiau, kadangi mokymo tikslais reikėjo 3, buvo nuspręsta vienam kursui 2 pabūklus „pasiskolinti“ iš Aštuntojo pėstininkų pulko neliečiamųjų atsargų⁷⁶¹.

Padėčiai Klaipėdos krašte darantis vis labiau įtemptai, kovo 3 d. divizijos vadovybė nusprendė balandžio pradžioje planuotas lauko pratybas, kuriose turėjo dalyvauti ir Septintasis pėstininkų pulkas, atidėti. Tiesa, atidėjimo priežastys buvo nurodytos visai ne tos. Oficialiame rašte aiškinama, kad lauko pratimai atidedami dėl „*neįšalusių laukuose žemės, atodrekių ir dėl numatomuose veiksmų*

755 Slaptas asmeninis III PD vado 1938-12-17 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 237, l. 92.

756 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 14, 1938-12-17. *Ten pat*, b. 303, l. 86.

757 Slaptas asmeninis III PD vado 1939-01-01 raštas. *Ten pat*, b. 350, l. 23.

758 Slaptas asmeninis 7 p. p. vado 1939-01-02 raštas III PD štabo viršininkui. *Ten pat*, l. 2.

759 Vareikis V. Politiniai ir kariniai Klaipėdos krašto praradimo aspektai 1938–1939 metais. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, t. 21, Klaipėda, 2010, p. 72.

760 Slaptas Kariuomenės štabo 1939-01-17 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 18; Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 1, 1939-01-21. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 518, l. 4.

761 Slaptas III PD vado 1939-02-03 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 26; Slaptas III PD vado 1939-03-09 raštas 7 ir 8 pėstininkų pulkų vadams. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 32.

*rajonuose prasidėjusios gripo epidemijos*⁷⁶².

Kovo 16 d. pulkas gavo dar vieną užduotį – 1939 m. rudens manevrams parengti III pėstininkų divizijos chemijos būrį. Kariai į šį būrį buvo siunčiami ir iš kitų divizijos dalių. Bet pradėjus parengiamuosius jo formavimo darbus paaiškėjo, kad trūksta net 30 specialiosios aprangos komplektų, todėl buvo kreiptasi į III pėstininkų divizijos štabą, prašant pateikti trūkstamą aprangą⁷⁶³. Tačiau dėl įvykių Klaipėdos krašte būrio mokymas prasidėjo tik balandžio 16 d. ir truko 5 savaites⁷⁶⁴. Tuo metu chemijos tarnybos puskarininkiai buvo rengiami Priešlėktuvinės apsaugos rinktinėje organizuotuose 2 mėnesių kursuose. Nuo 1939 m. rugpjūčio 2 d. į trečiąją šių kursų laidą buvo pasiūsti net 10 pulko karių, į ketvirtąją – 8 kariai⁷⁶⁵.

O įtampa Klaipėdoje ir Klaipėdos krašte sparčiai didėjo. Pulką kasdien pasiekdavo vis didesnę nerimą keliančios žinios. 1939 m. kovo 20 d. Lietuvos vyriausybei buvo įteiktas Vokietijos ultimatumas. Vokietija pareikalavo gražinti Klaipėdos kraštą. Susiklosčius tokiai situacijai, III pėstininkų divizijos vadas įsakė pulko padaliniais, dislokuotiems Pagėgiuose, būti visiškai pasirengusiems⁷⁶⁶.

Nesulaukusi paramos iš Klaipėdos konvencijos signatarių Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Italijos ir Japonijos, kovo 21 d. Lietuvos vyriausybė posėdyje šį reikalavimą nutarė patenkinti.

Vyriausybei nusprendus ultimatumą priimti, kovo 22 d. buvo paskelbtas krašto apsaugos ministro brg. gen. Kazio Musteikio ir kariuomenės vado brg. gen. Stasio Raštikio pasirašytas įsakymas visus kareivius, nuolatinius Klaipėdos krašto gyventojus, iš kariuomenės paleisti: išstarnavusius 6 ir daugiau mėnesių – į atsargą, mažiau – į apsaugą. Likti tarnauti galėjo tik paprašę to raštiškai⁷⁶⁷.

Kovo 22 d. 23 val. 55 min. Berlyne buvo pasirašyta Vokietijos ir Lietuvos sutartis dėl Klaipėdos krašto perleidimo.

III pėstininkų divizijos vadas div. gen. M. Rėklaitis, gavęs kariuomenės vado įsakymą trauktis iš Klaipėdos krašto, kovo 21 d. 22 val. 30 min. telefonu informavo Šeštojo ir Septintojo pėstininkų pulkų vadus pulkininkus A. Breimelį ir P. Genį, kad yra gautas Lietuvos vyriausybės įsakymas nedelsiant trauktis iš Klaipėdos krašto⁷⁶⁸.

Septintajam pėstininkų pulkui buvo įsakyta evakuoti Pagėgių įgulą, atitraukti kareivius ir išvežti ten esantį kariuomenės ir asmeninį turtą. Pirmiausia nurodyta skirti priemonių Kariuomenės štabo II skyriaus atstovo, Pagėgių ži-

762 Slaptas III PD štabo viršininko 1939-03-03 raštas. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 342, l. 44

763 Slaptas III PD štabo viršininko 1939-03-16 raštas. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 35; Slaptas 7 p. p. vado 1939-03-29 raštas III PD štabo viršininkui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 47.

764 Slaptas 7 p. p. vado 1939-03-24 raštas 6, 8 pėstininkų ir 4 artilerijos pulko vadams. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 49.

765 Slaptas III PD štabo viršininko 1939-06-23 raštas 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 116; Slaptas III PD štabo 1940-01-04 raštas. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 361, l. 6.

766 Slaptas III PD vado 1939-03-20 raštas asmeniškai 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 39.

767 Įsakymas kariuomenei Nr. 19, 1939 m. kovo 22 d.

768 Jokubauskas V. Netiesioginis poveikis ir Lietuvos karinis saugumas 1919–1940 m., p. 55.

nių rinkimo punkto vedėjo Jono Petruškevičiaus byloms evakuoti iš Tauragės ir išvežti visą turta, paliekant tik kareivių naudojamą aprangą ir ginklus. Pulku taip pat buvo įsakyta stebėti sieną su Klaipėdos kraštu į rytus palei Jūros upę, atliekant žvalgybą pasitelkti Trečiojo kavalerijos pulko raitelius, Vokietijos kariuomenei veržiantis į Lietuvą, gintis Ežerūnos upės rajone. Įsakyme taip pat nurodyta karinėms dalims nesiduoti nuginkluojamoms vietos vokiečių karinių organizacijų⁷⁶⁹.

Šiuo atžvilgiu Septintasis pėstininkų pulkas buvo geresnėje padėtyje nei Šeštasis. Klaipėdos krašte, t. y. Pagėgiuose, buvo dislokuota tik Septintojo pėstininkų pulko 1-ojo bataliono 1-oji dviratininkų kuopa ir motorizuotasis sunkiųjų kulkosvaidžių būrys, iš viso 5 karininkai, 15 puskarininkų ir 159 kareiviai. Turto ten irgi buvo ne taip jau daug: 151 šautuvas, 9 lengvieji ir 3 sunkieji kulkosvaidžiai, 1 automatinis pabūklas „Oerlikon“, 2 sunkvežimiai, 12 motociklų, 1 vežimas, 1 lauko virtuvė ir 4 arkliai⁷⁷⁰. Tačiau divizijos vadas, įsakęs iš Pagėgių išvežti visą turta, nenurodė, iki kada jis turi būti išgabentas, todėl pulko vadui buvo sunku numatyti, kaip skubiai tai reikia padaryti. Tauragės apskrities viršininkas teigė, kad evakuacijai bus skirtos 5 dienos.

Pulko vadas nurodė 1-osios kuopos vadui skubiai parengti turta išvežti ir apskaičiuoti, kiek tam reikės sunkvežimių. Kuopos vadas informavo, kad reikės 6 sunkvežimių.

Kovo 22 d. 7 val. ryte į Tauragę pas pulko vadą atvykęs karininkas perdavė oficialų įsakymą dėl dalinių iš Klaipėdos krašto atitraukimo⁷⁷¹.

Tą pačią dieną 8 val. ryte iš Tauragės į Pagėgius išvažiavo 4 mašinos, nors buvo žinoma, kad viso turto jomis išvežti nepavyks, taip pat skubiai išvyko 1-ojo bataliono vadas mjr. Edvardas Kazanskis. Pulko vadas įsakė pirmiausia išvežti ginklus ir kitą vertingesnį turta, o jau vėliau baldus ir visa kita. Neturėdami tikslios informacijos apie Vokietijos kariuomenės pasirodymo datą, paskubomis kovo 22 d., išgabenusi tik dalį turto, 13 val. 45 min. iš Pagėgių išvyko Septintojo pėstininkų pulko dviratininkų kuopa. 14 val. iš komendantūros buvo gauta papildomai transporto, tačiau siųsti jį jau buvo per vėlu, todėl Pagėgiuose liko dalis intendantūros turto – 17 tūkst. šovinių, kareivių kasdienė apranga (jie išvyko vilkėdami išveiginėmis uniformomis), dalis patalynės, karininkų ir liktinių puskarininkų nuosavų daiktų ir kt.⁷⁷²

Pažymėtina, kad SA smogikai bandė nuginkluoti iš Pagėgių gabenančius turta karius ir karinį turta užgrobti – sustabdė jo prikrautus sunkvežimius,

769 Slaptas įsakymas evakuoti Klaipėdos krašto įgulas (iki III. 23 18.00 val. duotų žodžių įsakymų santrauka ir patvirtinimas), 1939-03-24. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 518, l. 1–3.

770 Tauragės rinktinės sudėties žinios. 1939 m. sausio 1 d. *Ten pat*, f. 519, ap. 1, b. 349, l. 33.

771 Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės parengti Klaipėdos krašto gynimo planai ir realybė 1939 metais. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, t. 21, p. 98.

772 Slaptas pulko vado plk. P. Genio 1939-04-07 raportas III PD vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 55; Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės parengti Klaipėdos krašto gynimo planai ir realybė 1939 metais. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, t. 21, p. 98.

Gen. št. plk. A. Breimelis. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 763

batalione buvo skiriama kuopa, sustiprinta sunkiųjų kulkosvaidžių būriu ir ginkluota automatiniais pabūklais. Ši kuopa buvo pasirengusi bet kuriuo metu pradėti kovos veiksmus, be to, siuntė papildomas sargybas prie Šaulių rūmų, vieną patrulį – nuolat patruliuoti nuo tilto per Jūros upę iki Tauragės dvaro, kitą patrulį – prie pašto⁷⁷⁶.

Nespėjus pulkui persitvarkyti, jau kovo 27 d. į jį buvo atsiųstas pastiprinimas – 484 atsargos kareiviai neva pratimų atlikti⁷⁷⁷. Iš esmės tai buvo paslėpta mobilizacija, nes buvo ne tik pašaukti atsarginiai, bet ir daliai gyventojų nurodyta pristatyti savo arklius ir transporto priemones. Pašauktieji atlikti pratimų pirmiausia turėjo pakeisti paleistus iš tarnybos Klaipėdos krašto gyventojus ir sustiprinti pulką.

1939 m. balandžio 4 d. Lietuvos Respublikos prezidentas plk. P. Genį atleido iš Septintojo pėstininkų pulko vado pareigų ir paskyrė Trečiojo pėstinin-

tačiau, mjr. E. Kazanskiui pagrąsinus mesti į juos granatą, atsitraukė⁷⁷³.

Kovo 23 d. 8 val. ryto į Klaipėdos kraštą įžengė Vokietijos kariuomenė. Tą pačią dieną III pėstininkų divizijos vado operatyvinėje žinioje buvęs lengvųjų tankų būrys, vadovaujamas ltn. Albino Repšio, skubiai buvo išsiųstas Septintojo pėstininkų pulko vado žinion⁷⁷⁴. Būrys pulko sudėtyje liko iki 1939 m. balandžio 19 d., kol buvo gražintas atgal į Radviliškį⁷⁷⁵.

Pasikeitus pulko situacijai, kovo 26 d. pulko vadas, baimindamasis galimų Vokietijos provokacijų, be sargybų, pulke įvedė ir visiškos parengties kuopos tarnybą. Kiekvieną dieną kiekviename pulko

773 1-ojo bataliono vado 139-03-22 raportas pulko vadui. *LCVA*, f. 929, ap. 9, b. 236, l. 16.

774 III PD vado 1939-03-23 slaptas operatyvinis raštas Šarvuočių rinktinės vadui. *Ten pat*, ap. 3, b. 1089, l. 7.

775 Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės parengti Klaipėdos krašto gynimo planai ir realybė 1939 metais. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, t. 21, p. 101.

776 Slapti Parengties dalinio visiškos parengties stoviui nurodymai. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 237, l. 118.

777 Įsakymas 7 p. p. Nr. 87, 1939-03-27. *Ten pat*, b. 300 (byla nenumeruota).

Į S A K Y M A S
TREČIAI PĖSTININKŲ DIVIZIJAI

Nr.20.

Šiauliai, 1939 m. balandžio mėn. 22 d.

Rikiuotės sritis

§ 1.

Išvykstančiam į naują tarnybos vietą pulkininkui GENIUI, ištissus 15 metų vadovavusiam 7. pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butėgidžio pulkui, už nenuilstomą asmeninį darbą ir nuolatinį darbo nuotaikos ugdymą valdiniuose, tarnybos vardu reiškiu padėką.

Pasirašė Div. generolas RĖKLAITIS,
Divizijos vadas

Nuorašas tikras.

Kapitonas
Štabo adjutantas

LCVA, f. 511, ap. 1, b. 516, l. 19

kų Vytauto Didžiojo pulko vadu. Septintojo pėstininkų pulko vadu prezidentas paskyrė buvusį Šeštojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulko vadą gen. št. plk. Antaną Breimelį⁷⁷⁸. Plk. Petras Genys po 15 metų vadovavimo pulkui jį naujam vadui perdavė 1939 m. balandžio 14 d.⁷⁷⁹ Divizijos vadas brig. gen. M. Rėklaitis už ilgametį vadovavimą pulkui jam pareiškė padėką⁷⁸⁰.

Evakuojantis iš Pagėgių dėl skubėjimo ir iš dalies dėl liktinių puskarininkių šeimose kilusios panikos buvo sugadinta ar prarasta nemažai pulko karių asmeninio turto. Be to, dalies turto nesuspėta pasiimti. Pasipylė karių prašymai kompensuoti nuostolius. Nemažai turto neteko ir iš Klaipėdos evakuoto Šeštojo pėstininkų pulko, Klaipėdos karo komendantūros, karo laivo „Prezidentas Smetona“ kariai, todėl 1940 m. krašto apsaugos ministras karių patirtiems nuostoliams įvertinti sudarė komisiją. Jos pirmininku buvo paskirtas Karinių tiekimų valdybos plk. Sergijus Bukevičius, nariais – III pėstininkų divizijos intendantas plk. ltn. Henrikas Vizbaras-Paškevičius, Kariuomenės štabo atstovas mjr. Juozas Bačkis, Pėstininkų inspekcijos atstovas kpt. Petras Jagminas. Komisijos darbe taip pat dalyvavo Valstybės kontrolės atstovas revizorius Galinaitis. Komisija,

778 Įsakymas kariuomenei Nr. 22, 1939 m. balandžio 5 d.

779 Įsakymas 7 p. p. Nr. 106, 1939-04-14. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 330 (byla nenumeruota).

780 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 20, 1939-04-22. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 516, l. 19.

surinkusi pateiktus dokumentus, prašymus ir kitą medžiagą, įvertino Šeštojo ir Septintojo pėstininkų pulkų, laivo „Prezidentas Smetona“ ir Klaipėdos krašto komendantūros karių patirtus nuostolius. Prašymus kompensuoti turtą pateikė net 67 Septintojo pėstininkų pulko iš Pagėgių evakuotos kuopos kariai ir civiliai tarnautojai. Kai kurios kompensuoti prašomos sumos buvo labai mažos. Antai Dagys prašė nuostoliams atlyginti 1 lito. Komisija teisėtomis pripažino tik 11 karių ir 1 civilio tarnautojo pretenzijas. Jiems buvo skirta 3995 litų suma. Didžiausią kompensaciją (1000 Lt) gavo ltn. Eduardas Krygeris, mažiausią – kpt. Justinas Jasiulionis (75 Lt)⁷⁸¹.

Netekus Klaipėdos, balandžio 13 d. Kariuomenės štabo viršininko div. gen. S. Pundzevičiaus sušauktame pasitarime tartasi dėl Šeštojo ir Septintojo pėstininkų pulkų dislokacijos. Nuspręsta, kad pagrindiniai Septintojo pėstininkų pulko padaliniai bus dislokuoti Tauragėje ir Naumiestyje, antrasis pulko skaidinys, reikalingas naujokų mokymui, ir sandėliai – Skaudvilėje, Kelmėje ir Nemakščių rajone⁷⁸². Pulku teko šiek tiek pasispauti, nes 1938 m. gegužės pradžioje jame tarnavo 1758 šauktiniai⁷⁸³.

1939 m. balandžio 15 d. buvo gautas Kariuomenės štabo raštas, kuriuo pranešta, kad kariuomenės vadas nurodė, norint apsaugoti Tauragės ir Naumiesčio karinius mazgus nuo netikėtų priešų smūgių, parengti detalius ir realius šių objektų apsaugos planus, taip pat, kol bus įrengti specialūs įtvirtinimai, neatidėliojant įrengti būtiniausius apkasus ir atramos punktus taip, kad šių darbų mastas nelabai kristų į akis. Šio rašto divizijos vado rezoliucijoje nurodyta pirmiausia apkasus įrengti palei Jūros upę, o ištisai jų nekasti⁷⁸⁴.

Vykdam šį nurodymą skubiai buvo atlikta nauja pulkui numatyto ginti rajono rekognoskuotė. Imtasi žvalgyti Jūros ir Ežerūnos upių ribas, nustatytos vietos, kur galima įrengti atramos punktus, ugniavietes, nustatytos šaudymo ribos. Palei Jūros upę kai kur buvo įrengtos laikinos kulkosvaidžių ugniavietės. Buvo numatytos ir smulkiai aprašytos net 4 priešų stabdymo linijos⁷⁸⁵. Tačiau, pradėjus rengti apkasus, susidurta su kai kurių žemės savininkų, ypač simpatizuojančių Vokietijai, pasipriešinimu. Geranoriškai jie apkasų rengti neleido⁷⁸⁶.

1939 m. balandžio 20 d. pulko vadas plk. A. Breimelis išleido įsakymą, patvirtindamas pulko veiksmus paskelbus pavojų. Tačiau gegužės 27 d. šis dokumentas buvo papildytas ir patikslintas, todėl paanalizuosime pastarąjį įsakymą. Tai nebuvo naujas dokumentas, bet jame labai išsamiai ir detaliam aprašyti pulko padalinių veiksmai paskelbus pavojų.

Kaip ir pasitraukus iš Klaipėdos krašto, pulke ir toliau kiekvieną dieną buvo

781 Aktas. *Ten pat*, f. 519, ap. 1, b. 422, l. 148.

782 Protokolas. Kaunas, 1939 m. balandžio 13 d. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1089, l. 13.

783 Žinios 1938 metų gegužės 3 dienai dalinių, stovinčių šiose vietose. *Ten pat*, b. 1062 (lapas nenumeruotas).

784 Kariuomenės štabo 1939-04-15 raštas III PD vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 237, l. 160.

785 Rekognoskuotų kelių ir stabdymo ribų legenda. *Ten pat*, b. 213, l. 2–4.

786 Slaptas pulko vado raštas asmeniškai Kariuomenės štabo I skyriaus viršininkui. *Ten pat*, l. 161.

skiriamas visos parengties padalinys. Įsakyme išvardyti jo veiksmai liko tokie pat, kaip ir nustatyti kovo 26 d. Buvo nurodyti pavojaus skelbimo atvejai ir tvarka. Toliau išdėstyti pulko pareigūnų ir padalinių veiksmai paskelbus pavojų: įgulos budėtojo, pulko maisto tiekėjo, sanitarijos karininko, pulko padalinių, karininkų ir kareivių pasirengimo žygiui, taip pat šaudmenų paskirstymo tvarka. Nurodyta, kaip pakrauti pulko gurguoles, kiek paimti maisto, pašaro, sanitarijos priemonių. Atskirai detalizuoti pulko karių ir padalinių veiksmai puolimo iš oro atveju, taip pat žygiui pasirengti laikas ir veiksmai jam pasirengus⁷⁸⁷.

Netekus Klaipėdos krašto, reikėjo iš naujo dresuoti pulko karvelyno karvelius. Balandžio 24 d. III pėstininkų divizijos štabo viršininkas nurodė pulkui karvelius treniruoti skraidyti šiomis kryptimis: šiaurės (Plungė, Telšiai), šiaurės vakarų ir šiaurės rytų (Raseiniai)⁷⁸⁸. Tačiau karvelynas kėlė nemažai rūpesčių. 1939 m. liepos pradžioje jame buvo 83 karveliai, kuriuos reikėjo nuolat dresuoti⁷⁸⁹. Be to, pulko vadas baiminosi, kad Vokietijos puolimo atveju šių paukščių nebus įmanoma panaudoti, nes jie sugrįš į savo karvelyną Tauragėje, ir priešas

juos galės panaudoti prieš Lietuvos kariuomenę, todėl karvelius, jeigu tektų trauktis, būtų reikėję sunaikinti. Dėl to pulko vadas pasiūlė karvelyną perkelti į kitą vietą⁷⁹⁰. Šiam pasiūlymui nebuvo pritarta, todėl ir toliau buvo karveliai dresuojami, perinami jų jaunikliai. 1939 m. spalio 3 d. pulko karvelyne buvo net 103 karveliai⁷⁹¹.

Gegužės mėn., įsikišus kariuomenės vadui brg. gen. S. Raštikiui, pulke buvo išspręsta nemaloni problema. Ilgą laiką labai nesutarė pulko ūkio viršininkas plk. ltn. A. Dragūnas ir sanitarijos plk. ltn. gydytojas Anatolijus Elsbergas. Konfliktas pasiekė tokį mastą, kad tyrimą dėl jų asmeninių nesutarimų atliko Kariuomenės štabo pareigūnai. Konstatuota, kad nesutarimai asmeninio pobūdžio, bet toks jų elgesys demoralizuojamai veikia žemesnius pulko karininkus. Už

Kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis

787 Slapti įsakymai 7 p. p. Nr. 11, 1939-04-20, ir Nr. 18 „Pavojaus nurodymai“, 1939-05-27. *LCVA, Ten pat*, b. 282, l. 60–63, 71–74.

788 Slaptas III PD štabo viršininko 1939-04-24 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, b. 350, l. 69.

789 Slaptas 1939-07-06 raštas Ryšių bataliono vadui. *Ten pat*, l. 119.

790 Slaptas 7 p. p. vado 1939-08-10 raštas III PD vadui. *Ten pat*, l. 132.

791 7 p. p. vado 1939-10-03 raštas Ryšių bataliono vadui. *Ten pat*, l. 176.

tokį elgesį kariuomenės vadas slaptu 1939 m. gegužės 20 d. įsakymu abiem besivaidijantiems karininkams skyrė po papeikimą ir įspėjo, kad, jei vaidai nesi-
liaus, juos perkels į kitas pareigas⁷⁹².

Gegužę Tauragę paliko Trečiojo kavalerijos pulko padaliniai. Kariuomenės vado sprendimu kavaleristų turėtos patalpos buvo perduotos Septintajam pėstininkų pulkui⁷⁹³. Tai pagerino karių, kuriems iki tol labai trūko vietos, gyvenimo sąlygas.

1939 m. gegužės 3 d. pasitarime, kuriame dalyvavo krašto apsaugos ministras brg. gen. Kazys Musteikis, kariuomenės vadas brg. gen. Stasys Raštikis, Kariuomenės štabo viršininkas div. gen. Stasys Pundzevičius, kavalerijos viršininkas brg. gen. Kazys Tallat-Kelpša ir Kariuomenės štabo I skyriaus viršininkas gen. št. plk. Leonas Rupšys, buvo svarstomas Trečiojo dragūnų pulko dislokacijos vietos ir Septintojo pėstininkų pulko sudėties klausimai. Nuspręsta Septintojo pėstininkų pulko sudėtį pertvarkyti taip, kad jo nereikėtų papildyti, t. y. kad jis bet kada galėtų veikti visos sudėties⁷⁹⁴.

Gegužės pradžioje kariuomenės vadas priėmė sprendimą, kad priedangos pulkuose, koks ir buvo Septintasis pėstininkų pulkas, sunkiųjų kulkosovaidžių kuopas turi sudaryti 5 būriai: 4 sunkiųjų kulkosovaidžių ir 1 automatinė pabūklė. Pulkų vadams buvo įsakyta pertvarkyti pulkus atitinkamai sumažinus šaulių kuopas⁷⁹⁵. Vadovaudamasis šiuo nurodymu, naujasis pulko vadas plk. A. Breimelis 1939 m. gegužės 23 d. atliko reikiamas pertvarkas, be to, sujungė 1-ojoje ir 2-ojoje dviratininkų ir 1-ojoje kulkosovaidžių kuopose esančias dviračių, motociklų ir automobilių remonto dirbtuves į vienas dirbtuves prie 2-osios dviratininkų kuopos. Dirbtuvių vedėju buvo paskirtas liktinis puskarininkis Juozas Stalioraitis⁷⁹⁶. Be abejo, tai buvo racionalus sprendimas.

Naujasis vadas atkreipė dėmesį ir į karių mokymą. Jo nuomone, iš esmės, nepaisant įtemptos situacijos 1939 m. pradžioje, karininkų ir puskarininkų mokymo planas įvykdytas, tačiau naujasis vadas manė, kad per mažai buvo skiriama dėmesio pratimams lauko sąlygomis, todėl įgytos teorinės žinios nėra pakankamai įtvirtintos praktiškai⁷⁹⁷. Mokymo planai buvo kiek pakoreguoti.

1939 m. pulkas šventė įkūrimo 20-metį. Tačiau po Klaipėdos krašto netekties nebuvo pakilios nuotaikos, todėl pulko šventę nutarta sujungti su pulko sporto švente. Taigi sporto šventė ir pulko 20 metų jubiliejaus minėjimas vyko birželio 30–liepos 1 d. (Naumiesčio įguloje sporto šventė – birželio 30 d., pulko

792 Slaptas kariuomenės vado įsakymas Nr 21, 1939 m. gegužės 20 d.

793 Slaptas Kariuomenės štabo IV skyriaus 1939-05-16 raštas Kariuomenės tiekimo viršininkui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 89.

794 Slaptas, asmeniškai. Protokolas. Kaunas, 1939 m. gegužės 3 d. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1089, l. 12.

795 Slaptas kariuomenės štabo viršininko div. gen. S. Pundzevičiaus 1939-05-09 raštas III PD vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 77.

796 Įsakymas 7 p. p. Nr. 146. 1939-05-23. *Ten pat*, b. 330 (byla nenumeruota).

797 7 p. p. vado plk. A. Breimelio raštas III PD štabo viršininkui. *Ten pat*, b. 341, l. 6.

Svečiai pulko šventėje Tauragėje. Iš dešinės: 3-iojo dragūnų pulko vadas gen. št. plk. ltn. A. Rėklaitis, III divizijos štabo viršininkas gen. št. plk. A. Urbšas, III divizijos vadas div. gen. M. Rėklaitis, krašto apsaugos ministras brg. gen. K. Musteikis. 1939 m. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 4, p. 395*

jubiliejaus minėjimas – liepos 2 d.)⁷⁹⁸.

Tačiau pulko vadas negalėjo dalyvauti visuose šventiniuose renginiuose, nes kariuomenės vado nurodymu birželio 31 ir liepos 1 d. dalyvavo Kariuomenės štabo pavasario lauko kelionėje į Trečiąjį pėstininkų pulką. Išvykoje dalyvavo kariuomenės vadas, Kariuomenės štabo viršininkas, III pėstininkų divizijos vadas ir štabo viršininkas, artilerijos inspektorius, Kariuomenės štabo 1-ojo skyriaus viršininkas ir 4 skyriaus karininkai, 4-ojo skyriaus viršininkas ir vienas skyriaus karininkas, Septintojo pėstininkų pulko vadas, Trečiojo dragūnų pulko vadas⁷⁹⁹. Išvykos dalyviai svarstė pasipriešinimo, kai puolama iš Vakarų, karinių įtvirtinimų, kulkosvaidžių ugniaviečių įrengimo, Dubysos upės ribos įtvirtinimo ir kitus klausimus⁸⁰⁰. Daugiausia buvo tikrinamos Seredžiaus ir Raseinių priedangos rinktinių numatomų priedangos veiksmų galimybės, kadangi ir Septintasis pėstininkų pulkas buvo priedangos pulkas, dalyvauti ekskursijoje jo vadui buvo naudinga.

1939 m. birželio mėn. į pulką kariuomenės vado nurodymu buvo atsiųstas plk. ltn. Juozas Vitkus, turėjęs parengti Tauragės mazgo įtvirtinimų planą ir nustatyti savininkus, iš kurių būtų išperkama žemė numatytiems įtvirtinimams

798 7 p. p. vado 1939-06-09 raštas 2-ojo bataliono vadui. *Ten pat*, b. 324 (byla nenumeruota).

799 Kariuomenės štabo š. m. pavasario lauko kelionei nurodymai. *Ten pat*, b. 350, l. 84.

800 Surgailis G. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas. V., 2013, p. 127.

statyti. Pagal kariuomenės vado nurodymą, Tauragės mazgas turėjo būti sustiprintas keliais gelžbetoniniais sunkiųjų kulkosvaidžių ir automatinųjų pabūklų atramos punktais, galinčiais išlaikyti 3 155 mm pabūklo sviedinių tiesioginius smūgius. Atlikus parengiamuosius darbus paaiškėjo, kad 8 blindadžams įrengti teks paimti dalį 7 ūkininkų ir Romos katalikų parapijos žemės. Tiesa, nusavinamos žemės plotai nebuvo dideli. Sunkiojo kulkosvaidžio blindadžui įrengti reikėjo 10 x 12 m, automatinio pabūklo – 10 x 15 m, taip pat 2 m – įvažoms⁸⁰¹.

Birželio 14 d. Kariuomenės štabo viršininko sušauktame pasitarime vėl buvo svarstomi Septintojo pėstininkų pulko sudėties, dislokacijos ir mobilizacijos klausimai. Prieita prie išvados, jog pulkas ir toliau turi likti visos sudėties, t. y. sudarytas iš 3 batalionų, kad jame nuolat būtų ne mažiau kaip 1700 kovotojų, dėl to į jį reikia skirti ne mažiau kaip 1400 pavasarinio šaukimo naujokų. Naujokus paskirstyti po visus pulko batalionus ir tarnybas, tačiau iš pradžių sutelkti vienoje vietoje – Gaižiūnų poligone ir Kelmėje – ir organizuoti jų mokymą, bet, kadangi padėtis įtempta, atitarnavusių kareivių, kurie reikalingi pulkui, kuri laiką iš tarnybos neatleisti. Kulkosvaidžių kuopose pulkui nurodyta laikyti po 3 sunkiųjų kulkosvaidžių būrius, kurie turėtų po 4 sunkiuosius kulkosvaidžius, ir automatinųjų pabūklų būrį, turintį 3 pabūklus.

Nuspręsta pulko 1-ojo bataliono visas kuopas aprūpinti dviračiais, o kulkosvaidžių kuopą, bataliono štabą ir bataliono tarnybas motorizuoti. Buvo numatyti 2 motorizacijos variantai:

1. Kiekvienam būriui skirti po 9 lengvasias (0,5 t) mašinas, o sunkiųjų kulkosvaidžių būriui – 3 sunkvežimius.

2. Panaudoti 10 šešiaracių sunkvežimių (kiekvienam skyriui skirti po 2 mašinas), 5 paprastus sunkvežimius, 1 sanitarinį sunkvežimį, 1 lengvąją mašiną (bataliono vadui) ir 1 motociklą⁸⁰².

Kuris variantas buvo pasirinktas, duomenų rasti nepavyko.

Rugpjūčio 27 d., augant įtampai pasaulyje, buvo gautas slaptas divizijos vado nurodymas skubiai padidinti pasienio apsaugos budrumą, peržiūrėti pasienio policijos mobilizacijos ir priedangos planus, kad prireikus bet kuriuo momentu juos būtų galima greitai ir sklandžiai vykdyti⁸⁰³.

Tą pačią dieną buvo gautas kitas divizijos štabo raštas, kuriame nurodyta, paaštrėjus santykiams tarp Lietuvos kaimynų, imtis atsargumo priemonių. Kariuomenės vado nurodymu įsakyta sustiprinti karinių dalių parengtį, kad, prireikus vykdyti priedangą ir mobilizaciją, tai būtų galima atlikti per trumpą laiką. Vadovaudamasis kariuomenės vado nurodymu, divizijos vadas įsakė pratybas ir mokymus rengti tik įgulos teritorijoje. Peržiūrėti priedangos rinktinių operatyvinius įsakymus, šaulių panaudojimo, ardymo ir kliūčių įrengimo planus,

801 Slaptas Kariuomenės štabo 1939-06-03 raštas asmeniškai Karo technikos viršininkui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 237, l. 131–133.

802 Protokolas. Kaunas, 1939 m. birželio 14 d. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1089, l. 39–40.

803 Slaptas III PD vado 1939-08-27 raštas asmeniškai Kretingos ir Tauragės apskričių viršininkams (nuorašai – 6 ir 7 pėst. pulkų vadams). *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 237, l. 140.

IX

*Prasidėjus Antrajam
pasauliniam karui*

su jais iš anksto supažindinti atitinkamus pareigūnus. Pabrėžta, kad „*bendrai dalys privalo būti tokiame parengties ir budrumo stovyje, kad įvykiai neužkluptų netikėtai ir kad mobilizaciją bei priedangos veiksmus galima būtų vykdyti greit ir palankiausiomis mums sąlygomis*⁸⁰⁴“.

Rugpjūčio 30 d. buvo gautas divizijos štabo pranešimas, kad kariuomenės vado sprendimu pasirengimas rudens manevrams sustabdytas, nes jie atšaukiami⁸⁰⁵.

1939 m. rugpjūtį vis kylanti įtampa prie Lietuvos sienų nežadėjo nieko gero. Lietuvos kariuomenės vadovybė po truputį pradėjo stiprinti dalinius rezervus kariais, pakviestais atlikti karinių pratimų, nurodė suaktyvinti oro erdvės stebėjimą ir kitus veiksmus. Įtampa kulminaciją pasiekė rugsėjo 1 d. Vokietijai užpuolus Lenkiją. Prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Jis kilo prie pat Lietuvos

A. Rinkevičius (E. Peikštenio kolekcija)

sienų ir, nors ji nebuvo tiesiogiai įtraukta į karo veiksmus, padėtis buvo įtempta, todėl Lietuvos karinė vadovybė ėmė baimintis, kad kariaujančios valstybės suaktyvins savo žvalgomuosius veiksmus ir Lietuvos kariuomenėje. Kad šias pastangas neutralizuotų arba bent minimizuotų, jau rugsėjo 4 d. III pėstininkų divizijos vadas, vykdydamas karinės vadovybės nurodymus, įsakė sustiprinti kovą su galimu šnipinėjimu, visiems kariams nušviesti susidariusią padėtį Europoje, Lietuvos nuostatas į kariaujančias valstybes ir Lietuvos neutralumą kilusiame kare bei kokių imamasi priemonių šiam neutralumui išlaikyti.

Visiems karininkams buvo įsakyta stengtis išlaikyti aukštą moralę ir palaikyti drausmę, at-

804 Slaptas III PD štabo viršininko 1939-08-27 raštas asmeniškai 6 ir 7 pėst. pulkų vadams. *Ten pat*, l. 141.

805 Slaptas asmeniškasis III PD štabo 1939-08-30 raštas. *Ten pat*, b. 342, l. 71.

kreipė dėmesį, kad pavyzdį pirmiausia turi rodyti patys vadai. Griežtai kovoti su bet kokių gandų skleidimu, atnaujinti paskaitų apie šnipinėjimą skaitymą, koridoriuose ir kitose patalpose iškabinti plakatus, išpėjančius apie šnipinėjimo pavojų. Kad kariai būtų užimti ir šventadieniais, organizuoti daugiau įvairių šventinių ir kitų kultūros renginių. Divizijos vadas nurodė dar griežčiau kovoti su girtavimu, ypač atsargos puskarininkių. Kiekvienas karys neturėtų nė minučiai pamiršti, kad gali būti stebimas prieš⁸⁰⁶.

Gal net simboliška, bet tomis įtemptomis dienomis pasikeitė pulko dvasinis vadovas. 1939 m. rugsėjo 1 d. pulko karo kapelionas Klemensas Jurkus buvo perkeltas į Šeštąjį pėstininkų pulką, o nauju pulko kapelionu paskirtas kunigas Antanas Rinkevičius. Jis tarnybą šiame dalinyje pradėjo rugsėjo 9 d.⁸⁰⁷

Rugsėjo 17 d. Lietuvos vyriausybė turėjo paskelbti dalinę mobilizaciją ir sienų apsaugą sustiprinti kariuomenės daliniais, nes, į karo veiksmus įsitraukus Sovietų Sąjungai, padėtis tapo labai neaiški.

Septintasis pėstininkų pulkas, kaip priedangos dalinys, jau rugsėjo pradžioje, vos tik prasidėjus karo veiksams, buvo skubiai papildytas pašauktais atsargos kariais. Rugsėjo 17 d. paskelbus dalinę Lietuvos kariuomenės mobilizaciją, pulkas mobilizacijos įsakymą gavo 15 val. 5 min. ir jau rugsėjo 18 d. buvo performuotas iš taikos į karo meto sudėties pulką pagal etatus Nr. 56⁸⁰⁸. Formuojamiems naujiems pulko padaliniais skirtas turtas ir priemonės buvo saugomos Skaudvilėje⁸⁰⁹.

Taip jau sutapo, kad, paskelbus mobilizaciją, tarnauti į pulką atvyko čia paskirti Karo mokyklos XX laidos absolventai j. ltn. Juozas Sudžius, Juozas Vaičjurgis, Albinas Liauba, Benjamimas Paulionis, Antanas Sapijonis, Antanas Skrebys ir Teodoras Kurtas Žygelis. Be to, buvo mobilizuoti 7 atsargos leitenantai, 14 jaunesniųjų leitenantų ir 1793 eiliniai atsargos kariai⁸¹⁰.

Paskelbus mobilizaciją, iki rugsėjo 17 d. 24 val. atvyko 50 proc. mobilizuojamų karininkų ir 30,4 proc. kareivių, iki rugsėjo 18 d. 24 val. – dar 27,3 proc. karininkų ir 52,6 proc. kareivių, iki rugsėjo 18 d. atitinkamai – 4,6 proc. karininkų ir 12,4 kareivių. Jau mobilizaciniam pulkui susiformavus, atvyko dar 18,1 proc. karininkų ir 7,1 proc. kareivių⁸¹¹.

Arklius ir vežimus gyventojai pristatė į pulką greičiau, nei vyko kareivių mobilizacija. Iki rugsėjo 17 d. 24 val. buvo atvartyta 16 proc. arklių ir 15,6 proc. vežimų, iki rugsėjo 18 d. 24 val. – 80,1 proc. arklių ir 77,3 proc. vežimų, o tre-

806 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 11, 1939-09-04. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 518, l. 24.

807 Įsakymas kariuomenei Nr. 59, 1939 m. rugsėjo 1 d.; Įsakymas 7 p. p. Nr. 258, 1939-09-09. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 331, l. 110.

808 Įsakymas 7 p. p. Nr. 268, 1939-09-19. *Ten pat*, l. 140

809 Slaptas, asmeniškasis 7 p. p. vado 1940-01-16 raštas Kariuomenės štabo III skyriaus viršininkui. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 587, l. 3.

810 Įsakymai 7 p. p. Nr. 268, 1939-09-19, Nr. 270, 1939-09-21, Nr. 271, 1939-09-22, Nr. 272, 1939-09-23. *Ten pat*, l. 140–141, 149–162, 164–173, 175–177.

811 Atsarginių atvykimo vaizdas. Lentelė Nr. 1. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1158, l. 40.

čiąją mobilizacijos dieną – visi numatyti mobilizuoti arkliai ir vežimai⁸¹².

Mobilizacijos metu pulkas susidūrė su tam tikrais sunkumais. Jis buvo mobilizuotas trijose vietose: Tauragėje, Naumiestyje ir Skaudvilėje. Atstumai tarp mobilizacijos punktų buvo dideli, todėl duoti įsakymus ir sekti mobilizacijos eigą buvo sunku. Dalis pulko mobilizacinio turto buvo laikoma Šiauliuose ir Lyduvėnuose, o pulkui neturint pakankamai sunkvežimių, jo tiekimas vyko sunkiai ir lėtai⁸¹³. Be to, ir pats mobilizacijos procesas nebuvo visiškai sklandus. Nors prieš atvykstant atsarginiams visi pulko pareigūnai jau buvo savo vietose, o priešlėktuvinė apsauga parengta rugsėjo 18 d. ryte, tačiau iš iki rugsėjo 18 d. 12 val. turėjusių atvykti atsarginių atvyko tik 45 proc., o 55 proc. – pavėlavo. Pagrindinės vėlavimo priežastys buvo įvairios, tačiau pagrindinės šios:

1) Nebuvo kuo atvykti, nes autobusai kursavo įprastais maršrutais ir įprastu laiku, o naktį iš viso nevažinėjo arba kursavo retai. Papildomai mašinų niekur išsiųsta nebuvo.

2) Mobilizacija buvo paskelbta sekmadienį, kai dalis atsarginių buvo išvykę ir mobilizacijos šaukimus rado tik grįžę namo.

3) Mobilizacija vyko naktį ir smarkiai lyjant ir kt.

Ne visi atvykę atsarginiai turėjo pasiėmę šaukimo dokumentus, todėl reikėjo laiko, kol paaiškėjo, į kokį padalinį jie turi būti nukreipti. Be to, kai kurie buvo pašaukti pagal jau nebegaliojantį šaukimo planą, kas vėl sukėlė nemažą painiavą.

Atsarginių nuotaika buvo gera, neatvyko nė vieno išgėrusio, tačiau kilo problemų dėl aprangos, nes trūko didesnio dydžio. Tačiau tik 20 proc. atsarginių turėjo pasiėmę nurodytą duonos kiekį, o tik 10 proc. avėjo tinkamais batais.

Paskelbus mobilizaciją, pritrūko įvairių priemonių ir reikmenų, nes dalis pulkui skirto turto nebuvo paimta iš Intendantūros sandėlių Kaune, tad teko jo atsigabenti iš Šeštojo pėstininkų pulko ir iš Biržų komendantūros.

Tam tikrų nesklandumų kilo apžiūrėjus mobilizuotus arklius. Net 35 proc. iš 488 pulkui skirtų arklių buvo netinkami. Darytina prielaida, kad kai kurie savininkai atvarė ne tuos arklius, kurie buvo numatyti, nes mobilizacijos paskyrore buvo pateiktas labai paviršutiniškas mobilizuojamų arklių aprašas. Netinkamus teko keisti geresniais mobilizuotais arkliais, o tai pareikalavo papildomų laiko sąnaudų. Dalies pristatytų arklių buvo pakaustytos tik priekinės kojos, todėl pulke jie buvo skubiai kaustomi pulko ir privačių kalvių.

Dar blogesnė buvo 128 mobilizuotų vežimų būklė. Apie 60 proc. buvo netvirti ir susidėvėję, tad žygyje tiesiog būtų subyrėję. Be to, nemažai arklių, traukiančių vežimus, buvo pakinkyti netinkamais pakinktais. Trūko pavadžių, kamanų. Dalį pakinktų būtinais reikėjo taisyti. Visi atvežti 24 balnai taip pat netiko karo žygiui, nes buvo ūkiški, pritaikyti tik trumpalaikiam jojimui.

Mobilizuoti 2 sunkvežimiai buvo netvarkingi ir iš karto sugedo. Ne ką ge-

812 Arklių ir vežimų pristatymo vaizdas. Lentelė Nr. 2. *Ten pat*, l. 40 a. p.

813 Kurios kliūtys trukdė dalį mobilizuoti. Lentelė (priedas) Nr. 5. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1158, l. 44.

resnė buvo ir motociklų būklė. Buvo pristatyti 6, arba 35 proc., iš numatytų mobilizuoti, bet nė vieno motociklo su priekaba. Bent pusę jų reikėjo taisyti.

Žmonių maitinimas ir arklių šėrimas vyko sklandžiai.

Pulkas buvo mobilizuotas ir pasirengęs žygiui rugsėjo 18 d. 15 val., tačiau žygio įsakymo taip ir negavo, tad liko savo dislokacijos vietoje.

Pulko vado gen. št. plk. Antano Breimelio vertinimu, pulkas mobilizavosi gerai, tačiau blogesnėmis sąlygomis, puolant priešui iš vakarų ir organizuojant oro antpuolius, mobilizacija būtų neįmanoma⁸¹⁴.

Dar prieš paskelbiant dalinę mobilizaciją 1939 m. rugsėjo 16 d. buvo gautas kariuomenės vado nurodymas visose įgulose pradėti nuolatinį oro erdvės stebėjimą, siekiant identifikuoti praskrendančius virš įgulų teritorijų lėktuvus. Vadas įsakė praskrendančius ne Lietuvos kariuomenės lėktuvus rodant sutartinius ženklus stengtis nutupdyti. Be to, nurodė kiekvienoje įguloje įrengti ne mažiau kaip po vieną medinę saugią nuo dujų slėptuvę štabams, vadovavimo daliniams ir sanitarijos punktams⁸¹⁵.

Rugsėjo 19 d., siekdamas detalizuoti kariuomenės vado nurodymą, III pėstininkų divizijos štabas šiuo klausimu atsiuntė savo nurodymus. Divizijos vadas nurodė dar kartą peržiūrėti įgulų priešlėktuvinės apsaugos planus, kurie turi apimti ir priešcheminės apsaugos priemones. Ten, kur dar nėra, iškasti tinkamus apkasus apsaugai nuo iš lėktuvų metomų bombų skeveldrų ir įrengti slėptuves nuo cheminio ginklo⁸¹⁶.

Kitame tos pačios dienos rašte divizijos vadas įsakė skubiai pradėti oro erdvės stebėjimą („sekimą“). Septintajam pėstininkų pulkui buvo įsakyta sekyklas įrengti Tauragėje ir Naumiestyje, identifikuoti praskrendančius lėktuvus, ypač stengtis atskleisti, kokiai valstybei jie priklauso, ir skubiai informuoti centrinę sekyklą Kaune. Taip pat buvo nurodyta, nutūpus svetimos valstybės lėktuvui, neleisti jam pakilti, lėktuvą ir jo įgulą internuoti. Jeigu įgula priešintūsi ginklu, atsakyti tuo pačiu, bet nenaudoti ginklo pirmiems⁸¹⁷.

Vykdamas mobilizaciją, į naujai formuojamą Septynioliktąjį pėstininkų pulką buvo perkelti 8 jaunesnieji Septintojo pėstininkų pulko karininkai, po demobilizacijos grįžę atgal⁸¹⁸.

1939 m. rugsėjo 29 d., vadovaujantis kariuomenės vadovybės nurodymu, buvo gautas vykdyti III pėstininkų divizijos vado įsakymas pradėti demobilizaciją. Rugsėjo 30 d. pulko vadas išleido įsakymą demobilizuoti pulką. Demobilizuoti kareiviai buvo išleidžiami partijomis pagal šaukimo vietą. Detalesnės informacijos, kaip pulke vyko demobilizacijos darbai, pateikti negalime, nes

814 Slaptas asmeninis 7 p. p. vado 1940-01-16 raštas Kariuomenės štabo III skyriaus viršininkui. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 587, l. 1–4.

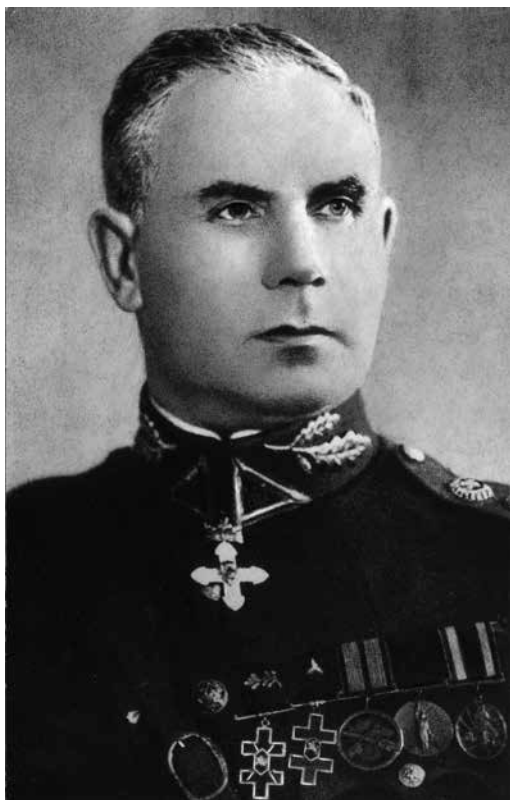
815 Kariuomenės štabo viršininko div. gen. S. Pundzevičiaus 1939 m. rugsėjo 16 d. raštas. *Ten pat*, f. 516, ap. 1, b. 431, l. 30.

816 Slaptas asmeninis III PD vado 1939-09-19 raštas. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 156.

817 Slaptas III PD vado 1939-09-19 raštas. *Ten pat*, l. 159.

818 17 p. p. vado plk. lt. A. Špokevičiaus 1939-09-30 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 170.

apie tai nepavyko rasti duomenų.

Div. gen. V. Vitkauskas

Pulko žygis į Vilnių

1939 m. spalio 10 d. buvo pasirašyta *Vilniaus ir Vilniaus srities Lietuvos Respublikai perdavimo ir Lietuvos-Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos sutartis*. Pagal šią sutartį Vilnius ir dalis Vilniaus krašto buvo perduota Lietuvai. Vilniui ir perduodamai Vilniaus krašto daliai užimti buvo sudaryta Vilniaus

rinktinė, o jos vadu paskirtas div. gen. Vincas Vitkauskas. Septintasis pėstininkų pulkas, be vieno bataliono ir Mokomosios kuopos, buvo įtrauktas į šios rinktinės sudėtį. Pulkuui sustiprinti spalio 14 d. III pėstininkų divizijos vado įsakymu iš Šeštojo pėstininkų pulko į Septintąjį pėstininkų pulką buvo perkelta 350 karių⁸¹⁹.

Spalio 15 d. Septintojo pėstininkų pulko vadas gavo I divizijos vado, paskirto Vilniaus rinktinės vadu, div. gen. V. Vitkausko slaptą įsakymą dėl žygio į Vilnių:

„VILNIAUS RINKT. ŠTABAS
1-asis Skyr.
Nr. 3916

Slaptas (Op).
PANEVĖŽYS, 1939 m. X.15.
1225 v.

ĮSAKYMAS 7. PP Vadui (Vievio telkinio vadui).

819 Slaptas III PD štabo viršininko raštas Šeštojo p. p. vadui. *Ten pat*, l. 185.

7 PP be 1 Bn. su 4. AP 1 Bt, 9 PP Bn, 1 Tn. Kp, 1 mot. Inž. Kp, 1 pontonų vora, 1 ryšių Kp ir Vilniaus komendantūra – iki X. 16 d. sutemų susitelkti rajone – žiūr. Skaidrą.

Susitalpinti taip, kad žmonės ir arkliai galimai geriau pasilsėtų tolimesniam žygiui. Telkinio vado VV – Vievis. Tolimesnis žygis numatoma X. 17 ar 18 d. ryte Vilniaus kryptimi. Priekinėje saugoje dauguma lengvų dalinių. Šoninė sauga – telkinio vado nuožiūra. Priekinė sauga turi būti gerai išstudijavusi Vilniaus planą, nes numatoma, kad turės laiduoti svarbesnius punktus mieste iki įeis pagr. jėgos. Numatoma, kad 9 PPBn iš Vilniaus išvyks saugoti LIETUVOS–SSSR sieną bare nuo VILNIAUS–LYDOS geležinkelio iki up. NERIS. Kitos dalys liks Vilniuje.

KAIMYNAI:

Pietuose (dešinėje) – 3 Drag. P su 1 rait. Bt iš SEMELIŠKĖS–DAUGIRDIŠKIAI rajono žygiuos bendra TRAKAI–VILNIUS kryptimi. Pradinė VV nuo X. 17 d. 1500 v. – SEMELIŠKĖS.

Šiaurėje (kairėje) – 1 PP su 1 AG ir 1 Tn. Br žygiuos ŠIRVINTOS–VILNIUS kryptimi. Prad. VV nuo X. 16 d. vakaro – ŠIRVINTOS.

Op. Įsakymas žygiui iš VIEVIS–MIJAUGONYS rajono bus duotas laiku.

Ryšys su I PD štabu PANEVĖŽYS nuolat. linijomis ir radijo.

Tamstos valdžion šios dalys pereina VIEVIS, MIJAUGONYS postovio rajonuose X. 16. Vakare. Sudėties žinios ir ryšio pasiuntinius privalo Tamstai atsiųsti į VIEVIS X. 16 d. iki 2000 v.

D. generolas /-/ VITKAUSKAS,
DIVIZIJOS VADAS.

Gen. št. pulkininkas /-/ SPRANGAUSKAS
ŠTABO VIRŠININKAS.⁸²⁰

Kitame slaptame tos pačios dienos divizijos vado įsakyme detalizuotos vykimo į Vilniaus kraštą procedūros, akcentuota, kad kariuomenės dalims žygiuojant į Vilnių gali pasipriešinti „ginkluotas vietinis gaivalas“ ir nelikviduotų lenkų karinių dalinių likučiai. Divizijos vadas taip pat informavo, kad galimi ir partizanų grupių diversiniai bei vietos gyventojų sabotažo veiksmai, ir įspėjo, kad, remiantis nepatikrintais agentūriniais pranešimais, Vilniuje gali būti užminuoti Žaliasis ir Geležinkelio tiltai, geležinkelio ir vieškelio kryžkelė tarp Trakų ir Vilniaus, kai kurios kareivinės. Jis pabrėžė, kad kraštas nuniokotas ir išsekintas, todėl jokių išteklių kariuomenės poreikiams tenkinti nėra ir viską, ko gali prireikti, dalinių vadai turi pasiimti savo bazėse.

Atsižvelgdamas į šį įsakymą, div. gen. V. Vitkauskas įsakė visoms kariuomenės dalims, žygiuojančioms į Vilnių, žygio metu vykdyti saugą, ypač atsargiems

820 Slaptas įsakymas 7 p. p. vadui, 1939-10-15. *Ten pat*, b. 334, l. 3.

būti užimant didesnius miestelius. Apsistojus numatytose vietose, imtis visų galimų apsaugos priemonių.

Septintajam pėstininkų pulkui įsakyta su priskirtomis karinėmis dalimis, palikus savo kareivinių saugoti reikiama skaičių karių, į Vievį išvykti traukiniu spalio 16 d. ryte ir atvykus prisistatyti I pėstininkų divizijos vadui.

Vykdydamas Vilniaus rinktinės vado nurodymus, l. e. III pėstininkų divizijos vado pareigas plk. Andrius Butkūnas spalio 15 d. įsakė „7 PP su 4 AP/3 vykti Vilniaus rinktinės vado valdžion į VIEVIS rajoną“.

Pulkui buvo įsakyta į žygį pasiimti maisto – po 6 manevrinis ir 2 atsargos davinius, 3 mėsos davinius kiekvienam kariui, šovinių – pagal numatytas normas, o jei bus galimybė, tai ir daugiau. Nurodyta, kad susitelkimo rajonuose pulkas papildomai maistu ir pašarais bus aprūpintas iš Intendantūros sandėlių.

Pulkui iš III pėstininkų divizijos rezervo buvo skirti dar 2 sunkvežimiai, be to, į žygio vilkstinę buvo įtrauktas jo sanitarinis automobilis, o lengvasis automobilis pakeistas geresniu, nes pulko turėtas K.A.M. Nr. 29 buvo tiek susidėvėjęs, kad pavažiavus keliasdešimt kilometrų tekdavo jį taisyti.

Sunkiai sergančius karius įsakyta siųsti į Kauno karo ligoninę, lengvai – gydyti vietos ligoninėse.

Septintojo pėstininkų pulko vadui įsakyta pasiimti dvi „V“ radijo stotis ir jų tarnybas⁸²¹.

Spalio 15 d. numatyti pulko ir jam priskirti padaliniai, sukrovę savo mantą į geležinkelio sąstatus, pajudėjo į Vievį. Ten išvyko 58 karininkai, 119 puskarininkų ir 1415 kareivių. Pulkas gabenos 260 arklių, 71 porinį vežimą, 28 vienkinkius vežimus, 9 lauko virtuves, 9 sunkvežimius, 2 lengvuosius automobilius, 1 sanitarinę mašiną, 18 motociklų su priekabomis, 1 motociklą be priekabos, 348 dviračius ir 2 automatinų pabūklų vežimus⁸²². Tą pačią dieną į Vievį Vievio rinktinės vado žinion jos sustiprinti išvažiavo ir 4 būrių tankų kuopa, vadovaujama mjr. Alfonso Jančio. Išsiųstoji tankų kuopa, kurios personalą sudarė 4 karininkai ir 57 kareiviai, turėjo 16 lengvųjų VCL tankų⁸²³, 7 krovines, 2 lengvasias mašinas ir 2 motociklus⁸²⁴.

Vievio rinktinė išsidėstė Vievyje, Ausieniškių, Naručionių, Geibonių, Kalkiniškių ir Žagarinės rajone⁸²⁵.

821 Slaptas 7 p. p. vado 1939-09-11 raportas III PD vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 350, l. 140; Slaptas asmeninis įsakymas 7 PP su 4 AP/3 vykti Vilniaus rinktinės vado valdžion į Vievio rajoną, 1939-10-15. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 1.

822 Įsakymas 7 p. p. Nr. 294, 1939-10-16. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 331, l. 270–271; Slaptas 7 p. p. vado 1939-10-15 raportas I PD vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 34.

823 **Lengvasis tankas „Vickers-Carden Loyd“ (VCL)** – svoris su įgula – 3,8 t, aukštis – 188 cm, plotis – 190 cm, ilgis – 365 cm, didžiausias greitis – 45 km/val., galėjo įveikti 45° statumo įkalnes, 1,5 m pločio griovius ir 0,6 m aukščio stačias sienes. Ginkluotas vienu sunkiuoju „Vickers“ sistemos kulkosvaidžiu, šarvų storis – nuo 6 iki 9 mm, įgulą sudarė 2 žmonės – vairuotojas ir tanko vadas.

824 Slaptas 1939-10-15 Šarvuotųjų rinktinės vado raštas asmeniškai I PD vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 7; Sudėties žinios. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 35.

825 Slaptas Kariuomenės štabo viršininko 1939-10-14 raštas III PD vadui. *Ten pat*, f. 929, ap. 1,

Vievio rinktinei, vadovaujama Septintojo pėstininkų pulko vado plk. A. Breimelio, vadovaujantis slaptu įsakymu Vilniaus rinktinei, buvo nurodyta, kaip pasirengti įžengti į Vilnių. Vykdydami rinktinės vado įsakymą, pulko karininkai, kur buvo įmanoma, kareiviams perskaitė paskaitą Vilniaus klausimu. Jiems buvo aiškinama, kaip prirėikus turi kalbėtis su vietos gyventojais, pasakoti apie labai sėkmingai Lietuvoje atliktą žemės reformą, kuri bus vykdoma ir Vilniaus krašte. Skurstančius gyventojus raminti, jog greitai prasidės reformos žemės ūkiui pertvarkyti, kad jis pasiektų Lietuvos ūkio lygį. Akcentuota, kad vietos gyventojams turi būti perduodama žinia, jog nė vienas pilietis, jei tik nedaro nusikaltimų, nebus persekiojamas dėl tautybės ir pan. Kareiviams buvo aiškinama, kad privalu vengti visko, kas gali įžeisti vietos gyventojų tautinius ar religinius jausmus. Reikalauta beveik visur kalbėti lietuviškai ir tik ten, kur neišvengiama, – rusiškai arba lenkiškai.

Įsakyme griežtai uždrausta žygio metu vartoti bet kokius alkoholinius gėrimus. Karininkams įsakyta nepalikti kareivių vienu, stengtis, kad jie pailsėtų, neapkrauti nebūtiniais darbais, prieš įžengiant į miestelius ir didesnius kaimus sustoti, susitvarkyti ir žvaliai įžygiuoti darnia rikiuote. Mašinos ir vežimai turi būti švarūs. Gurguolėms prižiūrėti nurodyta skirti patyrusius karininkus. Poilsio metu skatinti dainuoti dainas, leisti muziką, bendrauti su vietos gyventojais. Karininkai turėjo ypač griežtai prižiūrėti, kad kareiviai nebūtų vaišinami alkoholiniais gėrimais⁸²⁶.

Spalio 17 d. buvo išleistas ir neslaptas įsakymas Vilniaus rinktinei, kuriame pakartota nemažai slaptosio įsakymo teiginių, tačiau ypač pabrėžta karių tvarkingumo, žvalumo, pasitempimo reikšmė, kad Vilniaus krašto žmonėms jie padarytų gerą įspūdį⁸²⁷. Spalio 21 d. Vilniaus rinktinės vadas besirengiantiems į žygį daliniams įsakė iš pradžių svarbiausiomis judėjimo kryptimis pasiųsti sustiprintus karininkų vadovaujamus patrulius⁸²⁸.

Spalio 27 d. 8 val. Vievio rinktinės kariai išsirikiavo pasirengę žygiui. Pagaliau atėjo ta ilgai laukta minutė, kai buvo sudegintos simbolinės gairės, skyrusios Vilniaus kraštą nuo Lietuvos, perskaitytas Vilniaus rinktinės vado žodis (žr. 8 priedą) ir Vievio rinktinė 10 val. 20 min., peržengusi buvusią administracinę liniją, pajudėjo Vilniaus link⁸²⁹.

Septintajam pėstininkų pulkui išsirengus į žygį Vilniaus link, Vievyje laikinai teko palikti vieną jo skyrių Intendantūros sandėlio, vykstančio į Vilnių, apsaugai užtikrinti⁸³⁰.

Vievio rinktinės pagrindinė vora naktį iš spalio 27-osios į 28-ąją nakvoti

b. 1094, l. 13.

826 Slaptas įsakymas Vilniaus rinktinei Nr. 1, 1939-10-16. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 70–71.

827 Įsakymas Vilniaus rinktinei Nr. 2, 1939-10-17. *Ten pat*, l. 72.

828 Slaptas Vilniaus rinktinės vado 1939-10-21 raštas telkinių vadams. *Ten pat*, l. 97.

829 Slaptas operatyvinis įsakymas Nr. 2, X. 27. Žygiui į Vilnių. *Ten pat*, l. 110.

830 Slaptas Vilniaus rinktinės štabo viršininko 1939-10-18 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 40.

apsistojo Rykantuose ir prie jų esančiuose kaimuose⁸³¹. Lietuvos kariuomenė Vilnių pasiekė spalio 28-ąją 12 val. 15 min. iš trijų pusių. Pirmieji į Vilnių per Žaliają tiltą įžengė Pirmojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko kariai, nes prieš 20 metų sostinėje prasidėjo jo istorija⁸³².

Po iškilmingo parado Vilniaus gatvėmis Septintasis pėstininkų pulkas nužygiavo į jam paskirtas buvusio Šeštojo lenkų pėstininkų legionų pulko kareivines T. Kosciuškos gatvėje⁸³³.

Lietuvos kariuomenei įžengus į Vilnių, čia dar buvo likę kai kurie sovietinės kariuomenės daliniai, užėmę lenkų Pirmojo ir Penktojo pėstininkų legionų pulkų karinį miestelį Naujojoje Vilnioje, Kirtimų aerodrome ir ten esančiose kareivinėse⁸³⁴.

Lietuvos kariuomenės įžengimo į Vilnių antrosios dienos iškilmės prasidėjo pamaldomis Aušros Vartų koplyčioje. Po pamaldų jos daliniai išsirikiavo Katedros aikštėje. 9 val. 40 min. atvykęs Vilniaus rinktinės vadas ir jo štabas pasisveikino su išrikiuotais daliniais. Po to vyko Lietuvos vėliavos iškėlimo Gedimino bokšte ceremonija. Ši garbė buvo suteikta Pirmajam pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko kariams. Iškilmėse dalyvavo Septintojo pėstininkų pulko kuopa, nešina pulko vėliava, ir pulko orkestras. Visoms iškilmų ceremonijoms komandavo Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. A. Breimelis⁸³⁵.

1939 m. lapkričio 6 d. Vilniaus rinktinės vadas div. gen. V. Vitkauskas, siekdamas pagerinti išleidžiamų į miestą karių drausmę, įvedė placadjutanto pareigybę. Vienu placadjutantų buvo paskirtas ir Septintojo pėstininkų pulko ltn. Kazys Juodis⁸³⁶.

Kadangi Vilniuje buvo ir priešiška Lietuvai nusiteikusių gyventojų, kad išvengtų galimų incidentų, pulko vadas lapkričio 3 d. uždraudė į miestą leisti pavienius karius ir jiems vaikščioti po vieną⁸³⁷.

Pulko kariams nuo pat įžengimo į sostinę dienos teko ne tik saugoti į pietus nuo Neries upės svarbiausius jos objektus, tarp jų – benzino ir Intendantūros sandėlius, bet ir patruliuoti Vilniaus gatvėse, daugiausia centre, t. y. Didžiojoje – nuo Katedros aikštės iki Aušros Vartų, Universiteto, Adomo Mickevičiaus, Dominikonų, Pylimo ir kitose⁸³⁸. Vieno tokio patruliavimo metu, lapkričio 8 d.

831 Slaptas operatyvinis įsakymas Nr. 2, X. 27. Žygiui į Vilnių. *Ten pat*, l. 110.

832 Surgailis G. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas. Vilnius, 2011, p. 222.

833 Vilniaus miesto užėmimo planas. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 102.

834 План отвода частей Красной армии из ВИЛЬНО и ВИЛЕНСКОЙ области и ввода в нее частей Литовской армии. *Ten pat*, l. 128.

835 Surgailis G. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas, p. 222–223; Vėliavos pakėlimo Gedimino kalne Vilniuje iškilmų programa. 1939 m. spalio 29 d. Slaptas operatyvinis įsakymas Nr. 2, X. 27. Žygiui į Vilnių. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 117.

836 Įsakymas Vilniaus įgulai Nr. 2, 1939-11-06. *Ten pat*, b. 332, l. 42.

837 Įsakymas 7 p. p. Nr. 306, 1939-11-03. *Ten pat*, l. 24 a. p.

838 Vilniaus miesto sargybų tarnybos planas. *Ten pat*, b. 334, l. 36–37.

apie 2 val. nakties, pulko patruliai, vadovaujami gr. Tomo Kulakauskio, Šv. Onos gatvėje pastebėjo 4 įtartinus asmenis. Pastarieji, pamatę patrulius, ėmė bėgti, o patruliai bandė juos pasivyti. Tuo metu į patruliuojančius pulko karius pradėta šaudyti. Tačiau pulko kariai, padedami policijos, vis tiek sugebėjo sulaikyti 3 įtartinus asmenis. Už tai pulko vadas jiems pareiškė pagyrimą⁸³⁹.

Nors beveik visas pulkas buvo išvykęs į Vilnių, pirmosiomis lapkričio dienomis iš Tauragės ir Biržų apskričių kartojimo pratimų atlikti į pulką buvo atsiųsti 564 atsargos kariai. Nuolatinėje pulko dislokacijos vietoje likusiems keliems pulko karininkams tai buvo tikras iššūkis, bet jie gana sėkmingai su juo susidorėjo. Pašauktų karių mokymai tęsėsi iki gruodžio 1 d.⁸⁴⁰ Be to, lapkričio 24 d. į pulko padalinius Vilniuje irgi buvo atsiųsta atsargos karių partija⁸⁴¹. Vos išleidus pašauktus atsarginius, kartojimo pratimų atlikti vėl buvo atsiųstas 541 atsargos karys. Šių karių mokymas irgi tęsėsi apie mėnesį, iki sausio 1 d.⁸⁴² Atsarginiai buvo apgyvendinti atsilaisvinusiose pulko patalpose, jų mokymu rūpinosi pasilikę pulko karininkai.

Pagrindinėms pulko pajėgoms įsikūrus Vilniuje, kilo nemažai ūkinių sunkumų. Jis buvo dislokuotas 3 vietose: Vilniuje, Tauragėje ir Naumiestyje. Dar rudenį apsirūpinta bulvėmis, daržovėmis, jos buvo sandėliuojamos Tauragėje ir Naumiestyje, todėl pulko kariams, esantiems Vilniuje, valgiui ruošti jų tekdavo atsivežti iš Tauragės. Nusipirkti daržovių sostinėje buvo neįmanoma, nes paprasčiausiai čia jomis tuo metu net neprekiavo.

Pagrindinis pulko turtas liko Tauragėje, Naumiestyje ir aplinkiniuose miesteliuose, o atsakingi už jo apsaugą ir apskaitą atsidūrė Vilniuje, todėl kilo klausimas – kaip jie gali būti atsakingi už turta, kurio negali prižiūrėti?

Pulko kariai į Vilnių išvyko vilkėdami išeigine apranga. Laikui bėgant, ji nusidėvėjo ir jau taip nebeatrodė, o kadangi pulko vadovybė nežinojo, ar pulkas liks Vilniuje, ar grįš į ankstesnę dislokacijos rajoną, kasdienės aprangos kol kas į Vilnių nebuvo atvežta.

Pulko karininkų ir puskarininkų, kurie Tauragėje ir Naumiestyje gyveno kariuomenės butuose, šeimos juose ir liko. Vilniuje butpinigių jie negaudavo, o gyvenamųjų patalpų kareivinėse visiems neužteko, tad teko nuomotis mieste, o tai karininkams ir puskarininkiams buvo nuostolinga.

Susidūręs su šiomis problemomis, pulko vadas lapkričio 10 d. kreipėsi į Vilniaus rinktinės vadą, prašydamas informuoti, koks bus sprendimas dėl pulko dislokacijos vietos, kad galėtų planuoti ūkio darbus⁸⁴³.

Be to, pulko vadui kilo ir kitas labai opus klausimas – ką reikės daryti, jei vėl

839 Įsakymas 7 p. p. Nr. 313, 1939-11-10. *Ten pat*, b. 332, l. 46.

840 Įsakymai 7 p. p. Nr. 310, 1939-11-07, ir Nr. 330, 1939-12-01. *Ten pat*, l. 36–40, 88–97.

841 Slaptas 7 p. p. vado 1939-12-02 raportas asmeniškai Vilniaus rinktinės vadui. *Ten pat*, b. 350, l. 222.

842 Įsakymai 7 p. p. Nr. 331 ir Nr. 345, 1939-11-28. *Ten pat*, b. 332, l. 98–109, 138–143.

843 7 p. p. vado plk. A. Breimelio 1939-11-10 raportas Vilniaus rinktinės vadui. *Ten pat*, b. 350, l. 211.

bus paskelbta mobilizacija? Pulkas mobilizacijos atveju buvo papildomas Tau-
ragės apskrities atsarginiais. Jo vadas kėlė klausimą, kaip reikės atsarginius atga-
benti į Vilnių, pervežti reikiamas materialines vertybes, nes jos saugomos pulko
senuosiuose sandėliuose, o atsakingi už turtą pareigūnai yra Vilniuje, taip pat
kaip ir kur organizuoti numatomą formuoti Pasienio apsaugos kuopą ir kt.⁸⁴⁴

Lapkričio 18 d. buvo gautas atsakymas į pulko vado klausimus, tiesa, jį
pateikė III pėstininkų divizijos vadas. Jis informavo, kad planuojama pulką gra-
žinti į nuolatinę dislokacijos vietą, tačiau nenurodė kada⁸⁴⁵. Tačiau ir tiek paaiš-
kėjus, jau buvo galima iš anksto planuoti būtinus ūkinius darbus. Kiek vėliau
pulko vadui žodžiu buvo praneštas, kad pulkas į nuolatinę dislokacijos vietą bus
gražinamas gruodžio 15–25 d.⁸⁴⁶

Vykdam 1939 m. spalio 10 d. Lietuvos ir Sovietų Sąjungos pasirašytą su-
sitarimą, lapkričio 15–17 d. į Lietuvą turėjo būti įvesta sovietinė kariuomenė
ir užimti jai paskirtas stovyklas. Pulko kariams teko saugoti SSRS kariuome-
nės dalinius, žygiuojančius keliu Vilkpėdės sankryža–Rykantai–Vievis–Žeber-
tonys–Žasliai–Gegužinė–Rukla. Keliui saugoti buvo skirta viena pulko kuopa,
sargybiniai pastatyti lapkričio 16 d. 24 val., nes sovietinės kariuomenės daliniai
į Gaižiūnus žygiavo lapkričio 17 d. Sovietiniai kariniai daliniai žygiavo ir dieną,
ir naktį, tik kartais trumpai sustodami poilsio.

Kelių saugojusiai kuopai buvo pavesta:

1. Neleisti vietos gyventojams išsišokti prieš žygiuojančią sovietinę kariuo-
menę.
2. Neleisti vietos gyventojams telktis gyvenvietėse, kur žygiuos sovietiniai ka-
riai.
3. Lapkričio 17 d. neleisti vietos gyventojams judėti keliais, kuriais žygiuos
sovietinė kariuomenė, nukreipti juos aplinkkeliais.
4. Saugoti didžiausius tiltus per upes.
5. Drausti fotografuoti žygiuojančią sovietinę kariuomenę.

Gyvenvietėse ir prie tiltų buvo paskirti 4–5 kariai, kai kur ir didesni pa-
truliai. Jie buvo pastatyti lapkričio 16 d. 24 val. Kiti kariai patruliavo žygio
maršruto keliais.

Žygio ir postovio metu sovietinės kariuomenės padarytiems nuostoliams
nustatyti buvo sudaryta komisija, į ją buvo paskirtas vienas SSRS kariuomenės
atstovas, Septintojo pėstininkų pulko kpt. Sergiejus Paulavičius ir savivaldybių
atstovai, kurie turėjo vykti paskui sovietinės kariuomenės dalinius⁸⁴⁷.

844 Slaptas 1939-11-09 raportas asmeniškai pulko vadui. *Ten pat*, l. 213.

845 III PD vado 1939-11-18 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 203.

846 Slaptas 7 p. p. vado 1939-12-02 raportas asmeniškai Vilniaus rinktinės vadui. *Ten pat*, l. 222.

847 Slapti nurodymai Vilniaus rinktinei, SSRS kariuomenės dalims žygiuojant į nuolatinę
stovyklą Lietuvoje, žygio kelių apsaugos ir iškilnių reikalų. *Ten pat*, l. 207–209.

Grižus į nuolatinės dislokacijos vietą

Lietuvos kariuomenės vadovybei nusprendus, dalis pulko karių išvyko iš Vilniaus anksčiau, nei buvo planuota. Gruodžio 11 ir 13 d. dalis pulko padalinių iš Vilniaus traukiniu išvyko į nuolatinę dislokacijos vietą Tauragėje ir Naumiestyje. Tačiau Vilniuje dar pasiliko pulko 1-asis batalionas, vadovaujamas mjr. E. Kazanskio, kurį sudarė 4 kuopos, iš viso 575 kareiviai, 92 puskarininkiai ir 17 karininkų⁸⁴⁸.

1940 m. sausio 19 d. į perdislokuotą į Vilnių Pirmąjį pėstininkų pulką jam sustiprinti iš Septintojo pulko buvo perkelti 199 kareiviai, į Vilniaus miesto ir apskrities komendantūrą – 187 kareiviai, 1 liktinis viršila, 1 puskarininkis, 1 jaunesnysis puskarininkis ir 1 liktinis puskarininkis kandidatas⁸⁴⁹. Šie kareiviai buvo atsiųsti iš Vilniuje buvusio 1-ojo pulko bataliono, o pats 1-asis batalionas sausio 20 d., palikęs šiuos karius, 6 val. ryte išvyko į savo nuolatinę dislokacijos vietą. Sausio 21 d. 12 val. 30 min. jis jau buvo Tauragėje⁸⁵⁰. Taigi, visi pulko padaliniai grįžo į nuolatinės dislokacijos vietas.

Nors pulko misija buvo gana sudėtinga, kareivių mokymas ir toliau liko labai svarbi pulko veiklos sritis. Niekas nuo šios užduoties vykdymo jo neatleido. Tiesa, mokymo, ypač karininkų, programose atsirado temų, susijusių su Antrojo pasaulinio karo mūšiais Lenkijos teritorijoje, ypač daug dėmesio skirta tankų ir šarvuotųjų veiksams fronte. Įsakyta automatinių pabūklų būriuose įrengti judančius tankų maketus, kad būtų mokomasi į juos taikytis realiomis sąlygomis, iki 1940 m. pavasario įrengti traukiamųjų tankų maketų laukus. Be to, kiekvienam batalionui lauko pratyboms pasigaminti po 5 lengvus tankų maketus⁸⁵¹.

1939 m. pabaigoje buvo aišku, kad pulkui ima trūkti kai kurių specialybių karininkų, todėl 1940 m. pradžioje nuspręsta į sunkiųjų kulkosvaidžių kulkosvaidininkų kursus pasiųsti leitenantus Vladą Tamošiūną ir A. Kraujalį, į automatinių pabūklų taikytojų – jaunesnius leitenantus Juozą Sūdžių ir A. Sapijonį, į minosvaidininkų – j. ltn. P. Šniuolį⁸⁵². Tiesa, 1940 m. kovo mėn. šis sprendimas kiek pakoreguotas ir j. ltn. J. Sūdžius pasiūstas į sunkiųjų kulkosvaidžių kulkosvaidininkų kursus, o į minosvaidininkų kursus pasiųsti jaunesnieji leitenantai A. Liauba ir A. Skrebys⁸⁵³. Be to, pulke vėl ėmė trūkti automobilių ir motociklų vairuotojų, juo labiau kad padidėjo šių transporto priemonių skaičius – pulkas jau turėjo net 23 automobilius ir 20 motociklų⁸⁵⁴.

848 Slaptas 7 p. p. vado 1939-12-09 raportas Vilniaus rinktinės vadui. *Ten pat*, l. 227.

849 Slaptas 7 p. p. vado 1940-01-20 raštas Kariuomenės štabo III skyriaus viršininkui. *Ten pat*, b. 361, l. 5.

850 Slaptas Vilniaus rinktinės štabo viršininko 1940-01-16 raštas 7 p. p. 1-ojo bataliono vadui; Slaptas 7 p. p. vado 1939-01-24 raportas III PD vadui. *Ten pat*, l. 9, 16.

851 III PD štabo 1939-12-05 raštas. *Ten pat*, b. 350, l. 235.

852 Slaptas skubus 7 p. p. vado 1940-01-04 raštas III PD štabo viršininkui. *Ten pat*, b. 361, l. 2.

853 Slapti 7 p. p. vado 1940-03-18 ir 1940-03-20 raštai III PD štabo viršininkui. *Ten pat*, l. 35, 36.

854 Slaptas 7 p. p. vado 1940-04-19 raštas III PD vadui; Slaptas III PD štabo viršininko 1940-04-

Šią problemą bandyta spręsti siūlant atitarnavusiems tikrosios karo tarnybos kareiviams vairuotojams likti pulke toliau tarnauti liktiniais puskarininkiais arba civiliais tarnautojais⁸⁵⁵. Tačiau pakankamai vairuotojų nepavyko pritraukti, todėl 1940 m. birželio 1 d. III pėstininkų divizijos vadas įsakė Septintajame pėstininkų pulke organizuoti vairuotojų kursų. Numatyta, kad į kursus dalį žmonių atsiųs ir kitos divizijos dalys⁸⁵⁶. Tačiau šios užduoties jau nebepavyko įgyvendinti. Birželio 27 d. kursų organizavimas buvo atidėtas⁸⁵⁷. Pagaliau po ilgų svarstymų kursai vis dėlto buvo organizuoti ir liepos 15 d. prasidėjo⁸⁵⁸.

Apžiūrėti grįžusio pulko sausio 26 d. atvyko divizijos vadas brg. gen. M. Rėklaitis. Jo akimis, dalinio padėtis buvo daugmaž normali, tik žygio į Vilnių ir gyvenimo sąlygos jame labai paveikė karių uniformas. Jos labai susidėvėjo, todėl bent kai kurias buvo būtina pakeisti. Kadangi kurį laiką pulko patalpos, nesant kareivių, buvo nekūrenamos, joms pakenkė drėgmė, dėl to aprtrupėjo tinkas, jos tapo neįkainios. Taigi kuo greičiau jas reikėjo remontuoti⁸⁵⁹.

1940 m. kovo 1 d. į pulką buvo paskirta 770 naujokų⁸⁶⁰. Tiesa, kovo 15 d. III pėstininkų divizijos vadovybės nurodymu į VI internautų stovyklą Ukmergėje pulkas išsiuntė 1 liktinį puskarininkį, tinkamą eiti ūkvedžio pareigas, po 1 būtiniosios tarnybos ir liktinį jaunesnįjį puskarininkį ir 4 eilinius⁸⁶¹. Taip pulke buvo išspręsta susidariusio etatinių puskarininkų pertekliaus problema⁸⁶².

1940 m. kovo 16 d. pulkas gavo III pėstininkų divizijos vado nurodymą pertvarkyti priešlėktuvinės gynybos apsaugą. Pirmiausia buvo nurodyta sutvarkyti priešlėktuvinės apsaugos planus, kad pavojaus ar mobilizacijos atveju būtų sutelktas maksimalus ugnies priemonių skaičius, įskaitant sunkiuosius kulkosvaidžius ir iš neliečiamųjų atsargų „Oerlikon“ automatinius pabūklus. Iš „Oerlikon“ pabūklų karius mokyti šaudyti ne tik į šarvuotus taikinius, bet ir į lėktuvus⁸⁶³. Šis nurodymas iš esmės prieštaravo pėstininkų inspektoriaus brg. gen. Viktoro Giedrio kovo 9 d. rašte pateiktiems nurodymams, nes kariuomenės vadas įsakė iš automatinių pabūklų „Oerlikon“ būrių mokymo programos pašalinti mokymo šaudyti į lėktuvus dalį, o palikti tik mokymą šaudyti į šarvuotus taikinius, daugiausia dėmesio kreipiant į staigų ugniaviečių užėmimą ir keitimą, į tinkamą pabūklų maskavimą, uždangų naudojimą, greitą pabūklų užtaisymą ir šaudymą⁸⁶⁴. Kaip išspręsta ši problema ir ar atsiradęs prieštaravimas buvo pa-

13 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 46, 48.

855 Slaptas 7 p. p. vado 1940-04-15 raštas Autorinktinės vadui. *Ten pat*, l. 51.

856 Slaptas III PD štabo viršininko 1940-06-01 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 88.

857 Slaptas III PD štabo viršininko 1940-06-27 raštas. *Ten pat*, l. 124.

858 Slaptas 7 p. p. vado raštas. *Ten pat*, l. 129.

859 Slaptas įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 3, 1940-03-05. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 558, l. 4–5.

860 Slaptas III PD štabo viršininko 1940-02-10 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 361, l. 20.

861 Slaptas III PD štabo viršininko 1940-03-12 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 32.

862 Slaptas III PD štabo viršininko 1940-03-12 raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, l. 33.

863 Slaptas asmeniškasis raštas *Laikinieji nurodymai III pėstininkų divizijai*. *Ten pat*, b. 237, l. 175.

864 Slaptas pėstininkų inspektoriaus 1940-03-09 raštas. *Ten pat*, b. 361, l. 31.

naikintas, dokumentų rasti nepavyko.

1940 m. kovo 16 d. pulko vadas plk. A. Breimelis, kaip ir kiti divizijos pulkų vadai, buvo iškviestas į divizijos štabą. Ten jie buvo supažindinti su divizijos štabo parengtais *Laikinisiais nurodymais III pėstininkų divizijai vykdyti priedangą*. Tą pačią dieną pulko vadui buvo parengtas ir įteiktas šio dokumento išrašas, skirtas Septintajam pėstininkų pulkui⁸⁶⁵ (žr. 9 priedą). Tai buvo paskutinė direktyva iki Lietuvos sovietinės okupacijos, kurią gavo pulko vadas. Lietuvos karinė vadovybė neabejojo, kad Vokietija anksčiau ar vėliau puls Lietuvą, ir buvo parengtas planas, kaip tam puolimui priešintis. Ši pozicija iš esmės nepasikeitė. Ji buvo užfiksuota ir ankstesnėse priedangai vykdyti direktyvose bei jų papildymuose (1937 m., 1938 m., 1939 m.). Buvo planuojami pagal galimas situacijas du modeliai – geresnis ir blogesnis – ir numatyta, ką kuri karinė dalis turi daryti. (Su atitinkamu dokumentu galima susipažinti prieduose.) Reikia paminėti, kad pulke, rengiantis atremti Vokietijos agresiją, buvo atliktas didžiulis darbas. Vadovaujantis divizijos pateiktomis direktyvomis, buvo rengiami pulko ir atskirų batalionų kovos veiksmų, stabdymo, ardymo ir griovimo darbų planai. Jie derinami su divizijos vadovybe, pakeitus ar pakoregavus divizijos direktyvas, keičiami ir koreguojami pulko planai ir kt.⁸⁶⁶

Tą pačią dieną divizijos vadas nustatė pasienio apsaugos batalionų priklausomybę. Septintojo pėstininkų pulko vado operatyvinė žinion buvo perduotas 2-asis pasienio apsaugos batalionas, be 1-osios kuopos, kuri buvo perduota Aštuntojo pėstininkų pulko vado žinion⁸⁶⁷. Kovo 16 d. pulko vado tiesioginė operatyvinė žinion taip pat buvo perduota dalis IV Tauragės šaulių rinktinės ir dalis XI Raseinių šaulių rinktinės padalinių⁸⁶⁸.

Balandžio pirmosiomis dienomis pulko vado žinion buvo perduoti III pėstininkų divizijos Inžinerijos bataliono viena kuopa ir 3-iosios tankų kuopos lengvųjų tankų būrys. Būrys iš Radviliškio į Tauragę buvo atvežtas traukiniu⁸⁶⁹.

Balandžio 23 d. pulko vadas gavo divizijos vado skubią užduotį per 3 dienas parengti kautynių uždaviniams vykdyti 2 motorizuotuosius inžinerijos skyrius ir 2 motorizuotuosius 20 mm automatinių prieštankinių pabūklų skyrius. Inžinerijos skyriai turėjo būti visiškai aprūpinti inžinerinėmis priemonėmis ir medžiagomis, o automatinių prieštankinių pabūklų skyriai turėti po 300 vienetų „Ša“⁸⁷⁰ ir 300 vienetų S⁸⁷¹ tipo šovinių kiekvienam pabūklui. Skyrių įsakyta aprūpinti motorizuotomis priemonėmis. Divizijos vadas įsakė parengtiems padaliniais būti nuolat pasirėngusiems, kad, gavę įsakymą, per 24 val. atvyktų į

865 Laikinieji nurodymai III pėstininkų divizijai vykdyti priedangą. *Ten pat*, b. 455, l. 1–4.

866 *Ten pat*, b. 282.

867 Slaptas asmeniškasis III PD vado 1940-03-16 raštas. *Ten pat*, b. 237, l. 177.

868 Slaptas asmeniškasis III PD 1-ojo skyriaus 1940-03-16 raštas. *Ten pat*, f. 929, ap. 5, b. 1193, l. 22.

869 Slaptas asmeniškasis 1940-04-02 III PD štabo raštas 7 p. p. vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 237, l. 178.

870 Ša – šarvinio tipo šoviny.

871 S – paprasto tipo šoviny.

Kauną II pėstininkų divizijos vado operatyvinėn žinion. Divizijos vadas paaiškino, kad šie padaliniai bus panaudoti prieštankinėms užtvarams Kaune įrengti ir ginti⁸⁷². Balandžio 30 d. parengtiems skyriams buvo įsakyta vykti į Kauną, į Šančius, prie II pėstininkų divizijos štabo⁸⁷³.

1940 m. birželio 7 d. buvo gautas Kariuomenės štabo nurodymas sunaikinti pulke visas slaptas žinių, pradėdant nuo 1939 m. rugsėjo 17 d., santraukas. Vykdamas šį nurodymą buvo sudaryta komisija ir vadovauti jai paskirtas kpt. Jonas Jackūnas. Komisija visus nurodytus slaptus dokumentus sunaikino⁸⁷⁴.

Kovos sporto aikštelėse

Pulke, kaip, beje, ir visoje Lietuvos kariuomenėje, prasidėjus taikiam laikotarpiui, visą laiką daug dėmesio buvo skiriama sportui. Sportą mėgo tiek kareiviai, tiek karininkai, ir sportinis gyvenimas buvo gana intensyvus, todėl, norėdami parodyti jo svarbą pulkui, tam skirsime išsisa poskyrį.

Kada pulke buvo pradėtas kultivuoti sportas, pasakyti sunku. Kariai jau Nepriklausomybės kovų metu palankesnėmis sąlygomis žaisdavo įvairius tuo metu Lietuvoje žinomus sportinius žaidimus. Pirmaisiais organizuotais sporto veiksmis, matyt, reikėtų laikyti mankštas ir gimnastikos pratimus, kurie buvo pradėti daryti saugant demarkacijos liniją laisvuose nuo sargybų pulko padaliniuose, kai nereikėjo jos saugoti. Kariai labai pamėgo gimnastikos pratimus, ir jie pamažu tapo sudedamąja įvairių pulko rengiamų švenčių dalimi. Palapsniui pulke, kaip ir visoje Lietuvos kariuomenėje, imtos kultivuoti įvairios sporto šakos, atsirado karių, kurie jau galėjo parodyti savo įgūdžius, o tam labai tiko pradėtos rengti sporto šventės.

Pirmąją pulko sporto šventę galima laikyti 1924 m. liepos 6 d. vykusį pulko penkerių metų sukakties minėjimą. Šventės programoje nuo 17 val. vyko sporto rungtynės. Nors pulko kariai šioms žaidynėms patys turėjo nemažai priekaištų, nes, kad ir buvo sudarytos sąlygos prieš rungtynes pasitreniruoti, tuo daug kas nepasinaudojo. Tačiau tai buvo tikra sporto šventė – pirmosios žaidynės. Moko komoji kuopa, griežiant pulko orkestrui, pademonstravo gimnastikos pratimus. Estafetės 4 x 100 m bėgimas galėjo būti organizuotos geriau, nes nė vienas bėgikas nemokėjo jos nei perduoti, nei perimti. Estafetę laimėjo 2-osios kuopos komanda. Panašių priekaištų sulaukė ir „švedų“ estafetė. Ją laimėjo Mokomosios kuopos komanda. 1500 m pirmasis nubėgo vyr. psk. Turūta (5 min. 14 sek.), o 3000 m pirmasis įveikė j. psk. Mīsevičius (12 min. 17 sek.). Granatą toliausiai numetė eil. Budziūnas, skritulį toliausiai nusviedė eil. Avižius, toliausiai nušoko

872 Slaptas III PD štabo viršininko 1940-04-23 raštas asmeniškai 7 p. p. vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 361, l. 60.

873 Slaptas asmeniškai III PD štabo viršininko 1940-04-30 raštas. *Ten pat*, l. 61.

874 Slaptas asmeniškai Kariuomenės štabo 1940-06-07 raštas; Slaptas aktas Nr. 355, 1940-06-11. *Ten pat*, b. 355, l. 5, 6.

Pulko futbolo komanda. 1924 m. (LCVA)

eil. Jakubonis (4,20 m). Geriausiai kartimi lipo jaunesnieji puskarininkiai Marcevičius, Kriaučiūnas, Šimaitis ir Stapulionis.

Ypač visus sužavėjo raitųjų žvalgų pasirodymas. Buvo matyti, kad jie gerai pasiruošę ir demonstruoja sudėtingus pratimus. Šaudymo iš šratinių šautuvų rungtį laimėjo eil. Akelaitis. Visi laimėtojai buvo apdovanoti prizais⁸⁷⁵.

Nuo 1924 m. pulko kariai ėmė domėtis futbolu. Kaip matyti iš pulko laikraščio „Kovotojas“ 1924 m. Nr. 7 trumpos vyr. ltn. Pyragiaus žinutės, kasdien štabo ir griežikų komandos spardė kamuolį, tačiau tai darė tik savo malonumui, o vyr. leitenanto nuomone, iš šių žaidėjų galima išugdyti puikią futbolininkų komandą⁸⁷⁶.

Galbūt turėjo įtakos šis straipsnelis, galbūt – kitos priežastys, tačiau 1924 m. rudenį susidomėjimas futbolu gerokai išaugo. Pulke buvo sudarytos net 4 futbolo komandos: štabo raštininkų, muzikantų, Mokomosios kuopos ir šarvuočių būrio. Be to, buvo sudaryta ir Klaipėdos įgulos futbolo komanda. Komandos ėmė rungtyniauti tarpusavyje, stengdamosis laikytis visų šio žaidimo taisyklių⁸⁷⁷. Futbolo didžiausias organizatorius buvo ltn. A. Saunoris. Be to, reikia pažymėti, kad pulke kultivuoti sportą buvo labai palankios sąlygos ir sudarytos galimybės. Kareivinių kieme buvo didelė futbolo aikštė, prie jos, prie pat kareivinių, – plati pratybų aikštė, kurioje buvo galima daryti įvairius sporto pratimus, ir t. t.⁸⁷⁸

1924 m. pulke gimė iki tol Lietuvos kariuomenėje nepraktikuota sporto šaka, vėliau įgavusi nemažą populiarumą, – žygis su visa ekipuote (25 kg). Pirmasis žygis buvo surengtas 1924 m. gegužės 11 d. Pulko kariai žygiavo nuo

875 Pulko sporto kronika. *Kovotojas*, 1924, Nr. 7, p. 24–26.

876 Vyr. ltn. Pyragius. *Futbolas. Ten pat*, p. 25–26.

877 Vyr. ltn. Pyragius. Įgulos sporto kronika. *Kovotojas*, 1924, Nr. 9, p. 21–22.

878 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 49.

Pulko sporto komisija 1925 m.: (iš kairės) ltn. A. Saunoris, vyr. ltn. P. Jakštas, kpt. P. Baltrūnas, vyr. ltn. B. Tamulaitis, ltn. Kazys Vygontas. *Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, p. 110*

Rimkų geležinkelio stoties iki pulko kareivinių kiemo, iš viso 10 km. Pirmasis žygį baigė eil. Valickas, per plaštaką aplenkęs eil. Šata⁸⁷⁹.

Pulko futbolo komanda 1925 m. kelis kartus žaidė su Klaipėdos lietuvių „Šarūno“ komanda. Visus kartus pulko futbolininkai laimėjo, tačiau rugsėjo 14 d. rungtynės baigėsi lygiosiomis – 3:3. Lygiosiomis pulko futbolininkai sužaidė ir su Klaipėdos futbolo komanda „Frėja“⁸⁸⁰.

Pulke buvo keletas labai gerų futbolininkų: ltn. A. Saunoris, Igovinas, Kudrickas, G. Skardys, broliai Stepas, Antanas ir Stasys Viliumavičiai, K. Brazauskas, Stasiukonis, Puskepalaitis, Gecievičius. Ypač geri žaidėjai buvo Viliumavičiai, puikus vartininkas – Igovinas.

1926 m. sportinis judėjimas pulke labai sustiprėjo. Viena svarbiausių prižasčių – 1926 m. pavasarį, leidus Lietuvos vyriausybei, įsteigta Klaipėdos įgulos ir vietos lietuvių sporto sąjunga (K.S.S.). Sąjungai įkurti buvo sušauktas steigiamasis susirinkimas. Buvo išrinkta valdyba, pirmininku išrinktas plk. Juozas Vidugiris. Ypatingą paramą sąjungai teikė pulko vadas plk. P. Genys. Dauguma pulko karininkų buvo sąjungos nariai. Sąjungos narių skaičius išaugo net iki kelių šimtų⁸⁸¹.

Kiekvienais metais sąjunga surengdavo eiseną per miestą su vėliavomis ir šūkais, dainomis ir muzika, kuri sutraukdavo labai daug publikos. Po tokio pasirodymo narių skaičius labai padidėdavo. Tarp įstojusiųjų buvo net vokiečių⁸⁸².

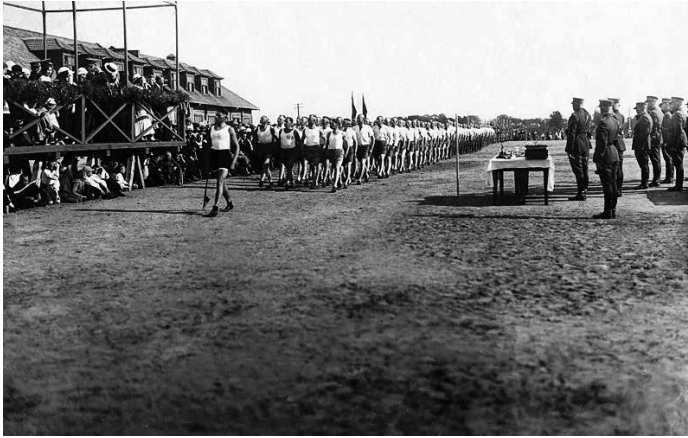
Prasidėjo planingos įvairių sporto šakų sportininkų treniruotės. Jos vykdavo

879 Vyr. ltn. Pyragius. Įgulos sporto kronika. *Kovotojas*, 1924, Nr. 5, p. 17–18.

880 Futbolas. *Kovotojas*, 1925, Nr. 7–8, p. 26.

881 Majoras Černius. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 2, p. 49–50.

882 Ten pat, p. 50.

Pulko sporto
šventė

du kartus per savaitę. 1926 m. rugpjūčio 25 d. buvo surengta sporto šventė. Ji prasidėjo sakalų gimnastika ir sportininkų piramidžių statymu, vėliau vyko visos lengvosios atletikos sporto šakų rungtynės, 7 km žygis su visa kovine apranga. Geriausi sportininkai buvo apdovanoti⁸⁸³.

Gerai pulko sportininkai pasirodė ir tų metų kariuomenės sporto šventėje Kaune rugpjūčio 27 d. Pulko vyr. psk. S. Vilimavičius laimėjo 100 m bėgimo (12,2 sek.) ir šuolio į tolį rungtis. Granatą toliausiai numetė pulko j. psk. Pumpsolis (57,3 m). Bendroje įskaitoje pulkas užėmė 2-ąją vietą ir antrus metus iš eilės laimėjo ministro pirmininko pereinamąją dovaną – sidabrinę vazą⁸⁸⁴.

1926 m. spalio 17 d. Kaune vykusiose lengvosios atletikos ir metinėse karinio sporto varžybose pulkas laimėjo antrąją prizą – Ministro Pirmininko. Šį kartą jį aplenkė ir pirmąją prizą, įsteigtą Prezidento, laimėjo Karo mokykla⁸⁸⁵. Tą patį pereinamąjį Ministro Pirmininko prizą pulkas iškovojo ir 1928 m. rugsėjo 1–2 d. vykusiose žaidynėse. Be to, tais metais pulkas laimėjo bėgimo rungtį ir atitinkamą prizą⁸⁸⁶.

1927 m. į rugpjūčio 27–28-ąją vykusios kariuomenės sporto dienos varžybas pulkas pasiuntė net 35 sportininkus⁸⁸⁷. Jis komandinėje įskaitoje buvo antras ir laimėjo Ministro Pirmininko prizą⁸⁸⁸. 1927 m. pulkas tapo kariuomenės futbolo turnyro nugalėtoju ir buvo apdovanotas Kariuomenės sporto draugijos dovana⁸⁸⁹.

Nuo 1929 m. gegužės 1 d. pulke buvo įvestas fizinis lavinimas. Pulko vadas įsakė treniruotis 3 kartus per savaitę – pirmadieniais, antradieniais ir trečiadi-

883 Nykštukas. 1927 m. trumpa pulko sporto apžvalga. *Kovotojas*, 1928, Nr. 1, p. 21.

884 Ten pat, p. 21–22.

885 Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 110, 1926 m. gruodžio 30 d.

886 Įsakymas kariuomenei Nr. 83, 1928 m. lapkričio 19 d.

887 7-to pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butėgeidžio pulko karių-dalyvių, vykstančių į Kariuomenės sporto dieną 1927 m. rugpjūčio mėnesio 27, 28 d., sąrašas. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 103, l. 121.

888 Įsakymas kariuomenei Nr. 112, 1927 m. rugsėjo 13 d.

889 Nykštukas. 1927 m. trumpa pulko sporto apžvalga. *Kovotojas*, 1928, Nr. 1, p. 22.

Pulko sportininkai, II kariuomenės sporto žaidynėse laimėję antrą vietą ir Ministro Pirmininko prizą. *Karys*, 1932, Nr. 32, priedas, p. 24

niais nuo 17 iki 18 val. Treniruotėse turėjo dalyvauti visi pulko karininkai iki kuopos vado imtinai, visi liktiniai puskarininkiai ir kareiviai. Du kartus per savaitę buvo nurodyta treniruotis pulko sporto aikštėje, kartą – miesto stadione. Kiekvieną antradienį vyko bendra visų karių mankšta, ją vedė ltn. J. Aleksandravičius. Ketvirtadieniais buvo rengiamos žygio, futbolo ir krepšinio (tada vadinto krepšiasvydžiu) komandų treniruotės. Be to, pulko kariai sportininkai tobulino įvairių nuotolių bėgimo, estafetės, šuolių į aukštį ir tolį, ieties ir granatos metimo, šaudymo iš įvairių rūšių ginklų, teniso žaidimo įgūdžius⁸⁹⁰.

1929 m. rugpjūčio 3–4 d. buvo organizuota pulko sporto šventė. Po atidarymo pirmąją sporto šventės dieną vyko įvairių nuotolių bėgimo, kitą dieną – visų kitų kultivuojamų pulke sporto šakų varžybos⁸⁹¹. Gausiai pulko sportininkai dalyvavo ir tų metų Lietuvos kariuomenės sporto šventėje, net 8 sporto šakų varžybose⁸⁹², ir iškovoję Respublikos Prezidento apdovanojimą⁸⁹³. 1930 m. pirmąją vietą užleidę Karo mokyklai, užėmė 2-ąją vietą ir iškovoję Ministro Pirmininko prizą⁸⁹⁴.

1931 m. rugsėjo 14–19 d. pulke vyko prizinio šaudymo varžybos. Jas pri-

890 Aplinkraštis pulko vado padėjėjams, batalionų ir kuopų vadams Nr. 8, 1929-04-29. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 124, l. 69.

891 7-to pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegėidžio pulko šventės programa. *Ten pat*, l. 105.

892 7-to pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegėidžio pulko 1929 m. Kariuomenės sporto šventės dalyvių sąrašas. *Ten pat*, l. 123.

893 Įsakymas kariuomenei Nr. 80, 1929 m. spalio 14 d.

894 Įsakymas kariuomenei Nr. 50, 1930 m. rugsėjo 25 d.

žiūrėjo Aštuntojo pėstininkų pulko mjr. A. Purpetris⁸⁹⁵. 1932 m. analogiškos varžybos pulke vyko rugpjūčio 29–31 d. Šaudymą ir šį kartą kontroliavo Aštuntojo pėstininkų pulko karininkas plk. ltn. Aleksandras Makulavičius⁸⁹⁶.

1932 m. pulko sporto ir fizinio lavinimo šventė vyko rugsėjo 16–18 d. Jos programoje buvo numatytos šių sporto šakų rungtynės: šaudymo, lengvosios atletikos, granatų metimo į tolį ir į taikinį, įrankių gimnastikos ir piramidžių statymo ant įrankių, taip pat 24 km žygis įveikiant kliūtis, juokingi žaidimai ir sakalų gimnastika. Juokingi žaidimai, kuriuos rengė 3-ioji kuopa, buvo šių metų sporto šventės naujovė.

Šventei organizuoti buvo sudaryta komisija ir jai vadovauti paskirtas mjr. E. Reichertas. Nugalėtojams buvo skirta nemažai prizų, kurie pulko išdui kainavo 1350 litų⁸⁹⁷. Šiais metais puikiai sekėsi ir pulko šauliams: šaudymo iš šautuvų varžybose ženklelius „Geram šauliui“ iškovojo net 18 kareivių⁸⁹⁸.

1933 m. kariuomenės šaudymo iš šautuvų varžybose kariuomenės prizą laimėjo pulko 5-oji kuopa. Už puikų karių paruošimą jos vadas kpt. Antanas Saunoris buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu. Už geriausių šaudymo iš šautuvų rezultatus laikrodžius laimėjo pulko eiliniai Jurgis Trakys, Albertas Zelikas, Jonas Ramonas, Celestinas Zubernius, Juozas Aurila ir Mečys Janulevičius, už šaudymo iš sunkiųjų kulkosvaidžių rezultatus – gr. Zenonas Zaveckas⁸⁹⁹.

1934 m. atkūrus Šeštąjį pėstininkų pulką, vykęs persikėlimas į Tauragę, trūkstančių pulko padalinių formavimas, vėliau 2-ojo bataliono perdislokavimas į Naumiestį sujaukė gana gerai ir planingai pulke organizuojamą sportinę veiklą. Pagaliau pulkui susitvarkius, jo vadovybė vėl atkreipė dėmesį į sporto būtinumą. 1935 m. balandžio 1 d. pulko vadas Tauragėje sudarė sporto komisiją: jos vadovu paskyrė kpt. J. Černių, o nariais ltn. Vincą Danilevičių ir j. ltn. Leoną Bagdoną. Panašią komisiją įsakė sudaryti ir 2-ajame pulko batalione. Pulkovo vadas komisijas įpareigojo laisvu laiku organizuoti visokių rūšių sportinę veiklą kariams ir jai vadovauti, taip pat į šį darbą aktyviai įtraukti visus jaunus pulko karininkus ir liktinius puskarininkius⁹⁰⁰.

1935 m. pulko sporto šventė rugsėjo 7–8 d. Tauragėje vyko, kaip ir anksčiau metais, pagal gana didelę programą. Šventė prasidėjo pulko vado sveikinimu. Pirmąją dieną kariai jėgas išbandė 12, antrąją – 10 sporto rungčių. Be to, antrąją dieną dar buvo atliktos ir parodomosios programos: vyko ryšių priemonių, dviratinių kuopos pratimų su dviračiais, piramidžių statymo, būrio

895 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 21, 1931-08-27. *LCVA*, f. 511, ap. 1, b. 298, l. 28.

896 Aplinkraštis 7-tam pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulkui Nr. 24, 1932-08-25. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 156, l. 15.

897 Aplinkraščiai 7-tam pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio pulkui Nr. 21, 1932-07-23, ir Nr. 24, 1932-08-25. *Ten pat*, l. 12, 14–15.

898 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 31, 1932-11-07. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 316 (byla nenumeruota).

899 Įsakymas kariuomenei Nr. 76, 1933 m. spalio 25 d.

900 Įsakymas 7 p. p. Nr. 92, 1935-04-1. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 200, l. 6.

parodomųjų pratimų demonstravimas. Be to, kiekviena kuopa sudainavo savo dainą. Šventė baigėsi prizų nugalėtojams įteikimu⁹⁰¹.

1935 m. rudens kariuomenės šaudymo iš sunkiųjų kulkosvaidžių varžybose sėkmingai šaudė pulko eilinis Maksas Balsys. Jis laimėjo prizą – laikrodį⁹⁰². 1936 m. šaudymo iš sunkiojo kulkosvaidžio varžybose laikrodį laimėjo eilinis Juozas Bračkus⁹⁰³. Ženkleliais „Geram šauliui“ už šaudymą iš sunkiųjų kulkosvaidžių buvo apdovanoti pulko vyr. psk. Vladas Vaitiekūnas ir eiliniai Maksas Balsys ir Marijonas Svolkinas⁹⁰⁴.

Norėję atkreipti dėmesį į 1936 m. pulko sporto šventę, kurioje dalyvavo daugiau kaip 400 jo sportininkų. Renginys vyko 1936 m. rugsėjo 7–9 d. Varžytasi tradicinių sporto šakų – bėgimo, lengvosios atletikos, šaudymo, 7 km patrulio žygio, kliūčių įveikimo, estafetės – rungtyse. Šioje šventėje pirmą kartą vyko ir keletas vandens sporto šakų – 100 ir 800 m plaukimo, šuolių nuo tramplino – rungtynės. Pirmąsias, antrąsias ir trečiąsias vietas laimėję kariai gavo asmenines dovanas, kuopos – pereinamuosius prizus⁹⁰⁵.

901 7-to pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko sporto dienos programa. *Ten pat*,

Po futbolo varžybų: 7-ojo pėstininkų pulko komanda ir Skaudvilės JSO. 1936 m. (E. Peikštenio kolekcija)

b. 209, l. 91.

902 Įsakymas kariuomenei Nr. 71, 1935 m. spalio 4 d.

903 Įsakymas kariuomenei Nr. 5, 1937 m. sausio 19 d.

904 Įsakymas kariuomenei Nr. 71, 1935 m. spalio 4 d.; Įsakymas 3 PD Nr. 46, 1935-11-07. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 201, l. 290.

905 Pulko sporto šventė. *Butegidininkas*, 1936, Nr. 1, p. 19–20.

1938 m. pulko sporto šventė truko net 3 dienas. Gegužės 20 d. buvo skirta krepšinio ir futbolo rungtynėms. Oficialus šventės atidarymas vyko gegužės 21 d., kaip ir pagrindinės rungtynės – įvairaus nuotolio bėgimo, rutulio stūmimo, šuolių į tolį ir aukštį, 7 km žygio, krepšinio ir futbolo. Gegužės 22 d. kariai sužaidė finalines krepšinio ir futbolo rungtynes, atliko 5 km patrulio žygį ir bėgo 10 x 200 estafetę⁹⁰⁶. Įvairiose sporto rungtyse varžėsi beveik 140 būtiniosios tarnybos pulko karių sportininkų⁹⁰⁷, be to, buvo labai aktyvūs ir jo karininkai bei puskarininkiai. Jose dalyvavo net 53 puskarininkiai ir 41 karininkas⁹⁰⁸. Rugsjūčio mėn. vykusioje kariuomenės sporto šventėje pulkui sekėsi prasčiau: užėmė tik 4-ąją vietą ir laimėjo kariuomenės vado dovaną⁹⁰⁹.

1939 m. sporto šventė buvo sujungta su pulko švente ir vyko birželio 30–liepos 1 d., o Naumiesčio įguloje – liepos 2 d. Į bendrą šventinę programą buvo įtrauktos įvairių sporto šakų – moderniosios penkiakovės, sportinės penkiakovės, trikovės, granatos metimo į tolį ir taikinį, plaukimo, futbolo, krepšinio ir kt. – rungtynės⁹¹⁰.

Tolesnį pulko sportinį gyvenimą sujaukė Antrasis pasaulinis karas, paskelbta mobilizacija ir greitai prasidėjusi sovietinė okupacija.

906 7-to pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko sporto dienos programa. 1938 m. gegužės 20–22 d. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 320, l. 77.

907 7-to pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko Tauragės įgulos būtinios tarnybos karių sportininkų sąrašas. *Ten pat*, l. 146.

908 7-to pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko Tauragės įgulos liktinių puskarininkių, dalyvaujančių sporte, sąrašas; 7-to pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegidžio pulko Tauragės įgulos karininkų, dalyvaujančių sporte, sąrašas. *Ten pat*, l. 143–144.

909 Kariuomenės vado įsakymas Nr. 20, 1938 m. rugsjūčio 22 d.

910 1939-06-09 raštas 2-ojo bataliono vadui. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 324 (byla nenumeruota).

X

Sovietinės okupacijos sąlygomis

Krašto apsaugos ministras brg. gen. K. Musteikis

svietų Sąjungos kariuomenei, ir paskambino Marijampolėje dislokuoto 9-ojo pėstininkų pulko vadui gen. št. plk. Antanui Gaušui. Vadas sutiko su savo daliniu trauktis Vokietijos pasienio link ir, jei reikės, priešintis puolančiai Raudonajai armijai. Jo kovinės parengties pulkas išžygiavo iš Marijampolės Vilkaviškio kryptimi. Tuo tarpu Septintojo pėstininkų pulko vadas ir Tauragės įgulos viršininkas gen. št. plk. A. Breimelis atsisakė vykdyti šį krašto apsaugos ministro įsakymą⁹¹¹. Apie tai buvęs krašto apsaugos ministras K. Musteikis savo atsiminimuose rašė:

„Atsiklausęs Prezidento, paskambinau Tauragės pulko vadui gen. št. plk. Breimeliui. Pulkas buvo priedangos, taigi trijų pilnų batalionų su artilerijos grupe. Pulko vadas – gerai pažįstamas ir labai tvarkingas karininkas. Jam trumpai nušviečiau padėtį ir Prezidento vardu pasakiau, kad jis su Tauragės įgula organizuotų bent simbolinį pasipriešinimą rusams. Rusams spaudžiant trauktųsi Vokietijos sienos link ir kraštutiniu atveju pereitų į Vokietiją. Kai baigiau, Breimelis atsakė: „Pone ministeri, aš to nedarysiu.“ „Bet tai prezidento įsakymas.“ Breimelis pakartojo savo neigiamą atsakymą.“⁹¹²

Birželio 15 d. pirmiausia pajudėjo sovietiniai kariniai daliniai, buvę bazėse Lietuvos teritorijoje. Apie 18 val. Gaižiūnų bazėje dislokuota įgula užėmė Kau-

1940 m. birželio 15 d. pulko vadovybė gavo skubų III pėstininkų divizijos štabo pranešimą, kad, Lietuvos vyriausybei priėmus SSRS reikalavimą įsteigti šalyje sovietines karines įgulas, birželio 15 d. 15 val. į ją įžengs sovietiniai daliniai. Prezidentui A. Smetonai pasiryžus palikti Lietuvą, jį lydintis krašto apsaugos ministras Kazys Musteikis, su juo pasitaręs, nusprendė, kad reikia bent simboliškai pasipriešinti So-

911 Skučaitė V. A. Smetonos išvykimas iš Lietuvos: sovietmečio miglos sklaidosi Kybartuose. *Voruta*, 2018, spalio 8.

912 Musteikis K. Prisiminimų fragmentai. Vilnius: Mintis, 1989, p. 60.

na. Prienų ir Alytaus bazėse buvusi įgula atžygiavo iki Nemuno ties Kaunu ir ten išsidėstė. Matyt, joms buvo duota užduotis užkirsti kelią Lietuvos kariuomenės Kauno įgulos kariams pasitraukti į Vokietiją. Naujojoje Vilnioje dislokuota įgula jau 10 val. užėmė Vilnių.

Be jau Lietuvoje buvusio 16-ojo ypatingojo šaulių korpuso, okupuojant Lietuvą dalyvavo kavalerijos korpusas, 4 tankų brigados ir 7 šaulių divizijos. Prieš 31 000 karių Lietuvos kariuomenę buvo mesta 150 000 sovietinių karių. Birželio 16 d. sovietinė kariuomenė jau buvo okupavusi visą Lietuvos teritoriją.

Pirmosiomis sovietinės okupacijos dienomis kažkokių didesnių pokyčių pulko vidaus gyvenime jo kariai nepastebėjo, tačiau tik iš pat pradžių.

1940 m. birželio 22 d. pulko vadas gavo birželio 20 d. III pėstininkų divizijos štabo viršininko pasirašytą raštą, kuriame buvo nurodyta, kad dėl kai kuriose įgulose pastebėtų nusižengimų tvarkai ir drausmei, atsižvelgdamas į kariuomenės vado nurodymus, divizijos vadas įsakė pulko daliniuose dažniau tikrinti patrulius ir sargybas. Į patrulius skirti sąmoningiausius ir drausmingiausius karius, daliniuose budėtojus – karininkus. Stebėti, kad kitų tautybių kareiviai nebūtų įžeidžiami. Stebėti, kad išleidžiami į miestą kariai neturėtų progos dalyvauti kokiuose nors tiek karių, tiek civilių išsišokimuose. Divizijos vadas pabrėžė, kad dalių ir komandų viršininkams šiuo sunkiu metu tenka ypatinga atsakomybė už griežtą drausmę ir tvarką jiems patikėtose vadovauti dalyse ir komandose, taip pat kad už nusižengimus bus traukiami teisminėn atsakomybėn ne tik nusižengusieji, bet ir jų neprižiūrėję vadai ir viršininkai. Šį įsakymą buvo nurodyta nedelsiant paskelbti visuose pulko padaliniuose ir įstaigose⁹¹³.

1940 m. birželio 27 d. pasikeitė pulko vadai: plk. Antanas Breimelis buvo paskirtas Lietuvos kariuomenės III pėstininkų divizijos štabo viršininku, o gen. št. plk. Adolfas Urbšas – naujuoju pulko vadu⁹¹⁴.

Sovietinei kariuomenei okupavus Lietuvą, okupacinei valdžiai, ko gero, didžiausią nerimą kėlė ne jau paklususi Lietuvos kariuomenė, o Šaulių sąjunga, ginkluota patriotinė organizacija, kuri galėjo pasipriešinti, todėl ją buvo nuspręsta nuginkluoti. Birželio 26 d. buvo gautas III pėstininkų divizijos štabo viršininko raštas, kuriame informuota, kad birželio 25 d. kariuomenės vadas įsakė vadovautis tuo, jog šiuo metu, Lietuvai ir SSRS abipusiškai nuoširdžiai laikantis Savitarpio pagalbos sutarties⁹¹⁵, Lietuvos saugumas yra pakankamai laiduotas šioje sutartyje numatytu Lietuvos ir SSRS kariuomenių bendradarbiavimu. Rašte nurodyta, kad dėl to Šaulių sąjungos uždaviniai iš dalies keičiasi. Šaulių sąjungos kultūriniai uždaviniai, suderinti su naujais dvasiniais reikalavimais, ne mažėja, bet net didėja, tačiau jos kariniai uždaviniai neišvengiamai siaurėja. „*Būtent, ginkluotai veikti jai nenumatoma, nes toks įvairių ginkluotų pajėgų ben-*

913 Slaptas asmeniškasis III PD štabo viršininko 1940-06-20 raštas III PD dalims. LCVA, f. 520, ap. 1, b. 361, l. 122.

914 Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953. Vilnius, 2008, t. 8, p.106.

915 Originalus sutarties pavadinimas – Vilniaus ir Vilniaus srities Lietuvos Respublikai perdavimo ir Lietuvos–Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos sutartis.

dradarbiavimas praktiškai absoliučiai neįmanomas.“ Todėl, kad „šiuo metu taip brangūs ginklai nebūtų plačiai išsklaidyti be tinkamos priežiūros ir kontrolės“, kariuomenės vadas div. gen. V. Vitkauskas įsakė visiems šauliams valdiškus, visuo- menės paaukotus ir nuosavus ginklus perduoti artimiausioms kariuomenės dalims iki birželio 28 d. įskaitytinai.

Septintajam pėstininkų pulkui buvo įsakyta perimti Tauragės šaulių rinktinės ginklus⁹¹⁶. Tam buvo sudaryta speciali šios sudėties komisija: vadovas – kpt. P. Počebutas, nariai – lttn. Feliksas Tiškus ir j. lttn. Gediminas Skardžius. Pulkui buvo perduoti 29 lengvieji kulkosvaidžiai, 862 valdiški ir 24 nuosavi šautuvai, 12 valdiškų ir 137 nuosavi pistoletai, 229041 valdiškas ir 2720 nuosavų šovinių šautuvams, 3 valdiški ir 812 nuosavų šovinių pistoletams, 5 granatos ir 28 kg sprogstamųjų medžiagų⁹¹⁷.

Tiesa, ne visi šauliai turėtus ginklus grąžino. Kaip matyti iš IV Tauragės šaulių rinktinės vado plk. lttn. Jono Stakionio paaiškinimo, ne visi šauliai gavo nurodymą grąžinti ginklus, nes buvo išvykę už rinktinės ribų, kai kurie atsargos karininkai turėjo teisę nešiotis ginklą, todėl turimus ginklus pasiliko, dalis šaulių buvo gavę apskrities viršininko leidimą turėti ginklą, todėl taip pat ginklų neatidavė, nemažai buvo savo ginklus atidavę kitiems šauliams arba pametę ir laiku nepranešę, todėl šie ginklai į saugyklas irgi nebuvo grąžinti⁹¹⁸.

Birželio 28 d. buvo gautas krašto apsaugos ministro ir kariuomenės vado div. gen. V. Vitkausko pasirašytas įsakymas karo kapelionus atleisti iš švietimo vadovų pareigų ir į šias pareigas skirti karininkus. Tuo pačiu įsakymu buvo atšauktas nurodymas privalomai dalyvauti tikybos pamokose, sekmadieniais į bažnyčią nurodyta vesti tik to norinčius kareivius. Pasilikusiems dalyse įsakyta organizuoti paskaitas arba pokalbius⁹¹⁹.

Liepos 1 d. marionetinės Lietuvos liaudies vyriausybės buvo pakeistas Vidaus tarnybos statusas. Pagal jį vakarinio patikrinimo metu buvo uždrausta giedoti ir kalbėti maldas.

1940 m. liepos 2 d. Lietuvos liaudies vyriausybės nutarimu Lietuvos kariuomenė buvo pavadinta „Liaudies kariuomene“. Tą dieną buvo įsteigtas Propagandos skyrius, iš tarnybos atleisti visų tikybų karo kapelionai ir įvestas politinių vadovų institutas.

Liepos 4 d. sveikinantis uždrausta paduoti ranką, žodis „ponas“ pakeistas žodžiu „tamsta“, o rugpjūčio 5 d. „tamsta“ pakeistas į „draugas“. Liepos 6 d. pakeitus Drausmės statutą, nuobauda stovėti su šautuvu, taip pat draudimas puskarininkiams ir viršiloms išeiti iš kareivinių kiemo kaip baudmė buvo panaikinti⁹²⁰.

916 Slapta asmeninė III PD štabo iki 1940 m. birželio 26 d. 9.00 val. telefonu duotų nurodymų santrauka. LCV4, f. 520, ap. 1, b. 358, l. 17.

917 Aktas Nr. 1, 1940-07-04. *Ten pat*, l. 20.

918 IV Tauragės šaulių rinktinės vado plk. lttn. J. Stakionio paaiškinimas. *Ten pat*, l. 19.

919 Įsakymas kariuomenei Nr. 69, 1940 m. birželio 28 d.

920 Įsakymai kariuomenei Nr. 77, 1940 m. liepos 4 d., Nr. 80, 1940 m. liepos 6 d. Nr. 80.

Visi šie pertvarkymai kėlė prieštaringų minčių, sklandė visokių gandų, pasigirdavo įvairių nuomonių. Kaip matyti iš Lietuvos centriniame valstybės archyve išlikusio pranešimo apie nuotaikas Septintajame pėstininkų pulke fragmento, tiek karininkai, tiek kareiviai ėmė būgštauti, kad, įvedus naują tvarką, „*žydai užims pirmaujančią vietą ir sudarys lyg privilegijuotą luomą*“.

Paskelbus vadinamąją politinę laisvę, karininkams ir kareiviams kilo tiek neiškumų, jog jie net ėmė laukti, kad į pulką kuo greičiau atvyktų politrukai ir perimtų visą šį darbą į savo rankas.

Tauragės iguloje vietos vokiečiai plačiai ėmė skleisti gandus, kad greitai Vokietija pradės karą, čia ateis vokiečiai ir kt.⁹²¹

Liepos 11 d. pulkas gavo liepos 9 d. kariuomenės vado div. gen. V. Vitkausko ir laikinai einančio kariuomenės politinio vadovo pareigas Antano Petrausko pasirašytą raštą, kuriame buvo nurodyta, kad, kariuomenei persitvarkant naujais pagrindais, pulko vadas kartu su politiniu vadovu turi susitarti, kurie karininkai ir liktiniai puskarininkiai turi būti atleisti, kurie – likti tarnauti pulke, o kurie – perkelti į naują vietą⁹²². Rugpjūčio 1 d. buvo gautas III pėstininkų divizijos štabo viršininko nurodymas skubiai jam pateikti pagal pridedamą formą žinias apie visus pulko karininkus, liktinius puskarininkius ir civilius tarnautojus. Pateiktus žinių blankus turėjo užpildyti patys aprašomieji ir pasirašyti⁹²³. O rugpjūčio 6 d. gautas nurodymas pateikti žinias apie visus pulko karius, kurie tarnavo carinėje Rusijos kariuomenėje⁹²⁴.

1940 m. liepos 12 d. iš Maskvos atsiųstas Raudonosios armijos gen. mjr. Feliksas Baltušis-Žemaitis buvo paskirtas vadinamosios Liaudies kariuomenės vadu (jam buvo suteiktas lietuviškas brigados generolo laipsnis).

Liepos 25 d. buvo įsakyta Liaudies kariuomenės dalių ir įstaigų, pavadintų Lietuvos kunigaikščių ir kitų žymių asmenų vardais, toliau taip nebevadinti. Taigi oficialus Septintojo pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko pavadinimas sutrumpėjo iki žodžių „Septintasis pėstininkų pulkas“⁹²⁵.

Išrinkus vadinamąją Liaudies seimą ir priėmus šio marionetinio Liaudies seimo nutarimus dėl Lietuvos „įstojimo“ į Sovietų Sąjungą, pulke labai suaktyvėjo sovietinė propaganda. Nuo liepos 25 d. jo kariams kasdien pradėta skaityti po dvi politines paskaitas. Pavyzdžiui, liepos 26 d. buvo skaitomos paskaitos „Lietuvos Seimo nutarimas paskelbti Lietuvą socialistine respublika“ ir „Sovietų valdžia – darbo žmonių valdžia“, liepos 31 d. – „Liaudies seimo nutarimai žemės reikalui“ ir „Stalino Konstitucija“, rugpjūčio 2 d. – „Stambiųjų ūmonių ir bankų nacionalizavimas“ ir „Raudonoji armija – darbo žmonių ir pavergtų tautų išlaisvinimo armija“ ir t. t.⁹²⁶

921 7 p. p. *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 12, l. 17.

922 Slaptas Kariuomenės štabo 1940-07-09 raštas. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 361, l. 132.

923 Slaptas skubus III PD štabo viršininko 1940-08-01 raštas. *Ten pat*, l. 160.

924 Slaptas labai skubus III PD štabo viršininko 1940-08-06 raštas. *Ten pat*, l. 176.

925 Įsakymas Liaudies kariuomenei, 1940 m. liepos 25 d., Nr. 98.

926 7 pėst. Žem. kunigaikščio Butegeidžio pulko politinio švietimo programa. *Ten pat*, f. 511, ap.

Sovietinės kariuomenės vadovybė Lietuvos teritorijoje ėmė sparčiai statyti naujus lauko aerodromus, šiems darbams pasitelkusi ir lietuvius karius. Rugsjūčio 27 d. divizijos vadas, vykdydamas nurodymus, Septintojo pėstininkų pulko vadui, kartu su Ketvirtojo artilerijos pulko vadu įsakė suformuoti 4 darbo dalinius po 100 karių ir išsiųsti į aerodromų statybas Batakiuose (žygio tvarka), Eržvilką, Raseinius ir Krakius (į pastaruosius vykti traukiniu). Kiekvienam daliniui įsakyta pasiimti po 100 didžiųjų kastuvų ir po 50 kirvių, lauko virtuvę, 2–3 porinius vežimus. Atvykę į nurodytas vietas daliniai perėjo ten esančių sovietinės kariuomenės dalinių vadų žinion, tačiau maistu ir viskuo, kas reikalinga, aprūpinti liko pulko prievolė, susirgusius kareivius nurodyta vežti į pulko ligoninę. Kadangi rūpintis karių sveikata ir toliau turėjo pulkas, kartu su kiekvienu darbo daliniu teko siųsti po vieną sanitarijos puskarininkį, aprūpintą būtiniausiomis medicinos priemonėmis⁹²⁷.

Rugsjūčio 31 d. pulko vadas gavo nurodymą atrinkti ir pasiųsti į politinio ir taktinio rengimo kursus 6 būrių vadus ir komandų viršininkus ir 3 kuopų vadus⁹²⁸. Kas buvo pasiųsti į šiuos kursus, informacijos neišliko.

Pulko likvidavimas

1940 m. rugsjūčio 30 d. LSSR Liaudies komisarų taryba, vykdydama Maskvos valią, priėmė nutarimą, iš esmės skelbiantį Lietuvos kariuomenės likvidavimą, t. y. sprendimą perorganizuoti Lietuvos liaudies kariuomenę į Raudonosios armijos šaulių teritorinį korpusą ir įtraukti jį į Pabaltijo ypatingosios karo apygardos kariuomenės sudėtį. Rugsėjo 8 d. III pėstininkų divizijos vadas pasirašė įsakymą dėl divizijos dalinių perkėlimo į 29-ąją šaulių korpusą. Septintasis pėstininkų pulkas buvo perkeltas į 184-osios šaulių divizijos 297-ąją šaulių pulką. Pulko vadu buvo paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadas plk. A. Urbšas. Į 297-ąją šaulių pulką buvo perkelti 67 pulko karininkai, 134 liktiniai puskarininkiai ir 927 kareiviai, iš viso 1128 kariai. Pulkas buvo formuojamas Vilniuje⁹²⁹. Persikeliant į naują dislokacijos vietą, visą turtą, išskyrus stacionarius įrenginius, įsakyta pasiimti kartu, paliekamas patalpas ir turtą perduoti RKKKA įgulų viršininkų paskirtiems atstovams⁹³⁰.

Pulko persikėlimas į nurodytą vietą Vilniuje, Antakalnyje, buvusią Raudonojo Kryžiaus ligoninę, buvo gana sudėtingas. Gavus įsakymą, skubiai buvo parengtas pulko išvykimo iš Tauragės planas. Pulkas į Vilnių vyko traukiniais ir

1, b. 566a, l. 9.

927 Slaptas III PD štabo 1940-08-27 raštas 6, 7 ir 8 PP vadams. *Ten pat*, f. 929, ap. 3, b. 1134, l. 223.

928 Slaptas III PD štabo viršininko 1940-08-31 raštas. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 361, l. 207.

929 Įsakymas III pėstininkų divizijai Nr. 8, 1940-09-08. *Ten pat*, f. 511, ap. 1, b. 558, l. 10.

930 Žygiui į naujas dislokacijos vietas įsakymas, 1940-09-07. *Ten pat*, b. 561a, l. 1–2.

žygio tvarka.

Pulko kariams ir turtui pervežti buvo užsakyti 5 ešelonai. 1-uoju ešelonu išvyko 4-oji, 5-oji ir 6-oji kuopos, pulko ligoninė, Ryšių kuopa, Karininkų rėmovė ir pulko orkestras, 2-uoju – 1-oji ir 2-oji sunkiujų kulkosvaidžių kuopos, Mokomoji kuopa, Automobilių būrys ir buvo išgabentas visas karių švietimui reikalingas turtas, 3-uoju – 1-oji, 2-oji ir 3-ioji kuopos ir Tauragės intendentūros sandėlio turtas, 4-uoju – maisto sandėlio turtas, Inžinerijos būrys, Lyduvėnų intendentūros sandėlio turtas, pulko krautuvė, Automatinių prieštankinių pabūklų kuopa, pulko štabo Rikiuotės ir Ūkio skyriai. 5-uoju ešelonu buvo išgabenta Ūkio kuopa su visu turtu ir ginklų sandėlio turtas.

Pulko gurguolė vyko žygio tvarka. Vadinamąją kinkinių vorą sudarė 31 porinis ir 21 vieninkis vežimas, 2 lauko virtuvės, 2 krovininiai automobiliai ir 1 sanitarinis, 87 gurguolės ir 8 jojamieji arkliai. Vorai, taip pat ir 109 kariams, vadovavo lt. Stasys Geštautas. Žygis maršrutu Tauragė–Kryžkalnis–Raseiniai–Babtai–Kaunas–Žiezmariai–Vilnius truko 6 dienas. Vora buvo apsistojusi nakvoti Kryžkalnio–Nemakščių rajone, Girkalnyje, Babtuose, Rumšiškėse, Vievyje. Ji atvyko į Vilnių, Antakalnį, ir buvo nukreipta į Raudonojo Kryžiaus ligoninę.

Pulko turimi automobiliai ir motociklai irgi vyko nustatyta tvarka. Buvo suformuota automobilių vora. Jos vadu paskirtas lt. Vacys Gedminas. Vorą sudarė 6 krovininiai automobiliai ir 12 motociklų su priekabomis, iš viso 35 kariai. Ji vyko tuo pačiu maršrutu kaip ir kinkinių vora. Tačiau automobilių vorai buvo įsakyta atvykti į Vilnių, iki ešelonai su pulko kariais ir turtu ten atvyks, kad būtų galima panaudoti krovinius sunkvežimius pulko turtui į nuolatinę dislokacijos vietą pergabenti.

Išvyko tik kariškiai, o jų šeimos liko. Buvo pažadėta, kad jas perveš vėliau⁹³¹.

Persidislokuojant įvyko vienas kiek žymesnis incidentas. Pulkui pajudėjus, 2-osios kuopos vadas lt. P. Andriūnas ją paliko ir iš nevilties prisigėrė. Po 2 dienų grįžęs į pulką, iš kuopos vado pareigų buvo atleistas⁹³².

Kada ir kaip buvo pulkas galutinai išformuotas ir likviduotas, duomenų rasti nepavyko. Matyt, jo išformavimas vyko panašiai kaip ir kitų Lietuvos kariuomenės dalinių.

931 7 PP (297 ŠP) išvykimo iš Tauragės planas. *Ten pat*, b. 565, l. 1.

932 Slaptas einančio 297 šaulių pulko vado pareigas plk. A. Urbšo raportas 184 ŠD vadui. *Ten pat*, f. 520, ap. 1, b. 362, l. 20.

Išvados

Septintasis pėstininkų pulkas buvo formuojamas panašiai kaip ir kiti Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulkai – iš karto pradėtas formuoti ne kaip pulkas, o kaip atskiras batalionas. Jo užuomazga tapo dalis Kauno miesto ir apskrities komendantūros, t. y. kariai, kurie 1919 m. liepos 1 d. buvo atskirti nuo komendantūros ir sutelkti į kuriamą Kauno batalioną. Iš karto buvo pradėti formuoti tik Pirmasis, Antrasis ir Pirmasis baltgudžių pėstininkų pulkai. Tai lėmė sudėtingos Lietuvos kariuomenės kūrimo sąlygos ir karių skaičius.

Atrodytų, paradoksalu, tačiau Kauno batalionas, formuojamas šiame mieste, kartu vykdė ir Kauno įgulų tarnybos pareigas, kasdien į įvairias sargybas skirdamas vos ne pusę savo kareivių, buvo aprūpinamas labai blogai. Dėl to buvo užfiksuotas ir pirmasis nepaklusnumo atvejis formuojamoje Lietuvos kariuomenėje, kai 1919 m. rugpjūčio viduryje kareiviai atsisakė valgyti itin prastus pietus. Dėl sunkios materialinės padėties kariuomenės vadovybė stengėsi kuo geriau aprūpinti fronte su raudonarmiečiais kovojančius dalinius, o užnugario daliniams skyrė minimumą.

Kauno bataliono kovų kelias prasidėjo 1919 m. spalio pradžioje bermontininkų fronte Baisogalos rajone. Kovose su bermontininkais batalionas išaugo ir sustiprėjo, o nuo 1919 m. gruodžio 1 d. buvo perorganizuotas į Septintąjį pėstininkų pulką, kuriam kiek vėliau buvo suteiktas Žemaičių kunigaikščio Butigeidžio (tuo metu rašyta „Butegeidžio“) vardas, taigi oficialus jo pavadinimas buvo Septintasis pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulkas.

1920-ieji buvo pulko kovų su Lenkijos kariuomene metai. 1920 m. pirmoji pusė, saugant lenkų fronto barą Ukmergės apylinkėse, pulkui buvo svarbi tuo, kad tuo metu jis buvo baigtas komplektuoti. O rugsėjo mėnesį, per vadinamąją Gardino operaciją prieš lenkus, pulkas patyrė katastrofą. Kadangi jis buvo išskaidytas ir kiekvienas batalionas veikė savarankiškai, pirmieji du pulko batalionai lenkų buvo sutriuškinti, ir tik 3-iasis batalionas, vadovaujamas kpt. Vinco Vitkausko, siekdamas išvengti lenkų nelaisvės, atliko legendinį žygį per raudonarmiečių užimtą teritoriją. Per 7 dienas nuėję 310 km, 10 karininkų ir 750 kareivių pasiekė Lietuvos kariuomenės kontroliuojamą teritoriją ir išvengė lenkų nelaisvės. Dėl pulką Augustavo–Seinų rajone ištikusios katastrofos visa kaltė tenka tuometei Lietuvos kariuomenės vadovybei, kuri neįvertino žymios lenkų karinių pajėgų persvaros ir karinės grėsmės ir nesutelkė turimų dalinių, bet, atvirkščiai, juos net išskaidė.

Pulkas 1920 m. kovose su gen. mjr. L. Želigovskio vadovaujama Lenkijos

karine grupuote nuo spalio 15 d. iki sėkmingos Širvintų operacijos pasižymėjo tuo, kad ne tik vykdė aukštesniosios vadovybės įsakymus, bet ir pats sumaniau ir aktyviau veikė, dažnai ėmė iniciatyvą į savo rankas ir dėl to laimėjo keletą svarbių mūšių. Tai pasakytina tiek apie pulko vadovybę, tiek apie vadovaujančius pulko karininkus. Širvintų operacija gali būti ne tik gilaus apėjimo į priešų užnugarį, bet ir netikėtų, staigių bei drąsių veiksmų, kai smogiama į skaudžiausią priešui vietą – vadavietes, ryšių centrus ir artilerijos ugnivietes, – pavyzdys.

Pulkas aktyviai dalyvavo 1923 m. sausio mėn. Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos įvykiuose. Jo 2-asis batalionas buvo pėstininkų karinis dalinys, kuris pirmasis oficialiai įžengė į Klaipėdą. Netrukus į Klaipėdą buvo perdislokuotas ir visas pulkas, todėl jo taikos metų istorija skiriasi nuo kitų Lietuvos kariuomenės dalinių istorijos. Metus, praleistus Klaipėdoje, galima tik su išlygomis pavadinti taikiais, nes nei Vokietija, nei dauguma Klaipėdos krašto gyventojų vokiečių ir jų organizacijų nesusitaikė, kad jis buvo atplėštas nuo Vokietijos, todėl pulkui teko ne tik būti nuolat pasirengusiam malšinti neramumus ar sukilimus, bet ir dalyvauti šiose akcijose. Klaipėdoje pulkas, vengdamas nuolatinių provokacijų, ne tik nuolat budėjo, bet ir reprezentavo Lietuvos kariuomenę.

1934 m. balandžio mėn. palikus Klaipėdą ir beveik pusę jo karių perdavus atkurtam Šeštajam pėstininkų pulkui, o likusiam pulkui persidislokavus į Tauragę, jo reikšmė nė kiek nesumenko. Dabar jam teko beveik visa atsakomybė už visą Klaipėdos kraštą, nes padėtis čia ir toliau buvo įtempta. Visą laiką buvo vokiečių provokacijų, sukilimų ar kitų panašių veiksmų grėsmė.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, paskelbus dalinę Lietuvos kariuomenės mobilizaciją, pulko mobilizacija buvo ganėtinai sudėtinga, nes jis mobilizavosi trijose vietose: Tauragėje, Naumiestyje ir Skaudvilėje. Nepaisant kilusių sunkumų, iš esmės mobilizacija buvo baigta laiku. Ji parodė, kad pulkas yra aprūpintas mobilizaciniu rezervu (apraga ir amunicija) ir jam papildyti numatytas pakankamas mobilizuojamų karių skaičius.

1939 m. spalį su SSRS pasirašius Vilniaus ir dalies Vilniaus srities gražinimo Lietuvai sutartį, pulkas buvo įtrauktas į Vilniaus rinktinės sudėtį ir dalyvavo užimant SSRS perduotą Vilniaus krašto dalį. Po sėkmingo žygio užimant Vilniaus kraštą jis buvo dislokuotas Vilniuje. Čia jam teko vykdyti sargybų tarnybą, patruliuoti gatvėse. Pagrindinėms pajėgoms įsikūrus mieste, pulkas susidūrė su nemažai ūkinių sunkumų, nes, nesant gero susisiekimo, reikėjo daug pastangų, kad Vilniuje esantys kariai būtų tinkamai aprūpinti maistu ir reikmenimis iš pulko bazių. Tačiau, reikia pripažinti, pulko ūkiniai padaliniai gana sėkmingai sprendė iškilusias problemas.

1940 m. birželio 15 d. prasidėjus sovietinei okupacijai, pulkas pakluso tuometės Lietuvos vadovybės įsakymui nespriešinti, nors jo kariai patį okupacijos faktą sutiko nepalankiai. Pulke napatitenkinimas galėjo būti išreiškiamas pasyviai, nes didesnių pasipriešinimo atvejų, išskyrus drausmės susilpnėjimą, užfiksuota nebuvo.

Likviduojant Lietuvos kariuomenę pulko likimas buvo kaip ir kitų pulkų –

jis buvo performuotas. Pulko pagrindu buvo suformuotas Raudonosios armijos 29-ojo šaulių teritorinio korpuso 297-asis pėstininkų pulkas.

Priedai

1 priedas

Pulko vadai

Krn. VINCAS PETRAUSKAS⁹³³

(Kauno atskirojo bataliono vadas nuo 1919 m. liepos 1 iki spalio 7 d.)

Vincas Petrauskas gimė 1883 m. spalio 20 d. Kėdainių apskrities Grinkiškio valsčiaus Juodžių kaime. Baigė Revelio (dabar – Talinas) gimnazijos 5 klases. Nuo 1903 m. tarnavo Rusijos kariuomenės 91-ajame Dvinos pėstininkų pulke. 1905 m. spalio 22 d. išlaikęs egzaminus karininko laipsniui įgyti, suteikus praporščiko laipsnį, perkeltas tarnauti į 90-ąjį Onegos pėstininkų pulką. 1906 m. lapkričio 1 d. išleistas į atsargą. Po demobilizacijos persikėlė gyventi į Kauną, dirbo valstybinėje kontrolės įstaigoje. 1914 m. prasidėjus I

pasauliniam karui, liepos 18 d. buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę, paskirtas tarnauti į 304-ąjį Novgorodo-Severo pėstininkų pulką. 1915 m. perkeltas į Vakarų fronto vyr. tiekimo viršininko štabą, dalyvavo kovose su vokiečiais. 1918 m. vasario 19 d. turintis poručiko laipsnį buvo demobilizuotas.

Grįžęs į Lietuvą 1919 m. sausio 29 d. buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, paskirtas Kauno komendantūros 4-osios kuopos jaunesnioju karininku, kovo 13 d. – kuopos vadu, kovo 28 d. – laikinai eiti bataliono vado pareigas.

Liepos 1 d. dalis karių buvo atskirti nuo Kauno komendantūros, naujasis dalinys pavadintas Kauno atskiruoju batalionu, o krn. V. Petrauskas paskirtas jo vadu. 1919 m. spalio 7 d. iš bataliono vado pareigų atleistas. Toliau tarnauti perkeltas į Kertvirtąjį pėstininkų pulką, paskirtas bataliono vadu, vėliau – Ūkio dalies viršininku. Kartu su pulku dalyvavo visose kovose su raudonarmiečiais, bermontininkais ir lenkais.

933 LCVA, f. 930, ap. 2P, b. 62; ap. 5, b. 2107; Pulk. lt. V. Petrauskas. *Kardas*, 1930, Nr. 12, p. 179.

1920 m. sausio 24 d. jam buvo suteiktas kapitono laipsnis. 1922 m. sausio 6 d. jis buvo pakeltas į majorus ir liepos 1 d. paskirtas Kauno geležinkelio stoties ir ruožo komendantu. 1923 m. gruodžio 28 d. perkeltas į Generalinio štabo Susisiekimų skyrių, 1927 m. liepą – į Aukštuosius karo technikos kursus ir rugpjūčio 1 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus, tačiau jau lapkričio 14 d. perkeltas į Vyriausiojo kariuomenės štabo Susisiekimų skyrių. 1929 m. balandžio 1 d. paskirtas Vyriausiojo kariuomenės štabo valdybos IV (Tarnybų) skyriaus Susisiekimo dalies vedėjo padėjėju, kartu ir geležinkelių komendantu, o 1931 m. rugsėjo 1 d. – Susisiekimo dalies vedėju. 1932 m. gegužės 21 d. išleistas į atsargą.

1934 m. kovo 31 d. plk. ltn. Vincas Petrauskas mirė.

Apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio ordinu, Lietuvos nepriklausomybės ir Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliais. Tarnyba Rusijos kariuomenėje įvertinta Šv. Anos 2-ojo ir 3-iojo laipsnio, Šv. Stanislavo 2-ojo ir 3-iojo laipsnio su kardais ordinais.

Žmona – Kotryna Semaškaitė-Florovienė.

Plk. ltn. EDVARDAS ADAMKAVIČIUS⁹³⁴

(Kauno atskirojo bataliono vadas nuo 1919 m. spalio 7 iki lapkričio 30 d., pulko vadas nuo 1919 m. spalio 1 d. iki 1922 m. liepos 29 d.)

Edvardas Adamkavičius gimė 1888 m. kovo 18 (31) d. Mažeikių apskrityje Židikų valsčiaus Pikelių miestelyje. Baigęs Liepojos gimnaziją 1910 m. pradėjo studijas Peterburgo universitete, tačiau 1912 m. buvo pašauktas į Rusijos kariuomenę ir pasiūstas mokytis į Vladimiro karo mokyklą. Karo mokyklą baigė 1914 m. liepos 14 d. ir buvo paskirtas tarnauti į 64-ąją pėstininkų Kazanės pulką jaunesniuju karininku. Prasidėjus I pasauliniam karui, pulkas buvo pasiūstas į vokiečių, vėliau – į austrų ir vengrų frontą.

E. Adamkavičius už mūšiuose parodytą narsą buvo paskirtas kuopos vadu. 1915 m. Galicijoje buvo sunkiai sužeistas. Pasveikęs ir sugrįžęs į pulką buvo paaukštintas suteikus aukštesnį laipsnį ir paskirtas pulko adjutantu.

Po 1917 m. revoliucijos Ukrainai sukūrus savo karinius dalinius, paskirtas

934 Lietuvos kariuomenės karininkai, 2 t., p. 27–28; LCVA, f. 930, ap. 5, b. 12; f. R-222, ap. r. b. 7; Generolas Edvardas Adamkavičius, http://www.grazitumano.lt/wiki/index.php/Generolas_Edvardas_Adamkavi%C4%8Dius

16-ojo ukrainiečių pulko vadu. Pradėjus organizuoti lietuviškus dalinius, pulką paliko ir išvyko į Rovną, čia drauge su karo valdininku V. Čarnecku organizavo 700 vyrų Lietuvių atskirąją artilerijos gurguolių batalioną ir nuo 1918 m. gegužės jam vadovavo. 1918 m. rugpjūčio 31 d. E. Adamkavičius grįžo į Lietuvą ir spalio 23 d. įstojo savanoriu į Vilniuje pradėtą formuoti Lietuvos kariuomenę, 1918 m. gruodžio 1 d. buvo paskirtas Apsaugos ministerijos Asmeninės sudėties skyriaus Lietuvių dalies viršininku, 1918 m. gruodžio 26 d., reorganizavus štabą, – Rikiuotės skyriaus viršininku. Nuo 1919 m. sausio 12 d. buvo komisijos karių uniformoms nustatyti narys.

1919 m. spalio 7 d. paskirtas laikinai eiti Kauno bataliono vado pareigas, o 1919 m. gruodžio 1 d., batalioną performavus į Septintąjį pėstininkų pulką, – jo vadu. 1919 m. spalio 8 d. jam buvo suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis. 1920 m. rudenį E. Adamkavičius perėmė I pėstininkų divizijos vado pareigas. Divizijai kovojant su želigovskininkais, sėkmingai vadovavo Širvintų ir Giedraičių kautynėms.

Pasibaigus kovoms su lenkais, vėl gražintas vadovauti Septintajam pėstininkų pulkui. 1922 m. liepos 29 d. paskirtas I rūšies ypatingų reikalų karininku prie kariuomenės vado, 1922 m. lapkričio 23 d. – Biržų komendantu, 1924 m. sausio 23 d. – Biržų mobilizacinio rajono viršininku, 1928 m. kovo 13 d. – eiti Devintojo pėstininkų pulko vado pareigas. 1928 m. lapkričio 23 d. pakeltas į pulkininkus ir 1929 m. rugpjūčio 14 d. paskirtas Devintojo pėstininkų pulko vadu. 1930 m. birželio 19 d. baigė trumpalaikius Aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursus ir birželio 26 d. buvo paskirtas eiti III karo apygardos viršininko pareigas. 1933 m. rugsėjo 6 d. suteikus generolo leitenanto laipsnį, paskirtas III pėstininkų divizijos vadu, 1935 m. rugsėjo 12 d. – II pėstininkų divizijos vadu. 1937 m. vasario 16 d. jam buvo suteiktas divizijos generolo laipsnis.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. birželio 25 d. išleistas į atsargą. Vokiečių okupacijos metu gyveno savo dvare Pikeliuose. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Gyveno Augsburgio pabėgėlių stovykloje. 1949 m. emigravo į JAV, apsigyveno Vusterio mieste. Aktyviai dalyvavo lietuvių veikloje, buvo Lietuvių karių veteranų sąjungos „Ramovė“ skyriaus garbės narys, Lietuvių piliečių klubo garbės narys, lietuvių bendruomenės garbės narys. Mirė 1957 m. gegužės 10 d., palaidotas Broktone.

Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio, Vytauto Didžiojo 3-iojo laipsnio ordinais, Savanorių ir Lietuvos nepriklausomybės medaliais, Latvijos Aizsargų kryžiumi, Latvijos Trijų žvaigždžių 2-ojo laipsnio ordinu, Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu, Lietuvos ugniagesių „Artimui pagalbon“ 1-ojo laipsnio ženkle, už tarnybą Rusijos kariuomenėje – Šv. Anos 3-iojo ir 4-ojo laipsnio, Šv. Stanislovo 2-ojo ir 3-iojo laipsnio ordinais.

Plk. ltn. JULIUS ČAPLIKAS⁹³⁵

(pulko vadas nuo 1922 m. liepos 30 d. iki 1923 m. spalio 24 d.)

Julius Čaplikas gimė 1888 m. gegužės 20 d. Alytaus apskrities Merkinės valsčiaus Samuoliškių kaime.

I pasaulinio karo metu tarnavo Rusijos kariuomenėje. 1915 m. baigė Vilniaus karo mokyklą ir nuo 1915 m. spalio 30 d. iki 1917 m. spalio 30 d. tarnavo 6-ajame grenadierių Tauridės (rus. *Таврический*) pulke, turėjo poručiko laipsnį. Dalyvavo kovose su austrais ir vokiečiais, buvo patekęs į vokiečių nuodingųjų dujų ataką. 1918 m. grįžęs į Lietuvą lapkričio 20 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę ir buvo paskirtas Pirmojo pėstininkų pulko adjutantu, 1919 m. sausio 9 d. – pulko štabo viršininku, 1919 m. lie-

pos 3 d. – 3-iojo bataliono vadu, performavus batalioną į Aštuntąjį pėstininkų pulką, 1919 m. gruodžio 10 d. – šio pulko vadu. 1919 m. lapkričio 18 d. jam buvo suteiktas majoro laipsnis. Dalyvavo kovose su bolševikais ir lenkais. 1920 m. rugsėjo–lapkričio mėn. buvo lenkų nelaisvėje, iš ten pabėgo. 1921 m. sausio 13 d. buvo paskirtas Generalinio štabo Operacijų skyriaus viršininku, gegužės 29 d. – Kėdainių komendantu.

1922 m. sausio 6 d. jam buvo suteiktas pulkininko leitenanto laipsnis. 1922 m. kovo 15 d. jis buvo paskirtas Trakų karo komendantu, o jau liepos 29 d. – Septintojo pėstininkų pulko vadu. 1923 m. spalio 24 d. paties prašymu išleistas į atsargą. Dirbo Žiežmarių vidurinėje mokykloje, buvo jos direktorius. 1925 m. balandžio 27 d. pradėjo tarnybą Vidaus reikalų ministerijoje, ten ėjo įvairias pareigas.

1928 m. birželio 25 d. grįžo į kariuomenę ir buvo paskirtas Aukštųjų karininkų kursų chemijos kabineto vedėju, 1928 m. gruodžio 21 d. – Antrojo pėstininkų pulko vadu. 1929 m. lapkričio 23 d. jam buvo suteiktas pulkininko laipsnis. 1930 m. baigė Aukštųjų kariuomenės viršininkų kursų. 1931 ir 1932 m. laikinai ėjo II karo apygardos ir Kauno įgulos viršininko pareigas. 1932 m. gruodžio 29 d. paskirtas Vyčio Kryžiaus ordino tarybos kandidatu, 1934 m. liepos 13 d. – II pėstininkų divizijos vadu. 1935 m. vasario 16 d. jam buvo suteiktas generolo leitenanto laipsnis.

1935 m. rugsėjo 6 d. gen. ltn. J. Čaplikas tapo Juozo Tūbelio vyriausybės vidaus reikalų ministru, todėl 1935 m. spalio 3 d. paties prašymu iš kariuomenės

935 Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953. V., 2002, t. 2, p. 269; Aušra Jurevičiūtė. Ats. gen. ltn. Julius Čaplikas, <https://ukmergesmuziejus.lt/kovu-uz-laisve-keliu-i-amzinybe/ats-gen-ltn-julius-caplikas/> [žr. 2020-02-09].

buvo išleistas į atsargą. 1935 m. paskirtas vidaus reikalų ministru. 1935 m. jo atsargos generolo leitenanto laipsnis pakeistas į atsargos brigados generolo laipsnį.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 23 d. suimtas ir 1941 m. liepos 30 d. sušaudytas.

Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio, Vytauto Didžiojo 3-iojo laipsnio ordinais, Savanorių medaliu, Lietuvos nepriklausomybės medaliu, Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu.

Žmona – Marija Valairytė, dukros – Aldona ir Julija.

Mjr. PRANAS KAUNAS⁹³⁶

(pulko vadas nuo 1923 m. spalio 24 d. iki 1924 m. sausio 29 d.)

Pranas Kaunas gimė 1891 m. liepos 12 d. Šakių apskrities Sintautų valsčiaus Balseliškių kaime. Mokėsi Seinų mokykloje, vėliau – Veiverių mokytojų seminarijoje. 1911 m. baigė Peterburgo municipaliteto Švietimo skyriaus kursus. Mokytojavo Rusijoje. I pasaulinio karo metu buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę, baigė Čiugujevo karo mokyklą. Dalyvavo kovose su vokiečiais. 1918 m. grįžo į Lietuvą, mokytojavo Šakių apskrityje. Surinkęs 33 savanorių būrį, 1918 m. gruodžio 16 d. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę ir 1919 m. vasario 25 d. buvo paskirtas į Antrąjį pėstininkų pulką karininku, balandžio 12 d. – Antrojo atsargos

bataliono karių mokyklos viršininku. 1919 m. spalio 18 d. jam buvo suteiktas kapitono laipsnis.

1920 m. sausio 15 d. paskirtas Kauno igulos pirmuoju adjutantu, karininkų kursų viršininko padėjėju, 1920 m. rugpjūčio 20 d. – Penktojo pėstininkų pulko vado padėjėju. Iki 1920 m. gruodžio 1 d. dalyvavo Nepriklausomybės kovose su lenkais prie Seinų, Vievio, Utenos. Nuo 1921 m. vasario 1 d. ėjo pulko vado pareigas, vasario 18 d. paskirtas Mokomojo bataliono vadu.

1922 m. sausio 6 d. pakeltas į majorus. 1923 m. kovo 16 d. perkeltas tarnauti į Dešimtąjį pėstininkų pulką ir paskirtas eiti pulko vado pareigas. 1923 m. sausio 9–22 d. dalyvavo Klaipėdos išvadavime. 1923 m. spalio 23 d. baigė Aukštuosius karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursus, paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadu. Iš pulko vado pareigų atleistas 1924 m.

936 LCVA, f. 930, ap. 2K, b. 83; ap. 5, b. 1219; Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 4, p. 182.

vasario 29 d. Kovo 1 d. perkeltas į Karo mokyklą inspektoriumi, 1925 m. gegužės 15 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus.

1926 m. spalio 1 d. paskirtas Karo mokyklos viršininku, 1928 m. kovo 13 d. – Biržų apskrities karo komendantu, tačiau dėl nesutarimų su Biržų apskrities viršininku 1933 m. birželio 12 d. perkeltas į Mažeikių apskritį ir paskirtas Mažeikių apskrities karo komendantu, 1936 m. kovo 28 d. – Raseinių apskrities, 1938 m. birželio 25 d. – Panevėžio apskrities, 1939 m. spalio 19 d. – Vilniaus miesto karo komendantu. 1939 m. lapkričio 23 d. pakeltas į pulkininkus.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. liepos 15 d. išleistas į atsargą, liepos 26 d. suimtas, kalintas Kaune. Kilus Vokietijos ir SSRS karui, išlaisvintas. Karo pabaigoje pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. emigravo į Kanadą, apsigyveno Toronte. Įsteigė Lietuvos kariuomenės atsargos karių sąjungą, buvo jos pirmininkas.

Mirė 1954 m. balandžio 16 d. Toronte.

Apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio, Šaulių žvaigždės ordinais, Savanorių, Lietuvos nepriklausomybės, Klaipėdos krašto išvadavimo sidabro, Šaulių žvaigždės ordino medaliais, Latvijos Aizsargų Nuopelnų kryžiumi.

Žmona – Emma Šneiderytė-Kaufmanienė, sūnus – Algirdas.

Plk. PETRAS GENYS⁹³⁷

(pulko vadas nuo 1924 m. kovo 1 d. iki 1939 m. balandžio 4 d.)

Petras Genys gimė 1894 m. rugpjūčio 27 d. Biržų apskrities Jonišio valsčiaus Gailionių kaime. Mokėsi Panevėžyje. I pasaulinio karo metais į Lietuvos teritoriją veržiantis vokiečiams, pasitraukė į Maskvą, kur 1916 m. vasario 1 d. baigė Aleksejaus karo mokyklą. Jam buvo suteiktas paporučikio, vėliau – poručiko laipsnis. 1917–18 m. tarnavo lietuvių batalione Vitebske. Grįžęs į Lietuvą, 1918 m. lapkričio 10 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę, buvo paskirtas į Pirmąjį pėstininkų pulką jaunesniuoju karininku. Kartu su pulku dalyvavo kovose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais, vadovavo kuopai, vėliau – batalionui. 1919 m. spalio 18 d., Lietu-

937 Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 3, p. 168–169; LCVA, f. 930, ap. 8, b. 242; f. R-222, ap. 1, b. 7.

vos kariuomenėje atkūrus karinius laipsnius, P. Geniui buvo suteiktas majoro laipsnis. 1920 m. spalio 29 d. paskirtas Pirmojo pėstininkų pulko vado padėjėju. 1922 m. sausio 6 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus. 1922 m. spalio 6 d. baigė Aukštųjų karininkų kursų II laidą.

1924 m. vasario 29 d. paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vado. 1925 m. gegužės 20 d. pakeltas į pulkininkus. 1930 m. birželio 19 d. baigė Aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursų. 1939 m. balandžio 4 d. buvo paskirtas Trečiojo pėstininkų pulko vado. 1940 m. birželio 30 d. iš Trečiojo pėstininkų pulko vado pareigų atleistas ir paskirtas Ketvirtojo pėstininkų pulko vado. 1940 m. rugpjūčio 1 d. paties prašymu išleistas į atsargą.

Išėjęs į atsargą, P. Genys gyveno savo ūkyje Rozalime, Panevėžio apskrityje. Vokiečių okupacijos metu 1941 m. spalio 24 d. buvo paskirtas LSD Panevėžio apygardos vadu, likvidavus apygardą, 1942 m. rugsėjo 8 d. – 10-ojo bataliono vadu. 1942 m. lapkričio 30 d. išleistas į atsargą. 1944 m. vasario 10 d. įstojo į Vietinę rinktinę, buvo paskirtas Biržų apskrities komendantu. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. 1949 m. emigravo į JAV, gyveno Čikagoje. Mirė 1969 m. spalio 15 d., palaidotas Čikagos Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse.

Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio, Vytauto Didžiojo 3-iojo laipsnio, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio ordinais, Savanorių medaliu, Šaulių žvaigždės ordinu, Lietuvos nepriklausomybės medaliu, skautų Svastikos ordinu, Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu.

Žmona – Vilgelmina Kiško-Kisielytė, dukros – Liudmila, Regina Nijolė ir Marija Eglė.

Pilk. ANTANAS BREIMELIS⁹³⁸

(pulko vadas nuo 1939 m. balandžio 5 d. iki 1940 m. balandžio 27 d.)

Antanas Breimelis gimė 1900 m. birželio 6 (19) d. Biržų apskrities Joniškėlio valsčiaus Meškalaukio kaime. 1919 m. baigė Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją. 1919 m. liepos 1 d. buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, paskirtas tarnauti į Atskirąjį Vilniaus batalioną. 1919 m. liepos 31 d. įstojo į Karo mokyklos II laidą ir ją baigė tą pačių metų gruodžio 16 d. Jam buvo suteiktas leitenanto laipsnis.

A. Breimelis buvo paskirtas į Joniškėlio batalioną, vėliau performuotą į Devintąjį pės-

938 Lietuvos kariuomenės karininkai, t. 2, p. 212–213; LCVA, f. R-222, ap. 2, b. 14, l. 2; f. 930, ap. 5, b. 295a.

tininkų pulką, 1923 m. sausio 6 d. – 2-osios kulkosvaidžių kuopos vadu. 1923 m. gruodžio 11 d. jam buvo suteiktas vyresniojo leitenanto laipsnis. 1925 m. liepos mėn. baigė Aukštuosius karininkų kursus. 1927 m. vasario 16 d. jam buvo suteiktas kapitono laipsnis. 1928 m. gegužės 31 d. buvo paskirtas Mokomosios kuopos vadu.

1928 m. spalio 30 d. perkeltas į Karo mokyklą ir paskirtas lektoriumi. Nuo 1929 m. balandžio 1 d. iki 1932 m. rugsėjo 1 d. studijavo Italijos karališkojoje karo akademijoje Turine. Baigęs studijas buvo paskirtas į Generalinio štabo valdybos II skyrių, lapkričio 23 d. jam buvo suteiktas majoro laipsnis ir gen. štabo karininko teisės. 1932 m. gruodžio mėn. perkeltas į Generalinio štabo valdybos I skyrių, 1934 m. gegužės 19 d. – į Karo mokyklą lektoriumi, tačiau rugsėjo 19 d. perkeltas į Penktąjį pėstininkų pulką, lapkričio 16 d. vėl gražintas į Karo mokyklą. 1934 m. lapkričio 23 d. pakeltas į gen. št. pulkininkus leitenantus. 1936 m. spalio 8 d. paskirtas Karo mokyklos inspektoriumi, 1937 m. lapkričio 16 d. – Šeštojo pėstininkų pulko vadu. 1938 m. lapkričio 23 d. jam buvo suteiktas gen. št. pulkininko laipsnis.

1939 m. balandžio 5 d. A. Breimelis buvo paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadu ir šias pareigas ėjo iki Lietuvos okupacijos. Sovietams okupavus Lietuvą, 1940 m. birželio 27 d. paskirtas Lietuvos kariuomenės III pėstininkų divizijos štabo viršininku, likviduojant Lietuvos kariuomenę 1940 m. rugsėjo 2 d. – Raudonosios armijos 29-ojo šaulių teritorinio korpuso 184-osios šaulių divizijos 294-ojo šaulių pulko vadu. 1941 m. birželio 16 d. suimtas, išvežtas į Gorkio kalėjimą Nr. 1. 1942 m. gruodžio 30 d. nuteistas 10 metų kalėti, išvežtas į Uchtižernlagą, Komiją. 1950 m. kovo 17 d. žuvo Suchobezvodnajos lageryje, Gorkio srityje.

Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio ordinu, Lietuvos nepriklausomybės medaliu.

Žmona – Natalija Abraitytė, duktė – Liūda.

Plk. ADOLFAS URBŠAS⁹³⁹

(pulko vadas nuo 1940 m. birželio 27 d. iki pulko likvidavimo)

Adolfas Urbšas gimė 1900 m. rugpjūčio 7 d. Rokiškio apskrities Pandėlio valsčiaus Kirdonių kaime. Mokėsi Panevėžio gimnazijoje.

1920 m. lapkričio 15 d. buvo pašauktas į Lietuvos kariuomenę, priimtas į Karo mokyklą. 1921 m. gruodžio 18 d. baigęs Karo mokyklą, suteikus leitenanto laipsnį, paskirtas į Ketvirtąjį pėstininkų pulką. Tarnaudamas pulke 1923 m. vasario 9 d. eksternu baigė Panevėžio gimnaziją. 1923 m. gruodžio 3 d. paskirtas pulko adjutantu, 1924 m. sausio 1 d. pakeltas į vyr. leitenantus. 1925 m. liepos 15 d. baigė Aukštųjų karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų Bendrąjį skyrių. 1926 m. sausio 1 d. perkeltas į Karo mokyklą, čia ėjo įvairias

939 Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 8, p. 105–106.

pareigas, dėstė Drausmės, Šaudymo statutus, vadovavo topografijos darbams. Nuo 1926 m. studijavo Lietuvos universiteto Teisių fakultete.

1927 m. vasario 16 d. pakeltas į kapitonus, 1931 birželio 12 d. – į majorus. 1934 m. gegužės 18 d. baigė Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrių. 1934 m. gegužės 18 d. perkeltas į III pėstininkų divizijos štabą. 1934 m. rugsėjo 7 d. pakeltas į generalinio štabo pulkininkus leitenantus, paskirtas III pėstininkų divizijos štabo III (Operacijų) skyriaus viršininku. 1935 m. liepos 20 d. perkeltas į Trečiąjį pėstininkų pulką pulko vado padėjėju. 1937 m. rugpjūčio 28 d. paskirtas eiti III pėstininkų divizijos štabo viršininko pareigas. 1938 m. rugsėjo 8 d. pakeltas į pulkininkus ir lapkričio 23 d. patvirtintas štabo viršininku.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. birželio 27 d. paskirtas Septintojo pėstininkų pulko vadu, likviduojant Lietuvos kariuomenę – Raudonosios armijos 29-ojo šaulių teritorinio korpuso 184-osios šaulių divizijos 297-ojo šaulių pulko, dislokuoto Vilniuje, vadu. 1941 m. birželio 6 d. išsiųstas į tobulinimosi kursus Frunzės akademijoje Maskvoje, vėliau – Ufoje. Nuo 1941 m. gruodžio 20 d. iki 1942 m. vasario dirbo karininkų kursų „Vystrel“ Kištyme, Sverdlovsko srityje, dėstytoju. 1942 m. vasario 5 d. paskirtas į formuojamą 16-ąją lietuviškąją diviziją Balachnoje 167-ojo šaulių pulko vadu, gegužės 11 d. vėl grąžintas į kursų „Vystrel“ Solnečnogorske, Maskvos rajone, dėstytojo pareigas. 1943 m. balandžio mėn. pasiųstas į 16-ąją lietuviškąją diviziją Oriolo fronte paskyrus štabo viršininku. 1944 m. rugsėjo mėn. paskirtas divizijos vadu, 1944 m. lapkričio mėn. pakeltas į generolus majorus.

Jam vadovaujant 16-oji lietuviškoji divizija dalyvavo Šiaulių operacijoje, kautynėse prie Nemuno, Klaipėdos, Kurše. 1945 m. gegužės 8 d. iš divizijos vado pareigų atleistas, perkeltas Vyriausiosios kadrų valdybos Maskvoje žinion. 1946 m. sausio mėn. paskirtas „Vystrel“ kursų taktikos vyr. dėstytoju, vėliau – taktikos ciklo vadovo pavaduotoju. 1955 m. išleistas į atsargą, grįžo į Lietuvą. 1955–1961 m. dirbo Veterinarijos akademijos Karinės katedros viršininku, 1963–1965 m. – Kauno istorijos muziejaus direktoriaus pavaduotoju.

Mirė 1973 m. gegužės 19 d. Kaune, palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

Apdovanotas Vytauto Didžiojo 5-ojo laipsnio, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-ojo laipsnio ordinais, Lietuvos nepriklausomybės medaliu, SSRS – Raudonosios vėliavos, Raudonosios žvaigždės, Tėvynės karo 1-ojo laipsnio ordinais, medaliais.

Žmona – Zinaida Medvedevaitė, duktė – Regina Marija, sūnus – Algirdas Aleksandras.

**SEPTINTOJO PĖSTININKŲ ŽEMAIČIŲ KUNIGAIKŠČIO
BUTEGEIDŽIO PULKO KARIŲ, ŽUVUSIŲ KOVOSE DĖL
NEPRIKLAUSOMYBĖS,**

S A R A Š A S⁹⁴⁰

Eil. nr.	Kuopos pavadinimas	Karinis laipsnis, pavardė, vardas	Žūties data ir vieta
1.	8-oji kuopa	Ltn. Tiška Zigmas	1920-11-17, Paširvinčio dvaras
2	1-oji kuopa	Eil. Aperavičius Jonas	1920-10-31, Juodiškių dvaras
3.	--,,--	Eil. Jaraminas Jonas	1919-10-15, Daugėlaičių dvaras
4.	--,,--	Eil. Norvilas Jonas	1920-11-21, Načansų kaimas
5.	--:--	J. psk. Sakalauskas Gracijonas	1919-10-15, Daugėlaičių dvaras
6.	--,,--	Eil. Zdanavičius Juozas	1920-10-31, Juodiškių dvaras
7.	2-oji kuopa	Eil. Miklasevičius Kazys	1920-11-20, Motiejūnų kaimas
8.	--,,--	Eil. Nenortas Juozas	1920-02-17, Antakalnės dvaras
9.	--,,--	Eil. Sumpys Kazys	1920-11-20, Motiejūnų kaimas
10.	--,,--	Eil. Žukauskas Marcelinas	1920-11-20, Motiejūnų kaimas
11.	3-ioji kuopa	Eil. Barasas Vladas	1920-10-31, Orlikių-Tropelių kaimas
12.	--,,--	Eil. Grigaitis Juozas	1920-10-21, Orlikių-Tropelių kaimas
13.	--,,--	Eil. Gerulaitis Antanas	1920-10-29, Oličanės kaimas
14.	--,,--	Eil. Mickevičius Juozas	1920-10-31, Orlikių-Tropelių kaimas
15.	--,,--	Eil. Prakulauskas Ignas	1920-10-31, Orlikių-Tropelių kaimas
16.	--,,--	Eil. Trakenis Kazys	1920-10-31, Orlikių-Tropelių kaimas
17.	4-oji kuopa	Eil. Mačioris Kazys	1920-11-17, Ramoškančių kaimas
18.	5-oji kuopa	Eil. Balčiauskas Stasys	1920-11-20, Širvintos
19.	--,,--	Eil. Daniliovas Mikas	1920-03-05, Ukmergė
20.	--,,--	Eil. Degesys Boleslovas	1920-11-22, Širvintos
21.	--,,--	Eil. Pupšys Justinas	1920-11-12, Olinovo kaimas
22.	--,,--	Eil. Reketis Juozas	1920-11-22, Širvintos
23.	6-oji kuopa	Eil. Janavičius Jonas	1920-03-18, Kepuriškių kaimas
24.	--,,--	Eil. Petraitis Mateušas	1920-10-02, Mardasavo kaimas
25.	--,,--	Eil. Rusilas Bronius	1920-10-02, Mardasavo kaimas
26.	--,,--	Eil. Staugas Jonas	1920-11-21, Kepuriškių kaimas
27.	--,,--	Eil. Šmitas Kazys	1920-10-02, Mardasavo kaimas
28.	--,,--	Eil. Trainauskas Jurgis	1920-03-18, Kepuriškių kaimas
29	7-oji kuopa	Eil. Budrys Simeonas	1920-11-21, Ukmergė
30.	--,,--	Eil. Dereškevičius Adolfas	1920-11-21, Širvintos
31.	--,,--	Eil. Murza Juozas	1920-11-21, Širvintos
32.	--,,--	Eil. Vienažindis Antanas	1920-11-21, Širvintos

940 Lentelė sudaryta pagal: Butegeidėnai, žuvę kovose dėl nepriklausomybės. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 767; Kauno bataliono ir 7 pėst. Ž. K. Butegeidžio pulko karių, žuvusių kautynėse ir mirusių nuo žaizdų, gautų kautynėse dėl Lietuvos nepriklausomybės, sąrašas. *LCVA*, f. 520, ap. 1, b. 320, l. 45.

33.	----	Eil. Vienažindis Jurgis	1920-11-21, Širvintos
34.	8-oji kuopa	Eil. Birgėla Antanas	1920-10-13, Budiškių kaimas
35.	--,,--	Eil. Deveikis Motiejus	1920-11-19, Beržės rajonas
36.	--,,--	Eil. Danilaitis Stasys	1920-11-19, Beržės rajonas
37.	--,,--	Eil. Noreika Stasys	1920-10-13, Budiškių kaimas
38.	--,,--	Eil. Pupelis Ignas	1920-10-29, Širvintos
39.	--,,--	Eil. Tamašauskas Pranas	1920-10-29, Širvintos
40.	9-oji kuopa	Eil. Brazauskas Vladas	1920-10-13, Zabločio kaimas
41.	--,,--	Eil. Stunkšaitis Petras	1920-11-18, Motiejūnų kaimas
42.	1-oji kulkosvaidžių kuopa	Eil. Kreivys Augustinas	1920-03-11, Migučių kaimas
43.	--,,--	Eil. Šidlauskas Vincas	1920-03-11, Migučių kaimas
44.	2-oji kulkosvaidžių kuopa	Eil. Krūminas Romualdas	1920-11-17, Motiejūnų kaimas
45.	--,,--	Eil. Kudžianskas Stasys	1920-11, Pory ir Olanovo kaimų rajonas

**SEPTINTOJO PĖSTININKŲ ŽEMAIČIŲ KUNIGAIKŠČIO
BUTEGEIDŽIO PULKO KARIAI, APDOVANOTI VYČIO KRYŽIUMI
IR VYČIO KRYŽIAUS ORDINU⁹⁴¹**

Majorai:

Kerbelis Andrius.

Kapitonai:Baltrūnas Petras,
Tarasenka Petras,
Vitkauskas Vincas.**Leitenantai:**Balnas Teodoras,
Katasonovas Dimitrius,
Kemėžis Antanas,
Statkevičius Vaclovas,
Šalkauskas Zigmąs.**Jaunesnieji leitenantai:**Andrikis Juozas,
Bitvinskas Teodoras,
Černius Juozas,
Gudaitis Kristupas,
Hamanskis Sergejus,
Kalinauskas Leonas,
Kulvicąs Vladas,
Matelis Jeronimas,
Ramonauskas Kazys,
Šarauskas Bronius,
Štatas Antanas,
Tiška Zigmąs,
Žilinskas Kazys.**Viršilos:**Lisas Povilas,
Kalesnikas Aleksas.**Puskarininkiai:**Gutmanas Jonas,
Grigaitis Antanas.**Sanitarijos puskarininkiai:**

Jankauskas Kostas.

Jaunesnieji puskarininkiai:Sinušas Antanas,
Mikalajūnas Matas,
Baukus Petras,
Petrauskas Jonas,
Nutautas Kostas,
Petraitis Jonas,
Lukauskas Juozas.**Grandiniai:**Šukutis Kazys,
Stankevičius Petras,
Kaškonas Jonas,
Pocius Simas.**Eiliniai:**Mickevičius Kazys,
Danielius Viktoras,
Savickas Jonas,
Banionis Antanas,
Astrauskas Vladas,
Vikšnaitis Antanas;
Barakovas Leiba,
Gordonas Mejeris,
Zubis Pranas,
Pilius Jonas,
Venzelis Antanas,
Remeikis Antanas,
Triukas Antanas,
Doveikis Matas,
Radzevičius Vincas,
Staškūnas Antanas,
Svolskinas Juozas,
Krustinas Aleksas,
Benušis Ignas,
Balčiauskas Jonas,
Pavačiauskas Jonas,
Žebelis Jonas,

941 Butegeidėnai, apdovanoti Vyčio Kryžiumi bei ordinu. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 776.

Mackevičius Marijonas,
Šimkus Stasys,
Antolevičius Balys,
Judgalvis Mikas,
Norkus Leonas,
Danielius Petras,
Vanglikas Petras,
Buividas Adolfas,
Čeikus Vladas,
Kontuktas Juozas,
Repšys Stepas,
Kaupinaitis Juozas,
Krikščiūnas Julius,
Keršauskas Jonas,
Ūselis Ignas,
Kaupas Matas,
Gulbinas Stasys,
Ariauskas Teodoras,
Pilkonis Viktoras,
Belskis Petras,
Kazakevičius Antanas,
Noreika Juozas,
Jamontas Povilas,
Linauskas Pranas,
Stankus Vladas,
Ulinskas Vincaas,
Dovidavičius Petras,
Sadaitis Antanas,
Šiugžda Bernardas,
Balčiūnas Alfonsas,
Rabačiauskas Vincas,
Antanavičius Juozas,
Pušinskas Juozas,
Glzauskas Kazys,
Zalinas Augustas,
Aniūnas Antanas,
Mircinskas Vincas,
Čekauskas Petras,
Petrauskas Nikodimas.

Visiškai slaptai**K l a i p ė d o s mieste ištikusiam sukilimui bei riaušėms malšinti
p l a n a s⁹⁴²**

Sukilimai bei riaušės gali būti įvairaus dydžio ir masto, todėl ir būdai jiems malšinti negali būti vienodi. Tiksliesniam kariuomenės panaudojimui sukilimus bei riaušės galima padalinti į sekančias keturias svarbesnes fazes:

politinio arba ekonominio pobūdžio streikai bei minios išėjimas į gatves;
streikai su masiniais mitingais ir minios išėjimu į gatves;
ginkluotas minios sukilimas ir
ginkluotas minios sukilimas, kariuomenei prisidėjus arba jai pasyviai laikantis.

Pirmose dviejose fazėse veikia policija, kariuomenei padedant; kitose – kariuomenė, policijai padedant.

K l a i p ė d o s įgulos veiksmai įvairiose fazėse.

I fazė. a) 7-as pėst. pulkas (2 batalionai, atskiros kuopos ir komandos). Dežuruojanti dalis 1 kuopos sąstate pasiruošusi. Patruliavimas kareivinių rajone.

b) Šarvuotas auto. būrys. Dežuruojantis 1 šarvuotis pasirėngęs.

Visi įgulos karininkai be įgulos viršininko žinios negali apleisti kareivinių.

II fazė. a) 7-as pėst. pulkas – pasirėngęs veiksmams. Siunčiama miestan patruliai į sekančius rajonus: 1) Bommelsvite – iš 7 žm.:

2) uosto rajonan – iš 12 žmonių;

3) Gubernatūros rajonan – iš 7 žm.;

4) Turgaus gatvės rajonan – iš 10 žmonių;

5) svarb. Miesto gatve – nuo kareivinių Voltkio, Liepojaus ir Biržos g-vė iki Biržos tilto patrulis iš 5 žm.

Priemiesčiuose Joniškėj ir Smeltėj – raiti patruliai žvalgybos tikslu.

S t a t o m o s s a r g y b o s:

Gubernatūroj sustiprinama sargyba iki 1 kautynių skyriaus su 1 lengvu kulkosvaidžiu ir karininku;

Prie pašto įstaigos sargyba iš 1 grandies su karininku kontroliavimo tikslu;

Gelžkelio stoty – sargyba iš 9 žm.;

Miesto elektros stoty iš 7 žm.;

Vandens ir garo stoty iš 4 žm.;

Emisijos banko skyriuje iš 4 žm.;

Celiuliozo fabrike statoma įgula iš 1 būrio su karininku.

942 LCVA, f. 520, ap. 1, b. 77, l. 3–4.

b) baterija pasiruošusi veiksams. Baterijos vadas paruošia baterijai poziciją kareivinių rajone apšaudymui uosto ir punktų turgaus aikštė, kryžgatvis Liepojaus ir Liepų gatvių.

c) šarvuotas auto būrys pasiruošęs veikimams.

III-ji fazė. a) 7 pėst. pulkas. Patruliavimas kaip ir II fazėje. Užima svarb. gynimuisi punktus: 1) Gubernatūroj sustiprinama sargyba iki 1 būrio su 1 šarvuočiu;

2) Biržos tiltas ir namas: 1 kaut. skyrius su 2 sunkiaisiais kulkosvaidžiais;

3) Maitinė ir Karlo tiltas – 1 kaut. skyrius su 2 sunkiaisiais kulkosvaidžiais;

4) Uosto baltasis bokštas – grandis su 2 sunk. kulkosvaidžiais;

5) Geležinkelio stotis – sustiprinama sargyba iki 1 kaut. skyriaus su lengvais kulkosvaidžiais.

6) Telegrafas ir telefono centralė perimama kariškos valdžios žinion.

Kareivinėse išstatomi kulkosvaidžiai sulig įgulai įsakymo Nr. 1 sl.

b) 4 baterija. Užima parinktą poziciją ir pasiruošia šaudymui, veikdama sulig įgulos viršininko nurodymų.

c) Šarvuočių auto. būrys. 1 šarvuotis vyksta prie Gubernatūros, kiti pilnai pasiruošę pasilieka kareivinėse įgulos viršininko žinioje ir veikia sulig reikalo ir nurodymais.

IV-ji fazė. Šioj fazėj numatytos apystovos Klaipėdos įguloje susidaryti negali. Sukilimas galimas tik iš vokiečių arba komunistų pusės. Šiuose atsitikimuose negalima laukti, kad kariuomenė prisidėtų arba pasyviai laikytųsi. Taip pat 7 pėst. pulke sunku laukti sukilimo dalies viduje, nes pulkas stovi krašte, kur kareiviai mažai turi bendro su vietiniais gyventojais. Prie to dauguma karininkų gyvena kareivinėse prie savo dalių.

Jeigu išimtiname atsitikime būtų pastebėta kurios nors dalies svyravimas arba atsisakymas bendrai veikti, toji būtų tuojau nuginkluota ir izoliuota.

Pulkininkas (pas. Genys)

Klaipėda, 1927 m. kovo 15 d.“

„LIETUVOS RESPUBLIKA
K A M
III KARO APYGARDOS
VIRŠININKAS
Operacijų skyr.
1927 m. gruodžio 3 d.
741 sl Nr.
Šiauliai

N u o r a š a s⁹⁴³

Slaptai. Asmeniškai
7 pėst. Ž. K. Butegeidžio
pulko V a d u i
Operatyvinė direktyva 1 Nr.

A. Bendrosios apystovos.

Vyriausybė įsivaizduoja pastarojo laiko bendrai susidėjusią politinę konjunktūrą taip, jog verčiama kiekvienu momentu laukti iš mūsų priešų agresingų žygių. Visapusiškai padėjimą išnagrinėjus, Vyriausybei atrodo, kad pirmon eilėn mums gresia lenkų agresija. Turimas žinias sumetus ir visus konjunktūros faktorius tinkamai įvertinus, Vyriausybės nuomone, lenkų agresija šiuo momentu gali išsiliesti į dvi pagrindines formas:

Lenkų nereguliarės formacijos dalių (taip vadinamų „sukilėlių“, „strzelcais“ sustiprintų gaujų ar tai perrengtos civiliais kariuomenės) mūsų teritorijon įsiveržimas;

Nereguliarės formacijos dalių akcija bus čia pat reguliarės kariuomenės dalimis paremta.

Esamomis žiniomis, mūsų konfliktui su lenkais priėmus konkrečiais formas, galima laukti vokiečių „Štalhelm“ ir kitų slaptų kariškų organizacijų invazijos į Klaipėdos kraštą su aiškiu tikslu šį kraštą užimti.

B. Mūsų uždaviniai.

Vyriausybė pasistatė sau tikslu pasiruošti kiekvienu momentu visokių formacijų mūsų teritorijon įsiveržimą likviduoti, kartu neužmirštant, kad, reikalui ištikus, būtų galima laiduoti eventualę mobilizaciją bei koncentraciją.

Šiuo tikslu mūsų I ir II karo apygardų esančioms periferijoje dalims įsakyta sudaryti priedangos grupes, kurių betarpinėn operatyvinėn priklausomybėn pereina ir esančios grupių baruose vietinės reikšmės pajėgos, kaip tai pasienio apsauga ir šaulių būriai.

Pateikęs Tamstai šią bendrų apystovų ir Vyriausybės bendro uždavinio informaciją, laikau reikalingu ribose man pavestos apygardos pasistatyti apribuotą

943 LCVA, f. 521, ap. 1, b. 95, l. 70–1.

uždavinį, būtent, organizuotą apsaugą Klaipėdos krašte su Vokietija sienos ir likvidaciją eventualės „Štalhelm“ bei kitų slaptų kariškų organizacijų invazijos.

C. Apsaugos vykdymo tvarka.

Apsaugai vykdyti yra būtinas reikalas organizuoti itin budrų Klaipėdos krašte Nemuno kranto sekimą ir sekimo davinių rinkimo centrus turėti kariuomenės dalyse.

Tokiais centrais turi būti: Tamstai pavesto pulko štabas Klaipėdoje, bataliono štabas Šilutėje ir Tauragės komendantūra, suskirstant visą sekimo rajoną trimis barais:

Klaipėda imamai – Šilutė išimamai su centru Klaipėda.

Šilutė imamai – Pagėgiai išimamai su centru Šilutėj, ir

Pagėgiai – Smalininkai, abu punktai imamai su centru Tauragės komendantūroj.

Tauragės apskrities komendantą, kaipo sekimo davinių centro viršininką, pavedu Tamstos priklausomybėn.

Tasai sekimas be abejo negali būti vykdomas įgulų dalių, bet ištiesai turi būti pavestas pasienio apsaugos dalių vadovybei ir šaulių organizacijai.

Ypatingą dėmesį kreipti į persikėlimo per Nemuną punktų sekimą (tiltų, keltų ir pan.)

Su šių organizacijų Klaipėdos krašte vadovybėmis Tamsta privalai nustatyti tamprius ryšius ir veikimo kontaktus.

Pasienio apsauga ir šaulių rinktinė turi būti suskirstytos taip gi trimis barais ar dalimis ir jų veikimo ribos turėtų atitinkamų aukščiau suskirstytų barų ribas. Šiuose pasienio apsaugos baruose ir šaulių būrių grupėse turi būti organizuoti savo centrai, į kuriuos bus perduodami visi betarpiai pasieny gauti sekimo daviniai, o pastarieji turi turėti tiesioginius ir betarpnius ryšius su atitinkamais kariuomenės sekimo davinių rinkimo centrais.

Sekimo organizacija ir jo detalus planas pavedamas Tamstos iniciatyvai, tačiau nesiiimti jokių ypatingų priemonių, kurios galėtų pakeisti esančią krašte tvarką, pav. nustatymas kitos tvarkos dežuravimo telefono-telegrafo įstaigose, ypatingos apsaugos priemonės, pulko dalių pergrupavimas ir t. t.

D. Invazijos likvidacijos vykdymo tvarka

Virš minėtų organizacijų mažų gaujų į Klaipėdos kraštą įsiveržimą turi stengtis likviduoti pasienio apsaugos dalys. Veikdamos kontakte su šauliais, tačiau pranešant į sekimo davinių rinkimo centrą, gi joms nepajėgiant tai atlikti, Tamsta privalai neatidėliojant imtis priemonių tas gaujas likviduoti artimiausiomis prie įsiveržimo vietos dalimis.

Ištikus pasienio zonoj susišaudymui, dėti visas pastangas išvengti Vokietijos teritorijos anapus Nemuno apšaudymo.

Jeigu gaujų likvidacijai reikėtų permesti kai kurias dalis tolimesnėms distancijoms, tai kaip transporto priemonę reikalinga panaudoti esančius Klaipėdoj ir Šilutėj privačius automobilius.

Žinias apie auto-transporto priemones suteiks Tamstai Klaipėdos krašto komendantas.

Kaip turi veikti pasienio apsaugos dalys, šaulių padedamos, jeigu minėtos gaujos pereitų sieną, yra nurodyta Vyriausiojo Štabo Operacijų skyriaus rašte 21920 Nr. Vid. Reik. Min. Piliečių Apsaugos Departamento Direktoriui, nuorašas, kuris Tamstai siunčiamas.

Rimtam pavojui esant, Tamstos veiksmai bus paremti kitomis apygardos dalimis.

Esančių krašte ryšių priemonių laikau šiam reikalui pakankamomis.

Papildymui tamstai pavesto pulko bei pastiprinimu šiuo momentu kitomis kariuomenės dalimis Tamsta pasitikėti negali.

Tamstos detaliai išdirbtas sekimo operacijos planas su schema ir veikimų planas turi būti prisiųstas man.

P r i e d a s: Vyr. Štabo Oper. Skyriaus rašto 21920 Nr. nuorašas.

P u l k i n i n k a s /--/ LAURINAITIS
L. e. apygardos viršininko p.

Pulkininkas leit.
Už Štabo viršininką

**C E R E M O N I J O S laike įteikimo vėliavos 7-tam
pėst. Žem. Kunig. Butegeidžio pulke aprašas⁹⁴⁴**

Apdovanojimo aktu gauta vėliava įteikimo išvakarėse turi būt parengta prikalimui. Vėliava išvyniota padedama ant stalo ir prisegama vinimis, bet nevisai prikalama. Kairiau vėliavos ant lėkštelės padedamas plaktukas ir atsarginiai viny.

Iš vakaro tam tikru, iš anksto duotu įsakymu pulko karininkų Ramovėj susirenka p. p. karininkai, visi pulko viršilos ir iš kiekvienos kuopos ir komandos po vieną puskarininkį ir po du eiliniu, kurie išrikiuojami į keletą eilių Ramovės salėje.

Čia atvyksta viršininkai, kiti generolai, įgulos dalių vadai ir kiti aukšti svečiai, kurie pasisveikinę su pulko karininkais ir kareiviais laukia atvykstant Valsstybės Galvos arba jo įgalioto atstovo. Atvykus Valsstybės Galvai ar jo atstovui, pastarasis pasisveikina su pulko karininkais, pulko vadas įteikia jam iš anksto paruoštą tam tikslui plaktuką. Vyriausybės atstovas prikala į kotą viršutiniąją vinį ir plaktuką perduoda sekančiam vyresniškumo eilėje, kas atliekama tokiau pat būdu iki paskutiniojo iš dalyvaujančiųjų.

Laikė prikalamo kotą laiko abiem rankom vėliavininkas.

Pasibaigus prikalamo ceremonijai, Vyriausybės atstovas perriša ordino kaspiną ir pakėlęs Vėliavą įteikia paskirtam vėliavininkui. Po to pulko adjutantas iššaukęs asistentą – kareivį, kuriam vėliavininkas perduoda Vėliavą, veda nustatyta tvarka į nurodytą Vėliavai vietą.

Sekančią dieną, kuomet pulkas išrikiuotas prie altoriaus, adjutantas atveda asistentą su Vėliava, pats laikydamas dešinę ranką prie kepurės ir stato altoriaus dešinėje jo pusėje, o jis gi atsistoja dešinėje pusėje asistento. Laikė pamaldų asistentas laiko vėliavą padėjime „Maldai kepures nusiimk“. Laikė pamaldų atliekamas Vėliavos pašventinimas. Čia asistentas laiko vėliavą ištiestoje dešinėje rankoje prieš krūtinę, gi pulko vadas stovi kairėje pusėje Vėliavos ir laiko ją (drobė) už kampo. Po pamaldų pulkui išsirikiavus Jo Eks. Respub. Prezidentas pasisveikina su pulku.

Po komandos „Žemėn“ asistentai du karininkai išeina iš rikiuotės ir sustoja dešimts žingsnių už pulko vado. Pulko vadas paduoda komandą „Maldai kepures nusiimk“. Čia atliekama Vėliavai priesaika, laikė kurios kiti pulko kariai laiko pakėlę dešinę ranką priesaikos taisyklėmis, pusbalsiai kartodami priesaikos žodžius sakomais dvasininku.

Po priesaikos dvasininkas eidamas iš dešiniojo į kairįjį sparną šlaksto žmones švęstu vandeniu.

Po komandos „Užsidėk“ Jo Eks. Respub. Prezidentas įteikia Vėliavą pulko vadi, kuris priimdamas priklaupia vienu keliu ir atsikėlęs, laikydamas Vėliavą,

944 LCVA, f. 520, ap. 1, b. 104, l. 49.

pasako trumpą prakalbą (pasižadėjimą). Po kalbos pulko vadas Vėliavą atiduoda vėliavininkui, kuris priimdamas irgi priklaupia vienu keliu.

Čia apygardos viršininkas prašo leidimo pagerbti Vėliavą. Po komandos „Šautuvu gerbk“, karininkai asistentai prieina ir sustoja iš šalių vėliavininko. Po to adjutantas pridėjęs dešinę ranką prie kepurės veda vėliavininką su Vėliava iš kairiojo į dešinįjį sparną rikiuotės frontu ir pastato Vėliavą dešiniajame pulko sparne. Čia orkestras griežia maršą. Po to eina pulko pasveikinimas viršininkais.

Įsakyta praeiti iškilmės maršu: 1 kuopos vadas vėliavininką išveda 10 žingsnių prieš pulką, laikant kardą pakeltu, pastatęs jį (vėliavininką) grįžta į savo vietą. Iš šalių sykiu eina ir du karininkai asistentai, laikant kardus pakeltais, gi sustojus paima kardus ant peties. Praeinant iškilmės maršu, vėliavininkas gerbia Vėliava Jo Eks. Respublikos Prezidentui, nuleidžiant Vėliavą nedaėjus 4 žingsnių (nuleidžia aukštumu pečių). Vėliavininkas pasuka galvą į Respublikos Prezidento pusę. Praėjus iškilmės maršu pulkas vėl išsirikiuoja. Pulko vadui įsakius, išvedamas 20 žingsnių prieš pulką paskirtas būrys palydėti Vėliavą, prieš kurį 20 žingsnių atstumu išsirikiuoja orkestras. Dalies vadas paduoda komandą „Šautuvu gerbk“. Pirmos kuopos vadas pirmiau nurodyta tvarka išveda vėliavininką su Vėliava prieš būrį ir pats grįžta į savo vietą. Pulko vadui įsakius, būrio vadas paduoda komandą savo būriui: „Dešinėn“, „Gretas dvejin“, „Ant peties“ ir adjutantas veda visą komandą į paskirtą Vėliavai vietą.

Atsitolinus Vėliavai nuo pulko 50 žingsnių pulko vadas komanduoja „Žemėn“.

Pulkininkas URBONAS
III Karo Apygardos Viršininkas

Pulkininkas LAURINAITIS
Štabo viršininkas

1928 m. rugpjūčio 2 d.
Šiauliai

Kareiviams 1929 m. skaitytų paskaitų tvarkaraštis⁹⁴⁵

Eil. nr.	Paskaitos tema	Lektorius
1.	Mums matomas pasaulis (Žemė, Saulė, planetos).	Kpt. V. Ščepanavičius
2.	Kur ir kokios tautos bei žmonių rasės gyvena.	Kpt. V. Koškulis
3.	Kaip žmonės per stebėjamą pažino pasaulį.	Gydytojas
4.	Gamtos turtai ir jų naudojimas (ypatingai Lietuvoje).	Kpt. N. Zabulionis
5.	Technikos stebuklai (radijas, varikliai, lėktuvai ir t. t.)	Kpt. A. Čepauskas
6.	Nematomas pasaulis (mikrobai ir jų įtaka žmogaus organizmui).	Gydytojas
7.	Žmonijos ir atskirų tautų bendradarbiavimas (politinis, ekonominis, kultūrinis).	Kpt. P. Baltrūnas
8.	Lietuvių tautos senovė.	Kpt. V. Koškulis
9.	Lietuvių senoji tikyba ir apsikrikštijimas.	Vyr. ltn. Brongis
10.	Lietuvių senovės kultūra.	Kpt. N. Zabulionis
11.	Lietuvių valstybės pradžia.	Vyr. ltn. J. Kriščiūnas
12.	Lietuvių didikų kunigaikščių laikotarpis.	Vyr. ltn. J. Kriščiūnas
13.	Unijos su lenkais laikotarpis.	Ad. vl. Mitkus
14.	Nepriklausomybės praradimas ir jo priežastys.	Ad. vl. Mitkus
15.	Spaudos draudimo laikotarpis.	Kpt. A. Bartkus
16.	„Aušra“ ir aušrininkai (Valančius, Baranauskas, Basanavičius, Kudirka ir kiti).	Kpt. A. Bartkus
17.	Pasaulinis karas ir jo reikšmė Lietuvai.	Plk. P. Genys
18.	Vasario 16 diena.	Plk. P. Genys
19.	Lapkričio 23 diena.	Plk. P. Genys
20.	Pirmosios Nepriklausomybės aukos (Lukšys, Juozapavičius, Eimutis ir kt.).	Plk. P. Genys
21.	Karas su bolševikais.	Plk. P. Genys

945 LCVA, f. 520, ap. 1, b. 124, l. 79-80

22.	Karas su bermontininkais.	Plk. P. Genys
23.	Vilnius (spalių 9 dienai paminėti).	Plk. ltn. A. Svydas
24.	Klaipėdos atgavimas ir jo reikšmė Lietuvai.	Kpt. A. Venclauskis
25.	Dalies istorija.	Kpt. J. Černius
26.	Karas su lenkais.	Plk. P. Genys
27.	Mūsų dabartiniai kaimynai.	Vyr. ltn. A. Saunoris
28.	Mūsų priešai.	Kpt. A. Bartkus
29.	Karininkas ir jo vaidmuo kariuomenėje.	Kpt. M. Kukutis
30.	Puskarininkiai ir jų vaidmuo gyvenime.	Kpt. P. Baltrūnas
31.	Lietuvos kareivio uždavinys.	Kpt. M. Kukutis
32.	Kareivis ir valstybinis turtas.	Vyr. ltn. V. Sutkus
33.	Kareivio garbės saugojimas.	Kpt. J. Černius
34.	Kareivio elgesys kareivinėje, draugystėje ir viešose vietose.	Vyr. ltn. N. Dubrauskas
35.	Kareivis ir ginklas.	Mjr. E. Reichertas
36.	Kas kareiviui skaitytina: kariška ar bendra spauda.	Ltn. I. Jatulis
37.	Draugystė ir draugai.	Kpt. S. Baltrimas
38.	Girtavimo kenksmingumas.	Gydytojas
39.	Paleistuvavimas.	Gydytojas
40.	Vagystė.	Kpt. A. Šurkus
41.	Darbštumas.	Kun. J. Normantas
42.	Fizinio kūno lavinimo reikšmė.	Ltn. J. Aleksandravičius
43.	Sveikata ir jos užlaikymas.	Gydytojas
44.	Venerinės ligos.	Gydytojas
45.	Užkrečiamosios ligos.	Gydytojas
46.	Kareivis atsargoje.	Vyr. ltn. J. Andriūnaitis
47.	Atsarginių tikrinimas ir jų šaukimas.	Ltn. J. Bulka
48.	Karo komendantai ir jų reikšmė.	Kpt. A. Čepauskas
49.	Šaulių sąjunga ir jos reikšmė.	Vyr. ltn. Z. Drongis
50.	Policija ir jos reikšmė.	Vyr. ltn. V. Sutkus
51.	Kas yra Tėvynė?	Kpt. A. Šurkus
52.	Kas yra valstybė?	Plk. ltn. A. Svydas
53.	Lietuvos valstybės Konstitucija.	Kpt. S. Baltrimas
54.	Savivaldybių sutvarkymas.	Kpt. A. Venclauskis

55.	Kas tai yra Tautų Sąjunga?	Mjr. E. Reichertas
56.	Socializmas ir jo srovės.	Kun. J. Normantas
57.	Internacionalas ir bolševizmas.	Kun. J. Normantas
58.	Tėvynės meilė ir tautiškas.	Kpt. V. Sakalauskas
59.	Lietuvių kalba, jos senumas ir gražumas.	Ltn. I. Jatutis
60.	Kaip sudaryta kooperacija (vartotojų bendrovės, smulkaus kredito, žemės ūkio, pieno perdirbimo draugijos ir t. t.).	Agr. Kubilius

VILNIAUS RINKTINĖS VADO ŽODIS
peržengiant administracijos liniją⁹⁴⁶

(Po to, kai sudeginama gairė ir tuo
 būdu simboliniai panaikinama
 administracijos linija)

VILNIAUS RINKTINĖS KARIAI!

Išmušė istorinė valanda. Pradedamas Vilniaus žygis. Mes neapsakomai laimingi: mums teko didi svajota laimė ir garbė žygiuoti į VILNIŪ.

Štai... jau sudegė gairė. Ją sunaikino išganinga liepsna, kuri simboliniai reiškia karštą lietuvių tautos troškimą. Šios ugnies, šio tautos troškimo sunaikinta ir ta nelemtoji administracinė linija ir visos tos istorinių klaidų sukurtos dirbtinės pertvaros ir kliūtys, kurios tiek daug metų skyrė mus nuo mylimojo VILNIAUS.

Kariai! Per visą eilę metų jūsų darbo, jūsų auklėjimo ir visų jūsų žygių kelrodžiu ir švyturiu, visų vilčių aukštai spindinčia žvaigžde buvo mielasis VILNIUS.

Dabar mums tenka dabaigti nepriklausomybės kovų dalyvių žygį. Mes žygiuosime anuomet nepriklausomybės kovotojų krauju nulaistytais takais. Anų laikų žygių įkvėptas ir tas pagrindinis mūsų karinio auklėjimo nuostatas, kuris mums sako:

„Drausmingas, karštai mylįs tėvynę ir pasiryžęs dėl jos mirti, narsus, stiprios dvasios ir nepalaužiamos valios, pasitikįs savimi ir savo vadais, kantrus, patvarus ir atkaklus – toks buvo Lietuvos kovotojas nepriklausomybės kovose, toks jis turi būti visada ir toks jis bus.“

Šio nuostato vedami, visos mūsų tautos palaiminti, Vilniaus žvaigždės nušviestu keliu ženkite į VILNIAUS kraštą tvirtu, lygiu žingsniu, neškit vilniečiams brolišką meilę ir globą, neškit tvarką, rimtį ir saugumą, kad už mūsų pečių susijungusi tauta bendromis jėgomis iš naujo sukurtų mielojo VILNIAUS gerovę.

Marš – į VILNIŪ!

946 LCVA, f. 520, ap. 1, b. 334, l. 73.

Slaptas-asmeniškąs⁹⁴⁷

LIETUVOS RESPUBLIKA
K.A.M.

I š r a š a s

III PĖSTININKŲ DIVIZIJOS

V A D A S

1940 m. kovo mėn. 16 d.

Nr. 96

ŠIAULIAI

Byla 8 nr.

6 pėstininkų pulko V a d u i

LAIKINIEJI NURODYMAI III

PĖSTININKŲ DIVIZIJAI

VYKDYTI PRIEDANGĄ

/patvirtinimas įsakymų duotų žodžiu

1940. III. 16 d.

Surinktiems į III PD Štabą priedan-

gos rinktinių vadams/

Žemėlapis: 1:400.000

1:100.000 /ploto apibrėžto:

šiaurėje geležinkeliu

KLAIPĖDA–TELŠIAI–

ŠIAULIAI,

p.-rytuose geležinkeliu

TAURAGĖ–ŠIAULIAI,

Vakaruose LIETUVOS–

VOKIETIJOS siena/

I DALIS

APLINKYBĖS

Priešas. Siekdami savo tautai vad. gyvybinių tikslų realizavimą, vokiečiai anksčiau ar vėliau gali vykdyti didelį puolimą į rytus, taigi ir per LIETUVĄ. III PD teritorijoje vokiečiai gali pulti šiomis pagrindinėmis /svarbumo eilėje/ kryptimis:

TAURAGĖ–ŠIAULIAI–JONIŠKIS. Visais atvejais atrodo pagrindinė kryptis.

KLAIPĖDA–GARŽDAI–RIETAVAS. Toliau

RIETAVAS–TELŠIAI–ŠIAULIAI ir

RIETAVAS–VARNIAI–ŠIAULIAI.

Be to, antrinėmis puolimo kryptimis:

947 LCVA, f. 520, ap. 1, b. 237. l. 181–184.

KLAIPĖDA–PLUNGĖ–TELŠIAI–ŠIAULIAI
RIETAVAS–PLUNGĖ
RIETAVAS–KRYŽKALNIS
ŠIAULIAI–VARNIAI

Priešas greičiausiai puls 2 skaidiniais:

1-as – judrūs vienetai /šarvuotos ir motorizuotos divizijos/,

2-as – pėstininkai.

Reikia skaitytis, kad 1. skaidinio jėgos frontuose veiksmus derins su veiksmis į kariuomenės sparnus ir šonus.

Jau pat veiksmų pradžioje reikia laukti prieš galingos aviacijos veiksmų. Vokiečių puolimo ŽEMAITIJOJE tikslas, atrodo, būtų veikti iš karto į visus svarbesnius III PD mob. centrus, o susimobilizavusias jėgas sumušti joms dar nesusitelkus.

Mūsų galimūmai. Prieš puolimo pradžios ir mūsų pagrindinių jėgų pasirėngimo atžvilgiais, numatomi du galimi atvejai:

– blogiausias ir B – geresnis.

Blogiausias atvejis:

Priešas pradeda pulti tada, kada III PD pagrindinės jėgos jau susimobilizavusios, tačiau žygį dar nepradėjo.

Geresnis atvejis:

Priešas pradeda pulti tada, kada bendroji mobilizacija jau įvykdyta ir skirtos jėgos išėjo į skirtus joms gynimosi barus.

Priedangos rinktinės visada turi būti parengtos pradiniai veikti blogiausiojo atvejo /A/ aplinkybėse. Tik, jei priešui puolant, susidarytų aplinkybės, atitinkančios geresniam atvejui – jos persitvarkys veikti pagal atvejį B.

PRIEDANGOS UŽDAVINYS III PĖST. DIVIZIJAI

Vokietijos kariuomenei puolant per LIETUVA, skirtoms priedangai jėgoms stabdyti taip, kad blogiausiu atveju per 48 val., o geriausiu atveju per 24 val. Nuo puolimo pradžios išlaikyti TELŠIAI–JANAPOLĖ–VARNIAI–LAUKUVA–KALTINĖNAI–NEMAIKŠČIAI ribą.

SUMANYMAS

Priedangai skiriamų reguliarių kariuomenės jėgų trūkumą /negausumą/ atsverti plačiai išnaudojant gamtos kliūtis, vietovės savybes, iš anksto tiksliai vietovėje numatant ir parengiant kliūčių-ardymų tinklą ir, svarbiausia, tinkamai panaudojant gerai organizuotus bei parengtus šaulius ir vietos gyventojus.

Visus šiuos darbus pagal galimybes rūpestingai parengti jau taikos metu.

Puolantį pranešančiomis jėgomis priešą, stabdyti atskiriomis priedangos rinktinėmis, speičiant pastangas

plente TAURAGĖ–ŠIAULIAI ir

GARGŽDAI–RIETAVAS–TELŠIAI kryptimis. Ilgiausiai išlaikyti savo rankose LAUKUVA mazgą.

SANTVARKA IR UŽDAVINIAI

TAURAGĖS PRIEDANGOS RINKTINĖ

Atvejis A /blogiausias/
Vadovauja 7 PP vadas

Sudėtis

-7 PP

-4 AP/I/dviejų Bt/

-3 dragūnų pulkas su RBt/I
skaidinys

Išvyks ne vėliau kaip po 6 val. nuo
3 mob. tvarkos paskelbimo/

-III DLR

-1 lengvų tankų Br

-III DIBn 1 Kp /numatoma
motorizuoti/

-II PABn /be 1 Kp/

Rikiuotės veiksmų plote esantieji
IV TAURAGĖS ir XI RASEINIŲ
š. rinktinių šaulių daliniai

Užduotys

a/ Pranešančioms priešo jėgoms
puolant, stabdyti pagrindine plento
/TAURAGĖ–ŠIAULIAI/ ir bendra
VAINUTAS–PAJŪRIS–ŠILALĖ–
KALTINĖNAI kryptimis, taip
pat ne mažiau kaip per 48 val.
nuo puolimo pradžios išlaikyti
KALTINĖNAI–NEMAKŠČIAI
bendrą ribą.

Atvejis B /geresnis/

Vadovauja 3 dragūnų pulko vadas

Sudėtis

-4 AP/I/viena Bt

-3 dragūnų pulkas su RBt

-III DLR

-1 lengvų tankų Br

-III DIBn 1 Kp /numatoma
motorizuoti/

-II PABn /be 1 Kp/

Rikiuotės veiksmų plote esantieji IV
TAURAGĖS ir XI RASEINIŲ š.
rinktinių šaulių daliniai.

2. Uždaviny

a/ Pranešančioms priešo jėgoms
puolant, saugantis sparnuose, stabdyti
pagrindine plento TAURAGĖ–
LAUKIAI kryptimi, taip, kad ne
mažiau kaip per 24 val. nuo puolimo
pradžios išlaikyti Kaltinėnai–
Nemakščiai bendrą ribą.
Įsakymą gavus ar priešui puolant,
sunaikinti perėjimus per up. JŪRA.
Stipriai užimti ir ginti SKAUDVILĖ
mazgą.

Įsakymą gavus ar priešui puolant, b / Toliau stabdyti plento kryptimi iki
sunaikinti perėjimus per up. JŪRA. pasitraukimo už up. DUBYSA.
Stipriai užimti ir ginti
SKAUDVILĖ mazgą.
Saugoti savo kairįjį sparną.

b / Trečios paros būvyje neleisti
priešui sudaryti sąlytį su up.
GANČĖ–ŠAUKĖNAI miškų
pamiškės–up. DUBYSA ribą.

Kaimynai

Šiaurės-vakaruose /dešinėje/ – VARNIŲ priedangos rinktinė.

Uždavinys

Nuo priešo pranešančių jėgų puolimo pradžios ne mažiau kaip per 48 val., o geresniuju atveju ne mažiau kaip per 24 val., stabdant pagrindine ENDRIE-JAVAS–RIETAVAS–LAUKUVA kryptimi išlaikyti JANAPOLĖ–VARNIAI–LAUKUVA bendrą ribą.

Skiriamoji su VARNIŲ priedangos rinktine /š.-v./ NAUMIESTIS–TENENIAI–JUODOJI PELKĖ–trig. 215.1 AUKŠTAGIRIS 96,5 km. į p.-r. nuo LAUKUVA) –trig. 233.8 MEDVĖGALIS–KOLAINIAI–UŽVENTIS /visi punktai VARNIŲ rinktinei/.

Pietų rytuose /kairėje/ – RASEINIŲ priedangos rinktinė.

Uždavinys

Nuo priešo pranešančių jėgų puolimo pradžios ne mažiau kaip per 48 val., o geresniuju atveju – ne mažiau kaip per 24 val. išlaikyti VIDUKLĖ–KALNUJAI ribą.

Skiriamoji – su RASEINIŲ priedangos rinktine /p.-r./ TAURAGĖ–LYDUVĖNAI, geležinkelis /TAURAGĖS rinktinei/.

VYKDYMAS

Pagrindinį pasipriešinimą organizuoti bendroje TELŠIAI–VARNIAI–LAUKUVA–KALTINĖNAI–NEMAKŠČIAI riboje.

Šią ribą užimti-ginti nejudriais pėstininkais iš anksto, šiose vietose /mazguose/:

TELŠIAI,

EŽERŲ ir miškų rajonas į rytus nuo ŽARĖNAI,

VARNIAI,

LAUKUVA,

KALTINĖNAI,

SKAUDVILĖ–KRAŽIAI vieškelio iš ŽEMAIČIŲ plento sankryža,

KRYŽBARKAS,
NEMAKŠČIAI.

Šiose vietose numatyti organizuoti ginamų prieštankinių kliūčių tinklą.
Išvardintos ribos priešakyje – stabdyti judriais /dvirat., vežam., pėst./ vienetais, šauliais ir besitraukiančiais PABn-ais.

Stabdymo uždavinį atlikus, šie visi vienetai sustiprina pėst. ginamus barus, taip pat užima ir gina didesnius ir svarbesnius tarpus.

Plačiai vykdant kliūtis ir suardymus visame priedangos plote, pagrindinius kliūčių suardymų laukus nustatyti įrengti:

bent 4 km ruožuose prieš pagrindinio pasipriešinimo ir upių ERLA–SALANTA–MINIJA–JŪRA–ŠEŠUVIS ribas;

ne mažiau kaip 4 km pločio juostose išilgai pagr. stabdymo krypčių.

Stabdančių kariuomenės dalinių ir šaulių veikimas grįsti iš anksto įrengtų suardymų ir kliūčių gynimu.

Smulkesni kliūčių ardymų reikalai nurodymai bus duoti vėliau.

Šiems uždaviniams vykdyti duosiu įsakymą „VYKDYTI PRIEDANGĄ“.

Išlaikant griežčiausią paslaptį, priedangų rinktinių vadai neatidėliojant atiduos visiems užinteresuotiems vykdytojams visus reikalingus įsakymus, tuo tarpu žodžiu, taip, kad pradėdant š. m. kovo mėn. 25 d. priedangos veiksmus, kliūčių-ardymų plano visumą išskyrus, būtų galima vykdyti pagal šiuos nurodymus.

Šaulių dalinių panaudojimo planus tuo tarpu nekeisti.

Raštiški op. dokumentai bus pareikalauti vėliau, kai Div. Štabas parengs ir išsiuntinės naują op. direktyvą su visais reikalingais priedais.

Pagrindas: Kar. Št. I sk. š. m. vasario mėn. 6 d. sl. – op raštas Nr. 254.

Div. generolas /–/ Rėklaitis
Divizijos vadas

Gen. št. pulkininkas Urbšas
Štabo viršininkas

SANTRUMPOS

AG – artilerijos grupė
ap. – aprašas
a. p. – antroji pusė
AP – artilerijos pulkas
b. – byla
Bn, b-n – batalionas
Br – būrys
brg. gen. – brigados generolas
Bt – baterija
DIBn – Divizijos inžinerinis batalionas
div. – divizija
div. gen. – divizijos generolas
D.L.K, DLK – Didžiojo Lietuvos kunigaikščio
DLR – divizijos lengvoji (kavalerijos) rinktinė
Drag. p. – Dragūnų pulkas
eil. – eilinis
eks. - ekscelencija
f. – fondas
gen. – generolas
gen. mjr. – generolas majoras
gen. št. – generalinio štabo
gr. – grandinis
inž. – inžinerijos
j. ltn. – jaunesnysis leitenantas
j. psk. – jaunesnysis puskarininkis
KAM (K. A. M.) – Krašto apsaugos ministerija
Kar. Št. – Kariuomenės štabas
K. K. – Kontrolės komisija
km – kilometras
Kp – kuopa
kpt. – kapitonas
krn. (karin., kar.) – karininkas
KSS – Klaipėdos igulos ir krašto lietuvių sporto sąjunga
l. – lapas
LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas
l. e. – laikinai einantis
likt. – liktinis
LKA – Lietuvos karo akademija
LSD – Lietuvių savisaugos daliniai
ltn. – leitenantas
mjr. – majoras

mob. – mobilizacija
 mot. – motorizuotasis
 Nr. – numeris
 op. – operatyvinis
 oper. – operacijų
 p. – puslapis, pietūs
 p. rytai, p.-r. – pietryčiai
 PABn – pasienio apsaugos batalionas
 PD – pėstininkų divizija
 pėst. – pėstininkas
 PP, p. p., P. p. – pėstininkų pulkas
 pil. – pilietis
 plk. – pulkininkas
 plk. ltn. – pulkininkas leitenantas
 pplk. – papulkininkis
 psk. – puskarininkis
 RA – Raudonoji armija
 RKKA – Darbininkų ir valstiečių Raudonoji armija (rus. *Рабоче-крестьянская Красная армия*)
 S šoviny – paprastojo tipo šoviny
 SA – sukarinta Vokietijos Nacionalsocialistų partijos organizacija (vok. *Die Sturmabteilungen der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei*)
 Sk, skyr. – skyrius
 Sl. – slaptas
 SS – sukarinta nacistinės Vokietijos organizacija, įkurta 1920 metais (vok. *Schutzstaffel*).
 SSRS – Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga (rus. *Союз Советских Социалистических Республик*)
 Ša šoviny – šarvinio tipo šoviny
 ŠADIR – Šauliams panaudoti direktyva
 ŠAP – šarvinis automatinis pabūklas
 ŠD – šaulių divizija
 š. m. – šių metų
 š. rinktinė – šaulių rinktinė
 ŠP – šaulių pulkas
 št. – štabo
 ŠTK – Šaulių teritorinis korpusas
 š.-v. – šiaurės vakarai
 t. – tomas
 Tn – tankas
 trig. – trianguliacinis bokštas
 up. – upė
 v. – valanda

v. psk. – vyresnysis puskarininkis
val. – valanda
Vid. Reik. Min. – Vidaus reikalų ministerija
vyr. – vyriausiasis
vrš. – viršila
VV – vadavietė
Ž. K. – Žemaičių kunigaikštis
Ž. K. B. – Žemaičių kunigaikštis Butegeidis

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Šaltiniai:

Lietuvos centrinis valstybės archyvas:
f. 384 – Krašto apsaugos ministerija,
f. 511 – III pėstininkų divizija,
f. 520 – Septintasis pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butigeidžio pėstininkų pulkas,
f. 929 – Kariuomenės štabas,
f. R-222 – Tarybų Lietuvos liaudies kariuomenės karinės įstaigos ir daliniai. Įsakymai kariuomenei 1918–1940 m.

Memuarinė literatūra:

Andrašūnas Jonas. Klaipėda – 1938–1939-ieji. *Kardas*, 1991, Nr. 3, p. 27.

Kapitonas Baltrūnas Petras. 1920 m. lapkričio 19 ir 21 d. kautynės ties Širvintais (atsiminimai). *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 6–11.

Kap. Černius [Juozas]. Iš mano atsiminimų. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 11–16.

Majoras Černius [Juozas]. Dvylika metų Klaipėdoje. *Karys*, 1977, Nr. 1, p. 1–4; Nr. 2, p. 48–51.

Musteikis Kazys. Prisiminimų fragmentai. Vilnius: Mintis, 1989, 63 p.

Vitkauskas Vincas. 10 dienų užfronty. *Karo atchyvas*, t. 2, Kaunas, 1925, p. 159–183.

Periodiniai leidiniai:

Karys (1920–1940),
Kardas (1925–1940),
Karo archyvas (1925–1940),
Mūsų žinynas (1921–1940).

Monografijos ir kiti leidiniai:

Ališauskas Kazys. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės. 1918–1920, t. 1, Chicago, 1972, 490 p.

Atgimusi po sunaikinimo. Skirta Lietuvos kariuomenės vėliavoms. Parodos katalogas, Vilnius, Krašto apsaugos ministerija, 2018, 119 p.

Chandavoine Isabelle. Les Français à Klaipėda et après 1920-1932, Vilnius: Žara, 2003, 208 p.

Genienė Zita, Žukas Julius. Kova dėl Klaipėdos. 1923-ieji. Katalogas, 2003, 165 p.

Jokubauskas Vytautas. Netiesioginis poveikis ir Lietuvos karinis saugumas 1919–1940 m., Klaipėda, 2019, 367 p.

Kareivinės, tapusios Klaipėdos universitetu, Klaipėda, 2012, 259 p.

Lietuvos istorijos straipsnių ir dokumentų rinkinys, Arila, 1999, 929 p.

Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1920, Vilnius: Leidybos centras, 1998, 619 p.

Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920, Vilnius, 2004, 498 p.

Statkus Vytenis. Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986, 1040 p.

Surgailis Gintautas. Lietuvos kariuomenė 1918–1940, Vilnius, 1998, 146 p.

Surgailis Gintautas. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas, Vilnius, 2011, 304 p.

Surgailis Gintautas. Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pėstininkų

pulkas, Vilnius, 2014, 294 p.

Surgailis Gintautas. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas, Vilnius, 2013, 188 p.

Voveris Vytautas. Čia mūsų tėvų žemė. Vilnius, 2010, 327 p.

Straipsniai:

Baltrūnas Petras. Trumpa pulko istoriška apžvalga. *Karys*, 1928, Nr. 32, priedas, p. 2–6.

Kapitonas Baltrūnas [Petras]. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko žygiai ir svarbesni mūšiai. *Kovotojas*, 1925, Nr. 6, p. 1–12.

Butegeidietis. 7 p. Ž. K. B. p. istoriška apžvalga. *Karys*, 1929, Nr. 32, p. 533–538.

Dinapaitė Milda. Lietuvos kariuomenės dvasininkija 1919–1940 m. *Karo archyvas*, 2013, t. 28, p. 305–344.

Jokubauskas Vytautas. Lietuvos kariuomenės išvedimas iš Klaipėdos krašto (1939 m.). *Karo archyvas*, 2016, t. 32, p. 232–273.

Jokubauskas Vytautas. Karininko Petro Tarasenos tarnyba Lietuvos kariuomenėje. *Lietuvos archeologija*, 2015, t. 41, p. 169–184.

Germanavičiūtė Reda. Kovos dėl nepriklausomybės Širvintų ir Giedraičių apylinkėse. *Karo archyvas*, Krašto apsaugos ministerija, 1992, t. 13, p. 162–186.

Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, t. 1–8.

Lukšas Aras. Apkartinė pergalė. *Lietuvos žinios*, 2010, spalio 29.

Namajūnas [Juozas]. 7-o pėst. pulko 7-a kuopa 1920 m. Vilniuje. *Kardas*, 1934, Nr. 23, p. 483.

Namajūnas [Juozas]. 7-asis pėst. Ž. K. Butegeidžio pulkas ir jo pirmieji karo žygiai. *Kardas*, 1935, Nr. 13, p. 283–284.

J. ltn. Namajūnas [Juozas]. 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko veiksmų epizodas bermontininkų fronte. *Kardas*, 1936, Nr. 13, p. 350–353.

Liekis Šarūnas. 1939 m. Vokietijos karinė agresija ir Lietuvos galinybės valdyti

karinę krizę. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, Klaipėda, 2010, t. 23, p. 104–112.

Ltn. Namajūnas [Juozas]. 7. Pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulko II Bn stabdomieji veiksmai Merkinės rajone. *Kardas*, 1939, Nr. 13–14, p. 343–348.

Ltn. Namajūnas [Juozas]. 7 pėst. Žem. Kun. Butegeidžio pulkas Širvintų pergaleje. *Kardas*, 1938, Nr. 13–14, p. 310–313.

J. ltn. Šniuolis [Petras]. 7 pėst. Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulko istorinė apžvalga. *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 763–766.

7 p. Ž. K. B. pulko 15 m. sukaktis. *Kardas*, 1934, Nr. 13, p. 253–254.

Kpt. Šalkauskas [Jonas]. Kelios pastabos dėl straipsnio „7 p. Ž. K. B. p. Širvintų pergalė“. *Kardas*, 1939, Nr. 8, p. 217–220.

Pulk. ltn. Petrauskas V[incas]. *Kardas*, 1930, Nr. 12, p. 179.

Skučaitė Virginija. A. Smetonos išvykimas iš Lietuvos: sovietmečio miglos sklaidosi Kybartuose. *Voruta*, 2018, spalio 8.

Tarp kūjo ir priekalo (Butegeidėnų III bataliono žygis prieš užnugaryje). *Karys*, 1939, Nr. 26, p. 773–775.

Urbonas Simas. Prieš 30 metų, <http://partizanai.org/index.php/karys-1-1950m/3975-pries-trisdesimt-metu>

Urbonienė Lina. Lietuvos kariuomenės (1918–1940) vėliavos Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkiniuose. *Vytauto Didžiojo karo muziejus 2011 metais. Almanachas*, Kaunas, 2012, p. 84–110.

Vareikis Vygantas. Politiniai ir kariniai Klaipėdos krašto praradimo aspektai 1938–1939 metais. *Acta historica universitatis Klaipedensis*, t. 21, Klaipėda, 2010, p. 68–84.

Vareikis Vygantas. Kaip Klaipėda vėl virto Memeliu. *Mažoji Lietuva*, 2015, birželio 14.

Vareikis Vygantas. Klaipėdos krašto praradimas: tarp iliuzijų ir „realpolitik“, <http://kultura.lrytas.lt/-12409789811239941674-klaip%C4%97dos-kra%C5%A1to-praradimas-tarp-iliuzij%C5%B3-ir-realpolitik.htm>

Variakojis Jonas. 4 pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas. *Karys*, 1965, 120 p.

Vitkauskas Vincas. Mūsų pėstininkai. *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 3–262.

Wołejko Michał. Rok 1920: Wilniane w zwycięskiej wojnie. Ostatni zagon na Litwie, <http://www.wilnoteka.lt/artykul/rok-1920-wilniane-w-zwycieskiej-wojnie-4-ostatni-zagon-na-litwie>

SEMOGITIAN DUKE BUTIGEIDIS 7TH INFANTRY REGIMENT

Summary

Like most regiments of the Lithuanian Armed Forces, except for the 1st and 2nd Infantry Regiments, the 7th Infantry Regiment was not initially formed as a regiment. Some servicemen coming from Kaunas and its surrounding areas formed the basis of Kaunas Battalion where they were officially incorporated on 1 July 1919.

As the battalion was based in Kaunas, it not only focused on training officers but also appointed nearly half of all servicemen for different guards in Kaunas Garrison. Although the military authorities sought for ways to equip as well as possible the military units fighting with the Red Army at the front, clothing, weapon and food supply for Kaunas Battalion was very poor. It even led to the first case of disobedience in the Lithuanian Armed Forces when the servicemen refused to eat a very poor lunch in the middle of August 1919. It was the first serious signal to the Lithuanian military authorities to pay much more attention to the needs of the servicemen.

The first combat Kaunas Battalion got engaged in occurred at the beginning of October 1919 when the front was formed against the Bermontians in Baisogala district. For some time, it was the only military unit in the area that had to face the first attacks of the Bermontians leading to serious clashes. Nevertheless, the fights strengthened and increased it. On 1 December 1919, the battalion was reorganized to the 7th Infantry Regiment that later was given the name of Semogitian Duke Butigeidis.

When the Bermontians were expelled from Lithuania, the regiment guarded the Lithuanian-German border for a short period of time. In the middle of January 1920, it was transferred to the front against Poles in Ukmergė. At this front bar, the formation of the regiment was completed and although small clashes with Poles were frequent, the regiment was in a period of relative rest up to July and could concentrate on training and preparation for future fights.

By the order to follow the Poles who were retreating from the Red Army, the regiment started a march to Vilnius on 10 July 1920. The movement was complex as the troops occupied positions and changed them afterwards. Finally, on 15 July 1920, the 7th Company was the first to enter Vilnius in the absence of the Lithuanian Armed Forces, whereas the rest of the regiment marched in the capital of Lithuania on 26 August 1920.

On 22 September 1920, the regiment left for the front against Poles and took part in the so-called Grodno operation that had disastrous consequences for the regiment. In this operation, each battalion operated independently. Some of the servicemen of the 1st Battalion were taken prisoners, others tried to escape Poles' envelopment through woods, while the other part of the battalion surrendered to the Red Army and were disarmed in Lida. The 2nd Battalion

suffered greatly from the fights as well, as it lost the majority of its servicemen, whereas the 3rd Battalion led by Captain Vincas Vitkauskas made a legendary march through the territories occupied by the Red Army to avoid Polish captivity. By walking 44 kilometers a day, the battalion covered 310 kilometers in 7 days and thus 10 officers and 750 servicemen reached the territories controlled by the Lithuanian Armed Forces and escaped Polish captivity.

It was the only case in the Lithuanian Armed Forces when their part was separated for such a long period of time. Nevertheless, no loss incurred as they took along the Lithuanian servicemen of other units interned by the Red Army and returned with all owned assets.

As Dr. Vytautas Lesčius said of this nearly catastrophic operation to the 7th Infantry Regiment, it is surprising that the Lithuanian military authorities aimed to occupy Grodno having no chance to succeed for they had too small a military force at their disposal. Furthermore, having faced a catastrophe in Seinai and knowing the aspirations of Poles, it was unrealistic to expect of them not to pursue to occupy such an important stronghold as Grodno. Dr. Lesčius stressed that the fact that the regiment had to occupy Grodno on the night of 22 to 23 September 1920 when Poles defeated all Lithuanian troops in Suvalkija was causing surprise as well. Consequently, the fights of the regiment near Pariečė and incurred casualties were senseless⁹⁴⁸. Nevertheless, it was a triumphal march demonstrating the heroism and military honour of the servicemen.

During the fights with the Polish troops led by Major General Lucjan Zeligowski from 15 October 1920 to the successful end of Širvintos operation, the regiment not only obeyed the orders of military authorities but also took a smarter and more active role often taking the initiative into its hands and thus winning several important battles. It applies both to the entire regiment and the individual commanding officers. The operation itself is an example of a deep turning movement in the enemy's rear as well as surprise, shock, mystery and courage to hit its most important targets: command posts, signal centers and weapon emplacement.

When the fights for independence ceased, the regiment had to guard the bar of neutral zone with Poland. It was quite a difficult period as the regiment existed neither in peace nor war. The battalion guarding the demarcation line was actually operating under the front conditions, while the other two were under the conditions of peace. Nevertheless, the tension at the demarcation line was high, especially since the middle of March 1921.

The regiment actively participated in the annexation of Klaipėda to Lithuania in January 1923. The 2nd Infantry Battalion of the regiment was the first to officially enter Klaipėda. Soon the whole regiment was redeployed to Klaipėda.

The peacetime history of the regiment differed from those of other infantry regiments of the Lithuanian Armed Forces. It can be divided into the following

948 Lesčius V. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918-1920, p. 332-333.

stages: peacetime in Klaipėda and peacetime in Tauragė and its surrounding areas.

The time spent in Klaipėda, i.e. from 1923 to the beginning of 1934, may be only relatively called peacetime as neither Germany nor the majority of local residents Germans and their organizations accepted the fact that Klaipėda Region was torn from Germany, therefore, the regiment had to stand ready to deal with unrest or uprisings and suppress them. Under the conditions of constant provocations, the regiment had to be constantly on duty and additionally represent the Lithuanian Armed Forces in Klaipėda, participate in official events, meet incoming ships, etc. Due to the mentioned reasons, the regiment was better equipped than other infantry regiments. It almost always had a necessary number of officers and servicemen, however, continuous tension had a negative impact on training.

The regiment left Klaipėda in April 1934 and was deployed in Tauragė with nearly half of its servicemen transferred to the 6th Infantry Regiment. Nevertheless, the significance of the 7th Infantry Regiment did not diminish at all as it was given nearly complete responsibility of the whole Klaipėda Region. In addition to the direct training of its troops, the regiment was entrusted with refreshing the knowledge of a large number of reserve servicemen. Meanwhile, the situation in Klaipėda Region remained turbulent. The regiment was always at risk of potential German provocations, uprisings or any other acts.

When on 20 March 1939 Germany presented the Government of the Republic of Lithuania with an ultimatum and in two days signed a treaty in Berlin with Lithuania on the transfer of Klaipėda Region, the regiment had to directly face the process of the loss of Klaipėda Region. The 7th Infantry Regiment was ordered to evacuate Pagėgiai Garrison, withdraw servicemen and transport all military and personal property. In this context, the seventh regiment was in a better position than the sixth one. The 7th Infantry Regiment had only one company deployed in Pagėgiai, i.e. the 1st Cyclist Company of the 1st Battalion and a motorized cannon platoon in Pagėgiai, however, a moral impact of the loss of Klaipėda was dramatic and even disrupted the daily routine of the regiment for some time.

At the outbreak of the World War II, a partial mobilization of the Lithuanian Armed Forces was announced. The mobilization of the 7th Infantry Regiment was rather complex as it was deployed in Tauragė, Naumiestis and Skaudivilė, nevertheless, it was completed in time. Although the process was difficult, it showed that the regiment was well equipped with mobilization reserve, i.e. clothing, ammunition and a sufficient number of mobilized troops.

In October 1939, when Lithuania and the Soviet Union signed a treaty on the return of Vilnius and a part of Vilnius Region to Lithuania, the regiment was incorporated into Vilnius Detachment and participated in the occupation of the part of Vilnius Region. After a successful march, the regiment was deployed in Vilnius and had to carry out the guard service and patrolling. As the main

forces of the regiment were stationed in Vilnius, it encountered a number of economic difficulties and considerable efforts were required to ensure that the servicemen were adequately equipped. Furthermore, the remaining few officers in Tauragė and Naumiestis had to accommodate reserve officers, develop a six-week training programme and conduct the training.

The Soviet occupation of Lithuania began on 15 June 1940. The regiment obeyed the order of the Lithuanian authorities not to resist although the servicemen unfavourably accepted the very fact of the occupation and only passive forms of resistance manifested in the regiment. No major cases of resistance other than a weakening of discipline were recorded.

When the Lithuanian Armed Forces were eliminated, the 7th Infantry Regiment faced a similar destiny as other regiments: it was incorporated into the Red Army and transformed into the 297th Infantry Regiment of the 29th Rifleman Territorial Corps.

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

- Abraitytė Natalija – 269
Adamkavičius Edvardas – 17, 21, 26, 27, 28, 31, 34, 35, 39, 46, 47, 48, 52, 53, 54, 56, 59, 61, 70, 78, 79, 80, 87, 104, 107, 113, 114, 176, 181, 182, 183, 185, 195, 197, 263, 264
Akelaitis – 244
Aleksandravičius Jonas – 168, 185, 247, 283
Ališauskas Kazys – 5, 6, 24, 29
Ambrazas – 101
Ambraziejus Andrius – 199
Ambrulaitis Antanas – 138
Aniuoliauskas Stasys – 195
Andrikis Juozas – 137, 273
Andriūnaitis Jonas – 181, 283
Andriūnas Povilas – 65, 112, 199, 203, 259
Aniūnas Antanas – 274
Antanavičius Juozas – 274
Antolevičius Balys – 274
Anučauskas Zenonas – 191
Aperavičius Jonas – 271
Ariauskas Teodoras – 274
Asevičius Stasys Vladas – 26, 28
Astrauskas Vladas – 273
Auglys Kazys – 11, 12
Augustauskas Dominykas – 12, 32
Augustauskas Leonas – 34
Augutis Jonas – 202
Aurila Juozas – 249
Avižius – 244
Avsikevičius Adomas – 100

B

- Babarskis – 49
Babiliauskas Vacys – 155
Bačkis Juozas – 222
Bagdonas Leonas – 249
Balandis Vilius – 182
Balčiauskas Jonas – 273
Balčiauskas Stasys – 271

Balčiūnas Alfonsas – 274
Balčiūnas Juozas – 46, 74
Balčiūnas Kostas – 28, 30, 32, 40
Balnas Teodoras – 42, 77, 80, 82, 86, 87, 91, 94, 98, 105, 115, 124, 136, 273
Balsys Maksas – 249, 250
Baltrimas Stasys – 109, 142, 155, 283
Baltrūnas Petras – 7, 26, 34, 38, 59, 87, 89, 125, 147, 156, 190, 246, 273, 282, 283
Baltušis-Žemaitis Feliksas – 257
Banionis Antanas – 273
Balutis Bronius – 143
Barakovas Leiba – 273
Barasas Vladas – 271
Bartkus Aleksas – 203, 282, 283
Bartuška Vincas – 150, 151, 163
Basanavičius Jonas – 146
Batūra Kostas – 85
Baukus Petras – 273
Belskys Petras – 274
Benušis Ignas – 273
Bereišis Povilas – 202
Biknaitis Vincas – 196
Birgėla Antanas – 272
Biruto – 38
Biržiška Mikas – 109
Biržiška Vaclovas – 109
Bitvinskas Teodoras – 43, 136, 273
Biveinis Antanas – 7, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 24, 29, 30, 33, 34, 168, 178
Blažys – 9
Blažys Vincas – 176
Bliudnikas E. – 184
Bliuvas – 94
Blumenau Friedrichas – 144
Božys Steponas – 25
Bračkus Juozas – 250
Brazauskas K. – 246
Brazauskas Mečys – 205
Brazauskas Vladas – 272
Braziulevičius Vladas – 159
Breimelis Antanas – 217, 219, 221, 223, 225, 232, 236, 238, 239, 242, 254, 255, 268, 269
Brocas Gustavas – 178
Brongis – 282
Budrevičius – 101

Budrys Jonas (Polovinskas) – 119, 120, 121, 130, 143
Budrys Simeonas – 271
Budziūnas – 244
Bugela Antanas – 76
Buividas Adolfas – 274
Bukevičius Sergijus – 222
Bulharauskas Stepas – 199
Bulka (vėliau Bulika) Juozas – 168, 176, 283
Bulota Jonas – 160
Buragas Patras – 137
Burnien – 143
Burokas Ramualdas – 142
Buterliavičius Kazys – 34
Butkūnas Andrius – 235
Bužinskas J. – 149

C

Chamanskas Sergiejus – 43, 94, 115, 132, 142
Cibavičius – 9, 12
Cijūnėlis Jonas – 190

Č

Čaplikas Julius – 113, 114, 115, 124, 125, 126, 128, 129, 137, 138, 265
Čeikus Vladas – 274
Čekauskas Petras – 274
Čepauskas Albinas – 282, 283
Čerakavičius Jonas – 45
Černeckas V. – 263
Černiauskas Stasys – 136
Černius Jonas – 211
Černius Juozas – 7, 12, 14, 48, 49, 68, 82, 94, 125, 129, 131, 132, 142, 152, 167, 173, 176, 191, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 245, 246, 249, 273, 283

D

Dagys Antanas – 136, 222
Danielius Petras – 85, 86, 274
Danielius Teodoras – 45
Danielius Viktoras – 273
Danilaitis Stasys – 272
Danilevičius Vincas – 249

Daniliovas Mikas – 271
Daugelė – 168
Daukantas Teodoras – 168, 169, 170
Daunis Kazis – 112, 114
Degesys Boleslovas – 271
Deksnyš Pranas – 183
Dereškevičius Adolfas – 271
Deveikis Motiejus – 272
Dinapaitė Milda – 151
Doveikis Matas – 273
Deveikis Motiejus – 85
Dovidavičius Petras – 94, 274
Dovydaitis Pijus – 12
Dragūnas Antanas – 149, 176, 201, 224
Drongis Zenonas – 190, 28,
Dubrauskas Nilas – 203, 283
Džiuvė Adomas – 105
Dzicevičius Povilas – 178

E

Edward-Collins F. B. – 150
Eidimtas Jeronimas – 137, 139
Egertas Mikas – 156
Elsbergas Anatolijus – 224
Engmanas Alfredas – 131

F

Filipauskas – 62
Fridmanas – 9

G

Gailius Valentinas – 152
Gaižauskas Ipolitas – 32, 39, 40, 42, 104
Galinaitis – 222
Galkevičius Vincas – 9, 10, 26, 43
Galvanauskas Ernestas – 44
Galvydis-Bykauskas Jonas – 44
Gasperaitis Kostas – 202
Gaušas Antanas – 254
Gecievičius – 246

Gečiauskas Mykolas – 208
Gedminas Vacys – 259
Gedvilas Ferdinandas – 182
Gelažinskas Petras – 32
Gelažninkas Petras – 32
Genienė Zita – 120, 130
Genys Andrius – 201
Genys Petras – 94, 141, 142, 144, 150, 153, 155, 162, 163, 165, 171, 173,
174, 176, 181, 183, 193, 195, 197, 201, 203, 210, 211, 213, 217, 219, 220,
221, 222, 246, 267, 268, 276, 282, 283
Gepfneris Aleksas – 118, 125
Germanavičiūtė Reda – 6, 86, 87, 89, 92
Gerulaitis Antanas – 271
Gerulaitis Zenonas – 179
Geštautas Stasys – 259
Giedrys Viktoras – 145, 242
Girštautas Vladas – 109
Glazauskas Kazys – 274
Gogė Jonas – 137
Gordonas Mejeris – 273
Goštautas Kazys – 11, 12, 26, 32
Grabauskas Juozas – 109
Gramas Juozas – 208, 218
Gribulis – 102
Gricius Jonas – 120
Gricius Juozas – 45
Grigaitis A. – 94
Grigaitis Antanas – 273
Grigaitis Juozas – 271
Grinius Kazys – 151, 153, 154
Griškevičius Juozas – 199
Grybas – 168
Gryžas – 204
Gudaitis Kristupas – 61, 63, 92, 273
Gulbinas Stasys – 274
Guliaka Stasys – 178
Gutmanas Jonas – 273
Gutauskas Steponas – 33
Gutauskas Juozas – 42

H

Hamanskis Sergiejus – 273

Hanas Artūras – 11, 12
Hesas Jurgis – 158
Hitleris Adolfas – 187, 215
Hymansas Paulius – 101

I

Ignatavičius Pilypas – 150
Igovinas – 246
Ivanauskas Vladas – 153

J

Jackūnas Jonas – 244
Jagminas Petras – 158, 159, 190, 222
Jakubonis – 244
Jakštas Petras – 139, 140, 146, 246
Jakučiūnas Nikodemus – 167
Jamontas Povilas – 274
Janavičius Adomas – 104
Janavičius Jonas – 100, 271
Jančys Alfonsas – 236
Jankauskas Kostas – 273
Jankus Martynas – 135, 152
Janulevičius Mečys – 249
Janušauskas Bronius – 137
Jaraminas Jonas – 23, 271
Jasas Bronius – 201
Jasiulionis Justinas – 199, 222
Jatutis Izidorius – 155, 283, 284
Jaunzemas Vilius – 178
Jerموšenka Teodoras – 178
Jokubauskas Vytautas – 6, 14, 16, 17, 30, 38, 58, 79, 121, 124, 127, 129, 131, 133, 145, 147, 217, 219, 220
Jokūbaitis Petras – 183
Jomantas P. – 94
Judgalvis Mikas – 274
Jukna Antanas – 12
Juknevičius Eduardas – 185, 202
Juodis Kazys – 238
Juozupavičius – 102
Jurevičiūtė Aušra – 265
Jurkus Klemensas – 182, 191, 205, 230

Juškevičius Jurgis – 199

Juškys Jonas – 202

K

Kačergius Vincas – 190

Kalesinskas A. – 94

Kalesnikas Aleksas – 273

Kalinauskas Leonas – 273

Kalininas Stepas – 115, 136

Kalvaitis Jurgis – 136

Karčiauskas Antanas – 178

Kasparavičienė – 38

Kasperavičius Julijonas – 137, 142, 146, 150

Kaškonas Jonas – 273

Katasonovas Dimitrijus – 57, 69, 94, 137, 273

Kaunas Pranas – 136, 137, 138, 141, 266

Kaupas Matas – 274

Kaupinaitis Juozas – 274

Kazakevičius Antanas – 274

Kazanskis Edvardas – 94, 201, 220, 240

Kazlauskas – 198

Kazbaras Vladas – 179

Kazitėnas-Kaziutis Jonas – 178

Keblaitis Antanas – 178

Kemežis Antanas – 31, 135, 273

Kerbelis Andrius – 11, 12, 13, 14, 17, 20, 22, 26, 32, 42, 47, 48, 54, 58, 61, 64, 78, 87, 91, 98, 104, 109, 115, 142, 273

Keršauskas Jonas – 274

Ketieris Aleksas – 136

Kiško-Kisielytė Vilgelmina – 268

Kleščinskis (Kleščinskas) Kostantas (Konstantinas) – 38, 102, 103

Klimavičius Antanas – 176, 187, 190

Komentavičius Juozas – 180

Konkulevičius Jonas – 137

Kontuktas Juozas – 274

Koškulis Vilius – 149, 172, 190, 282

Kozmianas Genrikas – 136

Kraucevičius Juozas – 101, 102

Kraujalis Alfonsas – 208, 241

Krausas J. – 153

Kreivys Augustas – 41, 272

Kreivys Liudas – 137

Kriaučionis Ignas – 136
Kriaučiūnas – 244
Krikščiūnas Julius – 274
Kriščiūnas Julijonas – 92, 93, 282
Kriščiūnas Juozas – 137
Krygeris Eduardas – 222
Krustinas Aleksas – 273
Krutulis Juozas – 137
Krūminas Romualdas – 272
Kubilius – 284
Kubilius Jurgis – 56, 133
Kubiliūnas Petras – 173
Kučinskas Petras – 208
Kudirka Vincas – 146
Kudrickas – 246
Kudžianskas Stasys – 272
Kukta Juozapas – 109
Kukutis Mikas – 137, 190, 283
Kulakauskas Tomas – 238
Kulvicas Vladas – 40, 94, 121, 273
Kuodys Vladas – 182
Kurkauskas Vladas – 182
Kuzmickas Bronius – 190
Kvedaravičius Pranas – 59

L

Labutis Kazys – 159
Ladiga Kazys – 16, 23, 24, 27, 28, 30, 39, 43, 49, 52, 137, 138, 142, 143, 145, 146, 160
Lanskoronskis Juozas – 92, 210
Lastauskas – 94
Lašinskas Jonas – 176
Latoža Pranas – 46, 137
Laurinaitis Jonas – 39, 40, 279, 281
Lekšas – 198
Lesčius Vytautas – 5, 6, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 34, 35, 39, 41, 46, 47, 53, 54, 56, 58, 59, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 299
Lesniauskas Viktoras – 190
Lestauskas Adomas – 203
Levi – 205
Liatukas Pranas – 26, 35

Liauba Albinas – 231, 241
Linauskas Pranas – 274
Lingys – 167
Liorentas J. – 149
Liormonas R. – 183
Lisas Povilas – 273
Liutermoza Albertas – 155
Liutvinas Vincas – 208
Lukauskas Juozas – 94, 273
Lukianskis Aleksandras – 9, 14
Lupilovas – 41

M

Mackevičius Marijonas – 274
Mačiokas Vincas – 136
Mačioris Kazys – 271
Mačius Petras – 12
Majus Antanas – 52, 60, 98, 156
Makarovas – 173
Makulavičius Aleksandras – 248
Manelis Juozas – 150
Marcevičius – 24
Martusevičius – 94
Matelis Jeronimas – 43, 56, 58, 94, 273
Matšukas Jurgis – 144
Matulevičius Balys – 195
Matulionis Pranas – 182
Matutis Ignas – 190
Maurukas Juozas – 12, 34, 137
Medvedevaitė Zinaida – 270
Memėnas J. – 203
Merkys Antanas – 44
Mère Ch. (Méré Ch.) – 164
Mickevičius Juozas – 271
Mickevičius Kazys – 273
Migevičius Eduardas – 137
Mikasevičius Kazys – 271
Mikalajūnas Matas – 273
Mikalauskas – 44
Mikulskis Povilas – 156, 158, 159
Mileris Jurgis – 109
Miliauskas Vincas – 182, 190

Mircinskas Vincas – 274
Misevičius – 244
Misiūnas Jonas – 139, 190
Miškinis Vincas – 12
Mitkus – 282
Mokšeckis A. (Mokszecki A.) – 89
Mundrys Juozas – 183
Murza Juozas – 271
Musteikis Ignas – 111, 131
Musteikis Kazys – 219, 224, 225, 254

N

Nagevičius Vladas – 160
Nainys Balys – 59
Naglius – 12
Naglius Juozas – 112, 137
Namajūnas Juozas – 7, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 47, 48, 59, 60, 62, 63, 85, 87, 91, 92
Narkevičius Vytautas – 197
Narušis S. – 212
Nastopka Stasys – 52, 54, 56, 78, 100
Navikas Jonas – 201
Nazaras P. – 184
Nenortas Juozas – 271
Niesselis Henris Albertas (Niessel Henri Albert) – 29
Noimanas Ernstas – 217
Noreika Juozas – 274
Noreika Stasys – 272
Norkus Leonas – 274
Normantas Jonas – 151, 283, 284
Nutautas Kostas – 273
Norkaitis Jonas – 143
Norvilas Jonas – 271

O

O'Gilvis Bronius – 82, 98, 109
Ovčininkovas – 204

P

Pakalnis Vladas – 136

Papečkys Juozas – 153
Paškevičius – 22, 25
Paštukas Ambrozijus – 137
Patisne Žanas Gabrielis (Petisné Jean Gabriel) – 115
Paulavičius Sergiejus – 240
Paulionis Benjaminas – 231
Pauža Vincas – 32
Pavačauskas Jonas – 273
Pečkauskaitė Marija (Šatrijos Ragana) – 44
Peikštenis Eugenijus – 28, 57, 112, 114, 128, 165, 172, 173, 183, 193, 207, 214, 230, 250
Petraitis Jonas – 273
Petraitis Mateušas – 271
Petrauskas Antanas – 257
Petrauskas Jonas – 273
Petrauskas Nikodemus – 274
Petrauskas Vincas – 5, 9, 10, 13, 14, 17, 21, 262, 263
Petraitis Jonas – 56, 57, 68
Petruliūnas Pranas – 184, 190
Petrunaitė – 102
Petruškevičius Jonas – 219
Pilipauskas Tadas – 12, 32
Pilius Jonas – 273
Pilkauskas Juozas – 32, 137
Pilkonis Viktoras – 274
Pivaras Balys – 30
Pyragius – 245
Plechavičius Povilas – 163, 171
Pocius Jonas – 208
Pocius Simas – 273
Počebutas Pranas – 155, 201, 256
Poloniovas Simas – 11, 12, 27
Pralukauskas Ignas – 271
Pranckevičius Feliksas – 32
Pranckevičius Kazys – 206
Pranculis J. – 203
Pridotkas Andrius – 11, 12, 25, 26
Puodžiūnas Juozas – 182, 190
Pumpolis – 247
Pundzevičius Stasys – 222, 224, 225, 233
Pupelis Ignas – 272
Pupšys Justinas – 271
Purpetris Andrius – 149, 248

Puskepalaitis – 246
Pušinskas Juozas – 274
Puštukas Ambraziejus – 103, 106

R

Radzevičius V. – 81
Ranačiauskas Vincas – 274
Radzevičius Vincas – 273
Rajeckas Leonas – 211
Ramanauskas Valerijonas – 45
Ramonas Jonas – 249
Ramonauskas Kazys – 273
Ranktis T. – 40
Raštikis Stasys – 194, 208, 211, 219, 224
Rauba Vincas – 87, 90
Razbadauskas – 94
Reichertas Evaldas – 164, 172, 184, 190, 249, 283, 284
Remeikis Antanas – 273
Repšys Albinas – 220
Repšys Stasys – 274
Rėklaitis Antanas – 226
Rėklaitis Mikas – 206, 215, 219, 221, 225, 242, 290
Rėklaitis Vladas – 39, 40, 42, 45, 47, 49, 54, 56, 57, 58, 62, 77, 78, 79, 80, 93, 99
Richondas Valceris – 44
Rimavičius Leonas – 30
Rinkevičius Antanas – 271
Rybakovas Sevestijonas – 9
Rykovas – 24
Rymaševskis Severinas (Rymaszewski Seweryn) – 89
Rudminas Kazys – 12
Rupšys Leonas – 225
Rusilas Bronius – 271
Ruzgys Antanas – 182, 190
Ružancovas Aleksandras – 133

S

Sabaliauskas Antanas – 178
Sabonaitis Juozas – 137
Sadaitis Antanas – 274
Sadzevičius Juozas – 190

Safronovas Vasilijus – 6
Sakalauskas Gracijonas – 23, 271
Sakalauskas Vincas – 149, 190, 210, 284
Saladžius Pranas – 12, 26, 30, 39, 40
Sapijonis Antanas – 231, 241
Sasnauskas Č. – 163
Saunoris Antanas – 197, 203, 245, 246, 249, 283
Savickas Jonas – 273
Semaškaitė-Fliorovienė Kotryna – 263
Sidoravičius Vladas – 110
Simas Juozas – 30
Simonaitis E. – 153
Siniakovas Aleksas – 199
Sinušas Antanas – 273
Skardys – 246
Skardžius Gediminas – 256
Skrebys Antanas – 231, 241
Skučaitė Virginija – 254
Sleževičius Mykolas – 153
Slyvauskas Mikas – 136
Sluijs R. F. – 149
Smetona Antanas – 15, 34, 156, 169, 170, 194, 217, 254
Sniegas Samuelis – 164
Sodeika Stasys – 93, 136
Soltanas F. – 158
Sprangauskas Kazys – 235
Stakionis Jonas – 256
Stalioraitis Juozas – 225
Stančikas Česlovas – 86
Stankus Vladas – 274
Stanaitis Juozas – 103, 104, 105, 111, 128
Stankevičius Petras – 273
Stankus V. – 94
Stanulis Vladas – 196, 203, 206
Stapulionis Antanas – 142, 244
Stasiukonis – 246
Stašaitis Vincas – 190
Staškūnas Antanas – 273
Statkevičius Večeslavas – 27, 30, 32, 33, 40, 42, 61, 92, 121, 273
Statkus – 59
Statkus Vytenis – 6
Staugas – 90
Staugas Jonas – 271

Stepanovas Sergejus – 142
Stepelis Juozas – 67, 98, 105
Steponkus Leonas – 25
Stepulis Jonas – 75
Storostas Vilhelmas - Vydūnas – 135
Stramylietis S. – 136, 146, 147
Stulginskis – 132, 168
Stulginskis Aleksandras – 143
Stnkšaitis Petras – 272
Sudžius Juozas – 231
Sugintas Juozas – 136
Sumpys Kazys – 271
Surgailis Gintautas – 145, 146, 147, 149, 192, 195, 199, 225, 237, 238
Surgautas Kazys – 208
Sutkus Viktoras – 283
Sūdžius Juozas – 241
Svylas Aleksandras – 149, 155, 160, 164, 176, 178, 283
Svolskinas Juozas – 273
Svolkinas Marijonas – 250

Š

Šachovas Dmitrijus – 137
Šalčius Matas – 136
Šalkauskas Jonas – 13, 26, 136
Šalkauskas Zignas – 7, 11, 12, 27, 85, 89, 90, 132, 273
Šaltenis Kazys – 136
Šaraukas Bronius – 60, 139, 273
Šatas – 245
Šaulys Stasys – 137
Ščepanavičius Vladas – 282
Šeptickis – 70
Šerys Jonas – 178
Šidlauskas Vincas – 41, 49, 272
Šileika Stasys – 142
Šiliauskas Stasys – 182
Šimaitis – 244
Šimkus – 167
Šimkus Jonas – 105
Šimkus Stasys – 274
Šiugžda Bernardas – 274
Škirpa Kazys – 153
Šlapikas Pranas – 12, 27, 40

Šležas Albinas – 190
Šmitas Kazys – 271
Šneiderytė-Kautmanienė Emma – 267
Šniukšta Petras – 160
Šniaukšta Pranas – 199
Šniuolis Petras – 7, 17, 92, 241
Špokevičius Antanas – 233
Štatas Antanas – 94, 137, 273
Šukutis Kazys – 273
Šumskis Aleksandras – 14
Šurkus Antanas – 172, 201, 283
Švarplaitis Albinas – 182, 190

T

Tallat-Kelpša Kazys – 224
Tamašauskas P. – 153
Tamašauskas Pranas – 224
Tamoševičius Kazys – 100
Tamošiūnas Vladas – 241
Tamulaitis B. – 246
Tarasenka Petras – 12, 14, 16, 17, 26, 30, 38, 45, 58, 77, 79, 94, 115, 119, 121, 124, 129, 137, 142, 147, 273
Teikertas – 158
Tirša Miroslavas – 208
Tiška Zigmąs – 84, 85, 271, 273
Tiškevičius – 17
Tiškųs Feliksas – 256
Trakenis Kazys – 271
Trakys Jurgis – 249
Tranauskas Jurgis – 100, 271
Triukas Antanas – 273
Trousseau Eugene – 119
Truškauskas Kazys – 195
Tumas-Važgantas Juozas – 138
Turūta – 244
Tūbelis Juozas – 265

U

Ulinskas Vincas – 274
Urbanavičius Jonas – 137
Urbonas Benediktas – 30

Urbonas Oskaras – 162, 176, 281
Urbonas S. – 87, 89, 91
Urbonienė Lina – 170
Urboševičius Jonas – 176
Urbšas Adolfas – 226, 255, 258, 269, 290

Ū

Ūsas Vladas – 32
Ūselis Ignas – 274

V

Vaičaitis Jonas – 208
Vaičjurgis Juozas – 231
Vaidotas Adolfas – 11, 12, 14
Vaitiekūnas Vladas – 250
Vaitkevičius Mikas – 43
Vaitkevičius R. – 76
Vaižgantas Juozas – 147
Vagalis Apolinaras – 12
Vakeris Jonas – 176
Valairytė Marija – 266
Valickas – 145
Valiuškis Antanas – 202
Valtys Jurgis – 202
Vanagas Vladas – 156, 158, 159
Vanglikas Petras – 274
Vareikis Vygantas – 6, 215, 217, 218
Variakojis Jonas – 75, 76
Varzus-Varzukas – 129
Vasilius – 78
Vaskys – 129
Vedzemelis – 11, 12
Veleckis Vladas – 137
Venclauskas Antanas – 137, 176, 283
Vendzelis Antanas – 94, 273
Verksnys Antanas – 195
Vėbra Juozas – 33
Vėgėlis Jonas – 137
Vigoderis – 182
Vidugiris Juozas – 149, 155, 246
Vienažinskis Antanas – 271

Vienažinskis Jurgis – 272
Vikšnaitis Antanas – 273
Vilimavičius Antanas – 246
Vilimavičius Stasys – 246, 247
Vilimavičius Stepas – 246
Vimeris Emilis – 160
Viršila Ignas – 156, 165, 185
Vitkauskas Vincas – 7, 8, 21, 40, 45, 47, 50, 52, 56, 58, 64, 65, 66, 67, 68,
69, 70, 74, 75, 76, 87, 89, 90, 91, 92, 64, 95, 234, 235, 238, 255, 256, 257,
260, 273
Vitkus Juozas – 226
Vizbaras-Paškevičius Henrikas – 222
Voldemaras Augustinas – 192
Voveris Vytautas – 52
Vygontas Kazys – 137, 147, 165, 190, 246
Vyšniauskas Juozas – 27, 31, 45

W

Wołejko M. – 81, 95

Z

Zabulionis N. – 282
Zalinas Augustas – 274
Zameckis Jurgis – 190
Zasas Teodoras – 217
Zaveckas Zenonas – 249
Zaviša – 191
Zdanavičius Juozas – 271
Zelikas Abromas – 249
Zubavičius Adolfas – 191
Zubernius Celestinas – 249
Zubis Pranas – 273
Zubrys A. – 146
Zvikas – 172

Ž

Žadvydas Osvaldas – 202
Žalkauskas K. – 153
Žebelis Jonas – 92, 93, 273
Želigovskis Liucijanas – 74, 91, 93, 260, 299

Žemaitis – 119
Žibinskas Vladas – 199
Žikorius Juozas – 202
Žikorius Romas – 211
Žilinskas Juozas – 30, 91, 98
Žilinskas Kazys – 273
Žygelis Teodoras Kurtas – 231
Žlibinas Justas – 183
Žukas Julius – 120, 130
Žukas Konstantinas – 49, 60, 99, 109
Žukauskas Marcelinas – 271
Žukauskas Silvestras – 15, 42, 43, 132, 136, 147, 148, 153, 160
Žulys Ipolitas – 149

SERIJOS „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA“ LEIDINIAI

1. Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus įsakymai. 1990–1991. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2003, 222 p.
2. **Surgailis Gintautas**. Lietuvos karinis laivynas. 1935–1940. V., 2003, 208 p.
3. **Kazakevičius Vytautas**. Geležies amžiaus strėlės Lietuvoje (II–XII–XIII amžius). V., 2004, 136 p.
4. **Lesčius Vytautas**. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose. 1918–1920. V., 2004, 498 p.
5. **Aničas Jonas**. Karininkas Antanas Juozapavičius. 1894 02 13 – 1919 02 13. V., 2004, 124 p.
6. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1. 1991 Nr. 222-355. 1992 Nr. 01-479. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2004, 512 p.
7. **Juodagalvis Jonas**. Švenčionių krašto savanoriai. 1918–1920 m. V., 2005, 236 p.
8. **Surgailis Gintautas**. Rusijos kariuomenės išvedimas. 1990–1993. V., 2005, 345 p.
9. Rusijos kariuomenės išvedimas dokumentuose. Sudarytojai Algis Balaišis ir Gintautas Surgailis. V., 2005, 472 p.
10. **Raubickas Eugenijus**. Ženklas ant munduro. V., 2005, 294 p.
11. **Gečas Steponas**. Steponas Darius Lietuvos kariuomenėje ir sporte. V., 2005, 232 p.
12. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 2. 1992 Nr. 480-749. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2006, 374 p.
13. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 3. 1992 Nr. 750-975. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2006, 286 p.
14. **Aničas Jonas**. Generolas Silvestras Žukauskas. 1861–1937. V., 2006, 294 p.
15. **Surgailis Gintautas**. Valstybės sienos apsauga 1990–1994 metais. V., 2008, 247 p.
16. **Surgailis Gintautas**. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas. V., 2011, 300 p.

17. **Katilius Artūras**. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento Mokomasis junginys 1990–1991 m. Istorinė apybraiža, atsiminimai, dokumentai. V., 2011, 226 p.

18. **Rakutis Valdas, Vaičenonis Jonas**. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija. V., 2012, 196 p.

19. **Surgailis Gintautas**. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas. V., 2013, 188 p.

20. **Katilius Artūras**, Tininis Vytautas. Lietuvos kariuomenės karių uniformos, ženklai ir vėliavos. 1990–2010. V., 2014, 390 p.

21. **Tamošiūnienė Milena**. Tarp politinio įrankio ir aukos: karo belaisviai Lietuvos Respublikos politikoje 1919–1920 m. V., 2014, 166 p.

22. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas. V., 2014, 260 p.

23. **Surgailis Gintautas**. Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio pėstininkų Algirdo pulkas. V., 2014, 292 p.

24. **Stoliarovas Andriejus**. Lietuvos Respublikos karinė justicija 1919–1940 m. V., 2015, 337 p.

25. **Surgailis Gintautas**. Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas. V., 2016, 276 p.

26. **Surgailis Gintautas**. Penktasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas. V., 2017, 254 p.

27. **Grigaliūnas-Glovackis Vincas**. Generolo atsiminimai. I dalis. Carų imperijoje. V., 2017, 308 p.

28. **Grigaliūnas-Glovackis Vincas**. Generolo atsiminimai. II dalis. Lietuvoje. III dalis. Demokratijos sukuriuose. V., 2017, 384 p.

29. **Žigaras Feliksas**. Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema 1919–1940. I dalis. V., 2018, 324 p.

30. **Žigaras Feliksas**. Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema 1919–1940. II dalis. V., 2018, 324 p.

31. **Surgailis Gintautas**. Šeštasis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas. V., 2019, 249 p.

32. **Andriškevičius Jonas**. Nuo Krašto apsaugos mokyklos iki Akademijos (1992–1994). V., 2019, 88 p.

33. **Katilius Artūras**. Lietuvos kariuomenės šaltieji ginklai XX–XXI a. V., 2019, 248 p.

34. **Pugačiauskas Virgilijus.** XIX a. Lietuvos karinių dalinių istorija. V., 2019, 128 p.

35. **Surgailis Gintautas.** Lietuvos kariuomenės gudų kariniai daliniai 1918–1923 m. V., 2020, 305 p.

36. **Eidintas Alfonsas, Juodis Darius, Surgailis Gintautas.** Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas. V., 2020, 171 p.

Gintautas Surgailis

**SEPTINTASIS PĖSTININKŲ ŽEMAIČIŲ KUNIGAİKŠČIO
BUTEGEIDŽIO PULKAS**

Monografija

Atsakingoji redaktorė prof. dr. Audronė Petrauskaitė

Kalbos redaktorė Nijolė Andriušienė

Maketavo Laima Adlytė

Tiražas 300 egz.

2021-07-23. Užsakymas GL-293

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5 A, LT-10322 Vilnius

Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

